Bouck der bloemen

editie Fr. P. S. Schoutens

bron

Bouck der bloemen. In: Instituut voor Nederlandse Lexicologie (samenstelling en redactie), *Cd-rom Middelnederlands*. Sdu Uitgevers/Standaard Uitgeverij, Den Haag/Antwerpen 1998.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/pott002ssch01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. INL SCHATKAMER VAN DE NEDERLANDSE TAAL

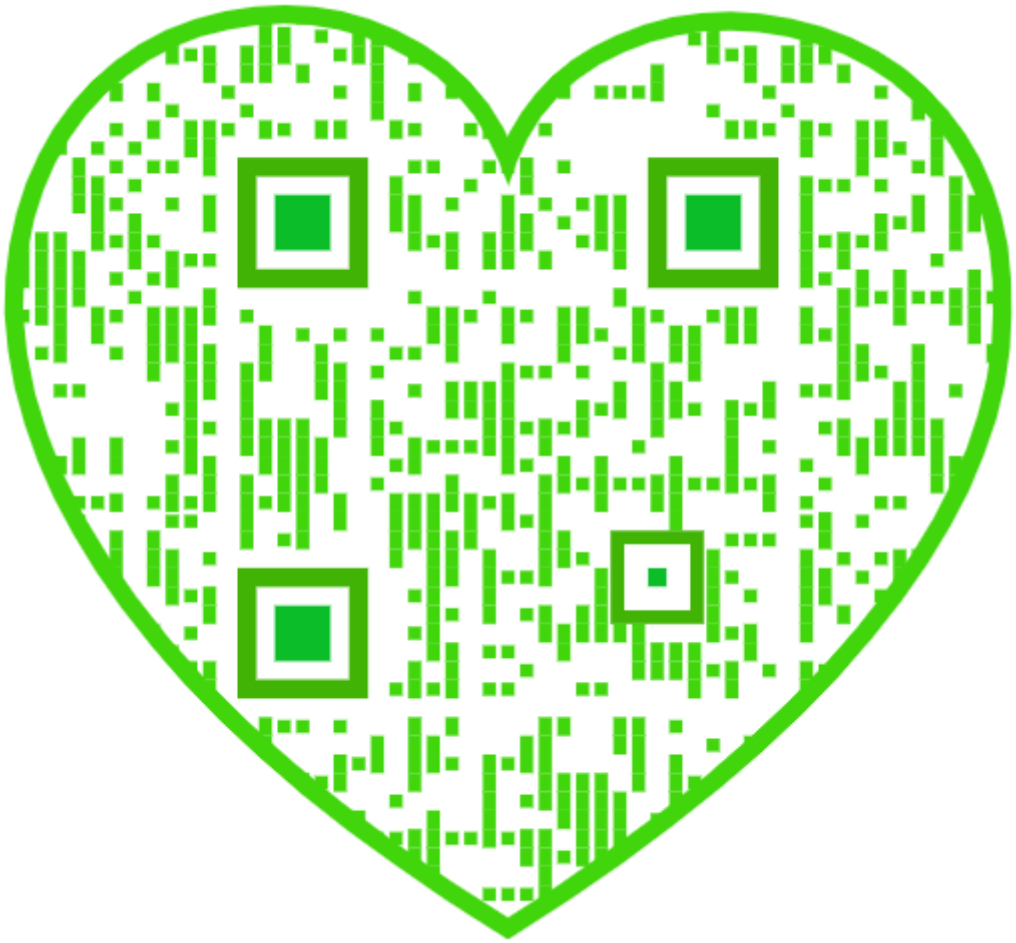

[Bouck der bloemen]

[Proloog]

Hier beghint een seer notabel boeck van veele goeder materien te samen gheset ende heit blome der doechden.

Die ghenadige god mit den gaven der heiligen gheests alsoe verlicht heeft dat sij in haerre sinlicheit die crachten van den heiligen doctoren scrifte begripen. Hebben die godlijke werdicheit veel te loven van warachtigher sculde der eeren ende der salicheit. Daer sij bij hoere wijsheit bi der hiemelscher ordinancien toe ghetogen worden. want sij den simpelen ende ongheleerden luyden scenken mogen den dranck van der hiemelscher medecinen. Ende hen selven daer mede brenghen totten weghe der salicheit. Inder erden. ende tot der leder ende opclimminghen ten hiemele in ewighe behoudenisse der sielen. In dien dat sij niet ondancbare en sijn den oversten lichte daert hen af comt. Ende sij dat saet der waerheit ende der doechden menichvoldelijck saijen in die vergaderinghe der verstandelen creatueren. Ende dat licht niet en besluijten onder den cupe der duijsterheit mer opelijc ende onbeloken laten fackelen ende bernen. Daer der gueder herten der menschen sinnen dair bij mogen werden ontsteken ende totter kennesse comen van dingen die hen verholen hebben gheweest.

Aldus overdenckende die dingen die te overdencken waren ende namelijc dat goet ende salich ware den ruyden mensschen te wijsen ende te leeren onderscheit van goede ende van quade. Op dat sij dat goede bij waerachtiger kennisse begrijpen aen neemen ende houden mochten in vaste bande der hertten ende der sinnen tot haerre nutscap ende vrome. Ende dat quade mit goeder ernsticheit scuwen ende verwaten daer sij inder ewigher onsalicheit bij vallen mochten ende in onsielijken verlies des lijfs ende der sielen.

Doe quam ic allene ghewandert inder stede des oversten daer ic die yseren roede bewaerde. Ende richter was bij den oversten hove van dier erden daer mijn waerlijke voetsel wt sproet. Ende sach in eenre lieflijker morgenstont eer die sonne horen glans opter erden wtsende. Een lustelijc scoen vergier daer een out simpel man stont mit enen grauwen tabbaerde. ende haelde mit eenen misthake wt der erden pleijn vele suverlike blomen van soeten roeke ende bequamen smake. Ende oec vele onlustelijke blomen ende onreyne cruyden van bitteren sape daer bij. Die hij alle in enen hope vergadert ende bij een gheworpen hadden nae sijnre ongheleerder simpelheit in eenen corve. Soe dat hij dij goede vanden quaden niet verscheiden en hadde noch en conde soe hij mij seide. Want daer wasser vele vanden quaden blomen die van buten scoen waren ghelijc den goeden. ende die inwendelijke doecht vanden gueden blomen en conde hij niet begrijpen. Want

hij was oec van grover erde onghemaect van lijflijker scoenheit als die grove simpelen menschen velen inder tijt sijn Ende alsoe sij sijn van scepenis soe sijn sij vele van habijt ende van sinnen alsmen daghelijcs siet inden ertschen creatueren.

Als ic in mijnen moede vernam ende mercte die onwetenheit des groeven menschen soe riep ic aen ende noch doe die heilighe godlijke drievoldicheit dat sij mij verleenen woude alsulke wijsheid ende sinnen dat ic die goede reyne blomen daer doecht in bloede wt ende vanden anderen mochte verscheiden ende verkennen. Op dat ic dat voert mijne vrienden in gods eere te kinnen gheven moechte dij bij alsulker leere dat quade oncruijt scuwen mochten. Ende aen hen trecken die blomen der doechden. Soe dat ic bij der leeringhe van boven daert al aff compt wt las ende bestede die goede blomen in een suver vaetkijn. Om die geheel ende onbesmet te houden ende mijnen lieven vrienden te leeren kennen. Ende die ander liet ic liggen ende werp se roekeloes aen deen sijde om dat mense min soude achten. Ende niemant die aen hen en toghe noch daer bij en werde besmet want die int pec tast sijn hant blijft erin ghevest.

Daer om lieve soen so schenck ic dij dit boeck dat ic mit arbeide ende onlede mijnre sinnen wt vele leerers worden te samen gesedt hebbe. Tot dijnre salicheit ende alle onser liever vrienden die dij doecht voor die boesheit mijnnen. Op dat ghij allen te samen dat goede vanden quaden bekinnen moecht ende dat suete bijden sueren. Hoe wael ic ken dat ic gheen doctoer en ben noch gradeert in godlijken scriften. Soe salmen doech myn leer ontfanghen daer sij doecht ende waerheit in hebben. ende vint mense ondoecht ende loghene wtwerpen in haren particulen. Soe wil ic der gherne ende onderdanichlic staen totter correctie van mijnen meijsteren. Want gode is kenlijc dat ic dit werck van sonderlinghen arbeide niet aen en neeme om loff off prijs der werelt of om ydel loen van wereltliker eere. Mer om dat die boeken van leeringhe luttel onder die ruijde menschen gedeelt worden. Soe heb ic dit voert gebracht wter duysternisse inden lichte der kennisse. Dat ic bij instorttinghe des heilighen gheests. sonder wien niet en is voer in latijne ende in eenen ruyden ghedichte ghecopuleert hebbe. Om dat die swarheit vanden latijn der heiligher leeraren den simpelen gramatiken bij wijle haert vallen te verstaen. Hierom wilt van eenen stompen man die wereltlijc is also vriendelic die worde van saligher leeringhe ontfaen. Als ghij bij wilen van eenen hoghen gheleerden gheestelijken man ontfaet wijslijke exempel van cleijnre salicheit. Daer mede sij uwer herten enighe ghenoechte inbrenghen die doch in hoeren texte luttel salicheit besluijten. Die slijpsteen geeft den swerde scarpheit ende selver en is hy doch niet scarp.

God gaff den kinde *papirius* van *romen* sulc wys verstaen daer den *roemschen* heren vrome aff quam ende wart selve daer bij verheven inder stat van *romen* als eyn senatoer. Ic en begher gheen ander loen vanden worden die ic in dochden totter menschen lere scrieve dan eens senatoers knechte te sijn inder stat. Ende doen een wever *severus* van gods moghentheit verhaven wart tot eenen bijsscop. Soe iest ommer wel moghelijc in gods saken eenen man van wapen verhaven te werden totten grade van doctoraet.

Nu en houde ic mij doch niet voer eenen gheleerden mer voer eenen leerenden man die gherne als ic den tijt hebben moechte wt mijnre daghelijcscher

hanteringen der cancelrien van *hollant* daer ic die mynste in was. plach te oeffenen boeke der heiliger scrifften ende oec mede der poeten. Ende off een menssche wat groets [*l.* goets] wiste dat den ghemeynen luyden verhoelen were Soude hij dat sijnen lieven vrienden niet op doen die den wech der salicheit daer bij vinden mochten. Dat soude mij duncken qualic ghesweghen want sinte *ambrosius* spriect in sijne boeken vanden officien. Off wij van ijdelen worden sullen moten geven reden voer den oversten richter. Soe wachten wij ons oec wel dat wij van ijdelen swighen niet sculdich en werden reden te geven voer den selven richter. Dairom want die waerheit gheen winckel en soect soe en wil sij niet achter gesteken sijn. mer men salse int licht voert brenghen op dat mense sien moghe. Ende dat en ieghelic mensche daer yet salichs af plucken moghe dat hem dient tot behoudenisse der sielen ende des liefs. Dus ist dat ic niet swighen en daerre mer scenken allen mijnen lieven vrienden ende goeden gelovigen kersten menschen dit boec van simpelen ruyden worden dat gheheiten sal weten die bloem der doechden. Al ist dat die ondoechde daer mede in ghetoghen sijn mit claren exposicien dat is daer omme ghedaen op dat men onderscheit daer bij weten sal tusschen die doecht ende die ondoecht. Want witte verwe onderscheidt haer selven vander swertter: soe doet die ondoecht als die doecht daer bij ghestelt wort. Want dat aensien vander eenre doet dat ander bekennen.

Vander ierster ende een goede bloem genoemt minne.

Inden name der heiligher drivoldicheit die ic oetmoedelijc aenrope inden beghin int middel ende int eijnde. Soe wil ic ierst spreken vander voerster blomen die mij te handen quam ende dat was mijnne daer alle der werelt begrijp mede behouden ende gebrocht is in besittinge der salicheit. Die bij *adams* ongehorsamheit gevallen was in den kerker der ewiger doot.

Die mynne [ende cracht] ende cracht der mijnnen is menigerhande die overste ende lovelijcste dieden mensche ter ewiger salicheit brengt. dat is die godlijke mijnne off vrientscappen des oversten gods die moten wij doch ommermeer voer alle dingen mijnnen. Want wal is mijnne anders dan een eenderhande leven hoere twee te samen vergaderende of te willen vergaderen dat is den ghenen die mijnt ende dat daer ghemijnt wort dare god ende die mensche in rechter liefde vergadert werden [ende versament werden] by eenen reijnen leven. daer is die hochste ende lovelijcste mijnne die men mach bescrieven want die moet ommer oerspronck nemen tw eenen heiligen edelen ende reynen gronde der herten ende der sijnnen die verwint alle saken. Ten is doch gheen dinck so haert noch van ijser noch van stale ten wort vanden mijnlijke vuere verwonnen.

Tot gode die nochtan over al tegenwordich is sonder wien oec niet en is so en mach men niet gaan mitten voeten mer alleen mit goeden seden. die seden en werden oec niet gheproeft wt dien dat wij kennen mer wt dien dat wij mijnnen. Gheen dinc en can oec goede off quade seden maken dan goede of quade mynne dat seet sinte *augustijn* in synre epistolen tot dien van *macedonien.* Warachtighe mijnne en heeft gheen bitterheid inne mer

alleen sueticheyt. [want mynne is suster der sueticheit] ghelyc als hat is een suster der bitterheit. Mijnne den ghenen die omme dijnre mynnen wille neder clam inden licham der liever maget ende coppelde te gader sijne mijnne mitter onser. daer hij hem mede oetmoedichde ende ons verhieff. ende versamende dat licht sijnre ewicheit mitten slijme onser sterflijcheit.

Den mijnre en is geen dinck hart noch swaer te doen. Eest dan dat wij ons scicken gode te mijnnen die doch voer ons allen wt groter mijnnen ghestorven is. Soe sullen ons geestelijc alle swaer dinghen licht duncken te wesen. Bij gods mynne crigen wij die ons evenkeerstens. ende inder mijnnen ons naesten soe wort gods mijnne ghevoet. Want inder waerheit die synen naesten verghet te mijnnen ende hem daer toe niet en can voeghen die en sal hem vrijlijc tot gods mijnne niet voeghen konnen. Want gods minne maect die mijnne ons ghebuers ende maectse soe heet datse niet vercouden en mach. ten ware dat gods mynne achter ghesteken wair.

Bernardus die heilige leerar spriect aldus in manier van glose opten boec *canticorum.* O juck der heiligher mijnnen hoe suetelijc soe nempstu. hoe overblijdelijc legstu dijn stricke. hoe saechtelijke drucstu hoe genoechlijke ladestu. hoe sterckelijke dwincstu. ende hoe wijslijc leerstu. O salige edel mijnne. daer wt spruyt edelheit van seden suverheit van herten. subtijlheit van verstandenisse. heilicheit der begherten. werdicheit der wercken ende hoecheit des levens.

Die godlijke mijnne is een vier. licht. honich. wijn. ende sonne. dit wil ic bewisen hoe die godlijke liefste [*l.* liefte] is een bernende vier reijn makende sonder middel die ghedachten van onreinicheit der sonden Sij is een licht inde ghebede lichtende die ghedachten met claerheit der doechden. Sij is honich inder beswisingen van dancke. soet makende die gedachten mit eenre lieficheit der godlijker beneficien. Sij is wijn inder contemplacien vervoellende die ghedachten mit eenre soeter vroelijker ghenoechten. Sij is een sonne inder ewigher salicheit verclarende die sinnen mit enen alte edelen lichte ende verhogende die gedachten mitter ewiger ende onverganclijker vroeden. Basilius seit. die warachtige godlike mynne is een scadt die nummermeer en mijndert. ende soe wie dien heeft is ewelijc rijke. ende soe wie dien dervet is alte arm ende sonder salicheit.

Die god mijnt die ontsiet hem. ende die gode ontsiet is begort mit wijsheit ende die wijsheit sal mit hem trecken ende hij mit hoere daer die ewighe wijsheit regneert sonder eijnde. Die mijnne des oversten gods is een alte sueten bequamen salve daer der sinnen quale bij wort gehenesen ende die herttelijke oghen bij werden verlicht. Want wie verladen is mit siecten van vulen sonden. die ist sake dat hij niet en nuttet vander medecinen der godlijker mynnen. Gheen artsche soeticheit noch specerien en moghen hem van dier siecten gesont maken. Daer om sullen wij gode mynnen boven al ende houden sijn ghebode soe sal ons altijt goet gescien.

Van deser godlijker mijnnen soe heeft die godlike moghentheit exemple ghelaten inder erden aen enen voghel gheheiten *pellicaen.* Die soe warachtighe mijnne tot sijne jongen heeft dat hij volgende die werken gods. als sij niet te asen en hebben ende selver ghenen raet en weet om provande te bejaghen. liever dan hijse sterven laet hem selven quetset ende voetse mit sijnen blode. Daer wij grote salige leer wt mogen nemen hoe wij onse

kindere dat sijn onse vrienden ende evenkersten in node mijnlijc bij staen suellen.

Het was een lieflijc wort van goeder mijnnen dat *moyses* hadde totten kinderen van *israel.* Doe onse heer god op hen allen seer verbolghen was dat hijse alle doden wolde die sijn ghebod ghebroken hadde. Ende *moyses* voer hen allen te samen bat ende seide. heer verghef hen dit. of doet mij uten boeke des levens. hij had liever alleen te sterven dan sij allen ghestorven hadden. Soe wij mit lieve ende mit goede den vrienden bij staet off bereit is om sijnen wille arbeit ende verdriet te lijden die draghet waerachtighe mijnne sonder veisen. Het is in voertijden geschiet dat vele ende scone miraculen ghescieden van vele heilige menschen die soe vaste haer mijnne ghesedt hadden in gode dat hen alle ertsche ghenoechte niet en dochte ende en wisten oec vander wereltlijker mijnnen niet te spreken eyn wort. Soe volcomelijc waren sij op ghetoghen vander mijnnen des oversten gods. Daer en gebuert hier niet vele aff te spreken wantmen vint ghenoech daer af bescreven in *vitaspatrum.* Ende oec in die gulden legende die men maect vanden heiligen vaderen. die gode soe seer mijnden ende sijn mijnne soe lieflijc achter volchden dat sij om sijnen wille den bitteren doot aen ghinghen Ende vele die van groter edelheit rijcheit ende machte waren. hadden liever goet mage ende machte over te geven [ende te laten] dan gods minne te derven. Soe sij wel overdachten ende bekenden dat hoghe loon dat god den ghenen geeft die hem warachtelijck mijnnen ende sijnen torn ontsien.

Van wertlijker mijnnen ende van menschelijker ijdel liefde die wt vleyschelijker becoringhen hoeren oerspronc nempt. daer heb ic in een boec dat ic in jonghen tijden maecte te rome veel aff ghescreven ende meer dan gode als ic duchte bequaem is. Ende off ich daer aen ghesondicht hebbe soe bid ic der ontfermherticheit gods dat sij mij dat wille vergheven. Ende dat sonder torn aensien dat ic dat ghescreven hebbe wt goeder meijninghen. Om te leeren den jonghen die ommer te mijnnen haren sijn willen keeren. hoe sij dij an neemen ende hantieren sullen tot haerre eeren ende vrome. Ich neemps doch god te ghetughe dat ich inden selven boeken niemant ter mijnnen en rade. want het is een swaer bant ende lastelijc die leven ende doot in brenghet ende vrese der sielen. Als ic daer in menighen exempel van jeesten die voertijts ghesciet sijn bescreven ende jongen te kennen ghegeven hebbe tot eenr waringhe ende hoede.

Ierst van *phillis* die coninghinne van *rodope* die lijff ende siel verloes om die heete ende onghetemperde mijnne van *demophon* sone des conincs *thesus* van *atheenen.* Item van die scone *dydo* coninghinne van *carthagen* om die liefte van *enea* van *troyen* die *rome* ierst begreep ende stichde. Item van *medea* des conincs *otheos* docter van *colcas* om der onghevoegher mijnnen *jason.* Item die scone *adriana* om die liefte van *thesus* van *atheenen* diese alleijne liet in een onbewoent lant. Als hij met haer wt creten quam daer hij bij haren rade *mijnathaurum* hadde verwonnen. Soe sterf oec die goede *tisbe* omme die liefte van *piramus* ende hij weder om haer. Soe dede oec die lieve *onone* die inder wildernisse van *ijdea* woende daer sy haer selve verdranck om die liefte van *paris* van *troijen.* Die haer bedroech ende ontrouwe dede mitter sconre *helena.* Aldus quam oec die goede *calistomus*

sone des conincs *philips* van *philadelphe* inder doot bij onghetrouwe *orfennes* dochter des valschen *alamides* wonende op die *mirtoyse* zee. Soe dede *leadander* van *abides. achilles agamenon. syonate lander tristram* van *cornuaelge.* greve *florens* van *hollant* ende *willem* van *brabant* ende heer *arnt* van *orsmale.* Ende menich edel man van hogher art ende oec menichander die nochtan van wijse sinnen waren. Ende bijder mijnnen van wereltlijker ijdelheit neder ghetogen sijn ten ewighen verliese als see te duchten is. Soe dat ic van dijer ijdelre mijnne op dese tijt gheen ghewach en doe. Mer van natuerlijker mynne die bij constellacien ende bloedelijke verbande ende wt doechdelijken verbande wt goeden gronde comen soe wil ic die materie voert trecken.

Een ijeghelijc mensche is mijnnende boven al god sijnen scepper ende sijnen oversten heer die hem ghescapen ende lijf ghegeven heeft ende weder nemen sal des wij doch allen seker sijn. Ende daer nae hen selven voer ymant anders. dat doet den mensche dicwijl dwalen als hij ordel geven sal in sijns selfs saken want hij niemant so lief en hevet als hem selven. dat seit theofrastus. Het is doch kenlijc dat wij vele meer ende ghemeynlijker aensien ende begrijpen ander luyde sonden dan die wij selver doen. Ende dat is een teiken van kenlijker dwaesheit soe *tullius* seit. Want het is der ghecker eighen ende oec natuerlijc vreemder luyde meesdaet te oversien ende haer selfs meesdat te vergheten. Daer nae soe mynt die mensche sijnen vader moeder suester broder ende maghe by heysche des bloets ende dair nae een yeghelijken nae sijnen wesen ende nae dat het aen hem verdient wort soe mit ghifte soe mit dienste soe mit voerderinghe ende hulpe die die mensche mit vrintscappen daghelijx den anderen doet mit worden ende bewijst mitten wercken daer die een aen des anders kennisse mede coemt. sonder kenisse en is gheen volmaecte mynne die elc den anderen mynnen sullen die moeten ierst kennisse onderlinghe hebben. Sinte *augustijn* seit. dat gheen dinc en mach werden ghemynt ten moetsijn. ierst bekent ende van natueren soe mijnt gherne yeghelijc sijns ghelijck. Want die ghelijcheit maect die kennisse welke kennisse coemt wt des menschen vijf sinnen ende brengt die mensche daer toe dat daer mijnne in die kennisse coempt. Ende voert bernt ende ghevesticht wort bij beneficien ende weldaden van herttelijker gonsten. Ende wie den anderen onversienlijc mynt die gondt hem alles goedes. Ende ist gheveyst werck der minnen so een [*l.* soe en] ist gheen mynne mer scoen ghelaet ende wanckel troest daer hem niemant toe verlaten en mach. Rechte mynne staet op doechdelijke mate daer gheen boesheit in en is noch wanckel noch ontrouwe noch gheenrehande onbevoelijke sake. dan altoes elc den anderen te doen dat hij van hem hebben wolde sonder veynsen sonder list ende sonder eenich arch off boesheit. Daer om machmen den *calander* wel der waerachtiger mynne ghelijken die van sulker natueren is als hij voer enen siecken mensche wort ghebroecht. ist dat die mensche vander siecten sterven sal so en wil wij dien minsche niet aensien ende keert hem omme. Est oec dat die siecke weder keeren sal ende ghenesen soe siet hij hem lieflijken aen mit ongheveisder ghenuechten in bewisinghe van vriendelijcheit.

Soe wie sijn ouders ende syn maghe haet die hij van natueren sculdich

is te mijnnen daer en salmen nummermeer gheloeve op setten. Want hij doet dat tegen natueren is ende die sonde die ghedaen wort teghen natuere dat sijn die overdragenste ende lelicste sonde die men doen mach. Hoe solde hij volcomelijck vreemde luijde mynnen die sijnen naeste niet en mijnt. Wat bewyst hij daer anders aen dan off hij van sijnen bloede niet en ware. Soe doet hij den ghenen kenlijc scande ende scaempte die hij sculdich is eer ende lieff te doen mit allen sijnre herten ende mit alle sijne sinnen.

Geluck welvaert ende salicheit van goede inder tijt ende rijcheit van goude ende van silver van gesteente ende van tijtlijker haven verblijden die menschelijke herten. Mer boven al dese gaat die mynne ende op dat wort dat die poeten seggen: Mynne verwint alle dinck. Soe seggen eenrehande stompe menschen: het is ghelogen seet die penninck. Ay hoe luttel weten sij der mynnen crachte die alsoe vele ende menigherhande syn. Die heilige martelaren gods ende confessoren hadden penninghe ghenoech hadden sij gods mynne wille derven. Men en moechtse met alsoe scone beloeften noch gaven noch myede niet omme keeren sy en hadden liever te sterven dan gods minne te loechenen.

Nu vander wereltlijker mynnen heb icker voere vele ghenoempt dier nochtan vele meer ghewest hebben in haren tijden die om gods mynne hoer mynne niet laten en wouden noch en hadden om allen der werelt rijcheit haer ydele mynne niet over ghegeven. Ende sijn doech om der minnen ghestorven die wensch ende wil hadden van ghelde ende van haven ende van coninclijker rijcheit ende machte. Ich bidde sulke beestelike creatueren want sij niet wel menschelijc en sijn dat sij die worde swigen ende hoere opinie aff gaen. want sij en weten niet hoe die amandel smaect vanden paradijse. noch die vighen vanden ertschen boemgarde. Daer om en solde sij billike niet spreken onder luyde van verstant. Ende off sij in haerre dommer beestelijcheit ommer bliven ende niet swighen en willen. soe moet ic hen helpen ende leeren hoe dat sij waer seggen des sy selver niet en weten. die penninck en van die dinghen niet verwinnen. mer die mynne diemen totten penninck heeft verwint. Dat laten wij daer steken elc voeghel sinct soe hem syn beck ghewassen is. ende alle die leven en souden niet eenen wetsteen villen.

Seneca die daer was eyn wijs poete hadde eyn eerbare wijf. Doen *nero seneca* sijnen meister ommer dooden wolde. Doen hadde dese seneca die koer wat doot hij sterven wolde. ende hij coes te gaen in een warm bat ende dede hem laten ter adere aen arm ende voete om also doot te bloden. Mer sijn goede wijff en woude sonder hem niet wesen ende ginc bij hem sitten inden bade ende dede haer mede laten. Ende dus storven sij beide tsamen dat en waert om gheens goets wille ghedaen.

Het sprict die menighe vander mynne die luttel besceets daer van weet. ende teghen sulke en salmen niet disputeren. Soe is oec een ander mynne die oec der natueren volghet. als dat een ieghelijc gherne mynnet dat des werdich sij voer dat onwerdich is. Soe als wij liever hebben dat scoene dan dat hatelijck dat goede dan dat quade liever dat rijck dan dat arm is. Ende alsoe als bequamer ende godlijker is van scoenheit van doechden off van waerheide hoe wijt liever ende meer mynne. Wy mynnen gout voer silver.

ende silver voer latoen. *Dyamanten* of *saphijren* voer glase. weyt voor haver. scaerlaken voer kanafas. ghencbern voer loick. amandel voer bonen. kaneel voer onloec. Ende des ghelijcs in allen anderen stucken daer in wij den eenen mynnen ende liefte bewijsen voer den anderen. Aldus soe is die mynne van vele manieren daer om soe wort sij menichvoldelijke bescreven. Die moder is voertijts omme die kinder ende van liefte voer die kinder ghestorven alsoemen vindt inden boec vanden machabeen. Des ghelijck die man voer dat wijff. ende dat wijff voer den man. daer was die mynne in haerre rechter bescheidenheit volmaect ende goet.

Die minne machmen ghelijken den tortelduve die soe rechtverdighe liefte draghet tot sijnen gadekijn. Als die een wort aflivich soe blijft dat dat ander alletijt eenich sonder gheselscap. alsoe vaste liet hem die ierste mynne inder herten. Men seet int ghemeijn ghelijck versament hem gherne. dat en wort niet te verghefs ghesproken. Want *plato* seit. dat die gheene die ghelijc sijn inder complexien. die sijn oec altoes inder natueren gheneghen elc anderen te mynnen. Ende wiltu dan ommer mynne daer dijn sinnen toe draghen soe proeft ierst ende verneme wat in hem is. Ende vinstu doeghet in hem soe mynne dien van allen dynre herten ende mit allen dijnen sinnen sonder wanckel daer bij sultu in doechden voertgaen. ende bij liefte off gheselscap vanden quaden so sulstu quaet werden soe deen altoes wert besmet vanden anderen.

Mynne is een lieflic bant die .ij. hertten doet vergaderen in vrientscap mit bewijsinghe van goeder gonsten sonder quaet Daer om soe en is minne niet dat [*l.* dan] lief te hebben datmen mint. mer diemen mint omme gonste off om bate diemen daer aff hevet. Dat en is gheen mynne mer het is een wanckel liefte ende ghecochte gonste. Die vrientscap vergaet schier soemen seet in wanckelen wijven ende oec in onghetrouwe knechten. Die vrouwen mynne daer spreken sommighe poeten grote doeghet af. die om der minnen wille hen selve dicke over hebben ghegeven mit goeder trouwen. Soe seit die wyse man *salomon* vele ondoechden daer teghen om dat die wijste ende vroemste vander werelt veel bij vrouwen liefte verwonnen ende bedroeghen hebben gheweest. Doch wes *salomon* daer in ghesproken heeft tot ondoechden des segge ic dattet van torn was. Overmits eens heydens wijfs die hij soe seer mynde ende lieff hadde. Des sij wel merkede ende hem tot vele onnutter saken ende onbehoerlijke dinghen van ongheloeven ende van vele dwaesheiden hielt. Ende als dat vuer wt ghebernt was ende hij hem bedachte waer hij ghedwaelt hadde. doe was hij soe overvloedelic vertoernt dat hij om hoeren wille van allen vrouwen grote ondoechde screef. Hij heeft doch daer nae veel lofs ende doecht ende eerbaerheit ghescreven die hij den goeden vrouwen toe ghift. ende dat quade den quaden. Want wij een goet wijf vint die vint alle doecht ende goet. ende een quaet wijf is een helle des mans. Een goet wijf die hoeren man volcomelic mynnet is een crone des mans ende die edelste cierheit van sijnen huijse. Die wijse vrouwe comt van gode ende sy wedertijmmert dat huijs mit hoerre wijsheit dat die dwase vrouwe ghebroken hadde met haerre sotheid. *Ypocras* seide als hij eyn quaet wijf sach vuyr draghen. het waer beter te lijden datter ghedragen wart dan datter draeght. *Salustius* sach een wijf ter scolen gaen om leringe van

leetteren. Doe seide hij siet dat fenijn des serpents wilt vergaderen mit den fenijn des scorpioens. Sijn meyninghe was dat gheleerde wive veel scalheit leeren ende begrijpen. omdat sij van natueren listich ende subtijl sijn van sinnen. Ende hoe sij dier meer leerden hoe sij quader was want den vrouwen betaempt simpel ende eenvoudich ende oetmoedich te sijn. Eyn hoverdich wijff en is niet werdich te leven want die hoverdich is die is van natueren onwerdich fel ende wreed. ende dan soe ist een duvel opter erden ende niet beter. het waer onmoghelic dat sij sotticheit in goeder mynnen hebben soude.

Vander mynnen coempt mij een exempel inder ghedachten dat ic ghelesen hebbe inden ouden hystorien. Hoe dat by tijden des conincs *democrius* een eerbaer vrouwe binnen *romen* woenachtich was van buyten gheboren gheheiten *sabina.* Die nae haers ierstens mans doot eenen eerbaren man lief hadde ende hij haer weder. In sulcker mynnen ende werdicheit dat sij elc anderen neemen wouden in wettachtiger echtscap. Ende als haer tijt van rouwen nae haere seeden omme comen was. also dit salighe wijf haer huys dede tymmeren teghen die feeste van haerre toecomender bruloft. Doen ginc sy eens opter cameren boven die noch niet volmaect en was by haeren wercluyden. Soe dat sij onwetende eenen aex mitten voeten raecte ende die selve aex viel neder eenen vanden knechten opt hoeft ende hy sterff vander quetsinghen.

Dit vernamen der heeren knapen ende vinghen dit onnoesel wijf als die ghene die haer lijff verbuert hadde naer [*l.* nae] rechte der stad van romen.

Als sij dus ghevangen was ende bekende dat sij sterven moeste. bat sij den goeden coninc dat hij haer .xv. daghe respijts verleenen woude om tot haren ouderen te gaen buyten der stad daer sy wonde en een dorpe. sy woude doch gherne weder comen ende lijden vonnes van haren lijve. Want sij haer testament voer haer doot bescicken wolde mit haeren erfnamen. Doe sprak die coninck al lachende. Ja vrouken dat sal dij wel gescien op dattu eenen vrient hebst die voer dij gae sitten inden stock ende liden die selve sentencie die over dij gaen soude. *Sabina* antworde den coninck weder ende seide dat sij eenen ghetruwen vrient hatte die sij wel wiste dijt haer niet weigheren en soude. Sij dede den ghenen comen ende was gheheiten *floridamas.* ende seide hem haer begheren ende des conincs. Doen antworde *floridamas* die sij lieve vriendinne te vollen betrouwde. ende ginc voer haer sitten opt ghelove van haren goeden worden ende woude den doot smaken voer hair. wart dat sij niet weder en quame alsoe sij hem beloefde. Sij ginc ende dede haer dinghen die sij voer haer doot bescicken woude. Eer sij twee daghe wt gheweest hadde soe wist allen die stad van deser saken te spreken. hoe *sabina* wt der stad ghetogen was. daar *floridamas* voer ghebleven was op sulke trouwe ende ghelove als in hen beiden bloyende was in goeder doecht Ende eer haer tijt omme quam soe nam sij groten orlof aen haer ouders aen hare maghen ende nae haer vriende daer sij van joncx bij ghewoent hadde. die mit seer groten rouwe van haer scieden. ende sij quam goets tijts binnen haren termijn te romen openbaerlic daer haer menich goet mynsche volghede dit mit haer ghingen ten paleyse. Ende als die rechtverdighe coninc dat sach ende mit groeten wonder over\dachte

die overdragende mynne ende volcomen trouwe daer lijf ende goet aen lach. Soe was hij des int hertte verblijdt ende vergaff haer die sake ende dede hoer ende den goede man eer ende werdicheit. Om dat die edel vaste mynne niet ghesceiden en soude werden van hen beiden.

Draecht goede mynne ende setse in gode.
Sy sal u vrien wt alle node.
Eest dat ghij valsche mynne draecht.
Ghij wert ins duvels stack ghejaecht.

Dits vander andere ende een snoede bloeme geheiten hat ende nijt.

Recht eyschet ende reden bescheidet dat men tquade bij den goede toghen sal. Op dat het goede te kenlijker wtschijnt. ende men dat een bijden anderen kennen moghe ende dat quade ommer scuwen moghe ende versteken. Ick heb u ghescreven vander scoenster ende principaelste bloeme die ic in des *gardeniers* corf vant dat is mynne. Ende en is niet anders dan die mynne gods daer die heilighe geest inder drivoldicheit nae genoempt is. Want die scrifte seit god is caritaet ende die inder caritaten blijft die blijft in gode ende god in hem. mit meer worden die daer nae volgende syn.

Nu soe willen wij spreken van hate ende van nijde die der mynnen ende caritaten recht contrarie syn in werken ende in wesen op datmen die vlitelijc scuwen moghen ende blijven inden besitte der goeder mynne. Hate was die ierste sonde die onse ierste ouders ierst in quam wtghenoemen die onghehorsamheit des wijfs die den man brochte ter ewigher doot bedroghen vanden serpente. Doe onse ierste ouders *adam* ende *eva* ghesondicht ende gods ghebod hadden ghebroken. Doe sette onse here god ter stont een ewighe viantscap tusschen den wive ende dat serpent ende tusschen haer beyder nacomelinghen. Hat is een oude sake ende gramscap wt veel materien ghegadert langen tijt duerende. dat scrijft sinte augustijn. Daer om wij manslacht doet ende die sijnen broeder hadt ende hem sijn vrintscap ontrect. sijn sculdich onder een pene te staen.

Hadt ende nijt sijn alrehande. god ende dat goede salmen mijnnen. mer quade minschen ende quade saken salmen haten. Wanneer wij die vleyschelijke ghenoechten ons lichaems [niet en] volghen soe haten wij onse siele. Want als wij mit godlijke wederstandicheit haer quade begherten inbreken soe invechten wij haer luste. Eende ghelijc als een coninck in sijnen beelde ghesciert wort. soe wort een in sijnen mensche gemijnt ende ghehadt. Die god mynt en mach sijnen evenmensche niet haten. die oec den mensche haedt en mach god niet mynnen. Daer om soe iest een bescheidelijc hadt als een mensche den anderen mynt en haet syne sonden. Want in dat selve dat sy eene creature sijn soe sijn die menschen te mijnnen in gode mer in dier quaetheit daer sij hen selven in besmedt hebben soe syn sij ommer te haten ende te benijden.

Onse heer god haet iij. manieren van minschen als den gheenen die blijft. den ghenen die achterwert gaet. ende den ghenen die dwaelt. Die ghene di bliven dat is te verstaen in sonden die salmen op wecken dat sij

die tijt van gracien niet en verliesen noch en versuymen op dat sij hen beteren. Die achterwert gaende sijn tot den sonden wt doechdelijken werken. dat mense in die tijt van gracien sal weder ropen ende doense in eenen goeden leven keeren daer sij wt ghetreden waren. Ende die ghene die ghedwaelt sijn wt eenen goeden leven die salmen weder wijsen ende leiden naden weghe der waerheit.

Na dien male dat *jacob* ezau sijnen oude broeder bedrogen ende die benedictie van sijnen vader ontfanghen hadde ende vercreghen. Soe hate *ezau* jacob altoes ende hadde altijt inden sinne dat hij en doot slaen woude. Om dat *joseps* broeders wel saghen dat *joseph* vanden vader ghemynt was boven alle anderen. Ende om dat hij sijnen vader eenen droem ghespeldet hadde so waren hem allen sijn broeders hatende ende benijden seer. Ende hadden some wel gesien datmen ghedoot hadde. mer die wijse soechten eenen anderen raet ende vercochtenten copluyde *hysmaheliten* die hem in *egipten* voerden ende vercochten den coninck van *egipten.* Mer sij doodden een dier ende brochten den vader sijnen rock al blodich van dien diere ende seiden dat hij van een quaet dier verbeten was.

Aldus hebben wij dat hate alderhande is mer die een sal den anderen in onse ghelove niet haten. Want nae den leere gods soe en sullen wij niemant anders yet doen dan als wij wouden dat men ons dede. Soe en sullen wij oec niemant haten want wij en willen niet ghehadt wesen noch benijdt. Ende benijden wij oec onsen even keersten so vallen wij in gods hate ende dan werden wij duvels eijghen sonder enich twivel.

Die wile een mensche nijt draghet so en vaert hy nummermeer wel. ende wat hij edt of drinckt hij en wort dar dan niet af ghevoedt. Want van rechtigher bittere nijdicheit soe knacht hij sijns selfs hertte dat hem gheen goet en mach gheschien van sijnen voetsel. Waer hij siet dat yemant wel vaert off dattet eenen anderen bat gaet dan hem soe dunct hem sijn herte breken. Ende alsoe gheschiede cayn want hij en condes niet ghelijden in sijnre herten dat *abel* syns broeders offerande gode bequamer was dan die sijne. Ende verlaechde daer om sijnen broeder op een tijt. ende also doen ter tijt gheen wapen inder werelt en waren. soe creich hij die kinnebacken van eenen doden perde ende sloech sijnen broeder daer mede in sijn herne soe dat hij daer van doot bleef.

Die hate machmen ghelijken bijden fenijnden serpent want die haten allen dat sy sien ende steken ende scieten haer fenijn op allen beesten die haer ghelijc niet en sijn. Mer alsoe vele als sij hoer ghelijc sparen soe sijn sij beter dan die nijdighe menschen. Want die fenijnnse alle. weder sy hen ghelijc off onghelijc sijn des en sien sij niemant aen. Het is vele lichter te vlien die onghenoechte van armode. dan die nijt van rijcheiden. Want ghelijc als een cleet verciert wort vanden motten soe wort dat menschelijke lichaem verteert van nijdicheit.

Die nijd is een felle venijnde beeste die niemant en mijnt. ende sij en wert oec van niemant gemynt. Bij haet ende nijt is menich lant verderft ende noch dagelijx wort ende werden sullen. Want god heeft selver ghesproken inder evangelien. allen rijken dij in hen selven ghedeilt werden sullen vergaen. Ende dat machmen claerlijc mercken in *ytalien.* in *vrancrijck.* in *hollant.* ende in andere landen daer partyen regneren. Sinte *gregorius* seit.

ter werelt en is gheen meerder hertten pijn. dan altoes in nijden te leven. want daer nijdicheit is dur en heeft mynne gheen stede. Dus soe en is teghen die nijt gheen beter remedie dan weldaet. Een minsche die den nijdighen wil verdoren die wese blijde in doechden alst hem welgaet. Ende als die nijdighe dat sijt so sal hem sijn herte duncken breken ende sal hem selven eten ende knagen mit nijdicheit van bynnen om dat sij eens anders waelvaeren niet lijden en mach.

Die rechte nijdige en mynt niemant noch god. ende hij verblijdt hem in sijns selfs wederspoet op dat hij siet dattet eenen anderen oec qualic gaet. Daer om en mach hij nummermeer salich werden noch welvaeren die in ghestadijgher nijdicheit leeft. Hij haet blijscap hij scuwet alle gheselscap van goeder ghenoechten ende waer hij sijn naghebuer in laste off in noede weet so verblijt hij in alle sijne ghedachte. Daer om sult ghij selden recht nijdighe sien die wael ghevoet sijn want wat sy eten off drencken sij en groyen daer aff niet. Die knaghinghe des nijts benemet dat natuerlijke voetsel altemael. Deze vuyle nijt machmen wel ghelijken den. wie die in somighen landen heet een cobe ende in latijn hetet *milvus.* die so vuyl ende soe vol nijts is datter niet ghedoghen en mach dat sijn kinder vet ende wel gevoedt sijn dat gaet hem in sijn herte. want als hij siet dat sij in eenen goeden vetten live sijn. soe pict hij hen dat vleesch doer dat sij bloeden om dat sij magher sollen werden. Aldus soe doet die nijdighe mensche die niemant lief en hevet. siet hij eenen anderen in goeden state ende waelvaert. Hij voeget ommer den raet na allen sijnen vermogen te vinden dat die minsche in laste off in onghenoechten coempt ende dan is hij in vreden.

Nijdicheit is een hatinge der vremder salicheit. op die ghene die sijn minder sijn dat sij niet ghelijc hem en werden. Op die ghene die hogher sijn dat is van groeten nijde om dat hij niet so groet en is. op sijn ghelijc dattet hem leet is dat sij ghelijck hem sijn. Also *cayn* daer voer af is ghescreven benijde die voerspoedicheit van *abel* sijnen broeder. *Rachel* benijde die vruchtbaerheit van *lya* haerre suster. *saul* benijde die vromicheit van *david* sijnen knecht.

Bij nijt is comen die val der werlt die dood des oversten gods sone. dat sprict sinte *augustijn* in een sermoen. *Crisostimus* seit. O valsche nijdicheit die alle weghe sijns selfs viant is. want die nijt dracht doet hem selven groet verdriet ende wee. Ende den ghenen die hij benijt verdreft hij sijn glorie ende blijscap ende salicheit. Die rechte natuerlijke nijdighe menssche heeft int ghemeyn een dreyghende aenschijn ende een wreet ghesichte. hij is bleec van aensichte. vervaert in synen tanden. sijn lippen bevende. sijn worden verwoedt. sijn opsette onbedwonghen ende sijn hande altoes bereet tot treffelijke saken. Soe die poeet *peter* van *ravenne* seit in sijnen boeken. ander luyden voerspoet is den nijdighe mensche altijt contrari. Ende ander luyde wederspoet brenct hem vroeude ende voerspoet in na sijnen sinnen. In ander luyde rycheit sedt hij sijn armoede. ende in ander luyde armoede sedt hij sijn rijcheit.

Nijdicheit is een doechter der hoverdien ende dese moeder is altijt vroechtbaer ende drachtich waer sij is sij winnet altijt ende meedert hoer gheslechte. Daer om leer ic dij lieve soen wiltu niet dattie dochter gheboren werde soe versmoer die moder. op dattu nae haer dochter niet en vergaeders

want sij souden dij lijff goet ende siele verderven. Hier om soe wolde ic wel dat die nijdighe menschen oghen hadden verre te sien in allen landen ende steden op dat sij van alle der luyde voerspoet ende salicheit ghepijnt mochten werden. Want so groet als die vroeuden sijn in salighen ende welvaerenden menschen soe sijn droefheit ende pijne inden nijdeghe mensche. Hier om soe laet nijt van u vlyen ende scuwet hoverdie want nijdicheit wt haer coempt op dat ghij daer niet mede en wert besmedt. Als *lucifer* die prince der inghelen die hem verhoverde op sijn scoenheit. ende mitter hoverdie creech hij die doechter der nijdicheit. Ende benijde dat sijn scepper boven hem was ende woude sijns ghelijc wesen. Omme welker sake hij doe mit alle sijne geselscap neder ghestoten wart inder ewigher verdoemenisse. Al daer quam die nijt wte hoverdien ende namelijc en suldij nummermeer hoverdich mensche vinden hij en sal nijdich wesen over anderen. Dat suldij vinden namelic inden wijven ende vele in geestelijke personen. Aldus raedic u te blieven in goeder mynnen. op dat ghi hat ende nijt daer bij versmaden moeget.

Wie hat ende nijt int thertte dracht.
Sijn lijf wort daer off gheknacht.
Daer om sedt nijt wt uwen sinnen.
Off ghi verlieset goedes minne.

Vander derde ende een goede bloem gheleiten. Leticia.

Inden corve daer ic voer aff hebbe ghescreven soe vant ic een scone bequame bloeme die mijnre hertten vele ghenuechten in brachte doe icse sacht Want ic sach daer meer doechden ende bequamelijcheit aen dan ic soude moghen scriven. Doch wil icse u mede leeren kennen op dat ghij dat cruyt dat haer contrari is daer mede scuwen moghet tot haren vrome. Dese blome die ic meyne was gheheiten *leticia* dat is in duytsche blijscap ende vroelicheit die coempt altoes wt eenen goeden gronde ende wt eenre edelre reynre hertten. Want blijscap nae dat sinte *augustijn* scrijft soe iest een rueste ende een ghenoeghen des menschelijken gemoede verhoghende hem in eeneghe bequamelike ende ghenoechlijke sake. Mer het is selden ghesien wair tijtlijke vroude in ydelheiden was daer quam kenlijke ongenoechte nae. Ende blijde te sijn in goede dats goet der sielen. mer tijtlijke blijsscap is ghelijc dat vier in vlasse.

Op der erden gaet ghesontheit ende vroelicheit salicheit des lichaems voer alle blijscap ende welde van rijcheit ende van wille dats te verstaen in artschen saken. Want ten is ter werelt gheen meerder doecht dan rechte herttelijke blijscap die wt goeder blijder hertten coempt. Want een vroelijke hertte doet dat mensschelijke herte bloyen ende groeyen in lusticheit ende die bedruefde geest doet dat ghebente dorren.

Een mensche van goeder edelre herten die verblijt hem wanneer hij

wat goets siet op dattet orber ende bequamen is ten doechden. Een yeghelijc goet mensche sal hem smorghens verblijden als hij op staet ende loven sijnen heer sijnn scepper. Ende dancken hem in lieflijken anxte vanden lichten daghe dien hij hem verleent heeft. Als men singet smorghens inder metten. staet op coempt laet ons blijde sijn mitten heer. ende singhen wij met vrouden gode onsen salichmaker.

Hier bij machmen ghelijken den haen die vroech voerden daghe opstaet ende slaet hem selve mit sijnen vloeghelen als die ghene die hem selven casteyen ende singhet gode loff ende blijscap daer hij hem in verhoecht. Al soe doen oec ander voghelkijn van menigerhande manieren die haer ghenoechte op reden setten. Ende loven gode mit haeren sange elc nae sijnre wijse voerden dage inder morghenstont. op hope des toecomende daghes soe hem des nachts verdrooten hadde.

Doe die heilige patriarchen ende oude vaders laghen inden voerghebuerghe der hellen den tijt van .v.^{m}. jaren off meer inder duysterheit. Ende sij vernemende den dagh des ewighe lichtes aldaer die propheten af ghescreven hadden over langhe jaren. doen verblijden sij hen inder helscher duysterheit ende songen du bist willecome dijen wij langhe beghert hebben. Tegen alle goede eerbaer dinghen sullen wij ons verblijden ende van quaden dinghen bedroeven. Daer aff soe seit sinte *gregorius.* hij blijft hongherich ende vastende vanden voetsel der waerheit. die hem inder armoede van deser werelt pelgrimaedse verbijdt. Des eens blijsscaps is decke des anders droefheit die den strijt wint verblijdt hem ende dies nederliggen sijn mit sorghen verladen ende mit rouwe.

Die van *bethulija* sy waren verblijt van *holofernes* doot want sij worden daer bij verloest vanden besitten daer sij in groten hongher ende armoede mede hadden gheweest. *David* seit inder souter laet die rechtverdighe verblijden inden heere. hoe wel soe meynt hij dat. Want die gherechtighe die sullen verblijden in gode ende die ongherechtighe sij sullen hen verblijden verhoghen inder werelt off sij willen. God heeft een yeghelijken sijnen vrien wille ghegeven. Ende als dat die werelt ten eynde coempt soe sal haer vroude oeck een eynde hebben wanneer die mensche sterft soe heeft die werelt eyn ende. met hem. ende heeft hij hem dan verblijdt in goede mit doechden soe sal hij vinden die ewige blijscap die hij in sijnen leven gesoecht heeft. Wie inder teghewordighen tijt verdruct ende in wuiven [*l.* rouwen] ghebroecht wort die wort versaedt mit vrouden inder ewichheit.

Nu besiet een sieck mensche inder tijt die lachet wort beclacht ende bescreyet vanden ghesonden menschen duchtende datter hem niet goets en in stect. Suldij lachen soe lacht als ghij ghesont sijt ende dat bij maten. want wij onmatelijc lacht die wort voer gheck ghehouden. Die heilighe scrift seit. Laet ons verblijden in gode. ende sinte *pauwels* sprac. mij en staet niet te verblijden dan inden cruce ons heren. Die heilighe leerers blijven bij een segghende als sij alle dinghen grondelijc ende bescheidelijc overghesien ende overghedacht hebben. Soe en weten sij niet beters dan wel te leven ende blijde te sijn. mer trouwen dat wel leven hevet vele in. Die wel levet ende verblijdt hem niet in ijdelene ghenoechten. mer hij volcht die leer van van sinte *paulus.* ende andere leerers die niet in ijdel glorie hen en verblijden. Want *basilius* seit. dat boerde ende ijdel worde maect die siele slap

ende alsoe verghetel inden worden gods dat sij haer meesdaet niet dencken en can. Ende mit dier verghetenheit soe pijnt sij haer niet tot penitencien te heren [*l.* keren] ende alsoe wort sij allensken beroeft van alre salicheit. Hier om du jonghe man wes blijde in gode ende in doechden als tu in dynre joecht bist op dattu alstu van warachtigher oudersterft inder vrouden gheert werts. die die weighe droefheit affneme.

Vander blijsscap lesen wij inder vader boeck hoe dat tot een tijt een goet heilich man die gheleiten was *alcharius* die doer rechte volcomene caritaet dij hij tot gode in sijnre hertten droech. opnam een pelgrimaedtse te doen te *jherusalem* om dat warachtige heilighe graff ons heren te versoeken ende te visenteren. Als hij dede ende volbrachte mit somighen anderen goeten mannen die mede mit hem in rese waren. Als deze goede *alcharius* inden tempel quam ende hij dat werde heilighe graff ons heren wt rechter vroeliker liefte cussen soude. Ende dancde gode mit rechter blijder hertten dat hij daer toe ghecomen was.

Ter stont soe viel hij neder als der ghene die in eenen swijm is ende bleef daer doot op die stede. Sijn ghesellen ende vriende die daer mit hem comen waren meenden dat hij in eenen swijm lag. verwoenderende soe bedroefden sij hen seer ende deden tot hem comen goede meesters van medecinen. Ende als sij dat lichaem sagen soe seiden sij dat hij doot ware. Doe begerden sij te weten van dien meesters want hij doch ghesont ende wel te vreden was wat die sake wesen mochte vander verscheidenisse sijns lichaems dat soe haestelic ghesciet was. Sij deden dat lichaem op snijden ende vonden in sijn hertte ghescreven mit sconen litteren. amor mi *jhesu* criste. dats te seggen mijn liefste *jhesu* criste. Doe seiden die meesters kennende dattet een man ghewest hadde van blijder complexien ende dat hy van rechter blijscap ghestorven ware Also hem sijn hertte in sulker overdraghender vroude op rees teghen dat ghesiechte des heiligen graefs. dat hij die overvlodicheit der blijscappen niet lijden en mochte thert en moest daer in versmoren.

In goeder doechden blijde te sijn.
Verdrijft der herten menich pijn.
Wie vroelic is ende dancket gode.
God laeten van hem sceiden noode.

Vander iiij.der ende een snoede bloem gheheiten. droefheit.

Can ic nu te rechte ghedencken wat inden corve des gardeniers was. soe vant ic daer nae een oncruyt dat deser bloem van vroelicheit recht contrarie was. ende is gheheiten droefheit. welc van drie manieren is alsoe macrobius seit

Die ierste is als een mensche vele meer ende swaerlijker bedruct wort om eenighe ertsche dinghen dan betamelijken ende welvoeghende is. ende dat is die rechte droefheit.

Dander droefheit is als een mensche alluttel verslagen is. ende en peynst noch en spriect noch en doet gheenderhande dinck. dan staet aff sit als een doot lichaem. dat mach een eendehande vuyle ledicheit heiten

Die derde is als een mensche bij eenigher sonderlinger ymaginacien of fantasien hem selven te vele drux aen brenghet. Daer hy syn hertte ende sinnen mede beswaret in onghenuechten ende in drucke. dese mach wel heiten melancolie die van .iij. manieren is ende van allen propheten ende leerars ghetelt is voer een alte quade ende sonderlijke sale. Want *seneca* seit. Dat melancolie is die doot ende een graf des menschen levens ende hier mach ledicheit seer toe helpen. want ledicheit is confusie der ghedachten ende een porte off inganc der droefheit. Daer om en sal hem niemant langhe en droefheiden houden ende salse verdrieven mit groetmoedicheit. Ende ropen god aen als *david* dede die scrijft inden souter als ic menichwerven ghelesen hebbe ende seit. Als ic in drucke was soe riep ic den here aen ende hij hoerde mij. soe sullen wij hem volghen ende roepen aen onsen lieven scepper ende enigen heer. Soe sal hij ons hoeren. ende als hij ons hoert soe sal hij ons dan verblijden. Dus soe sullen wij in druck onsen heer ende salighmaker aenroepen ende oec mit ganser innicheit bidden. Op dat hij ons goetlijken hoerre ende wij niet en vallen in waenhope der droefheit die niet te ghenesen en is.

Dese droefheit machmen den rave bij ghelijken. die soe wanneer hij ierst jongen hevet wten eye ghecomen. Ende siet dat sij wit sijn ende hem niet en ghelijken. soe wort hij bedruct ende drovich dat hij van rechten rouwe van dan vliecht. ende en wilre niet bij wesen noch blieven totter tijt toe dat sy swart werden ghelijc hem. Ende binnen dier tijt dat die oude aldus daer van sijn soe werden sij vanden hemelschen douwe gevoedt alsoe die meesters van natueren somighe scriven.

Ter werelt en mach soe mij dunct gheen meerder druc noch swaerheit van melancolien wesen. dan in voerleden tijt rijc ende salich te wesen ende daer nae in armoeden ende in onsalicheden ghedaelt. Hierom rade ic oft wesen mach dat niemant hem te seer en bedrove om verloeren dinghen of om verlies dat nummermeer weder te werven en is. want wie dat verhouden can. ende niet en truert die brengt sijnre hertten groeten rueste ende verlichtenisse sijnre sielen

Men sal den druck ende onmoet nederlegghen ende manlijc wederstaen mit groetmodicheit ende mit starcheit. Men geeft enen man loff van groeter wijsheit die dat doen can ende wort in eeren daer bij verheven voer gode ende oec ter werelt. Men sal die edele substancie des lichaems oec niet verdeerven om die vuyle accidenten. men sal oec trueren laten varen blijde wesen ende wel leven. Ende voer alle dinck laet ons ommer der melancolien ghene staet gheven. want sy quelt die siele ende dat lijf. Ende daer om is eenicheit te scowen op datmen inder melancolien niet en valle. Ende sonder twijvel wie daer in coempt hij heefter quaet wt te comen soe seer antreckende is sij.

Ende ghij en sult oec niet vele ledich wesen want die ledicheit brengt den mensche in melancolie ende in swaerheit der hertten daer droefheit wt compt. Ende die blijscap die een mensche sal hebben die sal oec syn in gode ende in goede saken. Wanneer u allen dinghen voerspoedich vallen ende

alle saken wel te poente ende tot redelijken wille geschijn. Dan en suldij soe over seer niet verblijden mit onmaete ghi en sult oec nederwaert sien ende nemen exempel aen den pau. die alre voghelen sconste is daer in hij hem seer verblijdt ende verheeft in groeter ghenoechten. Mer als hij dan op sijn voeten siet die lelic syn van maecsel ende oec van verwen soe truert hij. Alsoe sultu oec doen lieve soen als dij god heeft ghesalicht. dan sultu dijn hoeft neder slaen ende dencken dattu een mensche bist. ende gheen enghel. Dat gheluck mach altoes keeren in een ongheluck. wij en sijn oeck gheens dencks sekerer dan die doot. Doch daer om en sultu dij niet verslaen die mensche sal altoes sijnen druck setten in maten. Het is een out seggen rouwe te maten is hem goet die hem selven troesten moet. Men moet wel truerren van eens anders qualic vaeren. Want dat is een teyken van mede doeghen ende het is keersten ende wel betamelijc. Ende om der vrienden doede mer die rouwe sal alsoe ghetempter wesen dat god daer bij niet vertornt en werde.

Het is redelijc ende moeghelic dat een truert om sijns vrients doot. hoe wael dat hijs mit trueren niet weder crijghen en mach. Doch soe ist natuerlijc want een dunct dat hy des menschen vrientscap ewelijc ontbeeren moet. Ende sekerlijc mij verwondert alte seer hoemen eenen goeden vrint also schier vergheten mach. hoe dat is der goeder salmen ommer vergheten want sij varen wten arbeide in die ewighe ruste. Mer die quade daer is voer te sorghen mit andachte want sij varen wt desen arbeide in meerre pijne.

Augustinus seit. het is een goedertieren droefheit of een heylighe onsalicheit om eens ander sonden te trueren. Ende van drucke niet beswaert te werden inder hertten. ende oec inden rouwe niet en blijven. God mynt alle blijde gheesten die hem verblijden in doechden. Laet u van onghetemperden rouwe niet verwinnen want u macher al te veel quaets af comen. Adam onser alder vader leerde ons ierst der vrienden doot te bescreyen. want hij bescreide *abels* doot langhe jaren. Ende om dat te verhoeden soe radic eenen ijgheliken die wat is bedruct dat hij hem niet ledich en houde. Want wt ledicheit coempt enicheit. wt enicheit coempt sorge. wt sorge melancolie. wt melancolie droefheit. wt droefheit wanhope. ende wt wanhope die doot. Want dicke gheschiet is dat die ghene die in desperacien dats wanhoepe dat sy hem selven dooden verdroncken ende verhinghen.

Als een jonc romeyn ghehieten *ysus* die een joncfrouwe seer lief hadde gheheiten *anazertes* die sijnre niet en woude noch sijnre gheselscap. Dat hij van groten rouwe in wanhope viel ende verhinck hem selven voer haer doerre bij nacht. Des ghelijc is vele ghesciet vanden menighen. hadden sij niet in eenicheit gheweest ten hadde hem niet ghesciet. Dair om en weet ich niet beter dan blijde te sijn in doechden ende ommer dat een minsche leve in sulken staet daer hij in sterven derre.

Doe *alexander* die groete heer sterf alsoe men in sijn legende leest soe was daer alte onmatelijke rouwe gedreven. Mer het is noch hueden daghes in vele landen een maniere welke seede ic niet en prijse. Sij leiden sijn lichaem in een gulden casse ende draghenten ten grave mit alten groten jamer ende rouwe ende hantslagen. Dare waren vele vanden groeten *phylosophen* die hij in groten eere plach te houden. Daer wasser een gheheiten *egulicus* die sprack ropende. dese plach die werelt te beheeren van\den

weesten totten ousten. nu wort hij ghehouden in een rijck van .ij. stappen. *Alphinus* seide. die hen nye en saghen ontsaghen sijn mogentheit. *Alchimanes* riep. Gheen lant dat soe groet was en conde hem wederstaen [ende hij en conde alleen die doot niet wederstaen] . *Persamus* riep. O alre moghentse hoe bistu ghevallen. *Barbalicus* riep. O duyster doot. o rouwighe doot. o wrede doot. o valsche doot wan is dij die macht ghecomen. wan quam die coenheit dattu den gheenen neder ghetoghen hebste dien aldij werelt onderdanich was. *Barinchus* riep. O sinlicheit verdonckert. O rechtverdicheit vernedert. O rechte trouwe verloren. O wijsheit vermyndert. O miltheit al verdreven. O hoescheit onder die vote ghetreden. O manheit doot gheslaghen. wat sullen die lande doen die nu horen heer verloren hebben. die nye en dachten te screyen sullen mit rechte weenen.

Dus soe hebdij dan van droefheiden ghehoert ende daer waer meer aff te spreken mer niets goets. Rouwe ende droefheit van hertten doerknaghen den menschelijken lichaem ende brenghen die siel in groeter swaerheit. daer grote vrese in stect om tot sonden te vallen ende tot verliese mede te comen des lijfs ende oec der sielen.

Weest blijde ende in vrouden leeft.
Wie dat druck int herte heeft.
Daer hij sijn synnen mede beswaert.
Dien is vele leets daer nae bescaert.

Vander .v.ster ende een goede bloem gheheiten. vrede.

Peysende ende vast pluckende wt der mande des gardeniers soe vant ic vort een alte soete lieflijken blome bequaem safte ende ghenoechlijk van roke ende van smake ende was gheheiten *pax* in latijn. dat is pays of vrede of ruste. Dese also ons sinte *bernaert* bescrijft is niet anders dan een suverheit der ghedachten ende simpelheit der hertten. rueste der sinnen. verbont der minnen ende ghesellinne der caritaten. Mij dunct dat vrede gaet ende is te tellen voer alle dinc dats voer alle rijcheit ende hoecheit der werelt. Men plecht int ghemeyn te segghen. die mit vreden leeft hij vaert wel oec wat hij heeft.

Inden beghinsel vander werelt schiep god van allen creaturen een par sonder den menschen schiep hij alleen. Om dat hij woude dat enicheit des vredes ende eendrachticheit altoes onder den menschen waere. Rijcheit ende overvlodicheit van ertschen goede. heeft seeder allen tijt een sake geweest van orloghe ende van twiste. Als mitten iersten scheen tusschen den herden ende *abrahams* quick bewaerres. ende den ghenen die *loths* quick hoeden. Die onrust ende tweedrachte onderlighe hadden soe dat sij hen daer om verscheiden moesten. Och hoe wel ist ghesproken ende veel bat dan die sulke weren [*l.* wenen]. O lieve kinder vrede is alle der werelt ende alle wonsche heeft hij van goude ende van goede. Ende die nummermeer rust noch vrede en

hevet. wat heeft hij van den sinnen anders dan sorghe. onghenoechte hertelijke pijne. onruest ende groet verdriet. Ten was al sonder reden niet dat onse heer te segghen plach tot sijnen jongheren vrede sij met u. Want hij meynde alsoe lange als sij mit rusten ende mit vreden waren soe wasser niet quaets in hoeren collegien. Mer doen dat quade bloet van *Juda* onder hem quam die vol was alre ghiericheit ende onvrede doen waert ruste ende pays verdreven. Dat moest onser alre verloesser becopen mit sijnen godlijken lijve ende mit storttinghen sijns menschelijken bloedes.

Met payse te leven doet wel rusten. seker wanderen ende alle dingen mit lijdsamigher herten te overslaen. Om een cleen toern en sultu dij tot ghenen saken van wrake stellen. die wijse sal hem veynsen als hem meesdaen wort ende laten dat overgaen op dat hij mit rusten leven mach. Ende dencken om eenen toecomenden tijt dietal verleenen sal ende keeren int goede tot sijnen vrome vele bat dan off hijt selve ghewroken hadde. God wil dat wij hem die wrake op geven ende hij salt wel berichten. watmen dan beters doen mach dat en weet ich niet dan gode die wrake te bevelen ende blijven alsoe in goeden vrede. Men sal altoes wijken den tornigen man als *jacob* dede die vloe voer *esau* sijnen broeder doen hij hem vertoernt hadde soe langhe dat sijn torn vercoelt was. Ten sal niemant thoeft op steken teghen den ghenen die hem te machtich is hij sal altoes den vrede soeken dat en is gheen scande. Doen die van *gabaon* verhoerden dat *josue* die steden van *jherico* ende van *ahy* ghewonnen verbrant ende ghedestrueert hadde. doe quamen sij ende soechten pays ende vrede. aen hem ende hij gaff hem pays ende hieltse hen wel.

Teghen ondoechde salmen strijden ende vechten soe seer dat sij ons niet en verwinnen. mer mitten doechsamen ende goeden sullen wij vrede hebben. *Ysayas* die hoege propheet seit. het waer onmogelijck dat en boes menssche wonen ende blijven soude inden huyse des vredes. Die dwase en moghen oec gheen ruste noch vrede hebben want waer hen van enen worde meesdaen wort dat willen sij ter stont wreken. Dus leven zij altoes in onrueste. want den dwasen wort vele misdaen alle man doet hem onrecht. Sinte *augustijn* seit. vrede is alle menschen ghevoechlijken [*l.* ghenoechlijken] ende behaechlijck. sij en begheert niet vremdes sij en rekent haer selven niet eygens. sij leert ons mynnen dat sij niet en conde haten. Sij en can niet houden. sij en can niet bulderen. Daer om soe radic soe wie datse crighen can hij pijnse hem te houden. Diese verloeren hevet hij pijnse hem weder te werven. Want sonder twivel die in vreden niet ghehouden en wort. hij wort versteken vanden vader. hij wort ondreft vanden soen. ende hij wort vervreemt vanden heiligen geest.

Ho vele *absolon* tegen sijnem vader David meesdaen hadde doen hij hem verdreef wt sijnen rijke. ende was vleisschelijc bij allen sijns vaders wive. Soe hadde hij nochtans altoes liever vrede mit hem ghehadt dan dat hij sijn lijff ghestolen of ghehadt hadde. Die dat testament gods niet houden en wil die en mach tot sijnre erffenisse niet gheraken. Dat mach een eyeghelijck wel proven die onderscheit weet van goeden ende van quaede. Sekerlijc het mach wel gods testament wesen want int leeste van sijnen menschelijken leven. inder erden soe beval hij sijnen jongheren voer alle dinck dat sij vrede onderlinghe hauden souden.

Hoe seer dat te loven ende te prijsen is pays ende vrede dat machmen hoeren anden oversten verlichter der heiliger kerken sinte *pauwels.* hoe ernstelijc ende hoe menichfoudelijc dat hijse den luyden toe wenschende ende oec daer mede groetede in allen sijnen epistolen wt ghenomen een epistel die hij den *hebreuschen* sende. Daer en ruerde hij sijnen naem noch oec den vrede niet in om songerlinghe saken wille

Men mach den *bever* ghelijken bij den payse dat een dier is wonende bijden watere soe dat sijn stert stadelijc int water hanghet. Ende alle sijn lijff is vleesch ende sijn stert is vesch. ende men etter aff in die vasten in dien lande daer sij sijn. Alsmen dit dier jaghet doe bekennet wel in sijnre natuerlijker wete dattet ghedaen is om sijn hoeden die medecinael sijn tot veel saken als der meesteren der natueren dat wel kenlijc is. Ende alst dan merct dattet niet ontgaen en mach soe bijtet selve sijn hoeden aff ende daer mede soe laetment loepen. Aldus soe brenghet hem selve inder qnale ende in groeter seericheit om dattet mit vreden bliven sal.

Salomon set in synen parabolen. heb dijnen vrint niet soe vaste du en suls altoes ghedencken dat hij dijn viant werden moecte. Mer laet ommer alle weghe die twist van eenen anderen comen. ende van dij soen ende pays. Pays is een gheordenierde sachtmoedicheit twier herten die int goede off in doechden verenicht sijn. Ende eendrachticheit is een eenderhande verenighe ende onverscheiden complectie. die sijnen vrede set in gode ende scuwet der werelt orloeghe ende twiste.

Van vrede lesen wij inden ouden gesten van romen hoe een machtich man ende vorste. die gheheiten was *ypolitus* die swaren crijch hadde teghen eenen anderen voerste die sijnen vader doot gheslaghen hadde gheheiten *listigius.* Ende als *ypolitus* bedachte groete swaerheit coste verlies ende kenlijke verderffenisse also wale sijnre lande lude als sijnre vianden. Aensiende dat hij sijnen vader niet weder winnen en mochte soe ghinc hij allene onghewapent tot desen listigium ende groetten vriendelijck. daer dese listigius vremde toe was ende nam hem in sijnen armen ende seide wij willen mit vreden leven. eer wij alle beide goedeloes ende liveloes werden. vergheff mij dat ic teghen dij dus langhe hebbe ghorloecht ende menighen scade ghedaen aen brande ende aan scettinghe. Ende dattu mij desghelijcs ghedaen hebste ende oec die doot mijns vaders sal ic dij wederom verlaten. Doe verblijde hem *listigius* seer ende werp eenen bast om sijnen hals ende bad oetmoedelijc ghenaede ende verghiffenisse. Doe custen sij elc den anderen ende verghaven oeck claerlijc om dat sij mit payse souden leven.

Pays is goet set u in vreden.
Doet een ijghelijck recht en reden.
Ende wacht dat u gheen toern ghenake.
Soe moechdij leven mit ghemake.

Vander vj.der en een snoede bloeme gheheiten. Toerne

Onder die lustelijke bloemen so heb ic noch ghevonden een quaet cruyt

gheheiten toern off gramscap. daer menich overdraghende quaet ende bloetstorttinghe aff ghecomen is tot vele eynden ende oec in vele stonden. Alsoe wel in kersten gheloeve als in heydenisse off anders waer. want wt toern soe coempt onwerde als *cassiodorus* bescrijft. die houtse voer een voester van allen quaden daden. Toern is een rechte verstoringhe der ghedachten mit eenre oversiedinghe ofte overlopinghe des bloedes die ter hertten draecht. Waer aff een mensche verleedt wart om wrake te doen. een yghelijc sal hem voer torn wachten. Want het is te gheloven wie lichtelijc hem vertornt dat hij oec lichtelijc waer te brenghen tot quaden dinghen.

Van torn ende van wedermoet coemp dicwil veel quaets daer compt aff warringhe tusschen vrienden. Anxt der herten. verderffenis sijns evenkeerstens. lude ropinghe daer die kele bij ghequets wort onwerdicheit teghen hem selven. Het heeft die menige quaet gedaen hem selven in erren moede. Dies niet en wist te wreken aen eenen anderen hij woudet wreken aen hem selven off aen die sijne. Daer om moet gramscap een viantlijke sonde wesen daer alsoe vele wanckels in is. Een tornich minsche is altoes sinneloes want als hij gram is. soe ist hem alleens wie hem naest is die moetet becopen. Mer dat is een dwase verwoede gramscap die niemant aen en siet. alsoe die rechte sotten die ter stont wreken willen datmen hen tonrecht doet. Ende sijn soe heit dat sij haren torn niet veysen en konnen ghelijc den wijsen. Daer om seggen die leerers was niet snel tot gramscap. want die gramscap ruest inder sotten scoet.

Balaac die coninc der *moabyten* waert vertornt op *balaan* der propheet. Want hij hadden ontboeden om dat hij dat volck van *israel* vermaledien soude. Ende *balaam* benedidese want god woudet soe hebben ende daer om en conde hij anders niet spreken. *Saul* hadde des alte groeten torn datmen nae den strijde die daer ghewonnen was *david* meer lofs gaff dan hem. Want sij gaven *saul* den coninc loff dat hij er .M. verslaghen hadde. Mer *david* .x^{m}. ende daer om waert hij doe ierst wedermoedich op *david* den coninck.

Hij is wijs die sijnen tornighen moet bedwinghen can. ghij en condt doch nummer meer soe vele in toerne vervolghen noch vercrighen mit wraeke als u mit onrecht aff ghetoghen is. Ghij en soudt altoes scade rekenen al worde u meer weder ghegeven dan u verlies.

Die gramscap is te ghelijken bij den *beer* die seer heit ende van natueren toernich is om lichte saken. Als hy inden woude ende comt tot eenen boem daer honich in is dat hij voer alle spijse liefste heeft. Soe compt dan een bye die hem stect. daer wort hij soe op vertornt dat hij dyere byen navolcht alle soe langhe als hij mach. Ende soe coempt dan een ander die steect hem mede dat volcht hy dier nuwer mit meerre torn nae ende laet der ierster. Ende soe voert van die eene tot ander also langhe tot hij sijns eetens ontberen moet ende verliesen tot sijnen scade.

Hij is qualic beraden die hem selven om torne scade doet. Mer sal niet strijden dan om vijff poenten daermen mit bescheide om orloghen sal ende mach mit reden staen ende mit eeren. Dat is te weten om tgheloeve om die heilige kierke om onrecht om vrede ende om gheweelt te wederstaen. Anders sijn crighe altoes beter ende eerbarlijker ghelaten dan aen ghenomen. Sinte *bernart* sei. Niet te willen vertoernen daermen billick tornich om wesen mach dat is beteringe der sonden. Mer te vertoernen daermen

billick niet vertoernen en soude dat is die eene sonde totter ander te hoepen.

Die hem selver vertoernt overmits snelre beroeringhe die en meesdoet niemant anders. Mer die sijnen toern proberen wil dat hij rechtverdich sij die worter mede verheidt ende valter mede in sonden. *Nabugodonosor* die grote coninck was so seer vertornt dat hij allen die gheleerde luyde van *babilonien* bevael te dooden. Omdat sij hem niet en conden seggen dat hem gedroempt hadde dat hem selven doch wten sinne ghegaen was. dat en was billic gheen sake soe groetelijc om te vertoernen.

Toern dede oeck tornen brekentoern dede *troyen* die rijke stad bederven. toern dede *uryam* ten doode bringhen. Torn ende wedermoet dede medea haer kinder scoren ende hoer bloot eten ende drincken. Torn heeft quaets soe veel gewracht dat nummermeer te bescriven en waer. Bij torne wort gherechtichheit achter ghesteken. Want als een recht wijser in sijnen sinnen vertornt is. wat hij dan in dier verwoetheit sprect dat wil hij voer recht gehouden hebben. dat doch al onrecht ende onreden is. Bij torn so wort die gracie des ghenoechlijken levens verloren want wie hem mit mensschelijker redelicheit niet en tempert die moet van node beestelijc leven. Bij toern soe wort sachtmoedicheit verloren ende bij toerne wort eendrachticheit verloeren. ende ghebroken. bij torn wort dat licht der warheit wt gheblasen.

Van torn lesen wij inder koningen boeck als *david* bij *bersabee* gheweest hadde dede hij *uryam* daer ic voer af gheruert hebbe horen man bij hem ontbieden wten velde daer hij lach mit des conincs lude voer *jherico.* Ende woude dat hij bij sijnen wive hadde gheslapen om off sij bij *david* mit kinde gheworden ware dat *uryas* dan dat kint voer sijn houden soude. *Uryas* die een eerbaer ridder was om dat *joab* ende andere des conings ridderen te velde laghen soe en woude hij ouch niet te bedde gaen ende slapen mit sijnen wive. Als *david* die coninck dat vernam wart hij seer vertornt op *uryam* soe dat hij brieve screif aen *joab* den oversten capeteyn die *uryas* selve droech. Datmen een scermutsinghe doen soude voer die stad ende laten *uryam* mit wille inden loep ende alsoe gheschiedet. Dat bedreef torn.

Agamemnons wijff gheheiten *clytemestra* was soe tornich ende in gramscap soe verwoet op horen edelen man. Om dat hij een edel wijff *cassandra* hectors suster nader verdeffenisse van *troyen* thuys brochte in goeder doecht om dat hijse gherne te lijve ghehouden hadde. Dat sij eenen anderen man ghesinde dien sij bij nachten in hoerre camer dede comen. ende mit sijnre hulpe sloech sij horen gherechten man doot. Die een doorluchtich coninc was van *gryken* ende was die beste die vander besette van *troyen* weder te lande quam. Hier aen en hadde dit verwoede wijff niet ghenoech mer ghinc in desen heiten toerne daer die edel conincs dochter op haer bedde lach ende sloechse mede doot. Hier om waert *horrestes* hoer soen seer vertoernt dat sij sijnen vader vermoert hadde. Ende vervolchdese dair sij was mit haren vrint *egisto* diet mit hoer ghedaen hadde ende dedse beyde doot slaen.

Bij gramscap ende tornighen moet.
Verliestmen dicwijl lijf ende goet.
Lieve soen wacht dij voer toern.
Dattu niet mede blijfs verloren.

Dit es van der vij.der ende een goede bloem gheheiten. Ontfarmhertichеit.

Ter eeren gods ende op dat hij onser ontfermen moet soe wil ic u voert vander ontfermherticheit scriven. dat een wtghelesen bloem is van allen die ic in de huysmans corff vant. Ende also *aristotiles* seit. soe is ontfermherticheit mit hertte ende mit synnen te doghen mit eens anders ongeval. Mij dunct na dat ic gheleert hebbe dat rechte ontfermherticheit is den misdadighen te vergheven. Den dolenden te weghe te wijsen. Den ongheleerden te castien. den onberaden dat best te raden nader wette. den onghehorsamen te castien. den drovighen te troesten. ende gode voer ander lude salicheit te bidden. Daer om seg ic dat inden mensche gheen scoenre doecht noch gode bequamer wesen en mach. dan den truerighen mede te doghen. almoesen te gheven. Die ghevanghen te lossen ende die doden ter erden brenghen. *Thobijas* halp die doden ter erden die van sijnre wet waren hoe wel dattet der coninc verboden hadde op lijff ende op goet. *Ezechias* die coninc van *juda* was sieck also dat sijn natuerlijke tijt van sterven comen was. Ende hem verdroet seer dat hij noch sterven soude ende screide ende hilt hem seer qualic. Doch om dat hij goet ende gherechtich was ende wel in gods erve gheleeft hadde. soe ontfermde god sijnre ende verlengde hem sijn leven .xv. jaer.

Die lede der ontfermherticheid sullen meest levende wesen inder heiligen kerken op dat sij als een waerachtighe moeder den misdadighen kinderen niet hoverdelijken en weder vaer. Ende die ghecorrigeerde kinderen niet lichtelijke en verghete. Die soeticheit des levens sal ernstich wesen ende niet slap. Die correctie sal ernstich wesen ende niet wret. Bijder gherechticheit sal ontfermheit wesen. na groeten val die sinte peter ghevallen was soe weten wij dat hem vele ghenaden ghedaen wart. Ende doen hij ghecorrigeert ende ghevesticht was soe woent hij inder ewigher glorien ons heeren. Die ghenade vervolchde hij alsoe als hij voer alle apostolen thoeft waert der heiligher kerken ende hem worden bevoelen die slotelen des hemels.

Salich is hij die strengheit ende sachtmodicheit te samen houdet in sijnre ghedachten op dat mit der eenre die castijnghe ghehouden werden ende dat bij der ander die onnoselheit niet verduct en werde. Du sulte eenen anderen ontfermhertich wesen op dat dij die overste ontfermherticheit ghemoete. Want wiltu dat god dij vergheve soe moestu dan ierst vergheven. Du sult den anderen doen dattu wilts datti ghedaen worde. die sijne oren stoppet voer eens anders mensche bede. als hij bidt soe en sal hij niet werden ghehoert.

Wij moghen billic ende gherne ontfermhertich wesen op onsen even keersten die wij doch nae gods leere sculdich sijn te mynnen ghelijc ons selven. Ende off wij gheen ontfermherticheit in onsen sijn en hebben. soe en sal god dan onser niet ontfermen. Nu staet doch al onse hope inder ontfermherticheit gods en soude ons die niet te hulp comen soe waren onse hope te verghefs. Onse heer god sprict selve inder evangilien salich sijn die

ontfermhertiche want hen sal van gode ontfermherticheit ghemoeten. Machmen dat mit ontfermherticheit verdienen. die dan niet ontfermhertich en is die is te vollen gheck ende ontsinnich.

Hoe mach bequamer ende sueter bloem wesen dan die ghene daer men sulck goet mede verdienen mach. Die menighe jamert ende hem ontfermes dat hij een lam of een hoen siet doden soe mogen wij billick ende mit vele meerder reden ontfermenisse ende mede doeghen hebben mit een keersten mensche die in lijden is.Vander ontfermherticheit lesen wij inder hystorien vanden groten *allexander.* bij wiens tijden een vermart zee rover die een edel man was van gheborte ghevangen ende voer hem ghebracht wart dien hij vrachde waer omme hij alsoe sondighen leven leyde. ende alle die lude van hoeren goede beroefde die hij machtich worde inders zee. Die rover antworde als een desperaet man ende vrachde den coninc *alexander* wair omme hij allen die lude ende lande beroefde inder erden. Ende sprac ich ben arm ende doen roverie van armoede ende ghebrec inder zee. Du dij rijctse vander werelt ende beroefste nochtan alle der erden sonder noot. Ende alsoe du vele rijcker bist dan ic soe over vele meerder sonden ende scanden hebstuer van voer den goeden. Ende wart mit mij alsoe gheleghen als mit dij is ic en soude dese roverie niet pleghen. Als die grote heer dat hoerde ende sach dat die man in rechter onverdulcheit alsoe sprack ende hem oec sijn rechte leemte seide. Soe bedacht hij hem doechtlijc mit onfermhertighen synnen ende sach den noot aen dier hem aen lach. Ende vergaf hem sijn meesdaet ende hij onthielten in sijnen hove ende wart daer na een die beste ins conincs hof.

Hier om weest uwen even mensche mede dogende ende ommer altoes ontfermhertich dat selve sal u vrijlijken weder gemoeten. Die mogentheit des menschen sal billic wassen ende verheven werden inder erden mit tweerhande saken. Eerst mit also te leven ende te verdienen dat hij vele vriende cricht Ten anderen mael mit dat hij soetelijc verghift den ghenen die hem meesdaen hebben. Want god leert ons inder evangelien wij en sullen niet sevenwerf vergheven. mer tseventichwerven seven.

Men mach die ontfermherticheit ghelijken bijder *weehoppen* jongheren. Als sij sien dat haer ouders soe seer veroudert werden dat sij haer vederen verliesen. Ende haer vluchte van ouderdom seer cranct. ende haer oghen die beghinnen te duijsteren naden lope der natueren. Soe maken die jonghen haren ouders een neest daer sijse in houden ende procureren hen dair sij bij leven. Ende plucken hen die oude vederen en de pluymken wt soe hen die wijse natuer leert. Ende werden aldus bij ontfermherticheit ende doech van haeren jongheren ghevoet gelaeft ende besorget tot dat hen haer nu vederen wederen wassen ende sij dan selve moeghen vlighen.

Weest ontfermhertich ende genadich.
T uwen broederen goet ender radich.
Hebt altijt ontfermenis voer oghen.
God sal u vrien wt allen doghen.

Vander viijder ende een snoede bloem geheiten. Wreetheit.

Ter stont als ic dese soete bloem van ontfermherticheit ghevonden hadde ende doe noch meer sochte. Soe vant ic daer eyn vuyle honts bloem die ic gherne overgeslaghen hadde mer die kerlle mitten corve seide ghij moet die een mitten anderen nemen. Soe dat icse wten corve nam ende als ichse wel besach soe waest wreetheid die der ontfermherticheit doot viant is. Daer mach ic wat af spreken van haerre natuerre op dat mense te bat scuwen moeghe ende vlien. Want sij en heeft niet goets in allen hoeren bladeren.

Dese vuyle honts bloem wreetheid ende onghenade mach men eens deels ghelijken bij een cruyt inder appoteeck dat heit *azafetidi* ende stinct datter niemant bij ghedueren en mach. Mer men machgher wat goets mede doen als die meester wil. alsoe machmen oeck mit wreetheit quade verjaghen als die voersten ende richters wel doen willen.

Die wreetheit is van vijf manieren. Deerste is een felheit nyemant te sparen. Die ander is niet te helpen den ghenen die hulp begheren. Die derde is niet te willen vergheven dat hem misdaen is. Die vierde is yemant swaer pijn aen te doen over mate of boven reden. Die vijfste is eene onghetemperde haesticheit yemant te misdoen boven sculde.

Vele leerrers scriven van wreetheid na horen sijnnen. *cassiodorus* seit het in een kenlijke wreetheit dat yemant beghert van eens anders sweit sijns ansichs rijc te werden. Nae mijnen synen soe is wreetheid een rechte bitterheit van hertten ghemenghet mit hoverdien ende mit nijt ende mit boesheit. Eenparlijck gheneghen mit felheid ende mit onghenaden het sij mit rechte off mit onrechte ic en weetse niet bat te scriven opt verbeteren mijnre doctoren. Men salse ghelijken bijden *baseliscus* dat heiten sommige lude een *kokentrijs* dat is die selfste ende venijnste beeste diemen vint. Die cruyde daer hij op adempt verderft die lucht worter aff gheinficeert ende mit slechten aensien doodet allen menschen ende creaturen. Dan alleen een cleyn dierken gheheiten een *wessel* dat wapent hem mit ruyten ende verbiedt. den *baseliscum.* Also is die goede minsche die wapent hem mit ontfermherticheit ende doedet die venijnde wreetheit. Sinte *gregorius* seit soe wanneer ghij eenen mensche mit goeder herten altoes gemint hebt. Ende ghij in uwer noet dien selven veel te wreder ende onghenadigher tegen u vint alst dicke ghesciet dat is tquaetste datmen ter werelt vint.

Die wreetheit is menigherhande het schijnt dat die meester wreet is als eenen rasende minsche bindet die vader schijnt wreet als hij sijnen soen slaet dat sij doch beide doen wt mynnen. Mer waert dat sijse niet en hanteerden die valsche lijdsamheit waer eene gherechte wreetheid. Want mit sulke sachtmoedicheit souden die ander verloeren bliven.

Vander selver wretheid lesen wij in *ovidio* van sijnen epistolen. hoe dat eens conincs dochter van *colcos* die seer scoen ende goetelijc was gheheeten *medea.* die so grote bermende [*l.* bernende] liefde geleedt hadde in *jason* conincs *peleus* doen van *thesalien* dat sij om te bat hoer ghenoechte te plegen haers vaders

scat nam ende toech tot *jason.* Ende alsoe sij duechte voer vervolch van hoeren vader soe was sij soe wreet in haer selven dat sij eenen haren jonghen broeder die kele aff stack. Om datmen dair mede soe vele te doen soude hebben datmen hoer mit dier onlede niet vervolghen en soude. Ende als sij een tijt van jaren bij *jason* gheweest hadde soe ghevielt dat hij aen eene andere verliefde daerom waert sij soe quaet overwreet dat sij der ander een hemde sende dat sij mit conste van nigremancien gemaect hadde. Ende als die ander dat hemde aentoech soe bernde sij ter stont doot. Ende *medea* doode hair twee kinder die sij bij *jason* hadde in scentenisse van hem ende sij liep in vremderlant dul ende verwoet ende sterff in ellende. Dat was haer loen vander wreetheid vrijlijc alle dingen werden hier gheloent off ghinder. God heeft selver ghesproken ten blijft gheen quaetheid onghewroken noch geen goet ongheloent. Soe wel hem nochtan die hier van haerre quaetheit ghepijnt werden ende niet nader doot.

Wreetheit ende ongenaede.
Doghen nergent in ghene pade.
Scuwet wreetheit kinder goet.
Dat uwer god ontfermen moet.

Vander ixder ende een goede bloem gheheiten waerheit

Een alte scoene bloem van doechden ende van verwen heb ic hier mede ghevonden die hoeren roec wt gieft op allen der erden. Ende waer sij niet en is mit gheselscap in worden of in werken daer en heeft die doecht gheen stede. Ende al dat sonder hoer ghesciet dat is te laken ende te meespriesen. Deze bloem is geheiten waerheit dat is god. want god sprac selver Ic ben die waerheit die wech ende dat leven. Hij is waerheit. want die waerheit coempt wt hem ende die waerheit gods blijft inder ewicheit. Soe wie waerheit mijnt hij mijnt god ende god coempt in hem. Die oec die waerheit niet en mijnt die en mijnt god niet. want god is die warheit. Den boesen ende valschen is altoes leet datmen die waerheit voert sedt. Daer om soe sijn in voertijden dicke gods vriende gestorven ende dicwil qualic ghehandelt om dat sij bij der waerheit bleven.

Joatan gedeons soen vloe van sijnen broeder *abymalech* want hij wouden dootslaen om dat hij hem seide die waerheit ende hem verweet dat hij .ixx. sijnre broederen doot gheslaghen hadde. ende dat hij mit onrecht tot eenen richter ghecoren was. *Achab* die coninc van *israel* hattede seer den propheet *mycheas* omme dat hij hem die waerheit seide ende hem begreep in sijnen quaden leven. Die coninck *joas* van *israel* dede *zachariam* den propheet steynen ter doot om dat hij hem ende sijne edele luyde straeffede ende die waerheit seide doen sij tegen god ende tegen sijn wet deden. Sinte *augustijn* seit waerheit ter werelt dat is ware te spreken ende waere te scriven sonder middel van lieghen. Ende sonder twijvel wie die warheit pleghet die

waerheit sal hem bijstandich sijn ende helpen hem wt allen noede. Ende soe wie van lieghen een ghewoente maect ende allen sijn dinghen sluyt op groete worde ende op logentale. Ghij sult vinden dat hij van gode een quaet ende verwachtende is.

David bat god altoes in groeter ernste. here sprac hij vrije ende hoede mijn siele van quaden lippen ende van valschen tonghen. Hij seit noch. heer geeft ordel over hem want sij mit haren tonghen boesheit ghedaen hebben. Soe wij mit waerheit voert gaet die en wortter niet mede ghemoet in hertte noch in sinnen. Mer die een loeghen verwen sal heeft altijt sorghe ende anxt in sijnre hertten hoe hijse best omme cleeden sal dat sij der waerheit moecht ghelijken. Wie hem saet teghen die warheit te dinghen te pleyten off te argueren hij sal daer om lanck qualijc mede varen. Als die twee oude papen die valsch waren dij die salige *susanna* mit boeser loghentale voerden ghedinghe brocht hadden ende woudense mit hoeren valschen tonghen ter doot brenghen. Omdat sij hen beiden niet te wil wesen en woude in overspele. also sijse verwacht hadden in haers selves boemgaert. Daer die reyne vrouwe bij *daniel* des propheten sentencie quyt af ghewijst waert. Ende die papen worden gheordelt al totten dooden ende worden ghesteynt nae hoerre wet.

Die mitter waerheit doer wilt hij heeft eenen vrien ganck ende ondect hem vrijlijc voer des richters poerte. ende die waerheit en soect gheen omme slaghe noch gheen winckel noch gheen hoeke. Sij wil altoes int licht wesen onversteken soe wil ic oec die goede mynnen inder waerheit. want god is den geenen die bij hem aenropen inder waerheit.

Die waerheit machmen ghelijken bijden *partrijsen* jongheren die oude pleghen elc anderen hoer jonghen te stelen ende op te voeden. Ende als dan die jonghen die ghestolen sijn die stemmen hoeren van hoeren ouderen soe laten sij die onrechte vlieghen ende comen weder tot haren gherechten ouderen inder waerheit. Die waerheit gaat boven allen doechden nae dat inder bibelen ghescreven staet.In ouden tijden lange voer cristus gheboerte soe was een groet machtich coninc die dij meeste op die tijt vander werelt was. Ende was gheheiten *artaxertis* off *assuerus* die was op een tijt nae middaghe in slape ghevallen. Ende die wile hij sliep overdrogen .iij. sijnre camerlinge wie sijnen heer dat beste ende redelijcste poent voertbracht als hij opstoende. Die souden vanden coninck thoechste verheven werden ende oec mit purpur ghecleet. ende souden wesen danderde naest den coninck. In godes name soe sette hem elc in sijnen studeren ende als die coninck opstont soe seiden sij hem haer overdrachte. Die coninck hoerdet gherne consenteerdet die .ij. vanden camerlinghen waren heiden. Mer die derde was een joede die daer inden lande van *babilonien* gheghijselt was mit sijnen ouderen.

Doe sprac die eerste heiden wijn is dat hoechste ende dat mechtichste dat men vint. Daer seide hij bij vele groter redenen die daer toe dienden. Die ander heiden prijsde den coninc ende seide daer bij vander groeter moeghentheit des conincs dat hij gheboet ende wederboet. hij dede slaen hij dede vangen. hij gheboet die heeren te trecken in aventueren hoers lijfs. Ende hadde dat gout ende dat goet vander werelt. bij hem soe ginghen allen dinghen wt mit vele meer ander worden. Die derde sprack ende dat was die

goede jonghe *serobabel* ende hij was *solatiels* soen een gheboren *hebreusche* ende seide. Die coninghinne is boven den coninck. Want wes sij van hem gedaen woude hebben dat dede hij ende en dorstes niet laten. Sij sloech den coninc onder sijn kynnebacken ende hij loechte daer om ende en doerste hoer niet vertornen. Ende hij versloech allerhanden reden hoe elc man sijn wijff off sijn boel liefde ende hoer diende mit gaven mit hoescheit mit dienste ende mit alderhande behaechlijcheit. Mer hier in boven sprack hij gaet noch verre die waerheit die allen saken te boven gaet die gheen ommegange en heeft die niet en soect dan dat claer rechtverdich ende goet is. Ende die gheen persoon wt en neempt die allen dinghen ghelijc voecht ende oic rechte mate draecht. Sij is god ende god is die waerheit die allen dinghen ten doechden voecht. Ende vele meer seide hij daer toe als hem god leerde. soe dat die waerheit daer vanden princen ende edelsten des rijcs gheloeft ende verheven voer alle dat die ander gheseit hadden. alsoe als dat claerlijken bescreven staet inder bybelen in esdras anderde boec ende inden .x. capittel. Daer dese *sorobabel* alte seer omme verheben waert vanden coninck. die hem orlof gaf ende daer toe holpe dede den tempel van *jherusalem* te tymmeren ende die stad weder te vesten ende dede hem vele eeren ende werdicheit hier omme.

Aldus en wort ic niet hoghers noch ter werelt te prijsen dan die waerheit. ende ghi sult sien in allen saken wanneer men een mensche die warheit seit. Al gheidet hem oec teghen hij is content ende in vreden dat hij die waerheit weet. Men sprict bij wijlen die waerheit en doech altoes niet gheseit. mer het is van vuylen saken die beter ghesweghen sijn daer niets goets off comen en mach.

Die waerheit is bloot ende sij wil ontect wesen ende niet achter ghesteken sij slacht der musche ende niet den *uyl* sij vliecht bij daghe int openbaer onder die lude die uyl slacht der loeghen sij vliecht bij nachte ende wil heymelyc wesen. Die dij warheit spaert sijn eere. weest waerechtich al sonder liste. mynt die waerheit ende haetet boesheit. Soe sal u onse here god selve mitten oly der gherechticheit voer al u ander ghesellen salven. Om dat *daniel* seide dat bel die drake gheen god was en was die dij van babilonien aenbeden voer god bij gheboede des conincs *nabugodonosor.* soe waert hij gheworpen inden put dair die lewen in waren ende god halp hem mit lieve daer om dat hij goet ende waerechtich was.

Men leest inden vader boec van eenen goeden ridder die dij werlijke ydelheit begaff ende toech in een cloester om gode te dienen ende die werelt te laten. inden habyt vanden conversen. Tot eender tijt ghevielt alsoe die abt ende dat ghemene convent meynde dat hem dese man der tijtlijker saken wel verstont. Soe stierden sij hem wt tot eenre jaer merct om sommighe ezelen te vercopen tot des cloesters behoeff denckende datter dese man beter oerbaer doen soude dan een ander. Dese goede man die in ridderlijke staete sijn leven gheleidt hadde ende hem gheenre comensscap en verstoent. nam dese sake aen bij gehorsamheit soe hij sijnen oversten niet verhoeren en dorste. Ende als hij ter merct quam mit sijnen beesten des hij onghewoen was ende deen ende dander quamen vraghende nae die doecht vanden beesten. Hij die niet lieghen en woude om enich ghewins wille antworde ende seide. Onse cloester is in sulken armoede ghestelt waren sij goet sij en

vercochtense niet. Ende als dat die coplude hoerde soe en woude se niemant coepen. Ende als hij mitten ezelen weder totten cloester quam soe wasser een knecht die mit hem hadde gheweest bereet. ende ghinc tot den abt ende den convent ende seide dat hem die convers luttel profijts ghedaen hadde. Soe dat die *abt* quam ende gaf hem alte vele quader worden mit tornighen sinne. ende scaut hem te mael scarpelijc van dat hij den convent ghenen orber ghedaen en hadde. Soe sij allen wael op hem vermoedt hadden ende hij die werelt doch wel kende.

Dese ridder convers antworde synen vader den *abt* oetmoedelijc ende mit besceiden worden ende seide. Lieve vader meyndij dat ic mijne wereltlijke rijcheit ende tijtlijke weelde over ghegeven hebbe ende dit cloesterlijke leven aen ghenomen hebbe om die werelt te bedrieghen mit loegentael ende mijn arme siele te bedroeven. Ic ben der werelt wtghegaen ende heb vriende ende maghe ghelaten om gode ende der overster waerheit te dienen. Soude ic dan mit loeghentael weder der werelt dienen des hoep ic dat ghij mij des ommer verdraghen sult. Want had ic mij ter werelt willen gheven ic hadder in ghebleven. Daem om bid ic u dat ghij mij dusdanighe dinghen verdraghen wilt ende mij vergheven off ic meesdaen hebbe. Als die abt sijn antworde hoerde ende wes hij inder herten hadde soe bedacht hij hem ende was des verblijdt. Ende liet dien goede man achter dien in sijnre contemplacie ende en bevael hem niet meer van tijtlijke saken.

God is die waerheit soe ic verstae.
Daer om volget der warheit nae.
Ende scuwet loeghen in uwen saken
Soe suldij ter ewigher vrouden gheraken.

Dits vander .x.der ende een snoede bloem gheheiten. loeghen.

Rechte warheit en heeft ghenen sijt ganck mer die vuyle loeghen die vele quaets bejacht hevet. die suct wtganc ende inganc mit liste ende mit boesheit. Ende om die te kennen bij der warheit die haer recht gheboren viant is. soe wil ic u vanden gestande der loeghen seggen. Op dat ghij die vuyle stinckende blome moeghet laten ongheplucht die doch niet werdich en is met blomen ghenoempt te wesen. Doch also quade enghelen sijn ende goede soe moegen oec wel quade blomen wesen ende goede. Hoe wael dat elc sijn natuere ende wesen ghesceiden heeft die een vanden anderen in kenlijken schijne.

Alsoe als ons *aristotiles* seit. soe is loeghen een helinge of sparinghe der waerheit mit een maniere van verwe der worden om den anderen mede te bedrieghen. Welke loegen van vele manieren sijn. sommighe sijn worde in boerden voert ghebracht om ghenoechte of corttinghe des tijts sonder ernste alse fabulen ende bijspeelen ende oec ander ghelijke quateringhe. Ander manier van loeghen sijn die yemant voert brenghet om hem selven

mede te vrien wt enighen laste of swarnisse. dat is inden rechte niet verboeden. Een ander quade maniere van loeghen is datmen voert settet om eenen anderen mede te hinderen te scaden of te scenden. Een vierde manier van loeghen is dat een minsche niet en hout dat hij den anderen beloeft heeft. het sij in brieven of in worden of anders heimelijc of openbaer. Een vijfste ende die quaetste manier van loeghen is dat een minsche sijn gheloeve af gaet daer hij siel ende lijf mede verduympt dat is een viantlijke ende vervaerlijke loegen die sijn keersten wet ende gods ewe afgaet. Van deser vijfster maniere heb dij exempel in machaet die een cardenael was der heiliger kerken ende van groter subtijlheit.

Vander vierder maniere wijse ic u exempel inden valschen paus die des hoeghen keysers soen den jonghen conraet coninc van *cecilien* nae sijns vaders doot bij hem hadde. Ende hem loefde op te houden ende te stiven ende te stercken in sijnen rijcke als een gherechtich ende heilich vader. Ende dede wt vrancryke comen mit liste als hij heimelijcste moechte enen grave van *anjouwen* gheheiten *karle* mit groten volke. Die mit hulpe des paus den jongen *conraert* wt sijns selfs vrye rijck verdreeff. Dat sijn vader der keyser van *romen* mitten swerde ghewonnen hadde vanden heidenen. Ende vinc den onnoeselen jonghen coninc *conraert* ende deden doeden als een misdadich man. dat nie ghehoert en waert van edelen voersten. Hadde hij edel gheweest van goede van moede ende van bloede ende van hartten hij en hads nummermeer gedaen.

Vander derde maniere wijse ic u exempel an *putifers* wijf prince van *egipten* die *joseph* des patriarchen soen beloech ende seide dat hij haer vercrachten woude. daer sij hem gerne lijfs ende goets verdorven hadde om dat hij sijnen heer an hoer gheen ontrouwe doen en woude.

Vander ander manier van loeghen wijse ic u exempel anden heilighen apostel sinte *peter* die loech om hem te verlossen vander doot. want hij dachte op die tijt. en hadde hij onsen heer niet gheloeghent dat hij oec mede ghevangen soude hebben gheworden.

Vander iersten maniere van loeghen wijse ic u exempel in vele poeten die scone worde scrieven. Ende in veel dichters ende sproeken sprekers ende sonderlinghen in valsschen hystorien daer men alderhande genoechlijke loeghen in dichten settet om behaechlijc te wesen den minsche die alsulke dinghen gherne hoeren. dit is gheen houft sonde mer het is idelheit ter werelt. Die ierste loeghen loech dat serpent die dat wijf bedroech doe hij tot haer seide. etet vander vrucht ende ghij en sult nummermeer sterven.

Die loeghen machmen bijden mol ghelijken die gheen ghesicht en heeft ende hout sijn woenstaet inder erden. Ende wanneer hij wter erden inder loecht coempt soe en mach hij daer niet dueren. Alsoe ist oec mitter loghen die men altoes decken moet mit eenen omme cleede dat hij niet en schijnt. want als sij tlicht der werelt verneempt dan stervet sij ter stont want haer cracht is dan ghedaen.

Die coninc *antyochus* sende sijn voersten ende heeren over al inden stede van *juda* mit sconen worden. Ende sij quamen in *jherusalem* op een mate van vrientscap ende die joeden gheloefden hoeren worden. Mer sij quamen so sterc inder stat dat sij hen over vielen ende slogent al doot dat daer in was ende woesten die poerten ende muren.

Men moet gheen loeghen lieghen. mer men moet bij tijden die waerheit wel swiegen. *Saul* vrachde *samuel* waer om hij ghecomen was doe hij quam om *david* te salven tot eenen coninc. *Samuel* seide ic coem om gode te anbeden. mer sijne gherechte meyninghe principael en seide hij niet. *Socrates* seide een mensche die van ghewonten vele pleget te liegen dien en salmen niet gheloeven. Ende al wart dat hij een waerheit seide sij sijn oec voer waer nummermeer te gheloeven. Noch sy en souden mit rechte gheen ghetuych moghen draghen die mit ghewoente van lieghen beruecht sijn. Als men hueden des daghes vele vint die nochtan inder heren hoven bij wijlen gheloeft werden. Ende daer mede scendet hem een heer ende oeck allen sijn lant. want sonder twievel een heer die onnutte lude ende namelijc liegers ende bedriegers in sijnen huyse hout hij en sal nummermeer nut sijn hem selven noch den lande. Die loeghenachtighe tonghe doodet des minsschen ghedachten god en heeft der loeghen gheen doen want god is die waerheit. Ende die waerheid en begheert niet ghepellijst te wesen mit hulpe van loesheiden.

Ysidorus seit in allen dinghen sullen wij ons wachten voer loeghen want bij loghentale wert trouwe e wech ghenomen dwalinge wort in brocht ende die warheit te niete gaet doch seit hij een rechte logen en is gheen sonde. Een valsch taelmaen bescadicht .iij. personen. ierst gode dien hij verswerende versmaet. die richter den hij met loeghen bedriecht. ende den onnoselen mensche den hij mit liegen inder sielen quets. Want hij maectet hem vroet dat hij recht heeft ende hij nochtan selve oec wel weet dat hij onrecht heeft dat is ommer een onsichlijke sak dat sij mit liste ende scalcheit recht tot onrecht maken ende onrecht tot rechte brengen. dat god ende der werelt billic ontvochten is rechtverdelijck. Ic en wil vanden oversten daer niet in begreepen wesen die doch allen dinghen moeghelijc sijn.

Die valscheit staet inden loeghen ende inden sinnen in simpelen worden. mer ho dattet sij van beiden die mont licht altoos. Och dat is een haert wort inden souter dat allen minsche loeghenachtich sijn. Die menighe is ghewoen te lieghen ende confirmeert die loghen mit ede dats alte grote sonde ende een mensche wort daer voer vermaert voer eenen openbaren loeghenaer. die men billic niet gheloven en sal hoe wel dat hoer simmighe een wijle daer mede doer raken. daer hondert goeder minschen inden strijt blieven souden. Doch ic hebber sommighe ghekent die van ghewoenten plaghen te lieghen ende vaste daer mede doer quamen. Sij wanderden onder die goede sij scicten hen bijden heren die gherne hoer loeghen hoerden. Ende des wel wisten dat het al ghelogen was dat sij seiden. ende nochtan waren die heren ende goede luyde also verdoert ende soe verre verdwaelt wter wijsheit dat sij die loegheneers voerdende ende settense voert een wijl tijts mer ten leesten voeren sij qualijck. Sij worden onsalich ende quamen wt allen gheloeve ende sij storven in armen leven als wel redelijc was. Ende dat suldij selden sien missen als ghij daer op mict. Het waer ouch sekerlijken onrecht en souden sijs niet ontghelden. Men seidt int ghemeyn wijst mij den loeghenaer ic wijse u den dieff. dat wilt oec ganselijck gheloeven dat hij van natuerlijker art een dief is. Hij stelt sonder twievel waer hij is. het sij in sijns heren diensten. In provande. in ghelde. in clenoden. of anders hoe

hijt beste wercke brenghen mach. Mit valschen loesen trecken ende altoes mit loeghen daet hijt toe brenghen mach ende sijn saken mede cleydet dat sij schijnen rechtverdich te wesen. daer om moeten sijt ommer ontgelden hier of ghinder soe wel hem diet af duet al hier. want saltment ghinder boeten dat sal wesen mitter ewigher pijnen.

Bij mijnen tijde soe rees een onghehuer man in dennemerken die hem selven verhief ende mere dede gaen dat hij der coninghinne soen waer die geheiten was *magarieta* des coninc wolmers doechter een eerbaer wedue: Die dij vromste ende wijste vorstinne was die men doen in die werelt wiste. Dit leit lange dat dese bove mit deser tuyscherie ende loegentael dor quam. daer hij die edele vanden rijke in groeter warringhe mede brachte. als een yeghelijc wel dencken ende versinnen mach. want die wonderlijke vremde ende hoechdraghende sake mit loeghen voert setten wil. die begint se mit menighe scoenen worden ende versierden teeken te cleden ende scoen te maken. Daer hij die luyde mede verblint soe dattet schijnt dattet sijn worden een waerheit gelijken mer ten leesten als sijn boverie wt quam ende het gode verdroet so creich hij loen ende wart ghebernt ten dode als wel behoerlijken was. Des ghelijc quam oec een bove mit gheveister boesheit ende mit gemaucter eerberheit geboren wt *vrieslant* die een lantloper ende truwant was. Want ic kenden selve ende wiste wel wie hij was. Ende was geheiten *johannes.* Dese dede meere gaen tot *wttrecht* inder stad ende int ghemeyn ghestichte ende oec in *hollant.* dat bij boekels soene was vander a die een soene ghehad hadde mer hij was ghestorven over lange jaren. Daer soe vele onruesten af rees inder stad ende inden ghestichte dattet seer daer was te duechten op een dach groete bloetstorttinghe af te comen. Soe die duvel sijn best mede daer toe dede als hij in sulken dinghen ghewoen is. Doch so quam die boverie ten leesten wt ende hij seide openbaer hoe hij die loeghen ierst bedachte. Ende waert ghericht inden hage daer ic selve op die tijt een richter was indes heeren stad. Alsoe pleghen sij te eenden. Die ghene die lieghet ende hout niemant ghelove in dat stuck daer hij af liecht. Want hij wil entelijck dat die ghene hem gheloven dien hij doch liecht ende die hij oech gheen ghelove houden en wil. Aldus seit sinte *augustijn* soe wie dat tghelove besmet die is valsch. die liegende mont slaet die siel ter doot. Ende soe wie ens goeden mans worde stravet die en doet anders niet dan dat hij die loeghenachtich ende tot eenen gheck maken wil. Ten sal niemant den anderen straeven ten sij dattet hem wel kenlijck is dat hij onrecht seit. Ich woudet dattet gods wille waer soe wanneer yemant loeghe dat een ander aen siele an lijve ende oec aen eeren droege dat hij ter stont sijn tonghe verloere ende nummermeer en sprake.

Hieraf leestmen een suverlijc exempel inder *romeynen* hystorie. wilen eer was tot *romen* een keyser gheheiten *anastacius* die een dochter gheheiten hadde *Jorina.* Dese hadde in hoerre hertten groete stercke bernende mynne gheleet aen een des conincs camerlinck geheiten *amon.* Die seer scoen ende gadelijck en wetende was van edelre manieren. decke ende veel boot sij hem har lijf ende hadde gherne bij hem gheweest. Mer hij die sijnen heer niet lieghen noch vertornen en woude versmaede altoes haer gheselscap ende en woude haer ghenuechte niet pleghen. Daer om wart sij soe verarret teghen hem ende dachte hem vanden lijve te beroeven mit eenre loegen die

sij tot sijnre verderffenisse versieren woude. Op een tijt gheboerde hem voer haer camer te lijden in sunderlingen boetscappen tot eenre morghenstont. Doe riep sij mit luyder stemmen wapen over desen camerlinck mijns heren die mij vercrachten wil. Te hant so quamen van allen sijden die vanden hove ende vingen *amon* ende leyden in gevanghenisse als enen misdadighen man. Die coninck *anastacius* gerechtich ende wijs kennende die doecht ende die trouwe van *amon* sijnen dijnre. Ende deden voer hem brenghen ende vrachde mit sulker trouwen als hij hem toegheloefde hoe dattet mitten dinghen ghelegen waer. *Amon* seide in goeder waerheide dat hij haer nie sake alsulcke voer gheleet en hadde noch en dachte mit goeder redelijker onsculde dats hem die coninc gheloefde. Ende dede sijn doechter voer hem comen die hij des ghelijks vrachde om tghestant van deser saken. Ende te hant waert sij bleec ende verwandelde haer verwe ende en conde een wort niet spreken. Men vrachdet haer anderwerf ende derdewerf ende sij en sprack niet. Doen was daer een van des keysers rade ende die seide in scimpe. lichte sij en heeft gheen tonge. Die keyser hoe wel dat hijt voer een boerde hiel soe dede hij nochtans besoeken ende sij waert ghevonden sonder tonge. Te hant dede die keyser *amon* sijnen diener vrien wten ijseren banden. ende *jorina* lijde daer openbaerlijck voer voersten ende heren hoe sij die loeghen voert gheset hadde. Alsoe haer tonghe weder in haren mont quam soe schier als *amon* was verloest. Ende als *amon* overdachte dat scoene mirakel dat god om sijnen wille gedaen hadde daer hij mede vander doot verloest was. Soe woude hij gode volcomelijc dancken ende dede hem cleden in een cloester daer hij god sijn leven lanck in diende. Ende sterf in salicheiden aldaer.

So wie dat hem ter logen gheeft.
Ende liegen in ghewoenten heeft.
Hij wordt ghenedert hoement raempt.
Want een quaet eende hem betaempt.

Vander xiste ende een goede bloem geheiten wijsheit.

Van eenre bloemen die overdraecht in allen specerien daer vele vuylre bloemen crachten mede ghedoot wart ghebuert mij nu te spreken. Ende is in latijn gheheiten *prudencia* Dat beduyt wijsheit ende als *tullius* seit so is die wijsheit drierhande. Eene is gedenckenis ende memorie te onthouden die gheleden worde off dinghen. Die ander is een verstandenisse te onderscheiden die waerheit vanden loeghen ende dat goede vanden quade bij forme ende redene. Die derde is voersienicheit off voersinnicheit.

Dese .iij. manieren staen gefundeert op twee andere alse op raet ende op sorghe. Want raet is een vast ende een seker onderstant voertgaende vander eenre saken totterander. Ende sorghe is vorsienich te wesen ende doen dat goet ende betamelijck is ende in laten dat ongheorloeft ende quaet is. wat mit rade ghedaen wort plecht gherne een goet eynde te hebben. Ende

sonder raet en wort nemmermeer sake wel ghesloten. Daer omme soe doet alle dinck mit raede ende naeden raet en sul dij niet berouwen.

Du sult vele mede doghens tot dij neemen mer van dusent eenen raet. die wijse en doet gheen dinck sonder raet mer die ghecken versmaden den raet. Ende hij wil nauwe sijne heijmelijcste vrienden sijnen raet ontdecken. Om dat hij altoes verhoelen quaetheid inder hertten hevet. Soe wie sijn dinghen mit rade doet die regeert wijs. Ende mit den dwasen en salmen gheen raet hebben want sij en mijnnen niet dan dat hen behaecht ende dat dunct hen altijt dat beste wesen.

Ende sorghe is een nootlijke sake een kenlijc wech ter wijsheit ende daer af coempt eer ende salicheit der siele ende den lijve. Men seit die sonder sorghe slapen gaet dat hij sonder eer op staet. Die wijse mach sonder sorghe niet wesen. Wij werden mit groeter sorghen verbonden totter hoede ons lijfs ende tot ernsticheit onser beteringe. Als wij in ander luyde doecht sijn die in ons niet en is. *Gregorius* sprect. die sorghe ende voertsettinghe sijn eerbarlijc. ende die behendicheit is lovelijc. Daer die reden meester is ende die verwoetheit des torns niet te sacken en heeft: hoe een mensche naerre den doot is. hoe dat hij sorchvoldigher [ende vervaerder] wesen sal voer misdoen. Ende voer ongheval dat hem overmits voerleden sonden toe comen mochte. Ende daer en denct die joecht niet omme want die jonghe sijn roeloos ende en versorghen niet die toecomende laste.

Daer om sprect *salomon.* Het is den jonghen onmoghelijc wijs te sien. Vele luyde smaken wel die niet en verstaen men vint vele wijser mannen die wel smaken dewighe dinghen mer sij en verstanse niet noch en bekennen.

Sonder wijsheit en mach niemant salich wesen ten sij bij den oversten goede dat ghesien ende ghehouden wort in dier waerheide die wij wijsheit heiten. Ende *salomon* prijst wijsheit voer alle goet ende voer alle dierbaerheit ende costelijcheit ter werelt want gheyne rijcheit of hoecheit en is haer te ghelijcken. Hij seit corn ende wijn verblijden alte hoechlijc der minschen hertten mer wijsheit gaet hen allen boven want sij coempt voert wten monde des oversten. Wijsheit te leeren is salichste scole diemen soeken off vinden mach. Daer op seit seneca. Al war ic so na mijnre doot dat ic den eenen voet int graf hadde ende den anderen daer buyten noch soude ic leeren mocht ic. Den wijsen en mach gheen dinck ghebreken noch hij en mach gheen armoede hebben.

Voersienicheit is een fondament der wijsheit daer al onversien onghevalle mede verhoedt moghe werden. Daer om seit *boecius* voersienighe ghedachten is een sekerheide Mer cortte ende oeck hastighe ghedachten die hebben menighen minsche in dwalinghe bracht. soe ick voer gheseit hebbe dat die jonghe qualijck ende niet wijs en moeghen wesen. Dar op seit *socrates.* wie hem regeert bij raede der jonghen die is eenen val wachtende want daer en is gheen raet inne. Het sijn ter werelt iij dinghen die contrari sijn den rade ende allen raet verdrucken dat sijn onghenade ende toern ende ghiericheit. Haesticheit beneemt oec veel rts al isset verbeiden bij wijlen verdrietelijc. Nochtan heeft die menighe mit verbeiden in wijsheiden groete voerspoet ende geluck ghecreghen.

Een heer die behouden wil blijven die sal sijnen rade gheloven ende

voer groete doecht neemen datmen hem bijwijlen raet ende seit dat hij noede hoert. Soe mach hij sijn duerich in sijnre heerlicheit. Daer om blijven die tyranne onlanghe in haeren staet. Want haer rade sijn voer haer verwaert ende en dorren niet anders seggen dan hij gherne hoert. *Salomon* en begherde noch en bat van gode gheen gout noch rijcheit noch gheen glorie ter werelt. Mer hij bat om sinne ende wijsheit dat volck wel mede te regeeren. Nu hoert nae dien dat een bewaerre der lichamen dat begherde soe souden billick onser sielen bewaerres oec die wijsheit verkiesen. Op dat sij den volke gods wijsen ende leeren mochten den toeganck totten ghelove ende den inganck totter hope. Ende hij sprack heer geff mij wijsheit ende verstandenisse op dat ic mit bescheide ingaen ende wtgaen moghe voerden volck.

Der rechtverdiger luyde wijsheit is geen dinck mit ommeslach te visieren den sijn mit worden op te doen. Wrachtighe dingen soe sij gheleghen sijn te mynnen valsche ende loghenachtige saken te haten. Soet willichlijck te lijden van onrecht gheen wrake te doen. ende altoes voer een ghewin te houden dat ongheluck dat een minsche om der waerheit gedaen wort.

Doch wijsheit te leeren ende te onthouden ende dan te oeffenen dat mach baten. Die sonne en geft allen den ghene gheen hitte den sij liecht geft. Soe woert den minsche dicwijl wijsheit geleert dier niet af ontsteken en wort. Het schilt vele rijcheit te weten ende rijcheit te hebben ende die kennisse der rijcheit en maect niemant rijc. mer dat besitte vander rijcheit bewijst die sake.

Och of die minsche smaecde ende verstonde ende vorsaghe die wterste dinghen. hij soude verstaen dat der werelt is. hij soude smaken dat god is. hij soude voorsien datter hellen is. Daer wt soude hij te hant die helle verduchten dat overste begheren. ende die werelt versmaden.

Hij is wijs die wijslijck leeft. hij is wijs die gode boven al mijnt. hij is wijs die quaet gheselscap haet. Hij is wijs die gode ontsiet ende sijne gebode hout. want ontsiech van gode is beghinsel alre wijsheit. Hij is wijs die hem ghenoeghen laet. Hij is wijs die sonden haetet. hij is wijs die hem niet alte vele en onderwint. hij is wijs die sijnen vrient inder noot bijstaet. hij is wijs die den quaden casteyet. hij is wijs die den goeden stercket want hij doet gode lieve. hij is wijs die tsijne mit reden bescut. hij is wijs die sijnen heer tot doechden raet want die contrari doet die blijft verloeren hier ende ginder. ende wat quaet die heer bij sijnen rade doet compt op sijnre sielen. hij is wijs die in sijnen dinghen mate hout. hij is wijs die hem selven niet te vele en beroempt. Hij is wijs die gode sijnen scepper danct van alle dat hij hem verleent hevet. hij is wijs die hem selven wel besiet. ende hij is wijs die dij toecomende dinghen besorghet. hij is wijs die ghene ijdel worde spreket want bij den worden merct men den man ende verneempt wat hij in heeft. hij is wijs die dij heilige kerck eert. Hij is wijs die doecht van goeden luden segget. Want een man worter bij ghemint ende liefgetael. hij is wijs ende wel gheleert die alle dinck ten besten keert.

Bijder voersienigher wijsheit machmen ghelijken een cleyn wormken gheheiten eyn miere. Die in latijn heitetet *formica.* Dese heeft in van rechter natueren dat haer te winter gheen tijt noch stede gheboren en sal

om victali te crighen daer sij aff soude leven. dat versorghet sij mit wijsheiden ende arbeidt met groeter ernste des somers als het scoen weder is ende ghenoechlijc tijt. dat sij dan alsoe vele in haer nestkijn sleept dair sij des winters aff leeft soe dat sijs geen ghebreeck in heeft als dat winterlijke weder an compt.

Vander wijsheit lesen wij inden iesten van *romen.* hoe dat op een tijt een keyser wt reet inder wildernisse. ende daer vonden sijn ghesijn eenen *phylozoph* dien dede hij tot hem comen ende dat sij hem veel riepen hij en quam niet. Soe dat die keyser doen selve tot hem reet ende sprack hem toe alvraghende wij hij waere ende wat hij daer alleen dede. Die *phylozoph* sprac hij was daer mit wille ghecomen inder enicheit om wijsheit te begripen ende hem mit doechden te cleden. Doe sprac die keyser ic bid dij leer mij eyne wijsheit die ic van dij onthouden mach. Doe nam hij een papierken ende screef daer inne. Wat du doen sulste dat doe wijslijck ende voersich dat eynde. ende gaf den keyser dat ceelken in sijn hant die dat in groter doechden nam ende in groeten danck als wel reden gaf. Die keyser nam orloff anden *phylozoph* ende reet thuys ende dede dat ceelken herscryven in sconen groten litteren ende dede dat naghelen voer die poerte van sijnen paleijse ende voer die doerre van sijnre cameren. Soe ghevielt datter sommighe waren vanden groten heren die den keyser wangonden dattet hem wel ghinck. ende spraken mit eenen sijnen barbier dien sij overmits grote somme van gelde daer toe vermieden. als hij dien keyser scoer dat hij hem dan die kele af snijden woude. Want sij waren van sulker macht als die keyser doet ware soe souden sij hem wel helpen dat hem niet misschien en soude. Om die gherichеide vanden ghelde soe gheloefde hij hen dit te volbrenghen. Ende alst quam aender tijt dat hij den keyser scoer ende sach ierst dat ceelken dat hij herde wel verstont. Soe waert hij van hertten vervaert ende verscriet in allen sijnen sijnnen menende datmen van sijnen opsette wel wiste. Ende dat dat ghescriefte om sijnen wil daer ghescreven was ende hij ghinck ter stont boven totten keyser ende viel hem te voeten mit wenenden oghen biddende grote ghenade van sijnen lijve ende seide openbairlijc alle dat opset. ende noemde dij verraders diemen ter stont dede halen vanghen ende scharpelijck daer over richten ende den barbier waert sijne misdat vergheven. Als dese eerbaer grote heer doen dachte om die wijsheit die hem die *phylozoph* gheleert hadde daer hij bij vander doot verloest waert. Soe dede hij den *phylozoeph* werdelijken te hove halen ende verhief hem in groeter eren. Ende hielten bij hem sijn leven lanc in alsulker werdicheit als sijn broeder des hij wael verdient hadde mit sijnre goeder leeren. Dus vercreegh hij mit wijsheit dat hijmit groten goede nummermeer vercreeghen en soude hebben.

Die hoghe moghende coninghinne van *saba* die ghehoert hadde so groete wonder spreken van *salomons* wijsheit. Toech wt *orienten* tot *jherusalem* om hem ende sijnen staet te sien. ende van sijnre wijsheit te hoeren. Ende bracht hem grote duerbaer giften ende presenten. Ende en hadde des nummermeer gheloeft datmen van hem gheseit hadde. voer die tijt dat sij dat selver aensach ende horte dattet vele meer was dan haer gheseit hadde ghewest. Dit was een figuur vanden voerboedinghen der offeranden die dij .iij. coninghe dede onser heer god ende vander hoechster stat *jherusalem.*

Dese werde groete vrouwe en hadde nummermeer gecomen om sijnre moghentheit noch om sijnre scoenheit noch rijcheit noch manheit mer daer toe bracht hoer die wijsheit.

Wie wijsheit van onser liever vrouwen brack die helle die *eva* ghemaect hadde. dat wijse wijf tymmerde dat huys weder. dattet ghecke wijf ghebroken hadde daer sijn sij doech nutter toe dan vele te tymmeren of te reden.

Die ewighe wijsheit stae ons bij.
Ende elc man sie dat hij wijs sij.
Wij sijn dinghen doet mit doeren.
Die blijft int leste daer mede verloren.

Vander xij.ter ende een snoede bloeme geheiten Dwaesheit.

Als ic van der scoenre bloemen van wijsheit een deel ghesproeken hebbe soe wil ic nu voert scriven van eijnre vuylre stekele gheheiten sotheit off dwaesheit in onsen duytsche ende een yeghelijc sprect nae sijns lants taele. Ende daer om en salmen niemant straven want god en heeftet niet alsoe geordeniert dat wij allen van eenre tonghen wesen sullen. Daer om so sijnt inden iersten dwase ende ongheleert die eenen anderen bespotten om sijnre talen die hem van sijns lants weghen aengeboeren is. Als ons *plato* bescrijft soe is die dwaesheit menigherhande. Want sommeghe sijn rechte gheboeren dwase die niet en weten wat goet of quaet is. Sommeghe sijn die soe vol melancolien sijn dat hen ghebrect memorie ende en sijn gheen meester haerre sinnen. Sommeghe ander sijn bij tijden onwijs of ijdel van herssen nae loep vander manen die heiten in latijn lunatici.

Die sotheit vander memorien sijn van .iiij. manieren. Die ierste maniere is dat een menscche niet en voerdenet wat hij doen sal ende gheen dinghen en doet betamelijck alsoe het behoert. Die ander is dat een niet en voersiet in sijnen ghedachte dinghen die hem weder vaeren off ghemoeten moeghen. Die derde is dat een te haestelijck sijn dinghen doet ende bij rade niet doen en wilder gheenre die hem best verstaen.

Die vierde manier is dat een sijn begonnen saken scandelijc versuympt ende mit tragher doerheit laet ongheeyndt. Het is haerder ende vreselijker enen sot die in torne is verwoet te ghemoeten. dan den beer die sijn jonghen genoemen sijn die nochtan anxtelijc sijn te bestaen.

Men mach eenen wulden *stier* ghelijken bijder sotheit die en mach van natueren gheen roet ansien. Die den wilden *stier* vanghen wilt die cleetet hem mit roeden. ende gaet opter stat daer hij daghelics meest te verkeren plach Ende als die *stier* die man mit roeden versiet soe verkiest hij dien man ende neempt sijnen loep wt rechter verwoeder sotheit ende loept mit sijnen ontloeken hornen wt alle sijn machte opten man die daer nauwe op wacht. Ende als dese dwase beeste mit groten crachte den man waent doerloepen. soe sciet die man lichtelijc achter den boem daer hij aenstont. Ende die *stier* aencomende mit groten laste blijft alsoe vaste mitten hornen

stecken inden boem ende soe gheviest. Dat hijse alsoe scier niet wt halen en mach die jagher en is hem opt lijf ende doerstecten mit sulken wapen dat hij daer doot blijft.

Gheckelijc begonnen wort deck qualijc gheeyndt want wat sonder wijsheit wort bestaen moet ommer gheckelijc vergaen. Alsoe loept die menighe wt sinnen dommen sinnen in sijn doot of in sijn qualic varen. had hij wijsheit of wrocht hij bij rade en dede des niet. Mer god betert ic duechte die ghecheit vele meer scolieren ende naevolgers heeft dan die wijsheit. Want *salomon* seit: der dwasen en is gheen ghetael. men sal jonghe dwase kindere niet vroech wijse lesse gheven. op dat si soe vele te vreselijker niet en vallen als sij hoechlijker ende tot hogheren staet beghinnen te climmen.

Men sal den ouden niet gheloven daer die dwaesheit noch is in noch den jonghen misprijzen die noch wijs werden mach. Mer die jonge salmen straven van haerre gheckeit. want soe inden ouden behoert soberheit ende volmactheit van seden soe behoert inden jonghen dienst ende onderdanicheit. Hij is sot ende onwetende die overmits sijnre onwetendeheit niet beroert en wort tot berouwe ende die sijn sinnen niet ghetuerbeert en werden als men hem onrecht doet. Onder vele ander quade dinghen die dy sotheit in heeft. soe heeft sij een dinck principaelijck dat is dat sij altoes beghert te leven. Hoe een sot sijns selfs saken myn bekent hoe hij lichtelijker van eens anders saken ordel gheeft want hij en beraedt hem niet op worden die hij spreken sal ende soe veel te sotter is hij van binnen als hij wijser want sien van buyten. Daer om en saltu mitten sotten noch onwetenden niet omme gaen noch in haer geselscap wesen want du en sulter gheen wijsheit aen sien. [In *tusschagen* was wilen eer een scone maghet rijck ende van mechtighen ouderen *perna* gheheiten dese hadde van ghewoenten dat sij gherne te boerden plach mit ghecken. Nu was dair een groet sterck gheck gheheiten *Tyrobus* dese maecte sijn wanderinghe veel in haers vaders huyse. ende desen plach sij van ghewoenten boel te heiten ende hij haer weder. Op een tijt ghebuerdet dat *perna* achterwert ghegaen was in een cameri om haer hoet te wassen. Ende die gheck quam in ende achterwert gaende vant hijse alleen daer hoer niet lieve toe en was want sij waren wt den luyden. Hij sprack sijnen boel gheckelijc ende waert also ghesint. dat hij se custe ende swancse neder ter erden ende speelder soe mede dat sij kint ontfinck sij was qualijc te vreden ende alst quam ander tijt dat sijs niet langher hueden en conde ende die scaempte soe groot leet inder hertten dat sij onder hoer ouders ende vrienden niet blijven en dorste. Soe streec sij heenen wt allen haren maghen in groter ellende inder wildernisse van *romenien* daer sij eens doot kint ghenas. Ende in groter wanhope soe verhinck sij haer aen eenen boem dit creech sij mit dat sij den dwaes aentoech mit sconen worden.] Och laetse gaen u en canner niet goets afghecomen. Hoe gedan dat die ghene is daer du mede omme gaets alsulc houtmen dij. die ghecken dat sijn eenrehande beesten en die niet voer minschen te rekenen.

Wij lesen dat die grote *alexander* reet op een tyt doer *macedonien* ende *aristotiles* sijn meyster was bij hem. Ende alsoe die voerrijders ende roedraghers riepen. O ghij minschen ruympt den heer. Soe was daer een sot ende sat in des conincs wech op eenen steen die en woude niet ruymen. Ende als die roedraghers den sot slaen wouden soe sprack *aristotiles.* het is een sot ende gheen minsche daer om en is hij niet sculdich te ruymen. Dits vander sotheit daer den menighen soe veel quats af ghecomen is daer hem een ijeghelijc voer wachten sal als hij best mach. Ende mit geenen dwase noch

onnutte luyde omme en gae op dat hij daer aff niet besmet en werde want wie sijn hant int peck slaet hij cleefter aen.

Soe wie mit sotten omme gaet.
Of gheckelijck een sake bestaet.
Dien is altoes ghehende.
Wederspoet off een quaet eynde.

Vander xiiister ende een goede bloem gheheiten. Temperancia.

Nu willic weder voert spreken van een scone bequam bloem die mede

inden corff lach ende is gheheiten *temperancia* of *mate* die is een vanden .iiij. cardenael virtuten mit wijsheit gherechticheit ende stercheit. Dese mate also *tulius* bescrijft soe ist een ghemeyn of een ghetemperde heerscappie over hem selven. Op een bescheiden forme mede te bedwinghen of wederstaen die begherten des lichaems ende minschelijker ghedachten. Dese is van twee manieren.

Die eerste is wederstant der begherten alsoe sij wten sinnen voert coempt. ende dit is rechte *temperancia* die alle dingen op mate settet ende tempert dat overvloedich is mit redelicheit. Die ander manier is te wederstaen den quaeden wille die coempt wt een beroeringe van eynde vuylre ende verboeden boesheit. Alse van hoverdie van oncuysheit ende dier ghelijke die den mensche prekelen tot alre quaetheit ende sondelijken daden. Dese heilige wederstandicheit machmen billic *paciencia* heten dat is ghedoechsamheit die sijn bedachte sonden mit doechden niet en tempert ende oec mate daer in sciet eer sij comen te werke. Off sijnen rouwe niet en gematet mit redelijker vroelicheit eer sij hem int hertte slaet dat en mach gheen sinnich minsche wesen. Want waer hij sinnich hij soude voerdencken hebben ende als hij wel voerdacht waere soe soude hij hem sonder twievel wel saten ende ghematen.

Men mach die ghetempertheit bij den *kemel* ghelijken die van groten wederstant is daer vele oncuyscher minschen exempel aen nemen moeghen dat toch een domme beeste is want die *kemel* hoe wel hij die luxurioeste beeste is die men vint ende gaet bij wijlen wel hondert milen verre na een *kemelinne* van groeter ende heiter luste. So is hij nochtan alsoe ghematich ende wederstandich sijnre luste. dat hij sijn suster niet noten en wil noch ghemack daer mede hebben. Die nochtan daghelijx bij hem gaen ende staen ende te samen weiden in eenre scare.

Ich en weet niet beters dan die hem mit mate ende mit temperancia cleiden wil. die werpe van hem alle memorie van hoverdien ende overvlodicheit van allen dinghen die den mische alte seer ontemperden. Ende sie dat hij sijns hertten wille mit eenen stercken breydel bedwinghe soe ghecriecht hij die rechte mate tot sijnen huyse daer af sal men comen salicheit ende alle goet.

Plato plach hem alte seer te verblijden in vij. poenten die der rechter ghetempertheit toe behoeren soe wanneer hij die erghent inden minsche vant. Alse dat een reyn ende suver is inder hertten. blijde in sijnre outheit. milde in armoede. mate houdende inder vrijheit. cleynmoedich inder hoecheit lijdende in wederspoet ende ghedoechsam in sijnen wille. Die synen syn wel can dwingen mach wel sijn een wijs man. als die sinnen te heit sijn salmense temperen mit coude. Sijn sij hoechdraghende soe salmense temperen mit oetmoedicheit. Sijn sij lustich mit abstinencien. sijn sij te haestich. mit sedicheit. sijn sij te wreet mit goedertierenheit. Aldus wanneer sij des eens te veel hebben salmen hen wat van contrari daer van doen so comen sij tot goeder maten ende blijven in die rechte regule der temperancien.

Gregorius seet die ghene die boven andere sijn dat is te weten die heeren die sullen hen in alsulke mate houden teghen den onderseten. datmen hen ontsie als hij lachet ende datmen hem mynne als hij tornich is. op dat hij bij te vele lachen niet ongeacht en werde ende bij overdraghen de hardicheit

oic niet ghehait en werde. want het is een oud seggen als een heer alte mengdersam is onder die sijne daer wort hij bij versmaet. Sonder twivel onse heer god wordt ghevoedt inder gheenre hertte die bij der godlijker gracien ghetempert werden ontsteken vander lijflijker begherten want god wilt in reynen ghedachten wesen. Daer om die van romen die in oude tijden als sij bij horen gheechten wive ghewest hadden. Soe plaghen sij hen te wasschen ende te reijnighen ende plaghen mit grote reverencie die kerke te scuwen een wijle. [[Ich duchte dat menich priester snachs bij wijve is ende gaet smorghens te biechten ende te missen.]

Soe wanneer gramscap sijnen moet verwint soe tempere hij sijn hertte. Verlenct u selven den tijt van torn. Ende als u sinnen te vreden comen sijn soe doet dat ghij te voeren doen wout of ghij wilt. Wat is ghetempertheit anders dan eene lieflijke doecht die dij begherte bedwinghet. ende verbiedet die luste ende wille te doen dinghen. diemen billijc beghert. Tot alle dinghen salmen mate doen. want mate is alte sconen doecht. Hoe een minsche hem nernstigher af houdt van onsuverheit inder erden hoe hij hoechlijker ende mit meerder gracien ghepromoveert ende ghevorderet wort totter glorien der hiemelen.

Vander temperancien ende mate lesen wij hoe dat eens die coninck *priamus* waerachtighen luden hoerde segghen van eenen *phylozoeph* die openbaerlic plach te seggen. Soe wie dat sijnre gedachten begerte niet bedwinghen of wederstaen en conde dat die gheen minsche en wair. Mer men soude ghelijken bijden beesten ende den wormen die inder erden sijn. Dese dede die coninck comen in sijnre teghenwordicheit om hem te ondersoeken ende te becoren of men hem tornich mochte maken. Soe dede hij comen enen onscamelen minsche mit meer andere quaet sprekende diemen vinden mochte inden lande van *troyen.* Ende beval hem nernstelijck dien man aen te gaen mit quaden verboeden worden. ende hoer beste te doen om hem wt sijn ghetempertheit te brenghen ende over die mate te treden mit aentichte ende lastelijc loegghen op hem te versieren. Soe datter hem ierst een toe sprack ende seide *cubert* van wat gheslechte bistu gheboren. *cubert* antworde mijn gheslechte crieghet een beghinsel van mij ende die dijne sullen bij dij vergaen. want die mijne sullen groet werden in mij. ende die dijne sullen bij dij een eynde crighen. Doe sprach een ander in scympe. besich hoe suverlijck bistu ghecleet. Hij antworde ende seide niet bij den cleederen mer inden werken soe kentmen den man. Doe sprack een ander wie heeft dij dijn haer soe wel ghekemmet. hij sprack die doecht en liet inden haer niet mer inder hertten. Doen sprack een ander in tornighen moede hoe antwert ons dese beeste aldus verkeert. Doe sprack *cubert* het schijnt off du gram waers. het is beestelijc tornisch te wesen sonder sake ic en torns mij niet datmen mij scempelijc toesprict. Doe sprac een ander. En sach ic dij ghister niet in *griexes* heer. hij antworde wijslijc ende seide wart alsoe als du segs du en soudest voer dese luyde niet lyen dorren. Doen sprac een ander want meenstu openbaer dwaes. hij antworde dij wijsheit is in goede. Ende die heeft hij voert wijde in die werelt ghedeilt mer mij dunct dattu niet veel daer af ontfanghen en hebs. Een ander sprac ic heb van dij verstaen dattu een verrader bist. Doe sprac cubert het is dij ingeboren den luden qualijc te spreken ende mij is gheleert dat ic des niet achten en sal. Doe sprack een ander swijch du bist een openbaer loeghenaer. *cubert* sprac die seide dattu

gheen tonghe en haddes dat waer een groet loghen. Een ander sprack. siet hoe dat dese valsche mordenaer spriect die hem niet en scamt dese snode worde die men hem op seit. Dair op seide *cubert* wart tu scemel du en soude [mij] dit niet aensegghen. Doen sprac een ende seide laet desen gheck blijven hij en weit doch selve niet wat hij seit. Doen sweech *cubert* ende en sprac niet meer. Doen vraechde die coninck hem waer om hij daer niet op en antworden. Doen sprac hij heer daer en hoert ghene antwerde op. soe hij is machtich over sijn tonghe soe heb ic macht over mijn oren om te hoeren wille ende onwille. Die tonghe en mach niemant verderven dan hem selven.

Als die coninck sach dat deze *temperancia* soe groet in hem was soe dede hij hem eer ende dede bij hem sitten. Ende vraechde hem hoe hij die smaetheit van worden ende van aentichten alsoe blijdelijc lijden ende overslaen mochte. Daer op antworde hij den coninc ende seide heer ic ben heer over hoer heeren dat sijn hoer boesheiden ende sij sijn knechten mijnre knechten dat sijn mijnre sonden. Ende want ic hoer sonden ende onnutte worden kenne als hoer heer soe slae icse voer niet ende achtse niet meer dan een heer enen onnutten knecht doet. Want ich doch wel weet dattet al loeghenen sijn des sij gheseit hebben. Dus sette hij den coninc in vreden ende hij bleeff gheeert grotelijc. Dus is temperancia mate ende sedicheit grotelijc te eeren ende mit groten ernste aen te houden ende alle onmate ende overdraghende weelde te scuwen ende van u te doen. want weeldicheit wilt bij mate niet wonen. sij konnen niet te gader staen die een soect dat overste der hiemelen. ende die ander dat nederste der hellen. Als ghij hier na wel sult hoeren inden ghescrifte vander onmate die hier nae volghet met ander onnutte cruden.

O wijse hertten volcht der maten.
Ende west ghetempert tot uwe baten.
Bij mate blijven sij behouden.
Die bij onmate vergaen souden.

Vander xiiijster ende een snode bloeme gheheiten. Onmate.

Die onghetempertheit of onmate is een oncruyt dat bijder blomen van mate inden corf lach ende en is gheens prijsens werdich want sij is onbequaem der sielen ende den lijve ende verdervet al daer sij mede ghemenghet is. *Damascenus* seit onghetempertheit is consent ende wille ghedaen ende ghegonnet der quader begerte die wt een onbedwonghen ghedachte voert coempt. dat is alsoe veel te seggen dij ghene die alleen haer vuyl begherte laten voert gaen ende hoeren quaden wille mit maten niet en wederstaen noch die hitten mitten coude niet en temperen. dat sijn onghetemperde luyde onsedich ende sonder twijvel die en hebben billic lijf noch goet. Want coempt hem enighe beroeringhe inden sin op yemande dien sij meesdoen willen. soe en hebben sij gheen mate inder wijsheit diet hem met. mer sij doen dat hem te sinne is het sij quaet of goet ende sij en dencken niet watter hen af comen mach.

Onmate brengt welde dats te weten daer goet of rijcheit is ende sulke weelde en mach sonder groete sonde niet wesen. Armoede dij wort mit weelde verwandelt ende weelde mit armoede. dan soe staet in onsen vrien wille. Of wij den armen *lazarum* volghen willen of den rijcken man die *lazaro* sijn almoesse wegerde. Dat sijn twee weghe daer wij een af kiesen moghen ende dander laten.

Die soeticheit van eene cleine weelde sal ghepijnicht werden mit alte langhen rouwe. *Basilius* seit die om sijns selves ghenoechten wille sijns broeders nootverste ontrect. dat is openbair dat hij niemant dan hem selven en soect of en mijnt anders dan sijn selfs weelde. Ende dat eijnde van sijnen meesdaden is die ewighe doot. Sulke liefte of mynne verderft die mynne ende sulke bescheidenheit scynt die besceydenheit. Ende sulke ontfermherticheit is vol van wreetheit ende onghenaden. Want dat lichaem wort soe ghedient dat die siele vermort wort. wat minne is daer men dat vleesch mint ende die gheest vergheten wort. Wat bescheidenheit ist den lichame al te gheven ende der sielen niet daert toech al aen liet. Ende wat ontfermherticheit is die dienst maecht mit spysen te vollen ende die vrouwe van hongher laten sterven. Van sulker ontfermherticheit en derf niemant hoepen dat hij daer mede ontfermherticheit winnen sal voer gode.

Dese onghetempertheit is te gelijken bijden *eenhoren* die seer heet ende onghetempert is. ende voer alle dinck soe beghert hij die scoenheit van eenre jongher maecht. Ende als hij vanden jaghers om sijn lijf vervolcht wert soe is daer een scone maecht toe gheordonniert die hij verkiest soe vro als hijse siet ende en denct niet sijn lijf te ontdraghen dat hij wel mochte doen. Mer volghende sijns hertten lust soe loept hij inder mechden scoet daer hij dan wordt ghevanghen.

[Dus onghetempert was *putifers* des conincs *minas* doechter van *creten* die haer onghetemperde ghenoechte bedreeff mit eenen stier daer sij qualijck om voer als wel recht was.] Het is doech een ghemeijn seggen onmate en stont niet langhe. Ende wes te vele dat wort ghekeert in een quaet. want te vele smaect qualijc. En soude men dat vuyr niet temperen bij maten allen tlant soude verbernen.

Van deser onmate ende onbedwonghen hitte soe leest men inder vader boeck. hoe dat was een scoen jonghe maget die suver ende reijn van daden langhen tijt gheweest. hadde gheheiten *jacincta.* Ende alsoe sij vast bij wijlen onder den vrouwen in alderhande geselscap wanderde ende bij wijlen vander genoechte van mannen gheselscap ende van vleeschelijke dinghen hoerde spreken. Soe dacht sij in horen sinne dat sij oec der ghenoechten pleghen woude. Ende verselde haer aen eenen jonghelinck die bij haers vaders huys wonde [daer sij haer vleeschelijcke ghenoechte mede gebruycte] eenen langen tijt in heymelijker waere. Ende namaels als sij haar bedachte die onreynicheit die daer in lach. ende die grote sonde daermen die ewighe pijne mede verdiende. Ende namelijck die reynicheit van hoerre maechdom die sij verloren hadde ende nummermeer weder crijghen en mochte. Doe waert sij seer bedroeft ende viel in groter wanhopen also dat sij haer selven verworchde.

Wacht u van onmate lieve vriende.
Ende denct hose jacincte diende.
Had sij ghetempert gheweest van sinnen.
Sij had gebleven in gods minne.

Vander xvder ende een goede bloeme gheheiten. Stercheit.

Een bloem daer vele af te spreken is heb ic nu ghevonden inden corve ende die is geheiten starcheit off sterckmoedicheit van groten loeve. Als ghij hier achter horen sult daer ons god die sijnnen toe verliechten moet. ende soe *macrobius* seit. soe is stercheit van vele manieren.

Ten iersten soe is stercheit een sunderlinghe cracht van lieve ende van lede die den mensche van natueren ingheboren is ende die [en] is voer gene sunderlinghe doecht te rekenen dan dat sij goet is den gheenen alleen die sijn broet moet winnen. ten mach oec gheen sterckmodicheit heiten. Een ander manier van sterckheit is eenrehande wijsheit ende sekerheit des ghemoedes daer gheen vaer noch anxt in en stect ghelijck als een die alre dinghen ghetroest is ende vor nyemant en duecht. Die derde stercheit is eene ghedoechsamheit of een maniere doechdeliken of vrieliken te wederstaen alle tribulacie ende wederstoet die hem toe comen mach. Ende die twee laetste manieren sijn voer doechden gherekent. Sterckheit ende vroemheit sijn seer ghelijck oec soe en doech stercheit sonder vromicheit niet. want men vint menigen stercken man van lijve die bloede is ende versacht die en is niet vrome. met vromicheit is goet al en isser gheen sterckheit bij van lijve ende van leden. Ende die vrome is die is stercmodich ende stercmoedicheit gheet boven allen lijflijke stercheit.

Daer sijn oec vele manieren van vromicheit als mense te recht bescrijven sal. Want sommich sijn vrome die den noot daer toe dwinct als sij niet ontgaen en moghen ende van twee quaden een kiesen moeten. Soe dwingtse die noot daer toe dat sij coen ende stout wesen moten. vromicheit dat is een eerbaer coenheit. Ten anderen male soe heiten sommighe lude vroem van ghewoentene die daghelijx in wapene rijden ende orloch speel hanteren. Ten derden male heiten die lude vrome overmits eenighe zeghe die sij ghehadt moghen hebben in strijde in storme in campe of in velde. Ten vierden soe heiten sommighe lude vroem bij andere onsalige lude van lijve ende van daden. Ten vijften male heiten luyde vroeme die hen selven op haerre manheit ende crachte soe seer betruwen dat sij niemant en ontsien ende oec gheenen man haers ghelijc en kennen in hoeren dommen sinnen. ende dat dunct mij dat mach weel heiten een beestelijke vromicheit. Ten sesden male soe sijnt wael vroeme lude die haer vromicheit dagelijcs ende tot allen steden proeven ende bewysense oec mit edelen daden ende mit wijser coenheit. Soe dat sij hen noch dij hare mit onrecht noch mit onredelijken wille niet verdruct laten en worden. ende oec gherne strijden voer den ghemeynen orber ende voer hoer recht mit eeren. Dese vromicheit die is vol doechden ende bescheiden.

Het is een stercmodich man die ghedoechsam is in lijden dat hij niet beteren en mach ende sulke ghedoechsamheit is te loven daer men mede comen mach totter ontfermherticheit gods. Ende die stercmoedicheit machmen ghelijken bijden *leuwe* die seer sterck ende mechtich is. In sijnre wachte slapt hij altoes met open ogen ende als hij die jaghers die hem sterckelijc volghen hoert comen in den woude Soe trect hij sijnen wech van

dan ende om dat men sijne voetstappen niet vernemen en sal want hij gherne inde vrede ware ende niet vechten ten sij bij moede. Soe slept hij sijnen stert over den wech om alsoe sijn voetstappen te vollen mit den sande. Mer alst ghevalt datmen hem soe nae coempt dat hij niet ontgaen en mach soe settet hij hem stoutelijck ter were ende helpt hem selven mit sijnre sterckmoedicheit alsoe langhe als hij can ende mach. Ende *tullius* seit. men sal in strijde stercmoedich wesen ende lijdsamich in wederspoede. want tegen der aventueren gheval en baet gheen stercheit van lichame. Het is meerre wijsheit als het noot is te vlien daer gheen verweren en staet. dan op ghelove dijnre crachten mit wille inder doet te gaen. Want des en sprictmen niemant eere dat hij gheckelijc ijn lijf verroeckeloest. Rechte goede stercmoedicheit is daer dat vlees sijnen eghenen wille wederstaet die ghenochlijcheit der teghewordijgher werelt wtgaet. Ende dat ewighe loen voer dese tijtlijke stercheit minnet. smekende toevalle der voerspoedicheit versmaet ende den anxt van wederspoet oec mit vier hertten verwint.

Het en is niemant stercker dan die ghene die den duvel of sijnen raet verwint. ende ten is niemant crancker dan die van den vleesche verwonnen wort. Sinte *jheronimus* seit stercheit ende ghestadicheit dat sijn des conincs weghe soe wie daer wtgaet die is gevreset te doelen ende te comen inden weghe die gaet te ewigen verliese. Starcheit van lichame is een voerdel ter werelt als men die tot doechden ente totter vriende baete orbert soe ist wel bestadet. Mer hij is loesich ende ledich die sijn lede niet en besicht tot sijnre bate ende vroeme soe ist scande dat hij die cracht heeft. Dese slachten den groeten stercken gulen die seer sterck sijn mer sij en moghen niet arbeiden noch en willen trecken noch halen. Ten sij dat mense mit groeten slagen ende met scarpheit daer toe dwinghe alsoe en willen oec die grote loyarts oec niet arbeiden noch winnen. Ten sij datse die noot sake van honger ende van doerste daer toe dwighen alsmen dicwijl sijn mach an onnutten luden. Met stercmoedighe lude setten haer ghetruwen in gode ende hoepen datse god vrijlijken wel bewaeren sal in hoeren doechdelijken wercken dien sij inden sinne hebben ende op haer lijves cracht en betrouwen sij niet want sij kennen god boven al die elken menssche in doechden sterct die doecht in heeft. Exempel van stercmoedicheit heeft men vele ghevonden in stercken mannen ende noch hoep ic dat mense daghelics vint.

Die edele coninck *saul* van *israel* als hij inden laetsten strijde die hij street teghen die philisteen int gheberchte van *gelboe* Soe seer ghewont was dat hij niet te lijve blijven en mochte soe was hij alsoe groet van hertten ende soe stercmodich ende soe seer hatende die heydene gods viande. dat hij sprac tot een joede die bij hem stont. Ic bevele dij ende begher dattu mij mit dijnen swarde doerstekes. Op dat die heidene ende ongheloevighe niet en seggen dat ic van haren handen ghestorven ben.

Van stervheit des lichamen lesen wij inden richteren boec hoe sterck dat sampson was ende wat crachte ende vromicheit hij bedreef. Mer hij was oec stercmodich in gode ende hatich op die viande gods. want nae dat hij van *dalida* sijnre vriendinne. verraden was die hem al slapende sijn haer in hoeren scoet aff scoer. daer hij sijn cracht mede verloes ende die *philisteen* hem ghevanghen hielden en sijn oghen wtgesteken hadden. Soe gheboerdet opter heiden hoeghentijt dat alle die princen der philisteen ende die

edelste en vroemste mit haren wijven ende ghesinne hof hielden in een groet palleys dat mitten enen ende stont op een roetse en mitten anderen ende op .ij. stercke pilernen. Ende als sij op haer vrolijcste waren deden sij *sampson* voor hen brengen om dat sij allen mit hem scimpen souden alsoe hij hen luden menich leet ghedaen hadde. En als sij eene wijle aldus mit hen ghespot hadden soe dede hij hem leyden aen een vanden voers. pijlernen ende mit stercmodighen sinnen soe ducte hij die pijlernen omme wt groter crachte sijns lijfs. dat alle dat huijs brack daer die heidene mit haeren wijven alle onder doot vielen ende hij oec. Soe dat hij wel in sijnre doet alsoe vele lude doode als hij in sijnen leven ghedaen hadde. Dit dede hij wt sterken vromen sinnen om gods vianden ende die sijne te crencken dat hij doch overmits sijnre blintheit anders niet te werck brengen en conde. Die heylighe scrijft vraghen wij sal een sterc wijf vinden. Ende was die heilighe vrouwe *Judith* niet een sterc wijf so en weet ichs niet te vinden. Die wt ghinck tot den coninc *holophernen* die hoere stat *bethulia* beleghen hadde ende maecten droncken ende sneet hem doe inder nacht sijn hoeft af daer sij haer lijf vromelijc aventuerde om haer volc seer vromelijc te verlossen vanden besette als sij bijder hulpe gods dede ende haer opset volbrachte.

In *Judea* so wonde een goet man vanden jodschen gheslechte in een wildernisse gheheiten *abercijne* ende hadde een wijfken van cleynen lieve gheheiten *Jahel.* Op een tijt soe streden die heidene teghen die joden ende die heiden bleven tonder. soe dat doe *cyrena* der heidene prince vloe ende gheraecte tot die tente *Jahel* woende. Hij bat seer ende vriendelijck dat sij hem berghen woude voer die van *israel* ende decken hem mit stroe. Mer als hij moede werd soe begherde hij te drincken ende bat haer om water ende gaf hem melck ende decten vast ende als hij in slape was soe hij wel ghedroncken hadde ende oec seer moede was. soe nam sij eenen groten naghel daer sij haer tente mede plach te sluyten. Ende setten opten slape van sijnen hoefde ende nam in die name gods eenen hamer in die ander hant. ende sloechen alsoe vroelijck doer sijn hernen dat sij dien tot inder erden naghelde. Aldus doede sij dien prince *cyrena* ende haer volck dat waert daer aff verlost soe dat sij daer na in langen jaren mit vreden saten.

Abymalech die richter was in *israel* stormde den torn van *thebes.* Ende soe hij mit sijnre wapenen voer die doere stont die yseren was om die op te breken. Soe stont een wijf op ter synnen over hem ende werp een groet stuck van enen molensteen neder waert op sijn hoeft soe dat hij daer af sterven moest. Ende als hij ghevoelde dat hij niet leven en mochte soe riep hij een sijnen schilt knecht ende beval hem dat hijten soude doersteken. om datmen niet seggen en soude dat hem een wijf ghedoot hadde.

Die stercke *hercules* die die stercste was in die ewe der natueren die ye waert gheboeren. Dese waert soe groter pijne overmits een hemde dat hem sijn wijf mit nigremancien ghemaect hadde. Ende in al soe groeter verwoetheit dat hijs in gheenre wijs lijden en mochte. Ende om des een eende te

hebben soe was hij also groet moedich dat hij een groet vuer dede maken ende ghincker in sitten ende verbernde hem.

Weest sterck vroem ende wel ghemoedt.
Siet dat ghij u dinghen eerlijc doet.
Ende wederstaet altoes ondoecht.
Ghij werter lieflijck bij verhoecht.

Van der xvijster ende een goede bloem geheiten. Ghestadicheit

Lustelijker blomen waren vele in deser mannen die ic aen den groven gardeniere vant ende onder die ansere soe vant ic een scoen blauwe blome die geheiten was ghestadicheit. Goede ghestadicheit is een eerbaer doecht. ende wankelheit van sinnen en is nerghent noch in gheenen saken te prijsen. Van deser gestadigher doecht wil ich hier wat besceyts inbrenghen waer omme sij seer te loven is ende ommer vast inder hertten te houden.

Isidorus bescrijft ons dat ghestadicheit eene vaste sekerheit is daer bij een minsche gestadelijc blijft in synre meyninghen. Mer een yeghelijc sie wel toe dat hij soe vaste opt sijne niet en blive dat die ghestadicheit verkert werde ende ghewandelt in herdicheit. want die so vaste mit eene maniere van hartnackicheit bij hoerre meyninghe bliven weder het goet of quaet sij. Die heiten stugghe ende onwillighe luyde ende niet ghestadich men sal die doecht altoes toe gheven. Als *tullius* seit soe en is ter werelt gheen lovelijker dinck noch scoenre doecht dan ghestadicheit. Als een wijslijck ende vromelijck bij sijnen op sette te bliven dat op goeder maten ende doechden staet.

Deze ghestadicheit ghelijct men bij eenen voeghel gheheiten *fenix* die altoes enich ende sonder gheselscap van sijnen geslechte leeft inder werelt den tijt van .ccc. jaren. Als dese voghel ghevult dat hij beghint te ouden te traghen ende te crancken ende die tijt allensken ghenaict dat hij sterven sal soe hij dat bij natueren weet. Dan vliecht hij omme al daer caneel bome ende ander wel rukende bome staen ende hij gadert vanden dorren ende droghen rijsken. ende voertse allen op eenen den hoechsten berch dien hij weet dar die sonne alre heets is. Ende maect daer af een vuer mitten slaen van sijnen vloeghelen teghen der sonnen hitten die daer seer groet ende bernende is. Soe datter een vuer vander sonnen ontsteken wort aen die heite droge rijser. Daer werpt hij hem dan selve int vuer ende blijvet daer mit groter ghestadicheit in soe hij wel weet dat hij vernuwen sal. Daer verbernt hij tot aschen ende van dier aschen compt een wormpken bijden hiemelschen douwe ghevoet. Ende wort een *fenix* dat een scoen voghel is mit eenre caste op sijn hoeft ghelijck den pauwe. Mer hij is van verwen meest purper grauwe ende gheel ende heeft aen somighen vederen spieghelkens wit ende swart. alsoe der *pau* heeft grauwe ende blauwe.

Die ghene en sijn niet alleen te prijsen die een ghestadich leven aen neemen. mer vele meer die daer ghestadich en dueren. Hoe vele hinders ende wederstoets dat *neemias* leet doe hij *jherusalem* weder tymmeren soude hij en liet daer om niet aff ende bleef ghestadelijck in sijn werck totter tijt toe dat die muere al omme was ghemact.

Doen die oude *thobias* blint gheworden was vander *swaluen* die in sijn oghe ghesmettet hadde. soe bleef hij nochtan gestadich ende vast ghedurich inder wet

gods ende daer om wort hij ghenesen. Want als sijn soen wt *babilonien* quam mit sijnen knape soe vingen sij enen visch dien sy thuys brachten. Ende mitter gallen van dien vische worden hem sijn ogen besmeert ende hij wart weder siende.

Hoerre vele lopen bij wijlen om een juweel mer die stadelijc geduert int loepen wint den danc. men seit ghemeynlijck die gestadighe jagher vinget wilt. Geen ongestadich man is luttel eeren wert een ongestadich wijf is vele men te prijsen. want vander vrouwen onghestadicheit coempt menich quaet ende menighe lastelijke onlede scade ende scande. Of u becoringhe van geesten off van minschen voer coempt soe blijft ghestadich in uw goeder meninghen. Ende en laet u mit gheenen dreighen noch scoene beloeften daer wt brenghen. op dat ghij niet en heit ongestadich te wesen. Het is wel menschelijck van pijnen oft van dreighen vervart te wesen mer het is godlijc ende eerlijck ghestadich te wesen ende blijven ende den syn daer om niet veranderen.

Niemant en sal hem in voerspoet alst hem wel gaet verheffen ende in wederspoet en sal hij hem niet verdrucken. Mer alsoe wij inder vasticheit des gheloven ghevesticht sijn soe en laet ons niet verstoert noch beroert werden [bij verkeringhe of] bij wissel der vergancklijker dinghen. Mer ommer ghestadich blijven als *thobyas* dede doen hij blint gheworden was als is voers. Ende oec als daniel dede onder den leuwen ende sijn ghesellen die inden heiten oven gheworpen worden want sij bleven ghestadich in hoerre ewe ende seiden den coninc *nabugodonosor* dat sij sijn gode niet aenbeden en wouden. Het hebben lude van gode veroren gheweest die nochtan in heilighen leven ontfanghen die pijne ende tormente die zij nochtan leden. Soe dat sij namelijc ende in eenre tijt waren vervart ende gestadich waren inder doecht. *Seneca* seit eer ende scampte die dij lude eenen minsche doen die staen allen in een twevoudich strick. Een mensche en sal hem om dat een niet verblijden noch om dander niet bedroeven. mer sal mit eenen ghestadighen sijnne op eenen voet blijven ende laten alle dinck lijden ende hoeren ganck gaen. Die in eene goede meyninghe ghestelt is die salre in blijven ghestadich ende wachten hem van lichtheide der hertten ende wanckelheide van sijnnen.

Merct hoe ghestadich die lieve susanna in hoerre renicheit bleef soe sij der papen wille niet doen en woude. Ho wael sij nochtan wiste wel dat sij daer om sterven soude wart dat sij des niet en dede. Die torttelduve is soe ghestadich inder liefte die sij tot hoeren gadekijn hevet ende hij tot haerre hoe wel dattet domme voghelkijn sijn. Als wanneer den eenen sterft soe en vernuwet dander haer gheselscap niet mer blijft voert an in ghestadigher eenicheit. Ende ghestadighe dinghen [blijven geduerich ende wanckel dinghen] blijven haest ende werden verganclijc.

Vander ghestadicheit leestmen inden ouden gesten hoe dat in griecken was een coninck die altoes ghestadich was in allen dinghen. Ende also hij op eene tijt den volke rechten ende koeren gheset hadde daer sij recht nae doen souden eenen yeghelijken. Doe clachden sij datse hen te scerp ende te strenghe waren begherende dat hijse saechter setten woude. Doen bedacht hij hem dat hij niet onghestadich wesen en woude ende en wist dat recht oec niet te verbeteren. Ende soe hij wel sach ende vernam dat die ghemeynte ernstich worde soe sprack hij hen toe mit soeten worden. MIjn goede ghetruwe lude neempt dese loy om mijnen wille ende richt daer wt ter tijt toe dat ic weder come Ic wil gaen trecken tot onsen god diese mij inghegeven hevet ende sien hoe mense best veranderen sal alst alre nuetste is. Doen waren sij te vreden ende riepen allen als die dulle ghemeynte ghewoen is. Doe sprack hij soe willic dat ghij mij swert alle gaeder bij uwen ede dat ghij

alsoe doen sult. Dat deden sij. Ende die goede coninc *tholomeus* toch mit allen sijnen stucken verre van dan in een ander lant ende en quam daer nye weder. Ende om dat men ommer sijn doode lijff al daer niet brengen en soede soe beval hij sijn lijf te bernen in pulver ende die pulver inden zee te werpen. Die hadde die grote heer liever te sterven in vremden lande ende sijn rijc achter te laten dan dat hij in onghestadicheit sijnen syn verkert ende vernuwet soude hebben. [*Dydo* die goede coninghinne van *carthageen* bleef soe ghestadigh inder liefte ende mynne die sij an *eneam* gheleet hadde dat hijse tot eenen ghetruweden wijve genomen soude hebben. Ende als hij van haere tot in *ytalien* toech daer hij ierst *romen* began te stichten. Soe en woude sij haer doch niet vernuwen noch haer mynne veranderen hoe wel een lans vrouwe was. Ende dede een groet vuer maken op enen hoghen torn daer sij hem nae sach. alsoe langhe als sij die seylen sien mochte. Ende nam ten leesten een swert dat hij haer ghelaten hadde ende viel dat doer haer lijf ende voert int vuer ende verbernde haer.]

West ghestadich in gods mynne.
Ende dienet mit ghestadighen sinne.
Want wie ten ende gheduerich staet.
Hij blijft behouden hoe dat gaet.

Vander xvjder ende een snode bloeme gheheiten. Bloedicheit.

Rechte bloedicheit ende anxt ende vervarnisse dat sijn die blomen die contrari sijn der stercheit. Want die stercmoedich is en heeft gheen duecht noch vaer voer enighe dinghen die hem op comen moghen. Alsoe vroem is hij ende wel ghemoedt dat hij altoes onversaecht es ende sonder vaer. Alsoe hij hem selven vast kint ende stantvastich in sijnen synnen tot goede ende oec den doechden. Dus willen wij nu spreken eyn luttel bescheits van duchte ende van versaechtheid ende allso *climacus* seit soe stat sij op .iij. manieren.

Eerst so is een man versaecht die in sijn ghedaechten vervaert wort ende beducht ende en weet selver niet waer omme. Ten anderen mael is een man versacht geheiten die om eniger saken wille hem selven meer verslaet van groeten anxt in sijnre hertten dan noot of behoerlijc is. De derde manier van anxte is als een minsche sijn wederspoet off ongheluck niet lijden en mach of verdragen overmits sijn crancheit. Ende dat heit properlijc eene weecheit daer machmen den hase bij ghelijken dattet versaechste dier is dat ter werelt leeft. Als die hase inder wildernisse hem gheneert waer hij dan bij herdicheit van winde eyn rijs hoert risselen. So is hij ter stont alsoe versaecht dan hij van dan trect. Ende soe is die *reygher* den vervaerste voeghel die leeft want hij is soe versaecht ende soe beducht wanneer hij geluyt hoert des waent hij te hant dat op hem draecht. Ende scarpt dan sijn vlucht alle dat hij mach ende pijnt hem van danne. *Salomon* seit die sonder anxt leven wille die pijn hem wel te doen ende en spreke niet te vele want wter sprake hoertmen altijt wel hoe en man ghesint is. In anxte leven is een vervaerlijk dinc ende groet verdriet in des minschen hertte. Want die altijt in vare leeft en mach hem niet verblijden. Het ware doch onmoghelijc dat een recht vervaert minsche blijde wesen soude dat proeve een ijeghelijc bij hem selven. Den doot te ontsien is felre dan die doot. anxt sonder noot

is alte scadelijc. dicke te duchten en is gheen suchten. daghelijcs te suchten is quader dan screijn.

God onse scepper die over al is ende allen dinghen siet en wort niet ghesien. ende soe vele is hij meer te ontsien als dat hij onsienlijck is ende wij niet en weten wat ende wanneer hij van onsen dinghen siet die wij bedrieven. Dus en hebben wij niet te duchten dan den torn gods dar om sullen wij gode dienen mit anxte ende sullen ons in hem verblijden mit suchten.

Sara raguels doechter seide tot onsen here god doen sij haren man nam. here du wets dat ic ghenen man en neme by luste. Dan alleen dat ic dij ontsie

ende dijn ghebode niet en derre verhoeren. *Abimelech* was vervaert van *abraham* ende hij seide *abraham* ic sie wel god is mit dij in allen dinghen die du does sweer mij bij dijnen gode dattu mij niet mesdoen en sults wij sullen onsen god ontsien ende houden sijn gheboede soe wullen wij lanclivich wesen ende wel varen. Daer steet ghescreven ontsichte gode off die vrese gods is beghinsel vander wijsheit. Aldus en sullen wij voer ghene dinck ter werelt anxt hebben dan voer die torn gods voor die doot ende voer die helle.

Die werlijke heeren of richters moghen een minsche dooden inden lieve mer niet inder sielen. Daer om en salmense niet ontsien dart aen der sielen dracht mer anders salmen hen doen behoerlijke onderdanicheit werdicheit ende eere. Want god seit men sal den keyser tsijn gheven. Bijden keyser verstaet men alle dese werlijke heren also is dan die anxte goet. Daer op seit *bernardus* ghelijck als verwantheit of traecheit een sake ende moeder is van allen sonden. so is die vrese gods een bewaernisse ende worttel van allen waeldaden. Die minsschelijke broesheit en is nummermeer seker mer hoe wij meer in doechden wassen hoe wij ooc meer vrese sullen hebben ende altoes duchten dat wij vanden hogher neder vallen moghen. Doe *saul* vernam ende merckede dat god *david* minde doe begonde hij hem te ontsien ende hadde altoes vrese vor hem.

Vanden anxt lesen wij een exempel inder hijstorien van *romen* hoe dat daer in voertijden een coninck was gheheiten *dyonisius* die altoes van rechter natueren soe vervaert was ende duchtende in sijnre hertten dat hij nummermeer en plach te verblijden. Op een tijt soe was daer een groet heere van sconincs bloede die hem seer versprack ende seide. Wat hebstu inden sinne dattu ewelijcke sorghes war voet sorgestu ende wat anxt dwingt dij dat tu nummermeer en verblijdes. du bist doch alder werelt heer wat mach dij ghebreken. Die coninck seide neve du sult morghen bij mij comen ende mijnen staet dan leeren kennen. Des anderen daghes dede hij sijnen neve die hem dus versproken hadde ende gheincrepeert tot hem comen ende dede sitten in sijnen stoel onder des conincs croen ende dede al omme sijn voeten beneden een groet bernende vuer ontsteken. Ende een scarp swert over sijn hoeft hangen mitten scarpen nederwaert aen eenen sijden draet. Ende gaf hem coninclijke cleder aen ende een crone opt hoeft ende alle die cyerheit ende scoenste Juwelen van ghesteente ende van goude diemen vinden mochte die worden omtrent hem ghehanghen ende gheset om dat sij ghenoechlijck te sien waren. Daer sat die ridder ende sweedde water ende bloet van groten anxte ende en moecht nerghent henen vanden vuer dat om hem lach an allen sijden. Soe dat hij op sijn knien lach ende bat den coninc om grote ghenade. Doe dede hem die coninc af doen ende seide en versprect mij voert aen niet meer desen anxt die du enen cortten tijt niet lijden en moeghes. moet ic alle tijt lijden sal ic mijn rijck besorgen ende oec gode voldoen als is sculdich ben te doen. Die ridder bat hem om ghenade ende seide dat hij hem nummermeer begripen en soude soe hij ghedaen hadde.

Gode suldij ontsien ende duchten.
Daer af soe comen u vele vruchten.
Mer anders suldij stercmoedich sijn.
Ende onvervaert die raet is mijn.

Vander xviiider ende een snoede bloem gheheiten Ongestadicheit.

Och des vuylen crudes dat ic bij deser scoenre bloemen vant daer moet ik doch mede wat aff scrijven. Ende is gheheiten onghestadicheit die menich mort ende oec menighe ondaet ghewracht hevet want het is een vuyle beeste. Een wanckel sinnich minsche daer en sal niemant ghelove op setten. Want tot sijnen worden of werken en machmen niet tijden. Ende tot allen uren verwandelen sijn synnen. seyt hij dij nu een sake toe. ende ghedenct hij datse hem wat hindert. Soe verwandelt hij sijnen syn ende brenghet een ander dinck te werke daer hij mede ontholpen is.

Onghestadighe sinnen en staen nummermeer in enen loep. Sij verkeren altoes mit lichten dinghen ghelijc als hulde der heren. ghedachten der vrouwen. ende wintersche weder. Vanden heren sprict *david* in den souter. en wilt niet gheloven noch betruwen inden vorsten noch in der minschen kindere daer gheen salicheit in en is. Vanden vrouwen en staet mij niet te seggen al hier hoe ghestadich sij sijn dat heeft menich man besoecht ende ic mede. Ende van onghestadicheit des winter tijts en is oec gheen proeven noit want wij sien dat alle daghe voer onse oghen.

Onghestadicheit is nae dat mij daer van dunct een rechte lichticheit der hertten ende onbecommertheit der synnen. Niet stadelijken te blijven in hoeren propoest ende sonder beraet lichtelijck ende wekeloes verkeeren vanden enen totten anderen. als vele onghestadiger voersten die slap ende ghene goede ernsticheit inden sinne en hebben. als hem enich persoen voercoempt begherende enighe sake lichtelijc seggen sij ja sonder enich nae dincken weder het goet sij of niet. Te hant soe coempt een ander bidden om dat selve die vercrijgher mede. Soe gebuert datter een ghekijf tusschen die tween coempt ende aldus maect die slappe heer werringhe ende kijff onder sijn lude in qualijc varen des lants ende in onsalicheit sijns selfs. Men machse ghelijken bijden swaluen want ten is geen dier soe onghestadich noch soe onsedich in sijnen vlieghen. want sij is seer wijft. nu hier nu daer

ende vanct haer aes al vliegender inder locht daer sij bij leeft. Soe dat sij nummermeer ghestadelijc op een dinc noch op een stede en blijft dan als sij moede is ende rustens beghert.

Alsoe is oec mitten onghestadighen minssche als hij alsoe out is dat hij niet meer en mach dan moet hij bij noede gestadich wesen daer hij cleynen danck af eyschet. *Salustius* seit onghestadicheit dats een recht teken der sotheit. want wij hen onghestadiclijck regeert die set al dat hij heeft in vresen.

Een minsche neem een gestadich leven aen gode te dienen ende wil daer ghestadelijc in blijven. Ghebuert dan dat hij sijnen win verwandelt ende een ander leven aen neempt. sonder twivel hij maect sijnre sielen een stric daer sij vanden duvel mede ghevanghen wort. Ghedenct mijnre bij een dinck dat ic u segghen sal ende merct soe wanneer een minsche hem te gode ende tot eenen bescuwende leven voecht als die gheene die *lollen* of des ghelijcs nae datment ter werelt heit. ende die mensche den namaels hem ter werelt gheeft [ende begheeft] die contemplacie die hij begonnen hadde. Ghij sult seker vinden dat hij after dien tijt gherigher nijdigher boeser ernstigher ende vuylre wesen sal ende ruymer van consciencien dan een ander.

Wij lesen hoe dat vortijts een mordenaer was in enen bossche. die menich minsche beroeft ende ghemoert hadde in sijnen leven. Op een tijt quam hij in een stat in een kercke daer hoerde hij predicken vander biechten. soe dat hij oec te biechten gaen woude als hij dede. Ende doe hij ghebiecht hadde wat penitencien hem die priester sette hij seide hij en mochts niet doen. Doch hadde hij goede meyninghe sijn sonden te beteren ende was claerlijck ende wel ghebiecht. Ten utersten soe sette hem die pape ter penitencien. soe waer hij een teken des heylighen crucen sach staen daer soude hij voer vallen op sijn knyen. ende doen hem eer ende werdicheit mit een pater noster ende des niet en liete. Hij sciet daer op vanden priester dat hij dat volcomelijk ende wel doen soude. Doen ghebuerde hem doer een bosch thuyswert te gaen. ende waer hij een cruce staen vant waest van steen off van houte hij dede sijn penitencie mit groten vlite. Doen quam hij eens ghelopen voer een heremitage daer een cruys voer stont ende waert daer denckende op sijn penitencie. Hoe wel dattet dair om sijn lijff ghedaen was soe knyelde hij nochtan ende dede sijn penitencie volcomelijck. ende mit dier toevinghe soe verraschten hem sijne viande ende sloegenten doot. Als die onghestadighe heremijt sach datter twee scoene enghelen quamen die sijn siele opwaert voerden mit groter blijscap. Soe waert hij dat benijdende ende soe quaet in sijnre hertten dat hij sijn goede propoest achter liet ende viel weder inder ijdelheit des wereltlijken levens ende sterf corts daer na quader doot ende voer mitten duvel daer hij hoerde te wesen nae sijnen verdiente

West niet wanckel noch onghestadich.
Staet vast ende blijft weldadich.
Soe wort ghij ten hiemel vercoren.
Bij wanckelheit blijft dij verloeren.

Vander xix. ende eene goede bloem gheheiten Oetmodicheit

Onder die wtvercoren blomen dij tot groten prijse staen soe heb ic nu ghevonden een alte overdraghende scoene bloeme die roeck van soeticheiden ende glans van scoenheiden wt werpet over alle die werelt ende is gheheiten humilitas dats oetmodicheit daer vele af te scrijven is. Ten iersten als een minsche goedertierlijck hem selven over al die minste kint. Ten anderen als hem wt doechdelijken synne een onder den ghene voecht dien hij sculdich is onderdanich te sijn. Ten derden als een minsche altijt anxt hevet dat hij myn doet dan hij doen soude ende altoes ducht dat hijs niet voldoen en sal mogen. Ten vierden male als een minsche dinct dat hij tot ghenen dinghen goet ghenoech en is. Ten vijften als een minsche dinghen ontsiet diemen billic ontsien sal. dat sijn vijf manieren van oetmoedicheit.

Oetmoedicheit onderdanicheit ende onnoselheit sijn seer gelijck van formen ende van manieren. Want oetmoedicheit en is anders niet dat mit enen goeden wille der synnen hoechmoedicheit versmadelijc te bedwinghen. Ich en rade niemant hem selven soe seer onder die voet te werpen mit onnoselre ende overdragender onderdanicheit als dat elc sijn meester soude willen wesen. Ende dat mocht hem soe diep inder ghewoenten comen dat hij van allen man verdruct ende vernedert soude werden. Ende dat mocht hem brenghen tot wanhope ende verworpenheit. Dat salmen scouwe ende maten houden inder oetmoedicheit. want soe ic u voersproken hebbe. wat mit mate wert ghedaen dat sal altoes ten goede vergaen.

Oetmoedicheit wil ic ghelijc bijden *lamme* dat is een onnosel dier van groeter oetmoedicheit. Wat men hem doet dat lijdt het goedertierlijc ende onderdanichlijc ende is altoes bereet te leven ende te sterven sonder enighe wederstubbicheit. Ghelijc vroelijck gheidet ten doode als ten eten daer omme is die overste heere ende scepper alder werelt bij den *lamme* ghelijket die een meester ende leeraer was alre oetmoedicheit hij ghinc ter doot wert als een onnosel lam. Daer hij voer onser alre sculde sterf sonder misdaet.

Ende *salomon* seit. die hem verheft die sal vernedert werden ende die hem oetmodicht sal verheven werden. Dit selve sijn oec worde der heiligher evangelien daer om willen wij ons ommer ernstelijken voeghen oetmodich te wesen ende ons niet te verheffen. Op dat ons god verheffe doer sijn godlijke genade tot salicheiden ende ten laetsten totter ewigher hoecheit. Ende bistu oec onthouden totten voersten huyse en verheffe die niet hoegher dan dij die heer hebben en wil. Einde laet dij die here selver op heffen nae dijn verdiente als hij doch sculdich is te doen. Ende hoe een man hogher van state is hoe hij meer mogentheit heeft soe hem bat voecht oetmoedich te wesen.

Die heilige *patriarch* abraham sprac mit groeter oetmoedicheit ende seide heer laet dij lieff sijn dat ic tot dij spreke want ich doch niet en ben dan pulver ende asche. Off hij seggen woude ic en bins niet werdich dijne mogende gotheit toe te spreken. Ende onse here god beval *moysi* vijf reysen een overste hertoch te wesen der kinderen van israel. Ende en woudes

nochtan van groter oetmoedicheit niet aen nemen voer die tijt dat hij sach dats hem onse heer tornde ende ommer ghedaen woude hebben. Sonder twijvel gheloeft mij des mit oetmoedicheit ende mit onderdanicheit suldij vele eer clymmen totter salicheit ende hoecheit van doechden. dan mit hoechmoet ende verwaentheit. Vermetel te sijn dat verderft die dieners. onderdanicheit heeft menigen man van cleynen state groet gemaect. Men vint wel dat lude die hem selven verheffen ende vermetel sijn van hertten bij wijlen op ghetoghen werden tot hoghen state. Mer het vilt seer veel dat hoer dinghen niet langhe en dueren off dat sij een snoet ende hebben ende qualijc sterven.

Als die onghenadighe *aman* dede die hem selven soe hoech verhieff dattet teghen sijnen heer den coninck droech. Ende verwerf an den coninck soe hij heiden was datmen alle die joden die in des coninck lant waren op eenen benoemden dach dootslaen soude. Ende hadde een galge doen maken daer hij *mardoceus* an hanghen soude die *hester* der coninghinnen oem was van groten nijde die hij op hem droech om dat hij hem niet en neyghede noch hoesheit en dede. doch die goede hester verwerf an den coninc dat hij ghenade dede den joden ende *mardoceus* om sijnre doecht dij hij den coninc hadde ghedaen wert soe verheven dat die wrede *aman* in sijnen toem loepen moest daer *mardoceus* op een ors sat. ghecleet mit purpur als een coninck ghecroent. Ende reet al die stat omme ende tot elcken hoec van eenre straten so moest *aman* die wrede *grieck* selver ropen mit luder stemme. Aldus salmen hem eeren die der coninc gheeert wilt hebben. Ende doen waert *aman* ghehanghen aender galghen die hij tot *mardoceus* behoeff den edelen joeden hadde doen maken van .xi. voeten hoech. Ende die coninc gaf *mardoceo* ende aldij joeden orloef ende maecden dat sij op den selven dach dat sij allen versleghen soude hebben gheweest selver dootsloghen al *amans* gheslechte. ende die gene dier toe gheordoniert waren hem lude doot te slaen. Aldus wairt *aman* ghenedert ende alle die sijne verderven om dat hij hem selve verhieff sonder mate. Ende *marcodeus* ende die sijne worden mit hoerre oetmoedicheit verheven. Hier omme sal een yeghelijc oetmoedich wesen ende hem niet verheffen boven betamelijcheit. Want niemant en sal te hoghe vlieghen. soe wie te hoghe vliecht bijder hitte vander sonnen die verbernt sijn vederen soe dat hij beneden bliven moet.

Ende die coninghinne jesabel sende tot twee malen eenen prince mit vijftich ridderen om *helyam* den prophete te vanghen. Ende als sij mit hoeghen moede bulderende quamen aenden berch dar *helijas* op was soe quam een vuyr wter locht ende verbernde allen den hoop. Doe sende sij den derden die des niet gerne en dede. mer doen hij tot *helyam* sprac hij hem oetmoedelijc toe ende hem en mischiede niet. Het is mit heren quaet kersen eten die sijn ghelijc mint ende mit sijn ghelijc ommegaet sonder hoecheit te soeken hij salre best mede varen. Coempt een man van cleynen state ter heren hove ende hij rijck van haven is soe willen die heren mit hem eten. blijft hij thuys soe blijft hij in ruste ende in ghemake in ghenuechte nae sijns selfs wille ende blijft salich ter sielen. Ende te hove verwerft hij die helle te sijnen loen. dae in dien dat hij te hove coempt om hogher te rijsen of om wille te werven.

Eest dat dij yemand sedt om sijn overneerre te wesen of om sijn goede

te besorghen. daer om en sultu dij niet verheffen. Mer kenne dat hij bij dienen toe doen heer schijn over al die dijne ende *seneca* seit. wanneer du mit yemande dienst soe wes altijd oetmoedich in sijnre teghenwordicheit. Soe suldij sonder twivel in sijne afwordicheit sijn hulde crijgen ende in sijnre gracien blijven.

Men sal eynen yeghelijken in sijnre teghenwordicheit eer bewijsen. ende inder afwordicheit en salmen niemant berispen noch beschimpen. Grote dinghen die wij ons vermeten ghedaen te hebben die duncken ons doch cleyn. als wij overdencken vele meerder ende hoegher exemplen die onse voervaders ghedaen hebben. Mer wanneer sij ons duncken cleyn mit oetmoedicheit soe werden sij te hoegher gheacht. Dat een minsche hoge ende wonderlijke dingen doet overmits hoverdie dat en verheeft hem niet meer [*l.* mer] hij worter bij beswaert. Want wij hem onderwint doechden te versamenen sonder oetmoedicheit die dracht pulver inden wint. Ende waer hij des meer dracht. daer wort hijter meest af verblint.

Sinte *augustijn* seit. gaet den wech der oetmoedicheit te voete. want die ghene die niet en verdroet neder te gaen totten ghenen die daer lagen. Die verheft den ghenen die hem oetmoedelijck na volghen. daer omme weest oetmoedich ende hoisch van herten ende cleyn in u selven. Ten is doch gheen noet u te verheffen ghij wet doch wel dat god allen herten kint ende dat hem niet verhoelen en is. Hout die ghene. in heymelijker wijse voer u meerre die doch int openbaer u snoeder sijn daer af coempt u groet loen ter werelt. Doe *helyseus* totter jordanen quam ende woude overgaen. soe sloech hij int water als sijn meester *helyas* dede als hij over ghinc. Mer dat water en wolde hem niet sceyn ende doen viel hij neder in sijnen ghebede. ende bat sijns meesters god aen. ende doen sloch hij int water ende hem waert eyn wech doer die riviere.

Doe die discipulen onsen heeren god vrachden wie die meeste inden rijke der hiemelen waere. Doen antworde ons here ende sprac die ghene die oetmoedich is als dit kint. *Ysidorus* seit. Ganc nederwert op dattu weder climmen moges. wes oetmoedich op dattu verheven wordes ende in dijns selfs verheffinghe niet oetmoedich ghemaect en wordes. want wie hem verheffet wort geoetmoedicht ende die hem verhovert wort neder gheworpen. Ende die hoghe mit worden buldert wort onder die voete ghetreden. daer omme sultu cleyn wesen in dijnen ogen op dattu groet wesen moeghes mit gode.

Ten is oec gheen doecht als men loff hebben wil vander oetmoedicheit. mer het is eene omme storttinghe der doecht. Een waerachtich oetmoedich minsche wil heiten onnutte ende niet oetmoedich want hij verblijt hem als hij versmaet wort. Ende alle die hoverdie die hij heeft dat is dat hij versmaet den prijs der werelt soe hij niet gheprijst en wil sijn.

Alsoe onnoselheit seer ghelijck is der oetmodicheit soe heb icker oec mede af gheruert. Ende het valt bewijlen wel dat een mensche doet dat beter ghelaten waer ende dat coempt wt onnoselheit. Want *gregorius* seit een dinc waert billic mit onnoselheit aen ghesien mer int ghesichte werden die sinne ghequets mitten swerde der vuylre begherten. *David* aensach urijas wijf. niet mit wille dat hijse yet begherde. mer die begerte quam daer wt dat hijse onverhoets aen sach. *Johannes* crisostomus seit. Die onnosele

mensche sal hem billic verblijden ende die onnoselheit is blijdelijc te draghen want sij is over al gheheel ongequets ende seker. Ende wort die onnoselheit ghetempteert ende becoert soe doet hij profijt. Eest dat hij hem oetmoedicht hij wordt op ghetoghen. Eest dat hij strijdt hij wint ende blijft hij doet hij wort ghecroent. [Ende een scoen exempel is gescreven vander oetmodicheit inden ouden iesten van *romen*.

In voertijden als die keyser inquam off een ander legaet die zege ghehadt hadde ende lande ende stede ghewonnen. Soe plagen hem die senaten ende tribunen mitter ghemeynre heerlicheit van romen teghen te gaen. Ende deden hem drierhande eere ende drierhande scanden: omme dat hij hem verhoverden en soude op die zege die hem gesciet was. Die ierste eere die sij hem deden was dat sij hem rijkelijken teghen ghinghen als verclaert staet mit groter werdicheit. Die ander eer was dat sij hem sedten op eenen gulden waghen daer vier witten ossen in ghinghen die den waghen toeghen. daer sij allen doen omtreent ghinghen ende volchden ten tempel devoetelijck ende eerlijck. Die derde eer was dat alle die ghevanghen die hij inbrocht volchden hem nact ghebonden achter aenden wagen.

Die ierste scande die men hem dede ende hij oetmoedelijc leet ende lijden moeste was datmen bij hem sette op den wagen eenen onsalighen ende ongheachden man. In een teyken dat sulke man wel verdienen moechte dat hij tot sulker eeren quame. want die dair wel dede die waert verheven. Die ander oneere was dat die onnutte man die bij hem stont gaff hem lelijke worde ende scauten in wretheiden ende seide. En verheffe dij niet hier omme want du bist een minsche soe wel als ic. Die derde scande of oneere was dat alleen die wouden mochten hem op dien dach berespen nae hoeren wille. Dit was doen een sede om die oetmoedicheit in allen dinghen voerwaert te keren daert nu seer verre van is inder heeren saken ende int beloep der werelt.

Die grote keyser of capyteyn die seer veel goets ghedaen hadde leet oetmoedelijck dat hem die onnutte minschen spraken smadelijc toe. Ende dat hem alle man des daghes berespte ende lelijke worde gaf. Ende als dese heren nu misdoen soe en willen sij des niet gheseit hebben men moet al prijsen eest goet eest quaet. Ende die biechtvaders smeeken oec mede om goede provien te hebben ende groet te werden alsoe die gheestelijke lude int ghemeyn ghierich sijn. Ende mits dien vallen sij allen te samen heer ende biechtvaders ende die smeekers in des duvels hof. daer sij langhe na ghestaen ende gearbeit hebben.]

Dus radick eenen yeghelijken mit hertte ende synne ende mit alle sijnre ghedachten oetmoedich te wesen. Ende soe een meerre is ende hogher gheacht so hij hem in allen dinghen billijker veroetmodigen sal. Ende niemant en sal hem groet maken onder den heren noch kundich wesen in overdwaelscheit. noch en sal staen in die stede der groter luyde. noch hem selve te hoeghe setten aender taeffelen onder die goede. Het is doch ommer beter ende eerlijker datmen dij vanden beneden opwart doen sitten mit eeren dan dattu voerden heren ghescoffert wordes ende nederwert geset mit groten scampten ende mit scanden.

West oetmoedich onnosel mede.
Dat radic u ende tis mijn bede.
Wildij u selven maken groet.
Soe brengdij u siel ter ewigher doot.

Dits vander xxster ende een snoede bloem gheheiten. hoverdie

Vanden alre vuylsten ende den stinckenden oncruyde dan inden gantsen corve was soe ghebuert mij nu te spreken datter soeter bloemen van oetmoedicheit rechte viant ende contrari is. dats die vuyle snoede hoverdie die in gheenen dinghen nutte en is. Want die poeten seggen is een man alsoe veel ghesalicht van goede dat hij heeft wijsheit rijckheit ende scoenheit dat billic eyn overwonsschelijc dinck is ter werelt. Heeft hij dan hoverdie daer bij soe ist al verderft ende en is al niet wat dat hij heeft.

Hoverdie soe *aristotiles* seit. is altoes te willen schijnen ende verheven te wesen boven anderen welke hoverdie is van vele manieren. Daer is een hoverdie der hoecheit als die hem altoes voer ander lude setten wil menende dat hij alle lude te boven gheet. Daer is een hoverdie der heerlicheit als wanneer een is also ghesint dat hij meynt heerlicheit te hebben over al dat bij hem is. Daer is eene hoverdie der sotheit als een meer doen wilt of hem vermit hogher te climmen dan hij vermach. Daer is een hoverdie de onwetenheit als een wil datmen hem meer eeren doet ende reverencien dan hem toehoert. Soe is ser dan een hoverdie der groetmodicheit in hem selven als een minsche niemant eer noch werdicheit en bewijst ende versmadet alle man als sijn snoeder.

Wt hoverdien soe comen voert allen ander sonden ende sonderlinghen soe isser vier vuylre quaetheiden die hoer ierste orspronck nemen wt hoverdie. Alse oneerbaerheit dats dat een minssche sijnen beteren gheen eer noch werdicheit en bewijst. Item onghehoersamheit is als een minsche veron\wert

den ghenen onderdanich te wesen die macht heeft over hem ende over die sijne. Item ondancbaerheit is dat een veronwaert den ghenen te dancken daer hem goet aff ghesciet daer ic bijder gracien gods hier achter noch meer aff scrijven sal.

Dese hoverdie machmen ghelijken bijden valke dien dunct dat hij boven allen voeghelen sal wesen. ende en wilt den edelen aer boven hem niet kennen die doch boven allen voghelen coninc ende overste is. ghelijc den leewe boven allen dieren is. *Salomon* sit het sijn .iij. manieren van minschen ter werelt die gode alte seer qualijc behagen. Ende alsoe sijn sij oec waerlijc allen goeden luden onghenoechlijk ende niet te prijsen. Dat is een arm man hoverdich die en heeft geen macht hoverdie over yemant te pleghen. ho wal hij ommer inder hertten hoverdie pleghen wilt. Ende wilt ommer een hoech casteel besitten als hij niet machtich en is een scaepskoye te verghelden. Dat ander is een rijck man loghenachtich dat is viantlijck dinc. want die rijke hebben ghemeynlijken macht ende moet om haers goets wille. Ende sijn gesijn ende ghehoecht bijden heren ende als sij dan loghenachtich sijn soe verderven sij allen die sij verderven willen met hoerre loeghentaele. want dat rijcke lude seggen dat is bat ghehoert dan een arm mans wort. Die derde is een outman gheck dat is een verloeren minsche want wie in sijnen ouden dagen sijnre dwaesheit plegen wil ende die niet begeven soe en is sijns nummermeer raet. *Ysidorus* seit ghelijck als hoverdie een beghinsel is ende oerspronck alre quader saken. soe is sij oec vernielster en verderfter alre goeden saken. Ende sonder twijvel het is wel proevelijck want daer en mach niet goets wt comen die hem niet cleyn kennen ende [*l.* en] wil soe soude hij hem oetmoedighen totter doecht ende sonder oetmodicheit of onderdanicheit en mach hem niemant setten tot doechdelijken werken. Merct dit waer vele hoverdiger lude sijn daer valt vele kijfs ende tweedracht dat en mach niet missen. Hoe souden sij dan goet wesen hebben die hoverdighe want vele onrust onderlinghe dat is een teyken dat wt hoverdien coempt haet ende nijt. Sinte *augustijn* screef in sijnre epistolen eenen grave. Wat batet over al vele goeds gestroyt onder die arme ende daer bij arm te werden. als dan die onsalighe siele hoverdigher wort als sij die rijcheit versmaet dan sij was doen sij die rijcheit besat. Die rijke lude van deser werelt sullen voer allen dingen die hoverdie versmaden ende in gheenre wijs die aen nemen. Want dat eerste kint dat bij hoverdie ghewonnen wort is rijcheit grote rijcheit ende hoverdie willen alte node ghesceyden sijn. Soe coempter dan giericheit die is er hoverdien alsoe eygen ende ghelijc dat ghene hoverdie en is sonder ghiericheit noch ghene ghiericheit sonder hoverdie.

Eens hoverdighen ghedachte is altijt sterc des anderen onreden op te leggen. mer sij is seer cranck onredelijc worde te lijden. Sij is seer trach totter onderdanicheit ende seer onwerdich den anderen te vertonen ofte berespen. In dinghen die sij doen soude ende wel vermach. daer in onsculdichte sij hoer mit onwetentheit. Mer tot dinghen die sy niet doen en soude noch en vermach daer is sij toe bereet ende en suct gheen onsculde daer sijse billijken soeken soude. Want tot dinghen daer sij selve niet wesen en wil en machmense mit gheenen smeken bringhen. Mer tot dinghen die sij heymelijck beghert daer etschet sij toe gedwonghen te wesen. want als sij duecht

bij haer begherte bescampt te wesen soe is sij oec wellich te lijden liever dan sij haer onbore.

Hoe die hoverdighe minsche hem selven hogher verheeft soe hijs meer neder leet. want soe hij oec boven allen minschen wil soe wil elc man boven hem wesen. Dats te weten dat hij om der groeter hoeverdie alsoe seer versmaet wort dat niemant sijnre voerdaen en acht mer allen daer mede scympen ende hem bespotten. Doe *eva* adams wijf onser alre moeder hoerde dat hoer dat serpent seide wart dat sij vanden appel aten soe souden sij ghelijck god sijn. Doe verhief sij haer in hoverdie ende om dat sij ghelijc gode wesen woude soe sij beet inden appel. Ende sij bedroech den man ghelijck als sij vanden serpente bedrogen was ende sij worden van gode daer om versmaet.

Golyas was groet ende overmoedich sterck ende wel ghewapent ende beriep eyneghen joede teghen hem te campen hem beroemende van sijnre stercheit. *David* die jonghe soe hij van sijnen scapen quam ginck teghen hem onghewapent ende verwannen ende sneet hem sijn hoeft af. Hoverdie is een wortel van allen quade ende coninghinne van allen sonden alsoe die scrifte daer af tughen soe is hoverdie beginsel alre sonden. want die principael hoeft sonden comen wt hoerre worttel. als idel glorie. nijt. torn. tracheit. ghiericheit. gulsicheit oncuysheit. Daer omme also die bose viant den minsche mit den .vij. hoeft sonden ghevanghen hielt. Soe quam die overste verloesser totten strijde des gheestelijker verlossinghe ghewapent mit den vij gaven des heiligen geest.

Bij vier manieren machmen die hoverdie kennen die dij hoverdighe gherne pleghen te hanteren. Eerst wanneer sij segghen of wtwerpen meynende dat sijt al van hem selven hebben. Een ander als sij seggen of meynen dat hon god verleent hevet om haerre verdienten willen. Een derde wanneer sij van hoeren saken of ghedaen bulderen meer te hebben dan sij oet ghecreghen. Een vierde wanneer sij al ander luyde versmaeden ende selver alleen ghesien willen wesen ende gheloeft boven yemant anders.

In vij manieren heeft die onreynicheit der hoverdien den minsche besmet als in besittinghe der rijcheit. In ydel ghenoechte in weelde des lichams. Inden mont tweerley. inder hertten oec tweerley wijse. Inden mont als wij ons selve in voerspoet mit hoverdighen sinnen loven. ende in wederspoet onverduldelijck spreken. Inder hertten oec tweerwijse dat sijn onse eijghen wille ende onse eyghen raet want als wij inder hoverdien nette sijn ghevanghen soe en willen wij niemants raet pleghen.

Hoverdie is een sondighe verheffinghe der hertten dij haer merre altoes versmaet. hoer ghelijke verheret. hoer beter niet en eert. Mer wilt altoes ghelijck den oversten wesen. als men leest van *lucifer* dien god soe ghesalicht ende soe scoen ende hoech ghescapen hadde ende ghemaect boven allen ingelen. die soe seer ontsteken wort mit groter hoverdien overmits sijne scone claerheit ende princelijcheit daer hem god sijn scepper toe hadde ghevoecht dat hem dochte dat hij ghelijck sijnen meester wesen woude. Ende om die onredelijke verheffinghe soe waert hij vernedert ende gheworpen inden gront der hellen ende dat wan hij mit hoverdie.

Ic hebbe wel ghekent in mijnen leven die hem soe overdraghende hielden in hoverdien dat sij daer omme ghehadt worden van allen goeden

mannen. Ende worden ten laetsten alsoe verstoten dat sij on onsalicheit ende in armoeden storven.

Nu merct wat ghescreven staet inden *machabeussche* boken vanden groeten *antiocho* die een overmoghende heer was coninc van *perssen* ende van *meden.* Ende hij was die ghene dij bij *judas machabeus* tijden dat heilighe vroukijn dode mit seven hoeren soenen die volstandelijck bleven ende storven voer gods ewe in hoerre tijt. Dese gheviel dat hij mit groten ghesinne ende volke te perde ende te voete toech in *meden* om groet goet ende gelt tsamen te sleypen en sijn rijck te meerderen soe sijn meyninghe was dat rijck der joeden oec mede te beheeren. ende hij tot half sijn begerte niet en quam doen waert hij sieck ende bleef mit sijn volc in een velt in een ghebierchte daer sij groet ghebreck hadden. Ende wart also sieck ende onsalich van lijve dat hij sterf ende van grote armode soe schieden alle die lude van een ende lieten sijn lichaem daer blijven ende het wart ghegeten vanden wormen. Dus voer dese groete hoverdige coninck die doe meynde selve heer te wesen van allen der werelt.

Nabugodonosor die grote machtighe coninc van *alden* caldeen ende van *babilonien.* die meynde selve god wesen ende deden hem van allen creatueren aenbeden voer enen coninc. die wart om sijnre stinckender hoverdie ende om grote bloet storttinghe die hij ghedaen hadde over gods volc also vernedert ende gheplaecht als *daniel* die propheet scrijft dat hij .vij. jaer lanck inder wildernisse ghinck als een os etende hoy ende gras. Soe dat hij bijden wille gods nae den .vi. jaren hem bekende ende bekeerde. Ende als hij den oversten god hadde keeren kennen soe waert hij weder ghestelt in sijn rijck. Ende *balthasar* sijn soen quam nae hem int rijck. Dus werden die hoverdige bij wijlen ghenedert ende onder die voete gheworpen om dat wort gods waer te maken datter staet ghescreven int evangelio soe wie hem vernedert sal verheven worden. ende wie hem verheeft sal ghenedert werden ende gheoetmoedicht. dats dat vonnisse gods.

Hoverdie wort ierst gheboren inden hiemel mer alsoe haer die wech vergheten is die sij neder quam doe sij ter hellen neder ghestoten waert. Soe en can sij daer niet weder gheraken noch en salre nummermeer weder comen. Ander sonden ende quaetheiden en aenvechten gheen doechden dan alleen die doecht die haer contrari ende weder partye is. Also torn teghen ghedoechsamheit *luxuria* teghen suverheit. loeghen teghen waerheit. giericheit teghen miltheit ende soe voert. mer die vermaledijde hoverdie verheeft haer teghen al die doechden ende ontreynde allen als een ghemeyn sterflijck ovel des niet te ghenesen en is.

Die teykene der hoverdien sijn deze alse ropinge inder wrake. bitterheit int swijghen. ondesicheit in blijscap. verwaentheit in druck. eersamheit inden schijne. oneersamheit inden daden. verheffinghe int gaen onwerdicheit int straffen ende onmate in weelden. *Ysayas* die propheet seit hoe dat god vertornt wort op die doechteren van syon om der hoverdien die sij hanteerden. ende om dat sij hem selven verhieven ende ghinghen mit op ghereecten halse.

Vier perden sijnre die den waghen der hoverdien voert trecken. alse begheringhe van hoverdien der heerscappien. begheringhe sijns selfs prijs versmadenisse ende onghehoersamheit. Onghetoompt sijn die perde

onghestadich sijn die rader die wahgeneer is verkeert ende die ghevoert werden sijn sieck. Beroem mach wel dat overste raet wesen vanden waghen roem is doch der hoverdien eyghen. Die hoverdige minsche is groet van worden ende beroempt hem van menighen groten dinghen om dat die luyde wanen sullen dat hij wijs is. Ende hoe hij hem sijns selfs doechden meer beroempt hoe hij hogher neder vallende is vander salicheit. Met sonden slaet hij sijn hande tot gode die sijn weldaden in berome openbaert.

Sennacerib die coninc van *assyrien* verhief hem teghen gode ende beroemde dat gheen goed [*l.* god] hem wederstaen en conde. Ende dat hij *jherusalem* weder tymeren soude ende god en soude oeck gheen macht hebben hem te wederstaen. Die goede *helyas* van *jherusalem* clachdet gode ende des snachs quamen die enghelen van gode ende sloeghen der heidene Cm. ende Ixxx.^{m}. Ende *sennacerib* vlo in eenen tempel sijns gods daer hij hem waende vrien doer quamen sijn twee soenen ende sloegenten dood. Sinte *bernardus* seit. Een monick die een beroemer is hij moet spreken of hij soude beersten. want hij is vol van worden ende die gheests sijns buycs die dwinghet hem. Ende altoes honghert ende dorst hem na luyde die den roem van sijnre ydelheit horen mochten.

Den hoverdighen dunct altoes dat hij vast staet ende niet te verstoten en is. ende wat hij seit dat dat niet te begrypen en is. Ende ommer meent hij altoes seker te wesen sijnre dinghen daer hem dicke wanckel in valt. Want als hij hem meest op sekerheit van sijnen staet verlaet. soe wort hij vanden duvel sijne wedersake verlaecht. Ende wort mitten scutte sijns selfs sonden doer schoeten eer hijt weet. daer af sinte *gregorius* seet. die seker vanden te wesen. ende hem niet en hoeden. sij daer bij decke in groeter vresen ghecomen. Soe dat sijs mit allen neder getoghen waren vanden viant. eer sij sijn loese laghen ghewaer warden. Daer omme soe en laet u nummermeer duncken dat ghij seker sijt. ende beroempt u niet van uwen waeldaden ende denct dat ghij altoes onseker sijt. ende wacht u voer den val den lucifer viel. *Looth* bleef goet ende gherechtich waert hij ghevonden onder die sondighe *zodomiten* nochtan en stont hij soe seker niet in dier waeldaet hij en waert in dronckenscap daer toe broecht van sijnen doechteren dat hij daer mede sondichde doen hij sekerste wt sonden waende te wesen. Dus valter wel hoverdie in luyde die eyne manier van goeden leven leyden. Ende dats een sonde die gode seer onghenoechlijken is. Ende als een hem verheft in synre ghedachten op sijne weldaden te hebben dat hij seker staet niet meer in sonden te vallen. Ende en sorget niet voer becoringhe des viants. Sulke luyde straft *Ysidorus* alte seer in sijnen boeke vanden oversten goede ende seit. Die ghene die penitencie doen en sullen hem gheenre sekerheit aen nemen van hoeren gheledene sonden want sulke sekerheit brengt verghetelheit ende die vergetelheit brengt den minsche wel weder inden ouden sonden als hij sonder hoede staet.

Die hoverdige lude hebben gherne van manieren dat sij lichtelijken die luyde verwinnen ende berespen eenen terstont daer hem dunct dat sonde is. Mer selven soe en willen sij van niemant berespet noch ghejudiceert worden. daer op seit sinte gregorius. Vele luyde sijn die een tijranscap van hoverdien inhebben soe dat sij hoers hertten oghe niet wille sluyten. Ende dat rechtverdighe recht verliesen overmits dat sij gheyn ghenoechte en hebben in

dinghen die ander luyde doen hoe goet dat sij sijn. Mer wes sij selve doen dat ghenoecht hem wtermaten wel hoe quaet dattet sij.

Die hoverdighe minsche is van natueren ingheboren alsoe dat hij seer luttel gheloeft van des hij selve pleget te seggen. Ende vele gheloeft van dinghen die hem luttel gheseet werden. want dat hem te sinne staet wil hij altoes segghen ende ander luyde en wilt hij niet hoeren spreken. Den crancken te helpen dat is rechte caritaet. mer den machtighen altoes willen te helpen dits rechte hoverdie. Vanden engel heeft hoverdie eenen duvel ghemaect. ende oetmoedicheit heeft god tot eenen minsche ghemaect. Sinte *augustijn* seet. Het valt bij wijlen mit wonderlijken manieren dat die siele des minschen wt eenre valscher ende gheveysder oetmoedicheit meer verhoeveert ende hem meer verheft inden hertten dan of hij openbaer hoverdich ware. *Johannes* crisostomus seet. leven wij in soberheit of in suverheit van lichame of in vasten off in abstinencien of in bedinghe of in almoesen te geven. Eest datter hoverdie in ons is soe is al onse leven quaet ende onreyn.

Allen sondighe minsschen sijn hoverdich bij dese reden want als sij doen dat van gode is verboden soe versmaden sij die gheboden gods dwelke een kenlijke hoverdie is. Die hoverdige set hem selven altoes vort waer hij is in werscappe hij is altoes gheseten. In rade is hij alle tijt die ierste die dair antwort. hij onderwint hem allen dinghen sonder beveel. Dat gheordeniert is ontsettet hij. dat ghedaen is dat wilt hij ontdoen. want wat hij selve niet ghedaen en hevet dat en dunct hem wel noch suverlijck ghedaen wesen.

Die menighe doet goet om lof daer af te hebben onder die luyde dat [compt] wte hoverdigher hertten. Als die luyde dan swijgen ende den lof niet en segghen dan heeft hij sijn lof verloren. wat baet een scoen heylich ghelaet vad [*l.* van] buyten als inder hertten ydelhelheyt is. Dat is recht als die dwase maechden die oec hair lampen hadden ghelijc den wijse. Mer leyder daer was gheen olye in doen moechten sij oec gheen licht gheven. Een minsche die van buyten heilich schijnt ende inder hertten gheen oetmoedicheit en heeft dat is een scoen lanterne daer gheen bernende kersse in een is ende daer niemant af verliecht en wort.

Aldus heb ic u gescreven die maniere van hoverdien hoe menigherhande sij is ende wat daer af ghecomen is ende goe sij ghestorven sijn die in hoverdie gheleeft hebben soe dat ghijse billix wel sult moghen leeren kennen ende onderscheiden vander edelre oetmoedicheit die niet en buldert die niet en roempt noch haer en baecht van hoerre gheboerte. noch van hoerre rijcheit noch van hoerre wijsheit noch van hoerre scoenheit. die suldij draghen die suldij houden die suldij vast in dijnre hertten setten ende sluyten ende ommer dij niet laten verwinnen vander hoverdien. opdat ghij behouden blijft ende den oetmoedigen lamme gods volghen moecht waer hij heenen gaet.

Eelc minssche hem wacht ende warde.
Voer die stinckende vuyle hoverde.
Off hij worter omme int leest.
Geworpen in den duvels nest.

Vander xxister ende een gode blome gheheiten. Gheloeve.

Trouwe is een vanden edelen ende wael roekende bloemen die ic mede inden corf vant die wil ic u leeren kennen hoe sij ghedaen is ende van wat virtuten. Mer het is te weten dat trouwe ende ghelove hebben in latijn eenen naem ende sijn gheheiten *fides* van *fides* soe coempt *fiducia* of *fidelitas* dat is trouwe properlijck te seggen. Daer bij soe is trouwe ghelove ende ghelove trouwe. wie u ghelovet die ghetruwet u. ende die ghij niet en gheloeft die en betrouwet ghij niet. Daer bij comen sij seer op een trouwe ende ghelove. want trouwe is volmacte vrienscap ende oec stantachticheit tusschen lieven vrienden. die mit elc anderen in ongheveysder vrienscap leven.

Dat was rechte trouwe die davids volc tot hem droech doen sij niet en wouden dat hij mede te strijde ghinck want sij seiden du bist soe goet als .xx. dusent. verloeren wij dij dat was hoer meyninghe. Alsoe sparden sij hem in groten ghetruwe ende liefte die sij tot hem hadden. Ende ghelove na allen dat ic versinnen can is een fondament aller der gherechticheit off rechte waerheit ende vesticheit der gheloven ende worden die men sprict of overdraecht. Want *tullius* seit. des ghelijc dat sij een stercheit ende een vestenis is der gerechticheit. Merct selve is een minsche daer ghij gheen ghelove in ene hebt of dien ghi niet en betruwet om dat ghijs niet en hout voer rechtverdich. Ende soe wat dinghe ghij meynt die niet rechtverdich en sijn. dair en condij gheen ghelove toe hebben noch trouwe toe ghedragen. Soe waer ganse ghelove ende ghestadighe liefte ende vrientscap staet int herte daer is ghelove gans ende vaste trouw. Geveysde vrientscap en is gheen trouwe. die den anderen vrienscap doet om nutscap of om enighe sake van ober die hem daer in steken mach die is hem alsoe ghetrouwe als men den coyen ende scapen is diemen vrinscap ende goetlicheit bewijst om die vruchten ende nutscappen die daer af comen. Die den anderen trouwe bewijst heymelijc mitter daet ende openbaer datment ghevoelt dat is een vaste ende een ghetrouwe vrient daer salmen ghelove aen legghen ende dien salmen weder trouwe bewijsen sonder veysen. Ende des en sal hem niemant laten verdrieten. want alst een beghint te verdrieten so en mint hij niet trouwelijck.

Rechte ongheveisde vrienden wert best bekent ende gheproeft in wederspoet als den eenen qualijc gaet. want wes trouwe dan die een den anderen openbaert die coempt sonder twijvel wt eenre ghestadigher doechsamheit daer niet quades of wanckels in en is.

Die *trouwe* is te nemen bijden *hont* die welke in heeft van natueren .iiij. goede wtnemende doechden. Eerst heeft hij een voerdel boven ander dieren dat hij bijder locht vanden nesen spoert ende ruyct dat verre van hem is. daer hij oec bij wijlen mede vanghet dat sijn meester begheert. Dander is dat hij sijns meesters huys wel bewaert als een ghetrouwe wachter want als hij basset soe vliet der dief die om stelen wt is ende daer mede so hout die here tsijne. Daer omme soe leer ic u wanneer een outhont bast soe suldij wt sien. verstaedet of ghij wilt. Dat derde is dat sijn tonghe een ghetrouwe meester

van cyrogien is. want wat hij lecket dat wort ghenesen te weten van openen ende ghequetsden sericheiden. Dat vierde is dat hij sijnen heer boven alle andere beesten ghetrouwe is ende vrienscap bewijst in allen stucken. Een man en mach sijnen hont soe seer niet slaen of op hem verbolghen wesen hij en is sijnen heer nochtan vriendelijck ende ghetrouwe wanneer hij hem een vriendelijck wort gheft.

Suetonius scrift in sijnen boeke vanden .xij. keyseren. dat der keyser *augustus* niet lichtelijc der luyde vrienscap en nam. Mer wanneer hijse soe beproeft hadde dat hijse aen nam soe hielt hijse stadelijck sonder enich verbreken. Also souden die heren nu doen sij en souden niet lichtelijck gheloven mer den gheenen daer sij trouwe ende ghelove in vinden dien souden sij stadelijc onthouden ende niet lichtelijck laten belieghen noch vermaken. Ic spreke dat wt rechten vrien sijnne dat gherechte vrienscap ende trouwe en sal noch en mach nummermeer wesen dan in rechtverdighen goeden minschen. Wat u een goet eerber man toe seit in vrientscap ende van trouwe daer moechdij u vrielijc toe verlaten. Mer wat u een tuyscher of een drocher of een loghenaer of een bove toe seit dair en derfdij niet toe tijden.

Ende of ghij eenen minsche wel gheloeft ende betrouwet hebt dien ghij voer goet hielt doet hij u ontrouwe ende onghelove mit enigher liste. So suldij voerwaer weten dat hij niet goet en was noch en is. want een goet man die den anderen niet goets en gan dien sals hem niet toe seggen. Ende wil hij yemant deeren of hinderen soe sal hij hem te voeren warnen of hij moet een verrader heiten ende valsch.

Wt trouwen coempt een betrouwen dat hem een minsche bij wijlen daer op sterct ende betrouwet hem selven dinghen te doen die groet sijn ende diemen hem niet toeghetrouwen en soude. mer die dat mit wijsheit doet die heeft vol betrouwen in gode. Ende diet mit verwaentheit doet mit eenen overmoedigen sinne. die worter altoes bij neder ghetoghen. want god en willes niet dat wij ghetrouwen hebben in ons selves crachte ende moegentheide. Hij wilt selve die overste sijn ende setten allen dinck nae sijnen godlijken willen. [Het was in vortijden een man die een wijff hadde ende om dat sijn wijff altoes plach te seggen van groeter trouwe die sij tot hem hadde. Ende hoe vele sij om sijnen wille lijden soude soe woude hijse proeven ende op een tijt nam hij een van sijnen scappen al heymelijck ende staec dien die kele af. Ende werpet in eenen sack ende begroeff in een put in sijnre cameren soe dat daer niemant af en wiste dan sijn wijf ende hij. Ende als hij den sack mitten scap daer broecht op sijnen hals ghedraghen soe vraechde sij hem wat daer inden sack ware. Hij sprack lieve wijf ghij sijt die heymelijcste ende ghetrouste vrient die ic levende hebbe. Dit is een man die mij altoes een haert viant heeft gheweest ende mij groet goet ghescadet hevet. Nu soe halp mij god dat icken te poente vant alleen ende hebben ghemoert die ic al hier bedelven wil op dat men niet en wete waer hij nu is gebleven. ende ic bid u om god dat ghijs niet en meldet want mij lijff daer aen leet. Sij sprack lieve man des moet mij god verlaten ic heb u liever dan alle die werelt. des anderen dachs worden sij sprekende van trouwen ende van warachtigher vrientscap. Ende sij sprack noch hoghe als sij ye ghedaen hadde. Doen seide die man seker wijff ic duchte dat mijn hont trouwer is dan ghij sijt. sij was seer daer om ghemoyet. ende het toirnde haer dat hij den hont trouwer kende dan haer. Daer nam hij eenen aexe ende sloech sijnen hont eenen poot af. die hont huylde ende was qualijc te vreden ende ghinck van sijnen heer ende meester. doch ter stont soe riep hij den hont weder tot hem ende hij quam. die man dede den hont vrientscap. ende die hont deedse den man weder als hij te voeren ghedaen hadde. Doen sloech hij sijn wijff

onder haer kinnebacken. daer om waert sij ter stont erre ende quaet sprekende. Doen vertoernde hij hem meer ende sloech se mit eenen stock. des waert sij lude scheldende ende riep overluyt dattet die lude horde. Jae vuyle bove ghij hebt eenen man ghemort ende in ons camer bedelven. Alsoe sij dat luyde riep over strate soe wart dat gheruechte groet van der moert. ende die man waert aen ghetaest. Daer seide hij ter stont hoe hij ghevaren hadde ende die put waert ontdaen. daer een scaep in eenen sack ghevonden waert. Dus vant hij aen den hont die alre meeste trouwe. Ich en segghe niet dat die vrouwen ontrouwe sijn al eest dat daer bij wijlen wanckel in valt dat slaen wij over op dese tijt.]

Rechte trouwe ende vrientscap als *tullius* seit is vor te setten vor alle wereltlijke dinghen. want geen dinck en is der natueren soe open ende alsoe bequaem in voerspoede als vriendelijke trouwe ende gheloeflijke vrientscap. Vriendelicheit is doch niet anders dan een lieflijke eendraechte der godlijker ende minschelijker dinghen mit goetwillicheit ende caritate dat is godlijke mynne. Ende *ovidius* seit. Die naem van vriendelicheit doet heydene hertten beroren.

Jacob die heilighe patriarch diende sijnen oem *laban* trouwelijck om die twee doechteren die hij te wijve creech. Ende hij bewarden sijn scapen ende sijn vee mit groeter ernsticheit dach ende nacht .vi. Jaere ende vi. maende. *Joseph* jacobs soene was den coninc *pharao* ghetrouwe in allen stucken ende dlant van egipten waert gesalicht bij hem ende hij en woude sijnen meester gheen ontrouwe doen aen sijnen wijve die doch gherne bij hem gheweest hadde.

Als die van *romen* op een tijt in *spaengen* van horen vianden seer verdruct en vele van hoerre nacien ende volke bij dien van *karthago* omme ghetoghen waren. Soe datter niemant van hoeren princen en dorsten

trecken om die onghegoersamme te corrigeren. Soe verhief een jonghe wt rechter starcmodicheit gheheiten *scipio* van .xxiiij. jaren. die alsulck goet betrouwen hadde inden goeden ende inder eerbaerheit. dat hij aen nam ende derwert trecken woude. Als hij dede dwanese ende brachtse totter romeynen onderdanicheit.

Wt goet ende gans betrouwen dat *Judas* machabeus ende sijn broeders te gode hadden. soe namen sij aen gods volck van *israel* te bescermen ende hoer voervechters te wesen alse dat sij bij wijlen mit .iij. dusent man streden tegen hondert ende xx dusent man.

Ghetrouwe tot gode is die vaste brugghe. ende daer nae vrint achter rugghe die ter noot ende ter doot volle vrientscap toghen sonder mencken des men leyder nu luttel vint. *Sinte* gregorius seit. Ghelove is een argumeent der dinghen die niet en schijnen. want ghelove ende hope moet staen op een betrouwen des besten alsoe alsmen die trouwe niet sien en mach noch tasten noch voelen. Die dinghen die schijnen ende men sien mach en behoeven des gheloves niet want mit sien machmense bekennen. Soe wanneer het ghelove in menschelijker redelijcheit onder socht ende bevonden wort soe en staet het tot gheenre verdienten. Mer trouwe ende ghelove te leggen wt goeder ghedachten daer men niet en siet dan hope van goet daer in is verdiente. Daer af sprict die evangelist wt gods monde. heilich sijn sij die gheloefden ende niet en saghen. Die ghelove doet ende trouwe bewijst daer hijse niet ghevonden en heeft die doet niet meer dan minschelijcheit. Mer datmen trouwe weder bewijst daer mense gevonden heeft dat is behoerlich. Soe deden die kinder van *israel* doe *josue* hertoghe ende voecht was nae dat *moyses* ghestorven was aen dander sijde vander jordaner. Doen sende *josue* een deel goeder vroemer mannen wt over die jordane. om dlant te besien ende te verspien. Om dat hem god toe gheseidt hadde dat sij allen dat lant winnen souden ende besitten. Ende als dese verspiers quamen ter stat van *jherico* die starc was ende wel bemuert soe toghen sij ter herberghen in een ghemeyn wyfs huys dat aen die muer stont. Ende als sij daer eene wile gheweest hadden soe quam tgeruchte inder stadt dat sulke luyde daer waren die om verspien quamen. Ende men scicte lude van des conincs weghen om die te vangen. soe dat sijt ghewaer worden ende baden hoer werdinne om troest ende om hulpe die sij doch niet en kenden. Dit ghemeyn wijf was gheheiten *raab* ende hoe wal sij gemeyn sat ende sondich was soe sende haer god in dat sij bekende den oversten god ende seide. Ic wet wel dat ghij mit hulpe van uwen gode dese stat ende alle dit lant winnen sult. Dus bid ic u also ic nu ghenade mit u doe dat ghij ghenade mit mij ende mit mijnen huyse doet als ghij hier coempt Ende lietse tot eenre vinsteren wt mit eenen reep alsoe haer huys opter mueren stont. Doen seiden sij eest dattu hier woenste als wij hier comen soe hange een stuck van desen reep tot deser vinsteren wt. Ende wij sullen ontfermhertich wesen over dij ende over dijn huys also du nu ontfermhertich bist over ons. also waert die een trouwe mit den anderen wel ende rechtverdelijck gheloent als behoerlijck was. Ende also men trouwe mit ontrouwe niet met [*l.* mer] mit trouwen sculdich is te lonen.

Ich en wete doch die trouwe noch trouwicheit niet bat te bescrijven dan dattet is een bewisinghe van doechden wt goeder meyninghe. Die op rechter ghestadicheit inder hertten ghevest is ende mit vriendelijken worden ende

werken sonder veisen ghetoont ende volbracht wort. *Seneca* seit in parabolen diet ghelove ende trouwe verloren hevet werwaert sal hij hem keeren sint te mael hij niet meer te verliesen en heeft.

Hout ghelove ende blivet ghetrouwe.
Dar af en coempt u ghene rouwe.
Want trouwe sal int leste blijken
Als ontrouwe sal ter hellen wijken.

Vander xxiister ende een snoede bloem gheheiten. Ontrouwe

Eyn vuyl oncruyt vant ic bij deser trouwe liggen inden corve dat was die ontrouwe die veel valt inder werelt onder den luden. Ende grote regnacie heeft mit haren susteren alse valscheit ende boesheit daer alle minsche van allen staten seer mede besmet sijn. Alsoe wael heren ende vrouwen als die ghemeyn luyde [ende namelic boven al die gheestelijke staet daer ons hoeft aen staet daer wt coempt alle boesheit ende ontrouwe ende boverie diemen ter werelt hantieren mach. Want die grote clergie en subtilheit der sinnen die sij ghebruyken en wil niet lijden dat sij simpel sijn mer vol alre loesheit ende cloecheit ende listicheit].

Ontrouwe is een geveisde vrientscap ghecleet van buyten mit eenen doechdelijken ghebare daer niet goets in en is. Ontrouwe heeft veel blader aen haer bloem dat sijn loesheit ongestadicheit loegen bedrieghenis valscheit ende verraderie. van al desen is ontrouwe een hoeft ende oec een vrouwe dat machmen mercken. want niemant en mach den anderen verscalcken noch bedrieghen noch verraden dan die men wel betrouwet. Eest dan dattu enen volcomelijken betruwes ende oec meynes dat hij die getrouwe is sonder falgeeren doet hij dij dan ontrouwe is dat dan niet en recht verreder. Als judas die onser heer god sijnen meester custe. als een ghetrouwe vrient ende verrieten ter doot.

Voer eenen verrader en mach hem niemant wachten daer en is oec gheen houde voer te dragen. want hij schijnt van buyten ghetruwe ende van binnen is hij ontrouwe ende valsch. Daer en is gheen beter hoede tegen dan *salomon* in sijnen parabolen. Du en sulst ghenen vrient soe vast aentrecken du en sulte hoede dragen ende altijt dencken dat hij dijn viant werden mach. Mer laet die sceldinghe altoes wt eenen anderen comen op dattu mit den name der ontrouwen niet besmet en wordes. Ende sprect stadelijke goede worde wt goeder meyningen. want soe die trouwe ende vrientscap ierst vort coempt [wt goeden worden so coemt] die viantscap oec wt quaet spreken.

Ghedencke vrijlijc dat tusschen man ende wijf geen ongonst comen en soude en dede quaet spreken daer om salment ernstelijc scuwen ende rustelijck leven. want waer sij in ongonste leven soe doet die een den anderen allen die valscheit ende ontrouwe dij hij mach. Sinte *ambrosius* seit. waer onvrienscap is tusschen den luden daer valt twedracht waer twedracht is daer arbeit een ygelijken om den anderen te bescadinghen ende te hinderen. ende waert soe is. daer wort valscheit volmact Des bosen minschen gedachte is altoes in arbeide ende en heeft nummermeer ruste want sij

arbeit allen wegen om quaet dat sij yemant doen mach off sij ducht altijt dat hoer van enen anderen quaet gheschien mach.

Dus machmen die loesheit bijden aep ghelijken die onghetrouwe ende valsch is allen minschen. Ten is niemant hem alsoe goeden of soe ghetrouwen vrient sij en souden bedrieghen mocht sijt doen. Ende wanneer sij quaet doen soe sijn sij vrolijc ende tot alre quaetheit is hem lieve. Och sijn sij scalc boven ander dieren ende die meest ghelijc hebben naden minsche. Ende sijn oec haestelijck op hoer hoede als die loes die niemant en betruwet ende waent altoes ghehoent te wesen. Ende wie selve ontrouwe is die en betrouwen niemande.

Doen die heilige *anna* samuels moder inden tempel gode aen bat ende die priester sach dat sij die luppen rorde ende geen geluyt en maecte. Soe wande hij dat sij droncken gheweest hadde ende ghetrouwede niet dat haer meyninge goet was ende bespottese daer om mit smadelijken worden. *Laban* hadde quaet betruwen tot *jacob* sijnen neve ende dede alle *jacobs* huysraet omme soeken menende dat hij sijn goede ghestoelen hadde. Men seit die twiefelt denct misselijck ende daer ghelove cranck is daer salmen omme sien. Een natuurlijc verrader meent dat alle die luyde loes sijn. want wes een minsche meest inden sin heeft dat getrouwet hij op ten anderen. die selve inden oven gheweest heeft die suct gherne den anderen daer in.

Inder loesheit scuylen noch twee ander ghesellen die volnae vanden selven gheslechte sijn alse geveysheit ende smekerie. Vanden gheveisden luyden alse dese ypocriten ende lollarden [ende susteren die heilich schijnen van buyten] daer af seg ic dat sij boeser sijn dan venijn te weten die niet en sijn inden daden soe haer ghebaer schijnt van buyten daer alte veel ghebrex in valt. want sij haerre vele eens wolfs herte draghen onder een lamshuyt [als decke ondervonden is dat sij heymelic des vrijdaghes vleesch aten ende vuyle oncuysche vergaderinghe plaghen te hebben mitten susteren ende beghijnen].

Sinte *gregorius* seit daer af die ypocriten trecken aen hem dat lof der gherechter luyde so sij een gherechtich leven schijnen te hebben. Mer dat sij draghen seit hij dats hem vreemde. of hij seggen woude. dat sij schijnen dat en sijn sij niet. Voert seit hij allen ypocriten als sij der goeder lude leven in schijne aen neemen soe hebben sij een vervolch van heilich ghesichte. mer die waerheit der heiligher wercken en is in hem niet. Noch seit hij sij sijn mit rechte onder die ypocriten te tellen die wter gheveistheit van leeringhe den dienste van horen regemeent in een ghewoente van heerscappien hebben. Hij meent die vele inder werelt sijn ende tot ghene hoghe dinghen comen en connen die werden dan ende neemen aen een manier van heilighen leven. Om datmen hem te bat betruwen sal ende verheven moghen werden tot heerlijken ampte. Ende dus gheven sij hem in valschen schijne wter werelt om weder mit allen daer in te comen. Hebt altoes liever heilich te wesen dan heilich te schijnen. want datmen op u vermoet ende niet en sijt dat en baet u niet ter sielen. Ende niet te hebben datmen waent ende in schijn te hebben datmen niet en heeft dats een sonde van dobbelder laeste. Een openbaer viant is beter dan een gheveyst vrient. Want alsmen enen viant kent soe machmen hoede voer hem draghen. Mer die vrient schient ende viant is die mach mit cloecheit veel quaets doen. want daer en can hem niemant voer hoeden.

Van ontrouwe ende valscheit lesen wij inden ouden jesten hoe dat die coninck *minos* van *creten* een veede ende viantscap hadde teghen den coninck

van *tebeen* ende was gheheiten *nisus*. Ende hadde een schoene doechter die hij minde ende ghetrouwede voer allen minschen als redelijck was. Ende soe dese coninck van *creten* seer mogende ende rijck was soe toech hij mit groten volke voer *theba* ende belach die stad al omme. Op een tijt alsmen sprake hauden soude binnen eenen vreede van .iij. daghen soe cijerden hem die heeren van buyten als sij alre costelijcste mochten alsoe sij rijck ende moghende waren. Ende als die vrouwen van binnen om die mueren ghinghen oec gecyert mit haeren besten ghewaeden om die heren van buyten te sien. Soe was daer *silla* des conincs doechter enighe van *thebeen* ende sach den coninck *mynos* mit sulken ogen aen ende hij haer weder dat sij ontsinnich worden woude. Ende om dat sij ommer bij hem wesen woude soe ghinck sij heymelijck bij nachte alsoe sij des wel gheloeft was te gaen in des vaders camer. ende sneet haeren vader sijn hoft af daer hij slapende in sijn bedde lach. Des anderen daghes soe sende sij den coninck *mynos* dat hoeft ende ontboet hem dat sij mit hem trecken woude in sijnen lande. Ende als deze coninc *mynos* dat sach doen gruwede hem daer af ende docht om die groete ontrouwe ende boesheit die dij maeche ghedaen hadde. Ende meynde des sij hoeren vader ghedaen hadde mocht sij hem oec mede doen soe dat hijse daer om versmade ende dede doen ghereescap maken om thuys wert te trecken. Als *silla* sach dat sij te scepe ghinghen soe haeste sij seer ende quam tot int water ende hinc aen sijn scep ende woude bijden touwen in clymmen. Ende die coninc die haer seer ontsach om der lelijker daet en woudse niet hebben ende dede haer hande af slaen doen viel sij inder see ende verdranck soe creech sij loen van haerre quader ontrouwen.

Van ontrouwe ende van boeser daet.
Wacht u mijn vriende het is mijn raet.
Hout ghij ontrouwe in uwer hertte.
Het vergaet u tot groeter smerten.

Vander xxiii ende een goede bloem gheheiten gherechticheit.

Nu wil ic u voert scrijven van eene edelre bloem die seer vermeert is gheheiten *justicia* dats te segghen gherechticheit die groet lof werdich is ende mij gheboert veel af te scrijven. Soe wil ic segghen mitten iersten dat gherechticheit is een ghestadighe ewighe wille enen yeghelijken te geven dair hij toe gherecht is. Ende ghebot des richters dat vander gherechticheit sijnen naem heeft. dat is eersamlijck te leven niemant te misdoen. enen yeghelijcken tsijn te laten ende rechtverdich recht te geven. *Seneca* seit rechtverdicheit is een heymelijke overdrachte der natueren die ghevonden is vele dinghen mede te helpen. Mij dunct dat rechtverdicheit is een overdragende reyne doecht die eene samenhoutster is der minschelijken gheslechten ende des ghemeynen orbers. want dae gherechticheit ghebrect daer sal die minschelijke versaminghe onlanghe in doechden staen. Ende den ghemeynen orber en sal daer nummermeer versorcht worden. Daer

omme wort der gherechticheit een suster toe gevoecht waeldaet gheheiten. dat oec is ghenoempt goedertierenheit ende vriemoedicheit dat een doech der sielen is die waeldaet wtgeeft.

Die meer begheert dan hem van redene behoert die onsuvert ende besmit dat recht des minsschelyken gheslachten. Gheen dinc en is der menschelijker natueren oerbelijker dan recht vriemoedich te sien. Mer die vriemoedicheit sal sulc sijn dat sij die vrinde baet ende niemant en scadet. Die den enen scadet om dat hij de anderen vrimoedich wesen wil die staet inder selver ongherechticheit als off hij ander luyde goet name ende dat keerde in sijnen orber.

Dat *gayus* die keyser ende *lucius* sille van gherechtighen heeren goet naemen ende gavent den vreemden. dat en conde gheen vrimoedicheit gheheiten. want dat niet rechtverdich en is dat en mach niet vrimoedich wesen. Die ierste officie der goetwillicheit is dat wij den ghenen meest geven daer wij meest af nemen ende ghemint sijn. Ende gheen officie en is notlijker dan dancbaerheit. Onse here god sprict inder evangelien. soect ten iersten dat rijke gods ende inder gherechticheit wie sij in gode. gherechticheit mach wel die overste wesen van allen doechden ende en dede sij allen dingen verghinghen. Dat is merckelijc want waert datmen gheen recht en dede dij lude en souden nummermeer goet doen. Wiet goet hadde die waer des quyt. ende wie niet en hadde soude rijc werden bij ander lude goet. Ende allen onrecht soude vort ghekeert werden ende niemant en soude nae doechden staen. Waer om prijst onse here god die gherechticheit also seer hoge. dan om dat die werelt daer bij staende blijven moet. *Abraham* was rechtverdich. want daer sijn neve *loth* ende hij allen tlant te samen hadden. Soe en woude hij niet van hem sceyden hoe wel hij die ouste ende overste was. sijn neve en hadde besceyt van sijnen deel. Soe deelde *abraham* hem rechtverdelijc alle tlant in tween ende gaf sijnen neve den koere. Waermen gheen recht en doet daer moet veel onbesceyts ghescien. ende sonder twievel dat en ghenoecht alle die luyde niet. Daer om soe werden sij dan scillende ende in twedrachte. ende waer een lant in hem selven ghedeilt is dat moet verderft werden na den worden gods. Aldus soe mach qualijc goet of recht gheschien inden lande daer partyen sijn.

Gherechticheit wil geen partij god is gherechtich hij en neemet genen persoen wt. hij en siet niemant aen allen sijn dinghen staen op recht ende gherechtige werken. Alsoe lief ende wert is hem die armste minssche van ertrijck. als die keyser off paus. ende veel liever is hem tot eenen armen gherechtighen minsche dan tot dusent vorsten die gheen recht en doen. Ende dats reden overmits dat sij gods gheboden onverhorich sijn. want god ghebiet hem recht te doen. Als *salomon* seit. Mint die rechtverdicheit ghij die dij lande te ordelen hebt. Siet dan hoe dese wereltlijke heeren sijn sij gheestelijck sijn sij wereltlijck. die dij ghene pijnen tormenten scatten ende verderven die hoer gheboden wederhorich worden. Hoe mach dan die overste here die macht heeft boven allen heren die ghene corrigeren ende pijnen die sijn geboeden niet en houden noch en achten. Noch seit hij richt rechtverdelijck ghi kinder der minschen. oft hij segghen woude doet wel ende weest rechtverdich die wijle dat ghij minschen inder erden sijt. Op dat u geesten inden hiemel ghebruyken mogen die ewighe gerecticheit. dat is god ende sijn loen dat hij gheeft daermen die ewighe vroude mede cricht.

Laet u ghenoeghen mit den uwen ende laet een yeghelijck tsijne ende doet niemant onrecht soe en wort gheen wrake aen u ghedaen. want mitter selve macte daer ghij mede in met daer sal u mede ghemeten worden. *Adoniboseth* die coninc van israel bekende die gherechticheit gods die doch heiden was. want als hij was gevanghen vanden joeden seide hij. Ich hadde .lxx. coningen gevanghen die ic al haer handen ende hoer voeten af dede slaen ende lasen die brocken van mynre tafelen. nu heeft mij die heer ghedaen soe ic voer ghedaen hebbe andere minschen.

Dese gherechticheit machmen ghelijken bijden byen die allen hoer dinghen setten op gherechticheit. Ende hebben eenen coninc dien sij onderdanich sijn ende dien sij naevolgen als sij bij hopen vlieghen. Ende en neemen niemande tsijn noch en doen niemande scade dan alsulc voetsel of nutscap als sij suygen wten blomen sonder yemants scade of sonder die bloem te quetsen. Daer gheven sij doch den minsche weder nutscap af als honich tot des minschen behoef was gode ende der heiligher kierken mede te verlichten ende oec der heren ende rijker luyde huysen daer die sieghelen des ghetughes van allen saken af ghemaect ende ghegeven werden dwelc oec op gherechticheit behoert te staen. want die sieghel en behoert niet valsch te wesen Ende die sijnen sieghel valschet die daer teghen doet dat hij ghesieghelt heeft die is meer dan ongerechtich. Want hij is oenerber meynedich geschent ende wt alre gelove des besie hem een vorste namelijc ende elc goet man wat hij besieghelt. Op dat hijt houde ende in eeren ende in ghelove blieve.

Wie der gherechticheit volcht sal ghemint worden vanden heer. Sinte *pauwels* seit. also overmits eens minschen sonden alle minschen ghecondempneert werden ter doot. So werden allen minschen overmits gherechticheit weder gherechtight tot den leven. Ende soe sonde regneert inder doot soe regneert die gracie bijder gherechticheit inden ewighen leven. Die heyden hebben in hoerre tijt die gherechticheit ghehouden die god niet en kenden. Soe veel meer sijn wij keersten luyde gherechtich te sijn die gode ende sijn ewe kennen.

Die goede keyser *trayanus* was soe gherechtich hoe wel dattet een heiden ende onghedoept was. Alse daer sijn kint liep spelen mit anderen kinderen Soe quamt in wanstichte dat des keysers kint eens arms mans kint in die tyber stiet dat is die rivier die doer romen loept. Dat kint verdranck ende als die moeder vanden doden kinde den keyser dit mit grooten rouwe claechde. Doen dede hij haer recht daer af ende dede sijns selfs kint mede in die rieviere stoten ter selver stede daer dat ander kint verdranck. Ende om dese groete rechtverdicheit die dese heiden man hadde ende in veel andere stucken bewijsde. Soe verbaeten sinte *gregorius* wter hellen ende deder penitencie voer soe langhe als hij leefde. Daer om salmen gherechticheit houden sij en blijft nummermeer ongheloent.

Het sijn veel gherechtighe minschen die wel allerhande stote ende mesvalle vorcomen dattet schijnt of sij quaet waeren of oec quade saken ghedaen hadden Ende men vint bij wijlen oec loese luyde diet soe wael gaet ende soe seker staen datmen meent dat sij salich sijn. Daer sijn wel gherechtighe ende wise minschen ende haer wercken sijn ontfanclijck gode ende staen in sijnen handen. Nochtan en wet men niet vorwaer of sijs werdich

sijn in gods mynne te wesen want god verhout alle dinghen ten lesten. Om te sien werwaert dat hem die minsche keeren wil. want daer staet ghescreven. wie totten eynde wt volstandich blijft die wort behoeden. Die gherechticheit is sal bloyen ghelijc der lylien ende die gherechtighe en sal niet ghebreken. Men sal gheen dinc verantworden dat men niet en weet oft gherechtich sij off niet. want men sal die luyde lieff hebben om der gherechticheit wille. ende men sal oec om der lude wille die gherechticheit niet after setten. dat broet der sielen is gherechticheit daer af staet ghescreven inden evangelio. Heilich sijn sij die honger ende forst hebben nader gherechticheit. want sij sullen versadet werden dat is dat sij vander hiemelscher spijse vervult sullen worden dat god selve is. Die sielen der gherechtigher minschen sijn inder hant gods ende die pijne der ewigher doot en sullen sij niet ghevoelen. Ende eest oec dat sij voer den luden hier passie lijden soe is doch hoer hope al vol der onsterflijcheit. Bij wijlen hevet den slechten dommen luden die verwaent waeren in hoerre sotheit ghedocht dat gherechtighe minschen qualic storven. Ende meenden dat haer eynde quaet was soe bij wijlen wel goede minschen vermoert ende verslagen worden. Soe dat sij daer omme keerden vanden goeden weghe daer sij in waren ende daer bij ten ewigen [doode voeren daer dander inden ewighe] vrede ontfangen worden. Een wijs ende gherechtich richter sal sijn volc recht doen mitter waerheit ende die heerlicheit des wijsen heren sal ghestadelijck dueren. Soe als die richter der luyden is alsoe sijn oeck sijn dieners. Ende soe die heer vanden lande is soe sijn die lude die daer inden lande wonen. Ende mit den here verwandelen die luyde daer omme mach een heer billick goet ende gherechtich sijn soe maect hij een alinck land vol goeder luyde. Ende tymmert alle daghe aen sijn paleys dat hij in hiemelrijc besitten sal ende anders soe wort hem een ewighe bernende setel te voren wel ghemaect inden afgronde der hellen. Ende die naem gods is een toirn van groter salicheit ende stercheit ende als een rechtverdich minsche daer to loept om bescut te werden soe woert hij verheven ende wel beschermet van allen onrecht.

Die rechtverdighe *moyses* ghinck mitten volke gods wter eygenscap van *egipten.* als die coninc hem vervolchde op haer quaetste. ende hij anriep die stercke moghentheit gods soe worden verloest ende verheven in vroeude. Ende ghinghen eenen droghen wech doer die see mer die van egipten waenden den selven wech mede te gaen. Ende want sij ongherechtich waren ende quaet voer hadden. soe worden sij verslonden vanden golven der zee ende verdroncken mit al haer waghene ende provande. want sij hadden dien ghene teghen die heer was ende is alre gherechticheit daer hij ewelijc in regneert.

Die gherechtighe bloyen ghelijc eenre palmen inden garde des oversten conincs ende sijn worttelen en soelen niet verdorren. Omme dat *david* gherechtich was ende gode ghehorich soe bleef sijn stamme wassende als dat die coninghe van *Juda* van hem quamen ende *saul* verghinck. Om dat *ezechias* gherechtich was ende gode ontsach soe verlengde hem god sijn leven. ende dede den gherechten ganc der planeten ende hiemelen weder after rugge gaen .x. graden.

Voerden coninc *salomon* so quamen twee wive die tsamen woenden elc mit eenen kinde. Ende soe die eene des nachs hoer kint verlach ende dotet.

so nam sij der ander kint heymelijc ende leydet in hoer wiege ende stelde hoer dode kint weder inder ander wieghe. Des smorghens twivelde den goeden wive dat dat dode kint hoer niet en was. die ander seide het waer ommer hoer ende woude daer omme voerden coninc gaen. Die warachtighe moeder was qualijc te vreden elc woudet levende kint hebben. Sij ghinghen voer den coninc ende dat goede wijf die brochte dat dode kint ende leydet voer den coninc ende seide. Heer dit wijf heeft hoer kint ghedodet ende sij heeft mij mijn kint ghenomen ic bid u om recht. Dat ander wijf seide des ghelijck ende bat oec den coninc om recht. *Salomon* die jonc was want het was dat ierste vonnisse dat hem te voren quam van treflijken saken seide totten wijven. Ghij segt dat levende kint is u. ende ghij segt oec het is u. Gheft mij een swert sprac hij totten ridder die sijn swert droch Ic wil dit levende kint in tween stucken snijden ende elc sal die helft hebben. Die liegende moder sprac heer dat ghenoecht mij wel. Die warachtige moder sprac. lieve heer en wilt mijn kint niet dooden ic latet hoer liever behouden. Doen sprac tot haer die wise rechte coninc ende seide du bist die gerechte moeder hout hier dijn kint.

Die gherechticheit vint altoes haerselven. onrecht mach ene wilen staen mer sij en mach niet dueren want sij is tegen gode ende teghen reden. Gherechticheit is een doeghet soe men ons seit die enen yeghelijken tsijn geeft. Laet ons dan gheven den drien dat hoer is. Denghenen die onse minder is. den ghenen die onse ghelijc is. ende denghenen die onse meerre is. ende elcken tsijn. Soe sullen wij onse beter gheven onderdanicheit. onse snoeder sullen wij goede leere gheven. Ende onse ghelijke die sijn twee alse vriende ende viande. trouwen soe gheven wij dan onse vriende blijscap ende den viande onse ghebede. Sinte *steven* was heilich ende gherechtich hij bat gode voer den ghenen die hem dooden dattet hem god vergheven woude want sij en wisten niet wat sij deden. Een ghewaer gherechtich minsche sal god tsijn laten. ende gheven hem selven tsijn ende sijnen evenkeersten soe en sal oec niemande misdoen.

West gherecht ende helpt rechten.
Ende wilt altijt teghen onrecht vechten.
Geft elc tsijn wacht u voer kijven.
So sal u gods hulde bij blijven.

Dits vander xxiiiister ende een snode bloem gheheiten ongherechticheit

Hier valt te spreken vander ongherechticheit aechtervolgende onse opset als bij elke doecht die ondoecht te setten. om een onderscheit van beiden te hebben als voerseit is. Daer af mij dunct dat ongherechticheit des duvels echte suster is. want wij se trouwet die wort verenicht mit den duvel. die allen onrecht verwart ende bestuert so hij een coninc is vander ongherechticheit ende alle quade lose saken daer die minsche mede in sijn stric comen mach ende alsoe verloeren blieven.

Soe wie den anderen tsijn nemet het sij mit crachte of heymelijck steelt

of den anderen misdoet an lieve of aen goede. of mit loghen tsijn ontughet of valsche vonnisse draghet of den anderen verscalct mit cop aender mate aender ellen. Of mit logenachtighen worden beclaecht ende bedriget of den bosen sterket teghen den goeden. Of meer begert dan tsyn ende een yeghelijken niet en gheft dat sijn is. Dit is een ongherechtich minsche ende valsch voer gode ende voer die werelt. Die menighe staet in groter ernste na goet weder hijt crijghet of niet het sij mit rechte of mit onrechts dats hem al ghelijck. Die *loy* seit ten wort geen sonde vergheven het en sij dattet onrecht dat den anderen af getoghen is weder keert is. Onrecht valt vele inder werelt: want elck wilt groet rijck ende machtich wesen. Ende als hijs dan mit rechte ende mit eeren niet werven en can dan soe aventuert hij die edele ziele die daer om inder ewicheit moet wesen verdoempt.

Daer om machmen die ongherechticheit ghelijken bijden wolf diet al mint dat hij becrachtighen mach tot sijnre vollinghe het sij mit rechte of mit onrechte dat en cavelt hij niet hij stiecket al in sijnen sack het sij scaep gans calf hoen of wat dat is hij slacht volcomelijc den ongherechtige minsche diet al aen hem trect dat hij siet of crighen van. Als woekers. voercopers wisselars moentenars ende dier ghelijke hoe sij aan goet comen dair vraghen sij niet na op dat sijt hebben. Sij slachten den ghierighen sij eten den armen luden ende hoeren sweitighen arbeit trecken sij aen hem ende leven daer af totter tijt doe datse god van boven neder werpt ende varen in des duvels gheleyde.

Die een dinc coopt om dat gheheel over te gheven winninghe daer af te nemen ende dat selve onvermindert weder te hebben dat is die coepman die onse heer wten tempel stiet. Daer om soe is die woekerar ongherechtich ende boven allen coopluyden vermaledijt dat seit crisostumus. Die heilighe *scrift* vermaent ons ende verbiet wokeren ende alle ongherechtighe bloedeghe saken. Sij seit die van sijnen nabuer woeker niet en nempt die sal wonen inden tabernacule gods ende onse heer gruwelt vanden valschen man die bloedich sijn. Als valsche ongherechtighe lude die rechters heiten ende onrecht doen die den onnoeselen tsijn neemen sonder recht sonder vonnisse ende mit recht nie lijff en verborden. dat huden dages vele inder werelt valt ende namelijc in landen daer partyen sijn ende wes daer geschiet dat comet al op haers heren ziele. Want een heer die partije dracht in sijn selfs lande die is valsch ende ongherechtich tot god ende ter werelt.

Die gherechticheit en wilt gheen persoen wt nemen sij sijn allen des heren lude. hij sal die goede minnen ende stercken die quade ongherechtighe ende mesdaders casteyen een ongherechtich minsche en staet nummermeer vast hij is altijt duchtende hij kent hem selven ende heeft altoes anxt dat hem die oude sonden sullen slaen. Die ongherechtighe boese minsche vliet eer hij ghejacht wort die rechtverdighe staet vast betruwende hem selven als een leewe ende sonder anxt. Alsoe als vele goeder heeren ende ander lude dicke hoer gerechticheit in doechden van gode ghenoeten hebben. Soe heeft oec menich groet vorst ende ander qualic ghevaren ende verdoempt gewest ten ewighen tormente overmits haer ongherechticheit ende quaden wille.

Alse inden iersten *cayn* die sijnen broeder doode. waert doot ghescoten van enen blinde. *Absolon* sterf hangende mit sijnen hae aen een eyke die

sijnen vader mit onrecht verdreef ende teghen hem street om dat coninckrijck van israel. *Joab* waert ghedoot om dat hij den hoeden *amasan* verradelijck doot ghesteken hadde. *Pharao* die coninc van *egipten* verdranck mit allen sijnen hoep om dat hij dat gheslechte van juda verderven woude. Alsoe voer oec holofernes die van eenen wive ghedoot waert. ende chore. dathan ende *abyron* versoncken inder erden. Ende sommighe verbernden mit al horen gheslechte omdat sij onrecht spraken op *moyses* ende *aaron.* Ende hem onderwonden heerlicheiden die hem niet toe en hoerden. dat god voer alte groet ovel nam alst wel scheen. *Abimelech* was een baestart *gedeons* soen ende versloch .lxx. sijnre ghetruder broederen ende regneerde na sijnen vader mit fortse teghen gode ende teghen recht ende wart doot geworpen van eenen wive mit eenen stuck van eenen molensteen. *Aman* was mit onrecht ghestelt op dat joedsche gheslechte te verderven. ende wart ghehanghen aen eenre galgen .xl. cubitus hoghe die hij voer enen joede hadde doen maken. *Jesabel* dat boese wijf van *israel* nam den goeden *naboth* sijnen wingaert ende deden sterven mit onrechte ende mit valschen inghesetten tughe ende dede oec die propheten doden Dese viel op een tijt van boven wt den palleyse tenen vinsteren also cleyn ghebroken dat die honde hoer vleysch ende bloet aten soe die wrake gods dat eyschede. Die valschen papen gaven onrecht vonnisse over *susanna.* Daniel die propheet ondervant haer valscheit ende sij worden ghesteent. Deser wet ic veel meer oec valter nu inder tijt vele dat god dat ongherechtighe bloet wrect ende slaet die ongherechtighe mit groten slagen des men kenlijc proeven mach. Daer om waer onrecht gelaten ende recht ghesterct dan mochten wij in gods hulde vort gaen ende allen onse saken souden ten beesten keeren. Want sonder twievel alsoe langhe als wij recht mit onrecht ende onrecht te recht maken soe en sal ons nummermeer goet noch doecht gheschien.

Lieve vriende weest gherechtich.
Ende sterct recht als ghij sijt mechtich.
Vliet onrecht daer ic af spreke.
Op dat onrecht u niet en steke.

Dits vander xxv.ster ende een goede bloem gheheiten reinicheit.

Als ic mijnen corf al omme wel besach soe vant ic daer ein alte soeten bloemkijn ende was gheheiten reynicheit. die docht mij soe recht scoen wesen ende wael ruyken dat ic niet en wil laten ic en moet doch haer clarheit ende doecht mynnen. Ende mynen lieven vrienden een deel openbaren op dat sijse mit mynnen moghen. Suverheit so *tullius* seit is een alre edelste doecht daer men bij wederstaet ende dwinghet die prekelinghe ende luste van onsuverheit. Suverheit ende reynicheit is een claer doecht die lichtelijc vergaet ende verloren wort als die oghen die tonghe. ende thertte niet bedwonghen en werden in stercker hoeden.

Adam ende *eva* waren mechden ende leefden in renicheit alsoe langhe als

sij inden paradijse waren. Mer doen sij daer wt verdreven worden doen waert *adam even* natuerlijken bekennende ende wonnen kindere ende leefden der werelt. aldus soe machmen inder werelt qualic in suverheit leven. [Dese machmen ghelijken bij den cauwekijns die nummermeer en noten ghelijc ander dieren of vogelkijns in oncuysheit der natueren. Dan als har tijt aen staet te voeden soe cussen sij malcander mit haren becken ende sien soe langhe ende vriendelijc na horen wesen elc op dander dat ten lesten tranen comen wt den oghen des *cauwekijns* ende lopen bij sijne kinnebacken neder ende dat wijfken ontfaet die tranen in hoeren becke ende neemtse in ende daer af comen haer vruchten.]

Die in renicheit ende in suverheit blieven wille die moet hem voor vi. dinghen wachten Ierst sal hij hem wachten van overvloedicheit etens ende drinckens. want wij lesen in vitas patrum. Also mogelijc als men tvuer wt blasen mach dat inden stroe bernet. soe moeghelijc wart een minssche der oncusheit te wederstaen die vol ghegeten ende ghedroncken waer. Item so sal hij scuwen ledicheit. Want *ovidius* seit. vliet ledicheit soe sal die lust van oncusheit vergaen. Item so salmen scuwen samensprake ende ommeganc des wijfs mitten manne ende des mans mitten wijve. Want *bernardus* seit daer man ende wijf vele mit malcanderen sijn ende der luxurie wederstaen die sijn heiligher dan die dooden doen verrijsen. Item soe sullen die mannen lichte wive scuwen ende die wive sullen oec sulcke mannen vlien die den minsche verleyden mit oncuysheiden. want het is een natuerlijke sonde die dat minschelijck vleesch lichtelijc besmet ende totter doot bringt. Item soe salmen scuwen stede daer men luxurie doet of daer menre af sprict. want sinte *silvester* seit. die luxurie slacht der *aepinnen* wat sij anderen luden siet doen dat wil sij oec mede doen.

Item soe salmen scuwen soeticheit van sanghe van melodien ende die genoechten van instrumenten van dansen ende des ghelijcs. want *pictagoras* seit soe die cruden wael wassen ende groyen bij den canten der rivieren. soe groyer luxurie bijden instrumenten ende melodien. Hier omme sal elc minsche dese .vi. poenten vlien ende scuwen opdat hij niet inder sonde van oncuysheit en valle die die siele brenghet ten ewighen doode.

Suverheit is een doecht ende vroecht der salicheit ende toganc der sachtmodicheit ende sekerheit der ghedachten. vesticheit der sinnen. sterckinghe des vredes ende oec die rechte wech ten hiemel waert. Oec soe seit *ecclesiasticus.* Och hoe scoen is die suver gheslachte ghewonnen in reynen leven. hoer memorie is onsterflijck want sij is in doechden bekent voer gode ende voer die lude Suverheit is niet alleen machdom die ghene die naden wet der heiligher kerken leven in goeder echtscap ende hoer sacrament onbesmet houden. Die leyden een suver leven in goeder echtscap ende dienen gode mit eenre reyner hertten op dat sij ghestadelijc daer in blieven ende hem van overspel wachten. Dat eyn mynsche reyn van lichaem is dat en baet niet. alsoe verre als sijn ghedachten niet reyn en sijn ende mit onsuveren dinghen besmet sijn. Alsoe wel moeten die sinnen reyn ende suver wesen als dat licham. Sinte *maria magdalena* was mit groten sonden besmet nochtan en had sij mittten licham gheen oncusheit ghedaen dan alleen inden sinnen ende mitten ghedachten ende dat dede haer groete hoverdie dat haer docht dat geen man werdich en was horen lieve te ghenaken.

Ysidorus seit. sommighe die in haer joecht in oncuysheit gheleft hebben neemen een suver leven aen in hoeren ouden daghen. Menende dan in reynicheit te sterven als hem die lust ende die macht vergaen is. mer die en sullens gheen loen hebben

overmits dat sij inder joecht teghen die lust niet ghestreden en hebben. Hoe dattet daer om is wij willen ommer hopen dat een wedewer of een wedewe die levet in reynicheit sonder huwelijc te vernuwen. Mer [*l.* Meer] loons verdient dan of sij weder in den wech des huwelijcs trade.

Doch wat in goeder echtscap gesciet en is niet te straven. Echtscap is doch een vanden seven sacramenten. machdom en is gheen al isset dat machdom die hoechste crone besitten sal inden hiemel. Die *torttelduve* als sij haer gade verloren heeft soe en kiest sij daer na gheen ander weder al totter doot toe. Soe leide *Judith* die helighe vrouwe nae hoers mans doot een reyne leven hoe scoen ende jonc sij was ende hilt haer altoes besloten mit horen mechden wtghenomen die vier daghen ende hoechtijden die dij joedsche wet gheboet. Die renicheit is inden minschen haert te draghen want die natuere is daer tegen. Aristoteles seit dat natuerlijcste van allen dinghen ende wercken is te mynnen elc sijn ghelijck. Daer omme moetmen mit groeter stercheit wederstaen want daer sij eens ghevellet [wort] soe en rijst sij nummermeer.

Het is beter in huwelijc oetmoedich wesen dan in machdom hoverdich. Een *leerrer* scrieft ende seit dat die suverheit is een luter doecht wederstaende die aenvechtinghe der onsuvere lusten onder den jock der reden op dat sij over den dorppel der echtscap niet en trede. Men sal den mechden niet gheloven noch men sal hem stede noch stonde ghehenghen wt te gaen. want alsoe die *poeten* seggen waer sij stede ende stonde tot horen wille crighen dan werden sij vander lust scier neder ghetoghen ende verwonnen.

Men sal scuwen dat aensien vanden mechden op datter die begherte niet nae en volghe. Allen vrouwen van rechter natueren hebben ghenuechte in .iij. dinghen. dats in scoen mannen. in costelijken ghiften ende in ghenoechlijken worden. die hoere in desen stucken wacht ende hoer eer bewaret in reynre hoede mit wisen bedwanghe hoerre sinnen die is hoge te prijsen. Ich segge dat een wijf die wijs swigende ende scamel is gaet boven allen glorie werdicheyt ende eer der werelt. Ende also die claerheit des godlijken wesens onsprekelijc is alsoe is die fame of dat gheruchte van eenen scamelen wive. ende boser noch onbequamer noch venijnder dier en leeft niet dan een fel quaet sprekende wijf. Salich is die man die met eenen scamelen reynen wive woent [ende van reynicheit coempt mij een exempel inden sinne.

Een reyne ioncfrouwe die in een cloester nonne was begheven was soe wt der maten scoen ende lieflijck van al horen wesen. datse die heer vanden lande soe seer ghesinnet hadde in groter liefte dat hij niet rusten en conde. Ende dede aen hoerre soe vele vervolchs mit goetlicheit dat hij haers gheselscaps gherne gheploghen hadde als dattet overdroech. Ende want sij hem altoes weigherde soe sij hoer totter oncuysheit niet gheven en woude om gheenen saken. Soe waert hij opeen tijt alsoe verwoet in mynlijker hitte dat hij mit ghewelt inden convente quam ende naemse mit hem wt te sijnen huyse hebben woude tot sijnen wille. Ende als sij mit hem ter doeren wtquam soe vraechde sij waeromme dat hijse soe lief hadde. Hij seide haer soete lieflijke ogen hebben mij daer toe ghebroecht. Doen sprack sij al lachende. heer laet mij ewenich in mijn celle gaen om een luttel dinx dat ic daer hebbe. Ic sal sonder twivel ter stont weder tot u comen al hier. Hij gafs haer orlof ende sij ghinck op haren doempter ende staec beyde haer oghen wt ende quam al tastende weder ende gaf hem haer ogen in sijn hant. Doe soe was hij seer qualic ende lietse blieven. Dus hadde sij liever haer ghesichte te verliesen dan haer reynicheit].

Sinte *gregorius* seit. op dat wij ons te bat wachten om in onreynen ghedachten te vallen soe isset noot dat wie die dinghen niet aen en sien die men niet begheren en moet. Die volmaectelijck verdienen wil die gracie des suveren levens die moet hem selven trecken van speellijken saken ende van ydelen wereltlijken dinghen. want hadde *dyna* jacobs doechter des patriarchen bij hoeren luden ghebleven ende hadde

niet ghewandert onder die lude van *syrien* soe en hadde sij van eenen vreemden man niet vercracht gheworden.

West reyn ende leyt een suver leven.
Ende wilt oncuysheit al begeven.
Ende volcht in desen mijnen rade.
Ghij werfter mede gods ghenade.

Dits die xxvjste ende een snoede blome gheheiten Oncuysheyt.

Gheen cruyt en is beter gods viant mede te werden ende lijf ende siel

mede te verderven dan *luxurie.* dese is van .iiij. manieren. Dierste is in latijn gheheiten *fornicatio.* dats simpel *luxurie* als een inghebonden man mit eenen onghebonden wive misdoet natuerlijck. Dander is overspel als die een ghebonden mit des anders ghebonden misdoet ende al natuerlijck. Die derde heit properlijc in latijn *incestus* dat is als hoerre twee bij malcanderen sijn die elk anderen bestaen in maechscap. Die vierde is alsoe overdragende vuyl ende quaet dat sij niet en is te noemen want sij onnatuerlijck is. Sinte *gregorius* seit. *luxuria* verteert dat lichaem sij besmet die siele. sij beneempt die doechde sij onstelt die minsche den goeden naem sij vertornt die personen ende maect armoede. Die vleyschelijke natuere of ghenoechte bij natueren rade te vorderen en is niet verboden daert mit besceide wesen mach als in echtscap. Want hadde god dat niet willen hebben soe en hadde hij man ende wijf niet ghemaect mit alsulcken onderscheide als sij elck hebben. Doch is mate goet ghehouden in allen dinghen ende den tijt salmen oeck aensien. Sinte *jheronimus* seit ende scref eenen brief der doechter ende moeder. Die oncuysheit doet is levende doot ende die luste tymmet yseren ghedachte. Ende sij hever meer honger inden machden dan inden wiven. want sij meynen datter veel soeter is dan sij weten. Noch seit hij hoe scerp is die vrocht der oncusheit sij is vele bitterer dan galle ende wreder dan een swert of enich sterflijc quaet. Noch seit hij o vuer der hellen *luxuria* dijn natuere is gulsicheit. dijn vlamme is hoeverdie. dijn sprankelen sijn quade samen sprake. dijn roock is scande dijn asche is armoede en dijn eynde dat is die helle.

Beda seit. *luxuria* is een cortte welde mer het is een ewighe pijne den genen diese doet. Die sonder der oncuysheit is een lelijke luste die niet alleen den moet in ontmannet mer mede des minschen crachte onleet ende al dat licham. Oec en besmet sij niet alleen die siele mer sij vervuylt den persoen. want alle ander sonden die dij minsche doet sijn buyten den lichaem ende altoes sijn sij vol heitten ende dertentheit ende sij wort versellet mit stancke ende ten lesten soe volchter altoes penitencie ende drofheit nae. Als men sien mach in *genesi* so was dese *luxuria* die rechte principael sake daer omme dat onse heer god al die werelt doende mit der diluvien. want alle vleesch dat corrumpeerde sijn rechte wech ende leefden in stinckender lelicheit der oncuysheit. *Judas* jacobs outste sone gaf ordel datmen *thamar* die weduwe bernen soude om dat sij ghesondicht hadde mit eenen man die inder echte was. Ende hij was selve die man diet haer ghedaen hadde mer hij en wistes niet want sij hadde hoer mit wille vercleet ende ghinck sitten als een ghemeyn wijf. om hem te vercloecken soe sij sijn wijf wesen woude. om dat hij haer gheloeft hadde sijnen soen te geven ende en dedes niet. Ende van hem tween sijn die coninghen van israel voert gecomen daer die liever moder gods af gheboren waert.

Die .vij. hoeft sonden worden ghescreven ende ghecompareert bij .vij. beesten. dair wort die *luxurie* ghelijket bijden drake die vuerighe vlamme wt spuwet. Soe fel is sij buten allen anderen sonden dat sij die ghene al verbernt die mit haer omme gaen. Die stede van *sychem* ende allen dat lant daer omtreent waert ghewoest van *jacobs* kindere. omdat *dijna* des voers *jacobs* dochter al daer teghen haren danck vercracht was ende sij sloegen alle die manne doot.

Een vanden .xij. gheslechten van *israel* gheheiten dat gheslechte van *benjamin* wart te niete ghedaen om eens leviten wijf die vercracht ende mit onrecht ghedoet wart Des priesters *heli* kinder worden daer om versleghen inden strijde. ende die vader selve brach den hals vallende wt sijnen setel. om dat hij sijn kindere niet ghestravet en hadde vander oncuysheit die sij inden tempelplaghen te bedrieven. Noch so heeft *luxuria* menigen doen sterven. ende stenen. sij dede den joede mit den swerde dorsteken die hem menghede mitten wive van *madian* die van synre ewe niet en was. Sij dede *ruben* ende sijn gheslechte vermaledien. sij dede *sampson* bedriegen ende ter doot brenghen. Ende daer omme is dat wort waer dat overmits die scoenheit van vrouwen is menich minsche vergaen. *Venus* is vol valscheit hor gordel dat is menichfout. een yeghelijck sijn stercmodisch ende wacht hem dat hij in horen gordel niet omme vanghen en werde.

Sinte *gregorius* seit blintheit der ghedachten roeloesheit. onghestadicheit vergancliheit mynne tot hem selven. hate tot gode begherte deser werelt ende waenhope vander toecomender werelt alle dese comen wt *luxuria.* Die vleeschelijke ghenoechte maeckt hoir ghedachte die totter begherten staet alsoe duyster dat sij die clarheit vanden warachtighen liechte niet sien en mach. Ende hoe sij beneden meer ghenoechten heeft. so sij hier boven vorder wort vervreempt vander ghenoechte die onverhanclijck is. Dat fenijn der oncuysheit wort gheboren wt den worttel der hoverdien ende als die buyc vol spijsen is soe werden die spranckelen der lusten ontfencket. want hoverdie compt wt rijcheit ende rijcheit maect welde [als men leest van *semerama* die rijke coninghinne van babilonien die hoer ghenoechte bedreef mit *nyno* horen ionghen soen. Ende die wile hij inder ioecht was hielt hij mede aen. Ende sij visierde doe dierste neercleet mer sij dedse hem doe anders vaste sluyten op dat hij mit ghenen anderen wijven te scicken en soude hebben. Doch soe creech sij int leeste haer loon want doe hij wijsheit ende dage creech doe bedacht hij hem. Ende toch van haer an dese sijde des meers tot *tryer* daer volchde sij hem ende hij dede hoer eenen hoesschen doot]. Sinte *jheronimus* seit also wijn ende dronckenscap den ghenen dese drinct onmachtig sijnre sinnen maect. Also verkeren welde ende oncuysheit die ghedachte ende weket den moet ende maket van enen redelijken minsche een onsinnich beeste.

Onder die .vij. hoeft sonden so is *luxuria* die quaetste ende die meeste sonde. want sij ontreynt den tempel gods mit onsuverheit des vleesches. ende vanden leeden gods soe maect sij die leede eens ghemeyns wijfs. Die *luxuria* is wel te ghelijken bijden haen. dats die lustichste voeghel die men vint. want hij en hout gheen jaertijt als ander voghele. Mer hij is daer alle dage an doende sonder aflaten ende al hadde hij .xv. hinnen hij soude hen allen wel ghenoich doen.

Daer is noch een dier inder werelt gheheiten *nepa* dat is also begerlijck ende heit tot sijnen gade. dattet ommer mit haer spelen wil hoewel datter nochtan sijn lijff aen leet. Ende sij en noten niet als ander dieren mer die man stect sijn hoeft in des wijfkens mont. Ende sij bit hem den hals ontwee van groter luste ende van sijnen bloede ontfaet sij .ij. jonghen een mannekijn ende een wijfkijn. Ende alse die moder voert brenghen sal soe berst sij ende splijt ontwe ende soe wort sij der jonghen quyt ende sterft aldus in der nummermeer boven twee levende inder werelt. Dus ist oec mit menighen man hij wil oncuysheit verkiesen al soude hij siel ende lijf verliesen. Ende menich wijf al soude sij ewelijck daer mede sijn ghescent ende vermaledijt soe men daghelyckx wael sien mach.

David sach wt sijn vinster een scoen wijf wasschende haer hoeft hij begherdese terstont ende vorderde sijnen wille. Ende dede daer toe horen man doet slaen daer hij grotelijc omme gheplaecht wart ende allen sijn lant

Seneca seit die oncuysheit is een cortte ghenoechte die den sinnen dootlijker is dan enich dinck datmen weet. Die bedrighenisse vanden wijven heeft ons allen doen sterven ende sij was tbeghinsel van allen sonden. wie sijn gheselscap maect mit oncuyschen wijven die wert rebel ende viant tegen gode. Want god sprac inder echtscap het sullen hoere .ij. sijn in enen vleesche ende daer omme sal die minsche vader ende moeder begeven ende blijven bij sijnen wettighen beddenoet. *Ysidorus* seit *luxuria* der sielen is aenbedinghe der afgoeden. ende *luxuria* des vleesch is allen luden kenlijk want sij is in hoer selven onreyn. Bij desen .ij. sonden principael soe heeft die duvel heerscappie ende macht over den minssche. Alse hij [*l.* bij] hoverdie der ghedachten ende bij oncuysheit des vleesch. Ten baet niet reyn te wesen van licham als die ghedachten niet reyn en sijn. [Vander oncuysheit lesen wij eyn exempel hoe wel datter veel sijn. van eyn coninghinne van *vranckrijc* gheheiten *iocta*. Ende dat die crone van *vrancrijck* in walschen landen gheweest heeft so was dese *iocta* soe overdraghender inder weeldem van oncuysheit dat sij haer tot allen man gaf ende namelijck war sij eenen sconen vromen man sach dien moest sij hebben. Sonderlinghe soe hanterde sij haer ghenoechte meest mit den clercken die tot parijs ter scolen stonden om dat sij wt vreemder ort waren ende men bekent dan die van binnen. Aldus soe dede sij se tot hoer comen den eenen voer den anderen nae daer sij hair ghenoechte mede bedreef also langhe als sij mochten. Ende als hijs moede was ende thuys wart woude gaen soe ghinghen sij bij nachte wt een doerkijn ende vielen dan van boven neder inder seynen ende verdroncken. Soe datter alte vele van den lijve quamen eert die luyde vernamen ende wt ghebrocht wart van eenen subtijlen clerck die oec bij haer ghewest hadde ende mede wt dat doerkijn int water viel. mer hij hadder eenen anderen raet toe ghesoecht dat noch nae wel ghescreven sal werden int capittel vander quaetheit.]

Ic rade u alle mijne vrienden.
Die der oncuysheit ye ghedienden.
Dat sij die voert en [l. an] *laten varen.*
Ende hem van sonden wel bewaren.

Vander xxvijster ende een goede bloem gheheiten. miltheit.

Een lieflijke blome die seer bequaem was ende lovelijc vant ic mede in den corve die gheheiten was miltheit. Ende is soe mij dunct eene bequame vrijheit van hertten gerne ende vriendelijc te gheven vanden sijnen. ende teghen der eeren niet scandelijck te houden dese doecht van miltheit is seer gheprijst ende geloeft onder allen goede eerbaren luden want sij is wel dat beeste cleet dat die eere heeft aen te trecken. Eer en mach doch sonder miltheit niet wesen. mer dan hoesheit sonder scampte.

Dese machmen compareren ende ghelijken bijden *aer* die een coninc is van allen voghelen. Sonder twivel die recht milde is die is te prijsen boven allen ander minschen ende hem betaemt wel groot van machte te wesen. Wanneer die aer eenen roef ghehaelt of enich aes gevanghen heet dair hij sijn voetsel af nemet. Soe comen dan ander voeghelen groot ende cleyn bij hem want sij volghen hem daer om nae alsoe grote heeren veel lude voeden. Dan tasten sij mede totter spijsen ende is soe edel van natueren dat hijt hem allen mede deylt ende laetse mit hem eten. Mer ist dat hij ghebreck heeft soe tast hij omme ende neempt dat hem naest is. Also ontgelden sij

bij wijlen die hem verwanen opter heeren hulde. Men seit int ghemeyn het is mit heeren quaet keerssen eten. Het betaemt den heeren wel milde te sien voer ander luyde want sij leven der luyde. Ende alsoe sijt lichtelijc ende sonder arbeit of sorghe crighen. soe sullen sij billic te blijdelijker ende mildelijker geven. Dats te weten daer sij billijker ende mit eeren sullen gheven.

Alte veel ghegeven boven maete dats een sonde gheheiten in latijn *prodigalitas.* Ende is een roekeloese ende onmate miltheit daer een minsche heit sijn bij quijt wort ende niet en hout soe dat hij in armoeden sterven

moet. Daer om segghe ich datter sijn tweerhande luyde die milde sijn alse vrie luyde ende roekeloese luyde. Die roekeloese luyde dat sijn die gheene die onnottelijck hoere goet over brenghen ende mit onnutten luden verteren. In tavernen. in werscap. in dobbelen in tuyschen in gulsicheit in quaden knechten ende onnutten luden aen te legghen. Ende oec sonder reden tghelt te storten onsinlijc in maniere van berome. ende alsoe ghelt ende goet toe te brengen in dinghen diemen onlanghe ende niet en sal ghedencken. Mer die liberael ende vrij sijn die gheven hoer gelt mildelijck wt in nootlijken saken. In kinderen of maghen te hiliken ghevanghen te verlossen. hoer renten te meerderen. hoer lof te breyden ende armen luden te voeden mit redelyken almoesen nae hoeren vermoghen. Ende hoer vriende truwelyc bij te staen mit ghelde ende mit goede. ende alsoe bescheidelijck daer toe gaen ende mit mate. Dat sijt thore niet onnuttelijc en quisten noch boven hoeren vermoeghen en verteeren.

Coninc *phylippus* straefde sijnen soen alexander dat hij mit veel te gheven die ridderscap van *macedonien* aen hem toech. Ende *alexander* corrumpeerdese allen mit ghiften. menende dat hij dij ghene trouwe wesen souden diemen mit ghelde daer toe brochte. want coninc *philippus* meynde dat dat gheen miltheit en was mer eene inbrekinghe der minschen. Doen *agamemnon* ende *clytemestra* sijn wijf beyde doot waren doe waert *horrestes* hoerre beyder soen coninc ghecoren in *grieken.* Ende hij hielt soe groten ende heerlijken hof mit allen den edelen luden vanden rijke dat sij hem ghemeynlijck alte groet lof spraken mer trouwen dat en dede hij alle daghe niet.

Dese sake der miltheit is ten noede of ten orbare ende tusschen dien tween soe is best een redelijc middel ghehouden. Die redene der vrijheit van eynighen luden daer sij mede gheeert sullen werden is tweerhande. Want sij doen den behoeftighen goedertieren hulpe mit gonste ende mit ghelde. Ende die mit gelde ghesciet is lichtelijcker den rijken mer den anderen is enen goeden manne claerre ende loflijker ende van meere werden. Het is beter ende gode bequamer den goeden mildelijck goet te doen dan aventuerlijken luden. doch meyn ic wanneer die aventuerlijke lude goet ende doechdelijck waren dattet dan bet daer aen bestadet waer dan aen anderen bosen armen.

Doe *david* verdreven was van sijnen soen soe quamen *abinmathis* ende *bersellay* in doechdelijker miltheit moet willens. Ende sij gaven david grote hoepen van goude ende provande daer hij sijn volc bij houden soude. Die coninghinne van *saba* quam wt verren lande ende broecht *salomon* den coninck overvlodicheit van goude van goede ende van rijcheit.

Soe wie giften gevet die vercrieghet lof ende eer daer bij want hij trect aen hem daer mede die ziele des ghenen diet van hem neempt. Die *poeten* seggen die heeft te gheven die heeft te regneeren ende die die giften neemet die vercoept sijn vrijheit. Ende *raguel* die grote rijcheit hadde gaf den jonghen *tobie* sara sijn doechter te wive. ende gaf hem mit haer die rechte helfte van sijnen goede. Sinter *peter* seit in sijnre epistolen. Het is saligher te geven dan te neemen *Gregorius* seit. waer omme soe sydij traech te gheven vanden uwen al daert bestaet is als het doch kenlijc is dat selve dat ghij den armen gheeft die opter erden sit dat gefdij den ghenen die inden

hiemel sit. Men leest vanden edelen keyser *tyto.* savons als hij slapen ghinck ende hij hem bedacht dat hij dies daghes niemant begaeft en hadde. soe bedroefde hij hem in allen sijnen sinnen. Ic en weet u vander miltheit gheen sonderlinghe exempel meer te scriven. Dan vanden groten *alexander* die die milste heer was daer men af scrivet. want die ghene die vroem bij hem waren ende die wel deden. dien gaf hij allen bij coninckrijcken bij hertochdommen hij lande ende bij steden. Die goede sinte *martijn* gaf allet dat hij hadde ende hij liet die wereltlijke heerlicheit die hem van sijnen ouderen ghebuerde. Ende doen hij niet meer te geven en hadde soe gaf hij enen armen minsche die helfte van sijnen mantel. Ende also heeft oec menich heilich man gedaen om die mynne gods te vercrigen ende inder ewicheit daer om behouden blijven.

Ic raede u leert dit sermoen.
Weest milde ende geft dart is te doen.
Dat u god weder gheven moet.
Nae deser tijt dat ewighe goet.

Vander xxviijster ende een snoede bloem gheheiten Giericheit.

Hier valt nu te spreken vanden vuylen stinckende oncruyde dat in latijn hetet *avaricia* ende is in duytsche ghenoempt ghiericheit die die wysheit seer plach te verderven. Ghiericheit is een begherte te vercrighen ende te behouden. ende het is een onghetemperde mynne te hebben ende te houden sonder noot. Of het is als sommighe seggen een onversadelijke ende een oneerbaer begheringhe int ghemeyn. Ende daer om mach sij in onsen duytsche wael heiten ghiericheit want sij beghert al dat sij siet. Hij en is oec niet alleen ghierich die ander lude goet raept mer hij is oec ghierich die tsijne begherlijke hout. Mit eeren te houden ende mit mate omdat in eeren te verteeren of voer sijn vrienden te legghen dat en is gheen ghiericheit. Mer het is een maniere van sparicheit die men voer wijsheit hout want wat mit mate gedaen wort dat is te prijsen en niet te laesteren. Die ghierighe minsche eer hij ter winninghe coempt nae sijnen wille ende eer hij yet vanghet wort hij selve gevangen want die boese duvel slaet hem tnet over thooft ende wort ghestrict. eer hij ter helft coempt van sijnre begherten. Die ghierige is recht ghelijck der hellen want dat die helle half die wereld verslonden hadde soe en soude sij niet versadet wesen. Alsoe ist mit den gierigen dat hij half den scat vander werelt hadde hij en liet hem niet ghenoegen.

Dese ghiericheit machmen ghelijken bijden padde die ewelijc inder erden is. ende nochtan ducht sij van natueren alle weghe dat hoer die erde ghebreken sal. Alsoe ist recht mitten ghierighen minsche dat hij sijn huys vol gouts ende goets hadde ende hij altoes dat gout voer sijnen oghen sage

waer hij hem keerde. Soe soude hij nochtan alle weghen sorghen ende anxt hebben dat hem gouts ende goets breken soude in sijnen leven. Sinte *augustijn* seit die giericheit en is niet alleen in gout of in silver mer in allen anderen saken diemen met onmate ende onredelijck beghert. Ende sonderlinghen daermen ommer meer wil hebben dan ghenoech daer om soe is quaden wille een sake alre quader dinghen. Mij heest [*l.* heeft] alte vreemde hoe die vuyl ardicheit van begherte soe groet inden minsche mach wesen. want dieren ende visschen ende vogelen die niet en hebben sij laten hem genoghen ende en roven noch en neemen niet dan haer nootrufte als sij honger hebben. ende als sij versadet sijn soe ruesten sij ende en poghen niet om meer. Mer die vuyle ghiericheit en is niet te versaden altoes is sij wt om rijcheit ende goet ende en laet haer nummermeer ghenoeghen. Sij en vreyset god niet noch sij en slaet der eere gheen gade. sij en sijt geen orber aen. Sij en spaert den vader niet sij en kint haer moeder niet. noch sij en wijct den broeder noch sij en hout den vrienden gheen trouwe. Sij perset den weduwen. sij vercloect den wesen horselves kinder het sij mitten sinnen. die vrij sijn brenghet sij in eygenscap. Sij geft vals ghetughe der doden goede becommert sij als of sij selve nummermeer sterven en soude. Wat dulheit is dat der zielen die tleven verliest ende beghert die doot die dat gout verkiest ende verliest hiemelrijck. Sinte *gregorius* seit. dat die ghierige minsche sijnen dorst meerret mit drincken. want soe wanneer hij heeft vercreghen dat hij beghert soe staet hem sijn hertte altoes nae meer te hebben. Die sonde van giericheit als sij des minschen hertte tot haer ghetoghen heeft soe maect sij sijn sinnen alsoe blint ende swaer in ertschen saken dat sij hoer niet voeghen en can die dinghen te begheren die hier boven sijn off daer nae te staen. Ghiericheit en wort mitten dinghen dij sij beghert heeft niet wtghegoeten mer sij wortter bij ghemerret. want soe als tvuyr bijden houte dattet verteert groet wort ende oec seer wasset hoe wel dattet die vlamme mitten iersten aenstoken neder ghedruckt Soe wort die ghierige erst gestillet mit veel crigens. meer hoe hij meer inder kisten heeft hoe hij ernstigher wt is om dat te meerren. Hoe dat die ghiericheit ghelijct dat vuer daer mede in toecomender hem groter wort.

Die gherighe arbeit om rijcheit ende om wereltlijke eere die wort des duvels woenstat hier inder werelt. Want als sij sijn begerte van goede vercreghen hevet soe wil hij ghenoechte hebben ende geft hem tot oncuysheit. Soe dattet *luxuria* al verteert dat ghiericheit in ghebroecht heeft. *Cayn* was die ierste die een stat tymmerde ende beveste van giericheit om tsijn te beholden. *Abel* en tymmerde gheen want daer staet ghescreven die heiligen en hebben hier gheen blijvende stad. mer sij soeken die overste stad der toecomender blijscap ende der ewigher vrouden.

Overvloedicheit van tijtlijken goeden heeft dicke gheweest ocsuyn van swaer sonden. Alsmen sien mach in dien van *Zodoma.* In die groete weelde van *jherusalem.* In die grote moghentheit van *romen.* In die grote rijcheit van *akers.* In die grote hoverdie van *vrancrijck* die seer geplaecht ende vernedert is. ende in veel ander exempelen die ghesciet sijn. Tis alte claerlijck te versinnen dat wt ghiericheit veel kijfs ende orloges ende veel onmynnen ghevalt. Want men seit int ghemeyn het is al om houden ende om hebben. Die gherighe wilt al hebben wat hij siet ende wat een ander heeft

dat dunct hem billick dat hijt hebben soude. Ende ander luyde en willens hem niet gonnen soe wil hij daer omme orloghen. aldus ghevallen die ghecille ende tweedrachte onder die lude.

Alse die scaepherde die beeste bewaeres *ysaacs* des patriarchen die leefden inden iersten mit redelijcken goede rustelijc onder hoer naghebuere. Mer doen dat goet seer wies doen worden sij mit haren naghebuer kievende. Die ghiericheit bracht *achar* daer toe dat hij nam vanden rove tot *jherico* dat verboden was op lijf dat hij oec herde dier becochte. want hij daer omme ghesteent waert. Ende alle dat goet gout silver ende laken van goude ende anders dat hij ghestolen hadde wart te pulver verbernt. Sinte *gregorius* seit van ghiericheit soe coempt verlies namaels als loesheit bedriechnis. onruste der sinnen. meyneyde ghewelt ende een willicheit des herten teghen der ontfermherticheit. Wee den eghenen die ghescepen dinghen scoen duncken ende goet ende orbaer soe moet hij ommer herde goet. herde scoen. ende herde orberlijck wesen die selue nae sijnen wille ghemaect heeft. Want deze werelt te mynnen ende te begheren dat inder werelt wast off wort ghemaect ende dat voer grote houden ende te begheren dat toch verganclijck is. Dats eene onnutte cloecheit. want men moet er vele om arbeiden ende pijnen om te vercrighen. Ende dise dan vercreghen heeft die verblijt hem. mer altijt heeft hij anxt ende sorghe dat sij vergaen sullen. ende heeft druck ende droefheit als sij vergaen.

Ysidorus seit. wat is ghierich te wesen anders dan onnuttelijc te begheren meer dan een behoeft Ende wie dat goet vander werelt alsoe onnuttelijck verteert ende mit giericheit vercreghen heeft. het sij hem lief ofte leijt sij salre om vergaen in anxte ende in droefheit. *Naaman* die groete capiteyn van *syrien* was molaets gheworden ende soe seer daer af besiect dat hij sijns oec gheenen raet en wiste. Nu hadde hij een rese ghehadt op die joeden ende hadde een maechdekijn inden lande van israel gevanghen dat hij bij sijnen wijve gheset hadde. Dit maechdekijn sprack tot hoerre vrouwen. seker waert dat mijn heer toech in israel totter stat van *samarien* daer soude hij vinden eenen heilighen man gheheiten *helezeus* die soude hem wel ghenesen want hij plaech die lude te ghenesen die menich tijt cropel hadden gewest. Die vrouwe seidet horer heer. die heer hadde groten gheer totten ghesonde. Ende daer en was niemant in sijnen lande die daer raet toe wiste hij nam mit hem scone nuwe cledere van sijden ende ghelt ende groet goet alsoe haer maniere was. om den heilighen man te schencken dat hij hem hulpe. ende als hij daer quam soe boet hij hem groet goet te gheven dat hij hem ghenesen woude. *Helizeus* die heilighe propheet en woude van hem niet hebben ende verboot sijn ghesin mit groter ernste dat sij van hem niet nemen en souden. Doen hiet hij hem sevenwerf baden inder jordanen ende hij soude ghenesen. *Naman* schiet mit onwerdicheit van dan ende meende och niet beter rivieren en waren in *syrien* dan in *samarien.* Doen seiden sijn dieners here of hij dij grote dinghen bevoelen hadde dan soutstuse doch doen. waer omme en wilstu dit cleyn dinck niet doen. Doen dede hij alsoe ende ghenas des was hij seer verblijt ende toech voer *helezeus* doerre ende dancte hem mit allen sijnre hertten ende seide. Nu wet ic wel dat anders gheen god en is dan in israel ende hadde hem alte gherne ghegeven van sijnen groten goede mer ten moeste niet sijn. Ende als *naaman* thuyswert

voer soe hadde *helizeus* enen knecht gheheiten *gezi* dien die ghiericheit doen noepte ende hadde gherne ghehadt vanden Juwelen. Hij liep hem na ende seide here mijn meester sijn twee propheten kindere overcomen ende hij beghert datmen hem senden wilt eyn marck silvers ende twee paer cleederen. *Naaman* dedit mit blijden sinne ende gaf hem twee marck silvers ende twee paar cleedere vanden besten. Ende als hij thuys quam vraechde *helyzeus* waer hij gheweest hadde hij seide nerghent. Doen sprack hij weder tot hem. mijn gheest was bij dij ende het is mij kenlijck datttu ghedaen hebst Ende die siecte van *lazarie* die *naaman* hadde sultu hebben ende dijn kinder ende alsoe ghevielt hen dat was sijn loen vander ghiericheit.

Laet u giericheit niet verheren
Ende willet goet niet seer begeren
Boven behoefte off boven mate.
Of ghij valter om in gods hate.

Vander xxixste ende een goede bloem gheheiten. Edelheit.

Edelheit was dander bloem die mij naest ter miltheit te handen quam daer ic u oec wat af segghen wil van hoe danigher condicie ende van wat manieren sij is. Op dat hem een yeghelijck minsche voeghen ende sijn herte daer toe wil scicken der edelheit te volghen ende mit hoerre bloem gheciert ende ghecleet te werden. Edelheit is een eersame bequaemlijcheit sprutende wt rechter claerheit der hertten. Ende niet en beghert dan doecht ende eer in allen dinghen voerwart te keeren ende mit manlijcker starcheit alle ondoecht te wederstaen ende die neder te werpen.

Die luyde heiten wel edel omme dat sij van edelen gheslechte ghecomen sijn al sijn sij onedel van natueren ende van wercken des en sien sij niet aen. och het scilt alte veel edel te wesen ende wel gheboren. Dat heiten wel gheboren luyde die vanden scilde gheboren sijn ende hebbent van hoeren ouderen ende niet van hem selven. Het is die menighe van edelen ouderen gheboren die een edel ader niet en heeft aen sijnen lijve ende is soe rechte onedel als hij wesen mach. van onghenade van oneerbarheit van ghiericheit van onscamelheit van bloedicheit van onwetentheit. van onbequaemheit. van vuylen seden van quaden regimente van onhuysheit van vuylen onnutten worden ende wreet lelic onsinnich. vol verraderie. moerdadich ende alre boesheit vol. Hoe sal die minsche edel moeghen heiten die niet edel el is in gheenen poenten noch manlijc in daden van wapen. Hij sal daer omme edel heiten om dat sijn ouders edel waren trouwen het is wel menich heilich man gheweest die kinder liet die niet wijs en waren noch heilich. Menich scoen man die kinder liet die niet scoen en waren. menich goedertieren man die kinder liet die wreet ende boes waren. Menich manlijc heelt die kinder liet die saghen waren ende vele des ghelijcs. Soe dat die kinder niet altijt ter ouder natuere en hadden noch die doecht ende dat vordel die hoer ouders

plaghen te hebben. Ende hoe coempt dan die edelheit meer te eerven dan die doecht of manheit of scoenheit of lelicheit of ander sake dier ghelijke. Sonder twivel als men die waerheit spreken sal voer gode. ende voer die werelt soe en is edelheit niet anders dan een ingheboren doecht. daer eer. scamelheit. ende manheit mede ghemenghet is. Het en mach niemant edel sijn dan bij sijnen edelen wercken der doechden. Meester *ebrardus* die den gresijn maecte seit. hij is edel dien sijn doecht edel maect anders en van niemant edel sijn. Ende of een man van slechten ouderen waer. en sal hij dan mit edelen daden niet moeghen verdienen dat hij edel sij. Sonder twivel jae hij. hij mach hem des beroemen dat hijt van hem selven heeft ende niet van sijnen ouderen. *Johannes crisostomus* seit. wat helpt eenen minsche claer ghebuerte die hem selven ontreynt mit lelijken daden ende seden. Ende wat scadet den minsche onedele ghebuerte die van claren doechden verciert ende gheedelt wort. Dat gout wort uter erden ghewonnen nochtan en isset gheen erde ende dat gout wort ghemynt ende die erde versmaet. Nu sich ist dan niet beter ende saligher dat dijn ouders bij dij in eeren gheedelt werden. Also wel machmen nu mit edelen daden op ghetoghen ende gheert worden als men over .vi^{e} jaer moecht. Ende so machtich is nu die keyser enen man te edelen diet mit edelen daden verdienen. als dij keyser dij over .m. jaer was. mer het coempt al aan die verdienten.

Nu sijn daer vele die in vortijden van ouder rijcheit selve edelheit aen ghenomen hebben als huden des daghes veel inder werelt is ende meest in *ytalien.* die en konnen ommer soe goet noch edel niet wesen van horen ouderen als die gene die selver mit vromicheit ende mit edelen werken verdienen. Soe comen bij wijlen onwetende luyde die beter willen sijn dan ander lude. Ende sij meynen dat die ghene die huden daghes edelheit verdienen. soe goet niet en sijn van horen scilde als sij. ende sijn soe overdwaalsch opt vordel dat hem haer ouders ghelaten hebben. Dat sij selve wanen dat sij van coninghen wt ghesproeten sijn. mer het soude u herde ghemelyck duncken datmen hem tbeghinsel van hoerre edelheit ierst seide.

Julius cesar die di ierste keyser was. was hij meer dan een borghers soen van romen. Ende wat was *octavianus* die nae hem keyser ghecoren was die alle die werelt rustelijc besat doen onse heer god gheboren wort. Die ierste vrancsche croen die in walschen lande quam ende die beste vander werelt waren. En quamen sij niet van *kaerl martel* die een bastart was hertoghen *philips* van *lotrijc.* Ende die vrancsche coninghen die nu sijn. en sijn sijn sij niet ghecomen van heren *hugo capet*. die vanden edelen van vranckrijck ghecoren waert tot enen coninck. Ende liet begraven mit twee anderen coninghen tot compingen in die hoeft kierke.

Die van *engelant* en quamen sij ierst niet van eenen verdreven *troyaen.* ende sijn seder ghewonnen vanden *sassen* ende *denen.* Ende daer nae van eenen hertoge van *normandien* die hertoghen van *normandien* en sijn sij niet ghecomen van *yelle* die dene dit mit rolle van *norweghen* dat lant ierst wan ende waren vischkers kinder die op die zee ierst roefden ende worden also sterck dat sij een opganck deden in dat lant dat nu *normandien* heet. ende wonnent ende heeft daer die naem om dattet die normans wonnen. die selve *yelle* nam daer nae eens walschen conincs doechter ende beheerde dat lant.

Een greve van *hollant* was voertyts die groet orloghe ende veel strijts ghehadt hadde ende oic grote sterfte in sijnen lande. Soe dat sijn ridderscap also seer verslaghen ghestorven ende vergaen was dat hij also mer als luttel of gheen en hadde. Doen ontboot hij tot eenre tijt op een pinxten dach .xl. die alre rijcste huyslude die hij in sijnen lande hadde. daer hij enen hoghen hof mede hielt ende hij sloechse allen rijder nader maeltijt ende gaff hem scilde ende wapene. daer huden daghes sonder twivel veel af sijn die van dien gecomen sijn. ende overmits outheit der tijt soe verre gheleden is dat sij menen alle van coninghen ende greven ghecomen wesen. Ende dit hebben sommighe voertijts benomen mit wil datmens inden croniken niet en heeft moeghen setten. Om datmens hem niet te verwijt segghen en soude hoe wel dattet hem groet eer waer Ende in anderen landen dicke gheschiet is ende noch daghelyx ghesciet.

Die menige is edel ende groet loefs werdich die nochtan soe oetmoedich is ende heeft anxt dat hij der eeren niet werdich en is diemen hem doet. dat is een recht edel minsche ende luter van doechdelijker claerheit ende dien is men sculdich op te trecken ende hoghe te eeren nae den worden gods. Die hem selven verheft ende seide hij is edel dat is een oprecht sot. want hij wil mit fortse gheeert wesen ende die lude en achten sijnre niet. Het waer hem beter ende eerlijker dat sijt mit doechden ende mit eerlijken daden inder waerheit verdienden. Dat sij daer omme van vorsten op ghetogen ende gheedelt worden dan sij hem selven edel willen maken mit vuylen daden Ende nemen .iij. of .iiij. onsalighe behoeftige lude die van edelen gheslechte heiten wesen. Ende vermiedense om ghelt dat sij comen voer des heeren stathouder ende sweren daer openbaerlijck dat die man vander selver clufte ende wapen is daer sij af sijn. Mer waert datse die richter wel examineerde als hij sculdich waer te doen sij en souden niet te seggen weten hoe nae hij hem luden waere van maechscap. ende oft vander swert sijde of vander spiel sijde waere. Aldus sijn sij dan edel ende houden hem selven van gheslechte te wesen daer ghij gheen bescheit af en wet. Ende neemen dan die wapen aen mit soe cleynen bruyke als of sij broeders waren. Soe is hoere edelheit alsoe reyn als een ghewasschen draftonne. Ende watmen anders seit. die edelheit spruyt wt doechden ende sij bloyet inden manne als die rose inden garde. Het is oec wel menich man van goeden edelen ouderen die nochtan selve een recht onedel ghebuer is van leden van worden van wercken ende van ghelate. Ende menich onedel man van slachten ouderen wint decke eenen soen daer alle doecht ende eerbarheit alle manheit ende hoesheit ende scamelheit in sijn. diet doch al edel maect dat van hem coempt. Men siet oec int ghemeyn. wat lieter aen wien droech of wien wan op dat hij is soe edelen man datter doecht ende eer leet aen.

Die edelheit ghelijken wij bijden *sperwar* die soe edel is van natueren. des winters inden couden nachten soe vanghet hij een voeghelkijn. Ende dat hout hij onder sijn voeten om hem daer aen te wermen als hij rustens beghert. Ende smorghens als hij wtwil om sijn neringhe soe doet hij sijn edelheit als die ghene die dancbaer is den ghenen daer hem goet af gheschiet ende laet dit voghelkijn vlieghen dat doch in sijn ghenade stont. Oec seggen die leerars dat sij sijn tweerhande van gheslachte. Sommighe nistelen in dornen ende in nederboesschen ende dese sijn die beste ende veel nutter ten

weytspele dan die ander die inden hoghen castelen wonen ende kercken tornen nistelen. In een teyken dat sij bij wijlen beter sijn die van laghen slechten bloede sijn. dan vele die wt hoghen gheslechten ghesproten sijn Soe dat hem billic niemant verheffen noch verlaten en sal op sijn hoghe comste. want soe langhe als die werelt staen sal soe sullen grote gheslechte te niete gaen ende cleyne gheslechte groet werden. Alsoe hevet altoes geweest ende dit heeft god selve ghesproken. Sinte *gregorius* seget. die edelheit des vleesch ende des bloets en maect dan minsche niet liefghetael tot gode. Mer die edelheit van doechden is gode bequam ende wordt bij hem ontfanghen ende ghestelt inder ewicheit. Sinte *jheronimus* seit voer gode en is gheen vrijheit van edeldom dan claerheit van doechden. Die rechtverdicheit der natueren en heeft die wereltlijke edelheit niet ghegheven mer sij sompt wt begherten van hoechheiden. Sonder twivel edelheit en is anders niet dan een luterheit off claerheit der ingheborene doechde. blivende inden minsche ghestadelijc ende bewijst wort mit seden der edelheit ende mit doechdelijken werken.

Die edele *tytus* ende *vespacianus.* sijnen vader wt doechdelijker claerheit hoerre minschelijker sinnen namen aen om des heilighen propheten *jhesus* mynne die tot *jherusalem* ghedoot wart. ene heerlijke wrake te doen hoe wael sij beide heiden waren. Dwelcke sij volbrochten ender der joeden alsoe veel versloeghen dat sij .xxx. joeden vercochten om enen penninck. om dat sij den enen warachtighen god vercocht hadden om xxx pennighe.

Doe heren *batran* van *clabri* coninc *tstavel* van *vranckrijk* ghevanghen was vanden prince van *waels* coninck *edewarts* soen van *enghelant.* Ende als hij oirve doen soude ende van hem scheiden boot hij groot ghelt voir sijn oirve. Ende die crone van vrancrijck woude daer voergheven c^m vrancken datmen hem sijn oirve verdraghen hadde. Doen sprac dij vrij edel prince nu moestu ommer oirve sweren ende staefde hem den eet. Dat hij die crone van *enghelant* nummermeer goet doen en soude ende dat quaetste dede ende hielde sijn ghelt toe. waer edelheit is daer coempt sij gherne wt sij en wil niet verholen wesen want sij is wel toechlijck ende werdich alre eeren.

Salustius die grote vermaerde doctor als hij wt slechten oetmodighen gheslechte om sijnre groeter claerheit wille van doechden dair hij af vermaert was. te romen verheven wort tot hogher eeren ende verheven inder cenate. Soe was daer een edelynck gheheiten *tranquillius* die desen berespede mit scimpenden worden. ende verweet hem dat hij van armen luden was ende niet werdich en waer tot dier eere te staen. Deze *tranquillius* al was hij van edelen gheslechte hij was ghenedert ende ghedaelt overmits roekeloesheit ende quaden regimente sijns leven. *Salustius* antworde den onnutten wael gheboeren man mit saechten doechdelijken worden ende seide. Du *tranquilli* hebs onrecht ende sprekes op mij onbillik ende sonder reden. Ick ben gheboren van enen oetmoedighen armen gheslechte ende bij goenste der goeden om mijn lieflijke weldaden en [*l.* ende] om der doecht die mij ingheboren is. soe dat allen die van mij comen hem verhogen sullen der edelheit ende vordele die hem van mij comen sal wesen. Ende du mitter oneerbarheit dijns lijfs ende mitter vuylre onutticheit dijns levens hebste die selve onedel ende oneerbar gemaect. Ende allen die van dij comen sullen

voert aen besmet ende onsuver wesen bij dij omder lelicheit dijnre onedelre daden. Soe dat sij hem ewelijck bedroeven sullen als sij dijnre ghedencken.

Die cenatoren ende ghemeyn cenaten gaven *salustio* groten loof vander antworde ende hij wart noch vele hogher verhaven. Ende die ander wart versteken ende sterf in armoede ende in onsalicheit nae sijn verdienten.

Beroempt u niet uwer ouder saghe.
Weest selve edel ende edelt u mage.
Die wel doet dats een edel man.
Den onedelen ich niet prijsen en can.

Vander xxxster ende een snoede bloem Onedelheit

Een ander bloem was daer bij die seer scoen gheleik te wesen in aensien van buyten. Mer van binnen was sij vuyl ende onreyn ende van crancken prijse gheheiten onedelheit. Van oneedelheit en weit ic niet vele goets te segghen dan soe wie valsch is ende loghenachtich nydich ende clapachtich. onhoessche ende onsedich. oneerbaer ende meynedich. Haert ende wreet ende onghenadich licht van worden ende ongestadich ende sonder ontfermherticheit die gherne quaet van vrouwen seit onwetende ende bloede ende vanden sijnen ghevet noede ende die scamelheit verloren heeft. dit is hij die onedelic leeft ende is onedel over al hier boven ende int artsche dael.

Wie van natueren onedel is al waren sijn ouders coninghen ende vorsten gheweest sijn gheslechte en sal hem nummermeer edel maken. Het valt wael ende veel in *ytalien* dat lude van slechter art bij groten goede ende ghelde ende mit verraderie diemen daer vele pleghet tot groten state te comen. Als sij een stat winnen of .ij. of .x. of .xij. castelen daer toe sijn sij edel als sij grote heren sijn trouwen neen sij sijn tyrannen ende gheen heren Die oec gheen recht gheboren heer en is. dat is een tyran. het scilt veel een recht natuerlijc heer ende een tyraen. want een natuerlijc heer mynt dat lant ende die lude houdende sijnen staet ende regherende sijn lant tot sijnre eeren ende ten meesten orbaer ende salicheit des lants. Mitten ingheboren goeden edelen luden die daer meest in te verliesen hebben want sij sorgen voor verderffenisse des lants.

Dese natuerlijke heer doet vonnisse ende recht hij vordent edele saken hij bescermet die goede ende verjaecht die quade. Mer een tyran die een lant vercrighet al sonder recht teghen reden ende besceit. Of wint mitten swerde daer hij van rechts weghen niet toe gheerft en is ende coempter in mit cracht ende mit ghewelt als vele ghesciet overberch in *ytalien* dat wij *lomdien* heiten. Die is altoes den goeden haert des lans salicheit ende soect sijn ghenoechte Die hem meest tegen waren int vercrighen daer gaet hij bloedelijc toe ende helptse wech. Die rijcste ende beste verwijst hij ende mit horen goede maect hij arme onnutte luyde rijck. Ende al mit vremden luden soe regeert hij sijn lant diet liever saghen vergaen dan welvaren. Die rijke ingheboren lude en betrout hij niet om dat sij hem recht ende mit reden wederstonden. Daer sij lof ende eer aen beghaen hebben ende billijken

daer om te bat geloeft souden sijn. Want daer en derf niemant aen twivelen doet een man een boverie of verraderie an die een sijde hij doetse oec wael aen die ander sijde. Dus heb ic u onderscheit gheseit vanden natuerlijken heer ende vanden tyran. Men vindet wijser lude ghenoech die niet en weten wat een tyran is. dan sij meynen dat alle die bose wrede luyde tyran sijn dat sijn sij toch in een manier van spreken. Want tyran coempt van wt eenen *grieken* worde *tijro.* ende beduyt in duytsche starc of onsalicheit ende in latijn *fortis* of *angustia.* Die onedele tyranne verderven al daer sij macht hebben sij wangonnen alle luden hem welvaren dan den ghenen die hem stercken in hoere quaetheit ende prijsen allen dat sij doen Sulke onedele lude maken sij edel van state ende van goede. mer sij en connen hem ghene doecht gheven die sij selve niet en hebben.Die onedelheit is wel te gelijcken bijden zwijne. want een swijn is wel mit recht een vercken gheheiten. Het is onreyn stinckende ende vuyl onscamel gulsich oncuysch ontierich ende sonder eenighe doecht also langhe als levet. Dair omme seitmen. een verken en doecht niet eert aen die balke hanghet soe heeft men sijn vleesch liefs. Also en doech die onedele minsche niet voer die tijt dat hij doot is soe heeft men sijn siele lief. want soe doet men voer hem bidden dat hem god sijn sonden vergeven wil. mer als hij leeft soe wort hij ghevloect van allen luden.

Onedele sijn vele gheweest als *hanibal* die soe groete wreetheit dede over die verwonnen *romeynen.* Ende soe vele dier dede dootslaan dat hij .iij. mudde vol ringhen ende vingherlinghen af hadde die den doden vander hant ghenomen worden. dat daer bitterlijken ghewroken wort als reden eyschede. Soe dede die onedele *nero*. die sijn moeder dede op snijden omdat hij sien woude waer hij lach eer hij gheboren was. Van onedelheyt en is niet anders te segghen dan soe wie boeslijc ghierlijck oneerlijc ende onscamelijck leeft dat is een oneerlijck minsche al waer hij van coninck gheslachte. Ende wie doecht eer ende miltheit. scamelheit ende stercheit in heeft. dat is een claer man ende edel in allen enden alwaer hij oec een huysmans bloet soe sal hij edel wesen.

Wacht u seer van onedelheit.
Want dats een ghemeyn quaetheit.
Daer nye doecht wt en quam.
Sent dat ghescapen wart adam.

Dits vander xxxister ende een gode bloem gheheiten Goedertierenheit.

Fantasie ende vreemde ghedachten deden mij dieper inden corf mit bloemen tasten. Soe dat ic dar onder die ander vant een alte soete bloemkijn dat was goedertierenheit. Dat is een moeder van doechden want die goedertieren is en heeft gheen ghebreck van enigher doecht. dan of hij ghebreck hebben moecht een deel inder wijsheit soe mach dat dan simpelheit heiten

ende eenvoldicheit. Goedertierenheit is ghemeyn allen doechden. Want onnoesel luyde slechte sedighe envoldighe scamele rechtverdige ghedoechsamme huesche edel ende sachtmoedighe. dese sijn allen goedertieren ende goederhande.

Die goedertieren sympelheit is te ghelijken bijden conijne dat een recht eenvoldich goedertieren ende onnosel beestken is. Het laet hem verbieten ende verwennen van eenen forette ende van een harmelijn dat noch cleyner is. Het en weet alsoe vele hulpen noch behendicheit niet te visieren dart hem mede verweren of behelpen mach dan alleen metten voeten dar toch niemant mede deren en mach. Alsoe is die slechte goedertieren minsche als men hem yet misdoet dat lijt hij sonder weeren ende sonder eenighe vonden te vinden. Ende hij beveelt sijn saken gode diet al voer hem bewart. Simpelheit is van vele manieren daer is goede simpelheit daer wij af spreken. Daer is oec een ander simpelheit die quaet is dat is bose innicheit die inden ypocriten is daer ic bij voer wel af ghesproken hebbe. Het schijnt die menighe van buten goederhande te wesen. mer hij is binnen al vol venijns listich ghierich ende loos. dat is eene valsche simpelheit ende gheveisde loesheit. Het is een groet ghescil tusschen den goeden ende den quaden. nochtan die goede eert alle man. Die goede set sijn dinghen al op reden ende mate. ende wie der reden ghebruyct sal ghesalicht worden ende wie gheen reden gebruict die en heeft gheen eere.

Die naem vanden goedertierenheit is alte lovelijck ende werdich te eeren. want beter ist eenen goeden naam te hebben ende vermaert te sijn in doechden. dan grote rijcheit ende goede salve. Die goede naam blijft eenen minsche altoes ende inder ewicheit. Goederhande minschen sijn die ontfermherticheit hebben ende eenvoldich ende ghedoechsaem ende lijdende sijn in wederspoet. Ten is gheen wijs man sonder ghedochsamheit noch gheen doer sonder toirn. *Paciencia* dat is gedoechsamheit soe is sij selden in voerspoede mer die van wederspoet wert verdruct ende daer omme die hulpe sijns gherechticheits niet boghen en laet dats een recht ghedochsam minsche.

Dat een lijdsamich is ende nochtan hat ende nijt int herte draghet dat en is gheen doechdelijke *paciencia.* mer ten is niet dan een dechsel des torns Dat quade dat ons lude ghedaen hebben des in sullen wij op hem niet ghedencken mer wij sullense daer af berespen ende om hem screyen ende voer onse meesdaet wenen. want die ghene die quaet lijden en salmen niet bewenen mer die quaet doen behoven veel bescreyet te sien want sij meesdoen hem selven alre meest.

Die goedertieren ysaac leet herde doechdelijck dat sijn vader hem opten berch leyde om gode offerande mit hem te doen *Maria* moyses suster sprac wredelijc op *moyses* ende gaf hem vele quaeder worde die hij verduldelijck leet. Ende god plaechdese dat sij malaets wart ende *moyses* dede sijn ghebet voer haer ende sij ghenas. Aldus soe loende hij quaet mit goet als den goedertieren minsche toe behoert ende wij allen sculdich sij te doen.

Die ghedoechsam *job* naem goedertierlijc ende verduldelijc dat hem god verleende. Hij worts al sijns goets quijt ende verloes al sijn kinder ende dieneren. Ende die selve vrinde die hem bleven alse sijn wijff ende sijn maghe die deden hem noch also veel onghenoechten daer toe. Hij seide altoes god diet mij gaff. hevet wijder ghenomen. also alst den here ghenoecht soe ist ghesciet die name gods sij ghebenedijt. Dus dancte hij altoes

gode. ende daer om plach sijn wijf hem te verspreken dat hijt soe verduldelijke nam. daer om wert hij om sijnre groter gedoechsaemheit grotelijc versien van onsen heer god diet hem daer nae hoechlijck versette ende gaf hem allen dinghen die helfte meer dan hij voer ghehad hadde. Onse heer god sprict inder evangelien. salich sijn sij die ghedoechsam sijn want sij sullen gods kinder heiten. Oic seit hij salich sijn sij die sachtmoedich sijn want sij sullen dlant besitten dat is dat ewighe leven. Voert seit hij salich sijn sij die reyn van hertten sijn want sij sullen god aensien. ende salich sijn sij die wenen als goede minschen doen om hoer sonden want sij sullen ghetroest werden dat is te weten inder weicheit. Men mach mit doechden ende goedertierenheid alte veel goets doen datmen mit hardicheit of mit onwerdicheit nummermeer doen en soude moeghen. Want daer staet ghescreven. sachte antwort brect die gramscap. denct om dat wort ende gheeft den quaden toe ende verwint mit doechden wie dat meest verdracht die wint den strijt. Ende *catho* seit. du sult omme gaen mitten goeden. Dar staet ghescreven inden souter mitten goeden sultu goet werden ende mit den quaden sultu quaet worden. Daer omme sullen wij aen neemen leeringhe van doechden op dat die here niet tornich en werde ende dat wij den wech gaen der rechtverdicheit.

God mint die goede ende haet die quade soe moghen wij alte gherne ommer goedertieren wesen. op dat wij van gode ghemint werden. want die ghene die hij hatet laet hij verloren blijven inder ewicheit. Ende sijn gheminde vriende trect hij tot hem ende troestse inder ewigher vroude. Soe weest dan goedertieren ende lijt voer god ende om des besten wil. als dat wijfken dede die dij joeden inden tempel brochten voer onsen heer *jhesu* ende seiden dat sij overspel ghedaen hadde. Ende doen sijt goedertierlijken leet ende niet en sprack doen sprac onse heer voer haer ende vertaeldese soe dat sij hoer lijf behielt doense die joeden gherne ghesteent hadden.

Ymmer werden die goede bescermpt van gode al ist dat sij bij wijlen yet lijden bijder ghehenckenissen gods. *David* waert wel ghepersequert van saul dat leet hij doechdelijck ende was oec bij wijlen weel in *davids* machte *saul* te doden. ende en dedes niet. daer omme wairt hij hoechlijck gheloent ende coninc ghecront in *israel.* Laet ons niet ghebreclijck vallen in weldaden als wij tyt hebben ende doen goet allen luden ende namelijc den ghenen die vast sijn int ghelove. *Salomon* seit die simpelheit der goeder minschen salse voert stueren ende die scalheit der quaeder minschen salse verderven. God seit wij sullen simpel wesen als die *duve* bij den *duve* machmen goedertierenheit ghelijken. want ten is gheen voghel alsoe eenvoldich als die *duve.* men seit die *torttelduve* en heeft gheen galle alsoe en heeft die goede minsche gheen boesheit in noch bitterheit van nijde. Gregorius seit het moghen wel rechte goede minschen wesen die onder die quade goet blijven. Daer om suldij u wachten vanden quaeden want die een minsche besmet vanden anderen. wie hem bijden slijke set hij wortter decke af besmet. Die goede en sijn gode niet bequaem die mit den quaden besmet werden. vele dinghen scijnen bij tijden goet wesen die doch niet goet en sijn want sij en werden niet ghedaen wt enen goeden moede. Daer omme soe is warachtighe vermoedinghe des levens inden werken der doghet ende niet in een toechsel der teyken. want die tekene vallen dicke onghelijck den wercken.

Die doecht behoert een yeghelijck toe dat sij in duysterheiden verlicht. mer ondoechte al woude sij inden lichte gheset sijn sij soude nochtan al verduysteren. Sinte *augustijn* seit. het is een sachtmoedich goet minsche die der onedelheit wijct ende gheen wederstribbicheit en maect tegen den quaden mer verwint dat quade mit den goeden. Die goede man sal den quaden sparen ende soe een minsche hogher ende rijcker is hoe hij lijtsamigher ende saechtmoedigher wesen sal. Ende soe een minsche hoegher is van mogentheide hoe hij oetmodigher sijn sal in doechden. *Seneca* seit gheen van allen doechden en voecht bat an eenen vorste dan goedertierenheit.

Van *josephs* goedertierenheit waer wel vele te spreken ende van sijnre paciencien hoe lijdende ende hoe ghedoechsam hij was. Sijn broederen waren hem allen hatende om dat hem die vader liefste had ende om sijn ghenoechlijck ende bequaemlicheit. Ende om dat hij sijnen vader den droem ghespeldet hadde soe hieten sij hem den droemer. Sij worpen hem in een oude cisterne ende namen sijn overste cleet ende maecten dat bloedich mitten bloede van eenen diere ende brochtent den vader mit gheveisden rouwe. Doe meende die goede alde jacob dat een quaet dier sijn kint verbeten hadde Doe verdochten sij hem als dattet kint sterven moechte ende naement wter cisternen ende vercochtent den copluden van *hysmael* om .xxx. silver penninghe ende waren dij selve daer god om vercocht was. Daer nae waert hij beloghen van *putifers* wijf die gherne bij hem in sonden gheweest hadde dat hij niet doen en woude. doen waert hij ghekerkert. Ende alle dese onghenoechte laste ende verdriete leet hij mit saechtmoediger hertten en stont na gheen wrake ende en claechdet niemant dan gode. die halp hem als sijn goedertieren rechtverdicheit toe behoert want hij selve ghesproken heeft wie ghestadich blijft totten ende dij sal daer om behouden blijven.

Weest goedertieren sonder hat.
Ende volgt nae job den rechten pat.
Ende nae josephs ghedoechsamheit.
So wort u gods hulpe bereyt.

Vander xxxiister ende een snoede bloem Quaetheit.

Ter eren vander goedertierenheit daer ic u af ghesproken hebbe so wil. ic u oec segghen die vulheit van eenre onnutter bloemen die hoer rechte dootlijke viant is. ende heit in latijn *malicia.* dat is te seggen quaetheit of loesheit Al sijnt .ij. name sij beduden eyn sake daer niet goeds af te scrieven en is. Alsoe sinte *bernart* seit soe en is quaetheit anders niet dan een smake des quaden ende sekerlijc het valt ghemeynlijc Een boes mische die eene ghenoechte of smack inder quaetheit ghescreven hevet. die worter alsoe in ghewortelt dat hij daer mede groyet ende sijn hertte verblijdet hem als in quaet doen mach.

Als *nero* dede doen hij die stadt van *romen* sach bernen ende die heilige apostolen dede doeden ende noch menich ander quaet dede ende beval te doen dat alte lanck tot deser tijt te scriven waer. Soe dede *herodes* die bose creatuere die hem niet en ontsach alle die jonghe kinderkijn te doden totter somme van .c^{m}. ende .xliiij^{m}. Soe was die boese *hecuba* die doch eens conincks wijf was van *troyen.* Ende ymmer vroewen toebeheert goedertieren sachtmoedich ende ghenadich te wesen Die hadde *acilles* gescreven ende dach bescheiden te comen inden tempel tot *troyen* om mit hem te sluten vanden huwelijck tusschen hem ende *pollexina* hoer dochter. Al waest dat hij *hector* hoeren soen doot gheslaghen hadde dat was in eenen bloedigen strijde ghesciet Ende sij hadde hem doch een goet gheleyde toe gheseet want hij nae haer dochter ter eeren stont. Ende hadde hijse ghecreghen *troyen* hadde staende ghebleven mer die goeden en woudens niet ghehenghen want des volx hadde daer te voel over enen hoop gheweest ende die werelt was luttel besedt. soe waest nutter dat sij ghedeilt worden inder wijder werelt. Als deze *achilles* quam ende niemant mit hem en bracht dan *patroclus* den edelen hueschen jonghen man van sconincs bloede. So hadde dese bose coninghinne *paris* haren soen dar toe ghemaect ende quam heymelijck ende scoten mit enen strale int hole van sijnen voete. daer hij voer *appollo* hoer afgod knielde nae hoerre ewee ende overvielen hem mit cracht van volke ende sloegense beyde doot boven ghelove ende goet gheleyde.

Die legisten houdent voer alte grote ondoecht ghelove ende voerwaerde te breken die bij ede confirmeert sijn. want is een man die meynedich is niet wt allen ghelove ende ewelijck ghesent. vrijlijken het mach hem een wijle ghelucken mer het sal een quaet ende hebben. Ende wair sij sijn daer en plecht gheen seghe te vallen want sij sijn van goede verwaten ende ghehadt Die ierste meyster van boesheit was die duvel daer alle boesheit ende valscheit wt ghecomen is. Daer om soe moeten die quade scalcke des duvels scoliers wesen want in sijnre scole leestmen vuyle consten. Daer leestmen verraderie loesheit ongerechticheit luxurie sweeren drieghen ontuyheit [*l.* oncuy(s)heit] lieghen clappinge loegentale ende allen quaden onnutten saken. [Doen die paus *gilbertus* wt walschen lande gheboren bij orliens den duvel lijf ende siel op gaf om wille te vercrighen. Doe ginc hij tot sijnre scolen ende en dede after dien nye goet. hij waende den duvel te verscalcken mer die duvel was hem te scalck Hij meende sijn siel te behouden alsoe langhe thent hij te *jherusalem* misse dede ende dat consenteerde hem die duvel dij vol is alre scalcheit ende liste Ende op een tijt gebuerdet den paus dat hij misse doen soude in die capelle daer ic in gheweest hebbe ende is gheheiten jherusalem daer die paus niet op en achte. Hodat daer verghinc mitten paus doen misse wt was dat waer hier alte langhe te scriven oic en roertet onser materien niet dan die scalcheit van den duvel daer ic voer af sprack.]

Die bose lude die gheloeft sijn bijden heren dat sijn grotte potte vol venijns. want sij vergeven den heer mit quaden rade. ende venijnen alle goede saken mit oeffeninghe der quatheit ende mit voersettinghe der ongherechticheit. Eyn quaet minsche die macht hevet dat is een duvel inder werelt. want hij en ontsiet hem niet ende wort verhardet inder quatheit. als *pharao* coninc van egipten dede die den volck van israel also vele verdriets dede. [Oic mede die bose coninghinne *iocta* die te *parijs* in soe grater oncuysheit leefde daer ic voer af ghescreven hebbe int capittel vander luxurien. Ten was hoer niet ghenoech dat sijse alle doode ende inder seyne dede verdrencken als sijse tot haren vuylen wille ghebesicht hadde. mer die laeste clerck die bij hoer

was hadde vast vernomen dat sij niet weder en quamen ende dacht hoe dat wesen moecht. Soe dat hij eenen heymelijken vrint op hem dede wachten mit een bootkijn dien vissche ende hij behielt also sijn lijf Doe cochte hij vele voghelkijn ende bant elc aen sijn been een ceelkijn daer instont ghescreven dat die coninghinne sulken wijf was. Doen wert sij soe boes ende verwoet in quaetheiden dat sij op een tijt alle die clercken vander universiteit ten eten hadde op een scoen velt buten *parijs*. Daer hadde sij mordadige lude toe ghemaect dij om ghinghen ende namen elcken sijn mes wantse coninghinne sien woude ende doen sloghen sij allen die clercken ghelijck doot.]

Bijder quaetheit machmen ghelijken den wessel dat een cleyn dier is mer het is soe viantlijc ende soe scerp inder quaetheit dattet gheen venijn noch ander dier ontsiet soe haert is in sijnre quaetheit. Die quaede en meent niet dat yemant goet is ende siet hij doecht van eenen anderen hij sallen berespen om sijn doecht te vermynderen. alsoe hij den goeden altoes hatet ende dat is een prove des goeden levens. want wanneer du den bosen beghinst te behaghen soe meshaechstu gode. Ende alstu den bosen meshaghes soe moechstu weten dattu doecht beghinst te vercrighen. Die ghene die dij goede berespen of bespotten dat sijn rechte viande gods. die den

anderen doechdelijken wil berespen oft vermanen die salt hem openbaer segghen ende en sal hem achter sijnen rugghe niet becallen.

Van quaetheit seg ic u niet meer.
Wacht u daer voer dat is mijn leer.
Blijfdij in quaeden boesen leven.
Dat valsche venijn wort u ghegeven.

Die xxxiiiste een goede bloem gheheiten. grootmodicheit.

Magnanimitas in latijn is in duytschen te segghen groetmoedicheit die vant ic mede onder die edele bloemen dar sij doch een af is van groten prijse. Ghij sult weten dat groetmodicheit en is oec gheen hoemoet noch hoverdie mer het is een edel doecht daermene vele lelicheit van sonden mede versmaet: want een sterckmoedich man kent hem selven te goet daer toe sonde of quaet te doen. Ende wie groetmoedich is die draget een groet hertte vol doechden omme cleet mit eeren ende mit rechtverdicheit. *Tullius* seit die moet van enen groetmoedighen man wort bekent bij sijnen hoghen werken Groetmoedicheit heeft veel goets op der erden ghebracht. want ten was nie dier noch dinck ter werelt also fel noch soe sterck noch soe scerp noch soe wreet ten is mit eenen minschelijken moede verwonnen gheweest.

Desen is te ghelijken bijden *geervalc* die soe groet van moede ende soe edel is dat hij liever den doot van hongher an ghinghe dan hij stinckende vleesch of vuyl aes eten soude. ende altoes pijnt hij na grote voghele te vangen ende spart die cleyne. Alsoe behoert den groetmodighen man mechtighe lude aen te vechten ende te berespen van sondelijken daden ende van ongherechticheit dier sij veel hanteerden in allen landen. Ende cleyne of arme oetmodighe lude sal hij laten in vreden in rusten. Die bij deser ernstiger moghenheit die glorie vanden hiemelschen rijke beghert te vercrighen. op dat hij bijden grade sijnre goeder lovelijker werken op climmen moghe totter hoechster zale die hij beghert heeft. Aldus moghen wij mit wel doen onse leder selve tymmeren hier inder erden. daer wij mede climmen willen ter hiemelscher vrouden.

Mit enen groetmodighe hertte. stont *moyses* voer den coninc *pharao* ende vraechde hem waer omme hij tvolck van *israel* niet van hem en woude laten scheiden alsoe hem god die coenheit in gaf. Starmoedich ende vroeme in gode waren *josue* ende *caleph* doen sij den heidenen lande over die *jordane* verspriet hadden ende seiden totten volke van *israel* gae wij vrijlijck tot hem op waert ende laet ons hoer lande besitten wij sullense wel winnen.

Groetmoedicheit dede den inghelschen coninghen vele strijden doen winnen tegen den *fransoysen* die hem onghesien te winnen waren. Groetmoedicheit dede *troyen* winnen daer menich groet volc in was ende vele groter heren. Sij dede die goede *cipio* die stad van *karthago* winnen. Sij dede den goeden keyser *lodewijc* van *beyeren* .ij. strijde winnen teghen den

hertoghe van *oestrijck.* Sij dede hertoge *willem* van *hollant* den strijt winnen mit cleynen volke teghen den ghestichte van ludick mitter hulpe gods ende bijstandicheit des hertoghen van *burgonden* sijnen swagher die hij tot sijnre hulpe ghebeden hadde.

Men leest inder hystorie van *romen* hoe dat een machtich here orlogede teghen die van *romen* dese here was gheheiten *pirus* ende hadde bij hem dien hij wel betrouwede een meester van medicinen. die wel kende dat die *romeyne* rijc waren van goede ende van gelde. Ende dese *medicus* screeg heymelijc aen dij van *romen* wouden sij hem gheven sulke summe ghels als hij begherde hij woude sijnen heer vergeven Die romeyne antwerden hem weder wt hoerre groetmoedicheit dat sij alsulker dienst niet en begherden. Ende en wouden sijnen heer niet winnen mit sulker lelijker verraderie mer mitten swerde ende mitter moghender hant. ende lietent desen *pirus* weten dat hij hem wachten soude voer sijnen meyster dat hij van hem niet en worde vergheven noch verraden.

Groetmoedicheit is een eerbaer doecht.
Die den menighen heeft verhoecht.
Weest coen in goede ende niet vervaert.
Soe wort u loff ende eer vermaert.

Vander xxxiiijster ende een snoede bloem gheheiten. Ydel glorie.

Ydelheit of ydel glorie dat is seer ghelijck ende is een oncruyt dat ich vant bij der groetmodicheit daer ons die lerars af segghen dat sij is van .ij. manieren. In eenre manire soe ist ydelheit dat een minsche sijn doecht ende sijne manier van groten daden toent onder den luden van buten. om vanden volc gheprijst te wesen ende in sulke manieren meynen sommighe dattet gheen sonde en is. omdat *salomon* ende *thobias* seggen dattet beter is enen goeden naem te hebben dan rijcheit. Die ander manier is dat een hem selven hogher ende beter ende rijcker achtet dan hij is of beroempt hem meer te hebben dan hij heeft inder waerheit.

Die in doechden gheloeft wil sijn ende in eeren werden vermaert die wacht hem van al sulker ydelheit want daer een gheck eer ende lof bij waent te crijghen daer af compt hem scamel scande.

Dese ysel glorie machmen ghelijken bijden *pau* die alte groet behagen heeft in hem selven ende is van buyten seer scoen boven allen voghelen van plumen ende van vederen. Ende en beghert niet dan sijn vederen te strijkene ende hem selven scoen te maken om lof te hebben vanden ghenen diet sijn.Alsoe is die minsche die in sulker ydelheit leeft ghelijc als deze rosen treders die hem scoen cleden. hen haer kemmen als wive. Die wijsheit noch eer noch scampte noch rechte groetmodicheit en hebben. Ende schijnen van buten heerlijc manlijck ende wijs te wesen totter tijt toe dat sij spreken dan

soe hoertmen wat sij in hebben. Soe langhe als der *pau* swicht soe houtmen voer een heerlijck voghel. Mer als hij gheluyt slaet dan is lelijc ende onbequam soe heertmen [*l.* hoertmen] wel datter niet in en is. Alsoe ist mitten man daer dese ydelheit ende waenwise in is als men sijn worden hoert soe laten elc man gaen ende en acht sijns niet. Sinte *gregorius* seit. beroeme onghehorsamheit ypocrisie dat is gheveisde heilicheit. twist ende nuwe vermoedinghe des hertten. dese comen allen wt ydel glorie ende wt ydel ghedachten die nerghent voer en comen. ydelheit der ghedachten is seer ghelijc der hoverdien want ten is niet anders dan begherte des lofs vander werelt ende van hoghen dinghen te roemen ende hem selven te prijsen dat doch tegen der wijser leer is. want *catho* seit. Ten sal niemant hem selven prijsen noch lasteren. Die ijdel hoverdie en can niet swijghen sij wil altoes spreken. ende mitten sprake maect sij haer selve te spotte. Alsoe ist den hoverdighen groet arbeit quaet te sien ende niet te moeten of dorren castien.

Die begherte des lofs vander werelt is recht als een heymelijc mordenaere. Die hem voecht bij die ghene die in dij rechte heerstrate gaen. Op dat hij heymelijken sijn swert wt trekene moeghe ende doden den ghenen die daer bij hem gaet. Hebdij ghenoechte in lof te hebben soe soecten lof die van boven coempt. want wat lof vanden luden coempt alsoe die scheen soe is hij vergaen.

Hebdij goet ghedaen daer u lof af toe behoert dat en suldij selve niet seggen die gheene diet sijn af vernemen sullen uwe eer wael daer af breiden hebdij yet verdient.

Sampson had onghewapent eenen lewe verwonnen ende hem die kinnebacken opghebroken nochtan en gaf hijt sijnen ouderen niet te kennen. *Nabugodonosor* dede contrari daer hij ginc wanderen in sijnen sconen palleyse te *babylonien* soe sprac hij wt eenen ydelen dwasen sinne. Es dit niet die grote stat van *babilonien* die ic heb doen tymmeren tot enen huyse mijns rijcs. in die crachte van mijnre moghentheit ende inder glorien mijnre cierheit. Als die ghenen god en kent soe sprac hij beestelijc ende daer om plachden god als voer staet ghescreven dat hij vij Jaer inder wildernisse was als een beeste. Het is een herde ydel glorie die wij ons selven toe scrieven daer wij gods bij vergheten. want daer mede maken wij ons een wech ter ewiger ydelhelheit.

Van ydel glorie lesen wij inder vader boec hoe dat een goet gods vruchtich man een pelgrimadse ginck soe dat en engel gods in minschelijken schijne bij hem quam ende oec mede den wech ghinck den hij gaen woude. Doe quamen sij daer sij voer een stinckende prijde leeden. dair stopte die pelgrim sijn nase voer die onreyne lucht ende die enghel en achte des niet. Corts daer nae leeden sij vor een hof daer alte sconen wijf stont ghesciert ende bereet al vol der werelt ydelheit als sij mochte ende haer selven seer wel behaechde. Daer stopte die enghel sijn nase ende dese goede slechte pelgrim haddes vremde ende oec toirndet hem eens deels dat hij hem voer dat scone wijf stopte ende niet voer die vuyle prijde. Ende als hijt den enghel vraechde wat hij daer mede meende soe antworde den enghel ende seide. Die ydel glorie is voer goede stinckende boven allen prijden ende dat wijs was vol ydelheit. denck hoe sij dan ruyken mach. Ende mit dien verloes hij den enghel sijns gheselscaps ende en sachs niet meer.

Die meeste ydelheit die ic huden des dages der werelt weet daer die minschen vele bij neder ghetoghen werden dat is dese ydelheit ende onnutte glorie van den bereytsel der vrouwen aenden hoefde ende namelijck in walschen landen. Daer groete hoverdie ende ydelheit in stect ende gheen eerbaerheit noch manire noch soeticheit. Dan al waer een wijf sachtmoedich ende goedertieren sij soude in dier bereydinghen hoverdich schijnen quaet ende onwerdich. Ende *salomon* seit vele spreken ende qualic te doen daer mede bedriecht die minsche hem selven ende allen dat hij ter werelt bedrievet sonder gode te dienen dat is ydelheit der ydelheit ende alle eest ydelheit.

Vrinde wilt mijn leere mercken.
Laet ydel worde ydel werken.
Ende wacht u van ydelen saken.
Of gods torne sal u ghenaken.

Dies die xxxvste ende een goede bloem geheten Simpelheit.

Gherne woude ic wat godes seggen van rechter simpelheit dat hoer natuerlijck is want het is een alte scone bloem. Mer overmits dat sij seer ghelijc is der goedertierenheit ende ghedoechsamheit daer ic voer af ghesproken hebbe. Soe en bricht niet vele anders van haer te scriven dan een luttel daer ic hoer doecht mede wil vercieren ende voert setten ter eeren. wat mach soeter ende bequamer wesen dan onnosel simpelheit want daer en mach ymmer gheen quaet wt comen het en isser niet in. Elck vat gheeft wt datter in is ende dat daer niet in en is dat en canre niet wtcomen.

Eenvoldicheit dat is simpelheit in somighen duytsche ende onnoselheit dat is haer suster. ende sij en willen niet verscheiden wesen waer die eene is daer is die ander. Onnoselheit is in latijn gheheiten *Innocencia* dat is properlijc te seggen niet scadelijc. want wie onnosel is die en doet niemande scade noch en doet des niet om enich dinck hij soude hem niet daer konnen toe gheven yemande te bescadighen.

Dese soete bloem is te ghelijken bij den lamme dat is dat onnoselste dat simpelste ende onscadelijcste dier datmen vindet. Ende daer om soe ghelijc men den onnoselen *jhesum* des levende gods sone bijden lamme. Watmen hem doet en vertornt hem niet het gaet tot sijnre doot onnoselijc alsoe als ter weiden gaet ende wat beesten hem misdoen ten doot gheen were anders dan mitter stemmen claghende. Niet anders en doet die simpele onnosele die verdraghet al ende claget gode in sijnre herten swigende ende bydende in groter verduldicheit. Alsoe en hanteerde die gods soen oec gheen hardicheit teghen die ghene die hem pijnden ende doden Dan dat hij sijnen hiemelschen vader aenriep mit bitterheit sijns hertten ende jamerlijker stemmen.

Sinte *augustijn* seit. Onse abijt ende cledinghe en sal niet te overdraghende wesen of openbaerlijck wtnemende. Ende wij en sullen ons den

luden niet te behaechlijc maken inder cleedinghe mer in goeden seden. Sonder wederstandicheit sullen wij oetmoedelijck lijden liever dan wij wter onnoselheit dwalen souden in haerdicheit der sonden.

Machabeus vrienden hadden liever te sterven in hoerre simpelheit dan sij ghestreden souden hebben op eenen vridach. ende meenden god alsoe te vertoernen ende dat sij daer aen sijn ghebot ghebroken souden hebben. Doe ezau jacob sijnen broder draighede doot te slaen doen hadde hijt wel ghebeert mitter hulpe sijns vaders. Mer neen hij ontsach hem gods ende woude oec sijnen ouderen broederen toe gheven enige herdicheit teghen hem aen te neemen ende vloe daer om van sijnen vader *ysaac* tot *laban* sijnen oom. Sinte *johan* baptista leet onnodelijc den doot om eenre vuylre vrouwen wil die soe simpel was dat hij niet ghecleet en was dan mit een huyt van eenen kemele. Daer aff seit sinte *gregorius* en hadde die simpelheit van slechter cledinghe gheen grote doecht gheweest sinte *johan* evangelist en souden soe vele niet af ghescreven gebben. Die van boven ghehoert wil wesen die sal hem neder boeghen ende die hoverdie af doen Op dat hij mit oetmodighen habijt die ontfermherticheit gods vercrighen moeghe. Want die hoverdie en wervet niet ende doet den luden gheen goet

Slechtheit der cledere is een teeken der reynre hertten want een lelic tabbart bewijst versmaedenisse der werelt. Doch soe isset betamelijc ende eerlijck dat een yeghelijc ghecleet sij nae sijnen state mer daer en salmen gheen hoverdie in hebben. Het sijn wael goede heren ende eerbaer lude gheweest die gheen costelijke of cierlijke ghewaden en droghen en dede sijs niet om den staet die hem toehoert ende datmen niet segghen en moechte dat sijt lieten van caricheiden daer die lude sondich mede werden soe dat sij daer gheen hoverdie in en hebben men moet der eeren ommer toegheven Een edel man die van goede ende van state is en sal ommer niet gaen als een haver coper noch die ackerman als een coepman. Als elc nae sijnen staet ende nae sijnen vermogen gaet dat mach wel op reden staen.

Die doecht ende simpelheit liet al inder herten ende inder ghedachten. Die menighe verheft hem meer in eenen rock van *canafas* dan menich goet man in eenen mantel van *kammichate* of *damasche.* Die heilighe *lazarus* was goet simpel ende rechtverdich ende gaf eenen yeghelijken tsijne ende leefde sijn daghen in doechdelijker simpelheit ende om sijnre overdragender onnoselheit ende doechde soe dede hem god die waerdicheit. dat hij en weder dede verrisen wt der erde doe hij iij. daghe doot gheweest hadde ende inder erden begraven.

Aldus hoertsu wel lieve vrient.
Wat men mit doechden heeft verdient.
Weest onnosel simpel ende goet.
Dat god dijn hulper wesen moet.

Vander xxxvister ende een snode bloem geheiten Scalckheit

Eyn quaet cruyt heb ic hier nae ghevonden dat een quade bloem draecht. daer wel menich goet ende ghetrouwe minsche dicwijl bij ghehoent ende

bedrogen is gheweest. Tot sijnre grote verdeffenisse ende onverwinlijken scade ende bij wijlen mit groeter scaempte. dat is gheheiten in latijn *nequicia* ende is in duytsche te seggen scalcheit Die poeten seggen die scalcke en can niet ghelaten waer hij is hij en moet sijn scalcheit toenen over al so dats een yeghelijc gheware werde. Ende een heilich wijs man sal hem wel daer vore hoeden mer die goede slechte en konnen hem voer sijnre loesheit ende behendicheit niet wachten. want sij en hebben gheen quaet in. ende die gheen quaet in en heeft die en denct op niemants quaet. Mer om behoren allen goede minschen die simpel ende onnosel sijn wel toe te sien ende hem te wachten voer die scalcken. want die scalcke leet in allen weghen sijn stricken ende netten om den onnoselen te vanghen ende te verscalcken tot sijns selfs bate. Recht als die duvel inder werelt over al is om den minsche in sonden te brengen om sijn geselscap groet te maken inder hellen.

Dus machmen die scalcheit ende loesheit ghelijken bijden *vos.* want men inder naturen van hem scrijft dat gheen scalcker dier en is. wanneer dat hij hongher heeft ende niet en vint te roeven soe verneemt hij waar veel crayen ende exteren sijn ende dier ghelijke. Daer sticket hij hem heymelijken onder die boeme ende strect hem eer sijt sien recht of hij al doot waer. Hij ghehenget oec van rechter loesheit dat sij bij hem comen ende picken aen sijnen stert of aen sien been Ende dan als sij wanen dat hij doet is ende sij allen neder comen ende staen op sijn hoeft. ende op sijn lijf. Dan snauwet hij lichtelijken omme ende vangher een die hem gadelijcste is te crighen. Alsoe werden die onnosele voghelen ghevanghen.

Waer die vos oic vergaderinghe hoert van jaghers ende honden al waert om een hertte of wolf of ander dier hij waent altoes dattet om hem is. Alsoe ist mitten onnoselen niet hij en heeft gheen achter dencken in hem. mer die bose waer hij lude te samen hoert spreken van enighen dinghen Soe want hij altoes dat van hem is want hij heeft altijt anxt dat die lude van sijnre boesheit weten.

Die scalcke poget altijt den anderen sijn eer af te trecken ende hem te verminderen van sijnen goede ende dat aen hem te trecken. want ghij sult selden enen scalcken sijn hij en sal ghierich wesen ende al sijn vlijt keeren om goet te vercrighen. Die scalcke beroempt hem sijnre behendicheit dat voer goede sonde ende scande is. Dit compt toe overmits datmen nu inder tijt scalcheit wijsheit heit. Dus is die werelt seer verkeert dat men scalcheit voer wijsheit leert.

Scalcheit heeft veel doechteren die sij voert bij wijsheit ghewonnen heeft alse valscheit daer die waerheit bij achter ghesteken wort Item smeykerie daer yemande tsijne mede af ghesmeect wort met sconen worden alsoe die flatterers ondercruypers ende pluymstrikers doen. Item bedriechnis als datmen den luden ander worde toe sprict datmen niet en meynt of ondoecht doet daer men doecht betrouwet. Item geveystheit alse dese ypocriten sijn die heilich van buten schijnen ende gaen in slechten clederen. ende in gods kinderen ghewade. Ende in hebben niet anders in horen sinnen dan ghiericheit ende wille te verwerven inder werelt. Dat is des duvels saet ende en hebben mit gode niet te scaffen dan van buten int ghelaet. Alsoe waren die valsche phariseen die goet ende eerbaer schenen van buten inden habijt mer sij waren die ghene die den soen gods hulpen doemen ende ter doot bren\ghen.

Wat soecht die coninck *pharao* list ende valsche vonde dat hij dat volck van *israel* gherne ghehouden hadde in ewighen dienste ende in eyghendomme. Die scalcke *tholomeus* bedroech oec die goede boecia ende brocht haer bootscap ende versierde valsche vonde. Dat *paschalis* hor goede man die coninck was in *grieken* een ander wijf aen ghenoemen ende hoer af gheset hadde ende broechtse daer toe mit sijnen bedriechlijken worden dat sij hoeren goeden man daer omme vergaff mit venijn dat sij hem gaf te drincken. ende hij was der daet doech onschuldich die *tholomeus* booslijck van hem haer aen ghebrocht hadde.Daer op seit sinte *gregorius* Die andere lude mit slacheit ende mit liste tot quaetheit ende tot sonden trect die nemen hem des duvels dienst aen want sulke toestokinghe behoeren des duvels toe.

Sinte *ambrosius* seit waer valsche smekinghe is daer en is gheen warachtighe vrintscap. *Salomon* seit. men vint lude die mit scalcheit hem oetmoedich maken Mer dat inghewant hoerre hertten is vol alre loesheit.

Die van *gabaon* en waren niet verre gheseten vanden lande dat *josue* wan over die *jordane.* Mer doen sij vernamen dat hij allen die landen ende steden wan doen senden sij hoer boden tot hem mit ouden clederen ende versleten scoene haer broet was seer ghescymmelt ende seiden *josue* wij comen wt vremden landen dese clederen ende scoene waren nuwe ende dit broot was niewelijck ghebacken doen wij wt togen. Die meere gaet verre van dijnre vromicheit ende wonder dattu met dijnen volke bedriefs wij begheren mitti paes ende vrede ende mit dij te leven in broderlijken verbande ende dat ons van dij ende van dijnen volke niet en meschie. *Josue* overdroech mit hem luden bij rade vanden besten ende wijsen van *israel* ende namse in vrintscap want hij meende nummermeer te comen daer sij woenden. Ende in .ij. of .iij. daghen daer nae quam hij voer die stat van *gabaon* doen bedacht hijt dat hij verscalct was. Doch datter ghesproken was moest ghesproken blijven ende oec ghehouden wesen.

Sulke vonde waren niet te mesprijsen want sij daden hem selven goet daer mede ende den luden van *israel* gheen quaet. Mer die den anderen sijn erve mit scalcheit of sijn goet te ontrecken of ontamelijck den anderen van sijnen sonden te straffen ende te berespen dat verbieden die heilighe doctores ale seer ernstelijck. *Ysidorus* seit men sal den misdadighen sijn eer niet ontrecken mit berespinge mer men salre mede doghen. Ende dat een minsche den anderen daer in wil bescamen des sal hij dencken dattet hem selve mochte ghevallen ende soe hadde hij ommer veel bat ghesweghen. Daer omme want wij alle menschelijc sijn ende gheen gode ende dat wij tseghen dat eyschen van onser tijt in onsen jonghen daghen gheladen worden ende sonden. Soe is best ende eerlijck dat wij onse vrienden als wise sien misdoen Int openbaer castien in hoerre teghenwordicheit dat dat wij achter hoeren rugghe gaen bijten ende clappen ende hoer eer verminderen.

Dese aftreckinghe der eeren of verscaminghe is properlijck in latijn gheheiten detractio ende is soe ancelmus seit. Wanneer yemant vanden anderen yet seit mit alsulcker meyninghen alse om dat hij daer af te mijn ghemint worde ende van mynre waerheiden gheheiten. Ten sal niemant horen nae den anderen die eenen minsche soe sijn eer ontrect hoe wel dat menich quaet scalck gherne daer nae hoert Daer hij sonder twivel alsoe

sondich mede wort als diet seit. Want also die duvel dat toe stokende serpent even wten paradyse dede vedriven Soe verliest die aftrecken [*l.* aftrecker] niet alleen sijn siel mer mede des ghenen die nae hem hoert.

Vander scalcheit en is niet goeds te seggen van wien sij coempt ende namelijck soe *salomon* seit. soe en ghaet gheen scalcheit boven der wijven scalcheit daer staet ghescreven inden boec der wijsheit ten is gheen hoeft scalcker dan der slangen hoeft ende ten gaet gheen toirn boven der wiven toirn Want sonder twivel dat een scalc wijf niet doen en darre dat en sal gheen man doen. *Salomon* hadde liever te wonen mit enen lewe oft drake dat mit enen scalcken bedriechlijken wive. want alle scalcheit is cort bijder boosheit eens scalcken wives een wel ghetonget wijf is eenen scamelen man al soe rustelijck alse cleyne ghebroken kieselinghe in sijn scone als hij gaen sal over wech. Een wijf die eenen heymelijken boel heeft boven haren man. die is horen man in allen saken teghen ende straffet hem in allen sijnen worden ende wercken. Een loes wijf maect horen man een drovich aensien.

Sara abrahams wijf scympte heymelijck mitten engel gods doen hij haer seide dat sij kint crighen soude. *Loths* .ij. doechteren wouden mit horen vader te scicken hebben. Ende doen sijs daer niet toe brengen en conden mit smeken ende mit soeten worden ende wercken. Doen maecten sij hem droncken ende voldeden doen hoer quade ghenoechte mit hem Ende die wijve van *moab* bedroghen die mannen van *israel* ende brochtense daer toe dat sij mit hem misdeden. *Dalida* sampsons wijf brochten mit hoerre boser smekerie daer toe dat hij hoer sijn heymelijcheit seide dair hij mede ter doot quam. *Silla* des conincs minos doechter van *achayen* mynde den coninc van *creten* die hoers vaders viant was ende om hoeren boel te voldoen ende te behaghen so sloch sij horen vader sijn hoeft af. *Medea* omdat sij *jason* te bat volgen soude soe staec sij hoeren jonghen broeder die kele af om dat hijs niet seggen en soude Ende daer nae als sij versmaet wart van *jason* doen doede sij twee kinderkijn die sij bij hem hadde van boeser quaetheit ende sij dranck van hoerre beider bloot Hie mede is ghenoch gheseit vander scalcheit der boser wijven. die goede en treckens hem niet aen.

Scuwet scalcheit ende mynt doecht.
Ende weest onnosel inder joocht.
Ende houtse vast in uwen jaren.
So suldij ter ewiger vrouden varen.

Dit es vander xxxvij. ende een goede bloem gheheiten. ghedenckenisse

Memoria in latijn dat is in duytschen te seggen onthoudenis of ghedenckenis dat is oec een vanden goeden bloemen. want bij ghedenckenis ende goede memorie soe is menich arm man tot groter consten ghecomen ende daer nae tot groten state werdicheit ende eeren. Dat een minsche vele

leset ende hoert ende niet en verstaet dat coempt hem tot cleynen vroeme. ende of hijt verstaet soe coemt al aen die onthoudenis want ist dat hijs niet en onthout soe en heeft hij niet gheleert. *Memoria* is een onthoudenis der leeringhe diemen ghehoert of aenghenomen hevet. dair bij sij inder hertten also ghesloten wort ende der ghedenckenis bevoelen dat sij dair niet wt en dwalet mit verghetelheit.

Dese onthoudenis is te ghelijken bij den raven dan een voeghel is die seer langhe leeft. Ende is soe goet ende natuerlijc van onthout dat hij een minsche kennen sal die sijn eyeren ghenomen of hem eens quaet ghedaen heeft. Ende soe hij van aerde diefachtich is soe steelt hij ghelt of goed dat hem licht te draghen is ende vlieghet daer mede op een heymelijke stad daer hij sijn diefte berget. Ende al worde hij ghevanghen ende in een duyster gyole gheset ende gehouden seven jaer lanc soe soude hij daer in tenden die stede wel vinden daer hijt gheleit hadde.

Die goede memorie heeft op ghehouden saken die gaen den wech te gode wart. Want *hylarius* die heilige doctor seit Goede ghedachten comen altoes van gode ende soe wij quaet denct die doet quaet die ghedachte is altoes voer die daet. Wt goede ghedachten comen goede wercken. ende wt quaede ghedachten comen quade wercken. Die gherechte wijse man. et hij. drinct hij. hij heeft altoes sijns selfs d walinghe voer oghen. Ende sijn dwalinge is altoes beroerende sijn consciencie soe dat sijs hem niet en laet vergeten noch rusten.

Sinte *gregorius* seit. Het is mij orberlijck mijn crancheit te ghedencken ende dat ic oic mijnen vrienden vermane dat sij der hoerre ghedencken. Op dat die minschelijke crancheit niet voerder over en trede dan sij wel sekerlijc vermach. Ick heb vele hoeren seggen van luden die eene gheleerde const hadden. als dat sij eenen gansen boec wt ghelesen hadden sij soudent ewelijck onthouden hebben. ende die const hiet in latijn *ars* notoria. Mer want ic wel verstaen dat sij mit groten sonden wort vercreghen hoe wel datter groete penitencie toe staet. Mer dat en is niet om gode soe en can icse niet loven ende is al geheel tegen natuer.

Gods te ghedencken ende der sonden om die te beteren dat is wel bedacht. Ydel ghedachten die brenghen melancolie ende die beswairt des minschen hertte wij sullen altoes onse misdaden ghedencken op dat wise niet en vergheten onghebert. ende bidden altijd gode dat hij onser oudere sonden niet ghedencken en wil. ende die afdwaye mit sijnre ontfermherticheit ende off wij yets goets ghedaen hebben dat hij ons dat wesen laet in afcorttinghe onser misdaden. Nae menichfoudicheit der minschen soe sijn menichfoudicheit der ghedachten.

Een goed minsche die in contemplacien leeft en ghedenct anders niet dan gode te voldoen ende sijn hulde te verdienen mit goede werken. Die nidiche minsche en ghedenct anders niet dan wrake te volbrengen op die hem misdoen off missproken moghen hebben. Ende hij hout den nijt ende begherte van wrake altoes in sijn hertte.

Sinte *pauwels* leert dat wij onse ghedachten setten sellen in gode die sal ons helpen anders te ghedencken dats ydelheit.

Het waren eens twee acker lude die een was seer gierich om dat ertsche goet ende dacht of hij wonsche moecht hebben van weder hij solde alte rijck

werden. Ende god gaf hem sijnen wonsche ende hij wonschede enen droghen somer. Doen wart dat eertrijck also dorre ende sijn coirn waert seer cleyn ende magher soe dat hem niet en ghenoechde. Doe wonschede hij enen natan somer. doen wart dat coirn alsoe verwatert ende sijn beesten gingen oec int water soe dat sij storven. ende sijn gierich woenschen verghinck hem al te quade. Die ander liet gode mede begaen ende nam den tijt alsen hem god gaf. Ende alsoe hij sijn ghedachten slechts in gode sette ende onsen heer daer mede liet gewerden nae sijnen godlijke wille. soe verghinc hem wel ende wart rijck ende salich ende hadde een goet ende.

Set u ghedachten altoes in gode.
Ende onthout wel sijn ghebode.
Laet u memorie van hem niet scheiden.
Soe sal hij u sijn rijck bereyden.

xxxviiister ende een snoede bloem. Verghetelheit

Als ic weder inden corf taste soe vant ic bij desen goeden cruyde van ghedenckenisse een lelijck quaet oncruyt liggen. daer dat goede cruyt seer mede besmet wort aen sijnre bloeme ende was gheheiten vergetenheit. Dit quade oncruyt heeft een suster gheheiten tracheit ende daer wt coempt versuymenisse dair ic hier mede aff scrijven sal. want het compt seer op een ende menich goet werc daer bij versuympt ende achter ghesteken is gheweest tot groten verliesen. Rechte traecheit is een domme swaerheit der sinnen die den minsche doet van allen goeden beghinsel weder achter wert gaen ende goede werken doet achter steken. Oeck macht sijn een swarheit van hertten daer een minsche mede vercrieghet goede dinghen te beghinnen ende begonnen dinghen niet te enden. Dair om maecht oec wel sijn verdriet wel te doen. Daer die heilighe lerars die hoeftsonden ghelijken bij beesten soe ghelijken sij die tracheit ende domheit bij een beeste die van niemant bekent en is want sij seggen een traech minsche is quaet te kennen als nu wil hij een ende te hant wil hij een ander. *Salomon* seit in sijne parabolen die traghe minsche wil ende hij en wilt niet. Noch seit hij die begherte slaen den traghen minsche doet.

Doch soe ghelijct men den traghen minschen bij den ezel. In sijn borste daer hijt cruys draghet soe is hij weeck ende en macht gheen last dragen mer int achterste is hij sterck ghenoich. Alsoe sijn die minschen alte traghe ende ezelachtich totten dinghen die behoren ten cruce ende totter penitencien. Mer bij den achtersten [*l.* echsterschen] als totten wercken des vleysch ende der oncuysheit soe sijn sij sterck ghenoech. Daer af seit *ecclesiastes.* voeder gheyssel ende last behoert toe den ezel. broet leeringe ende werck behoert toe den knape die sijnen meester dient.

Droefheit quaetheit warvinghe weemoedicheit wanhope versuymenisse

goeder werken wiltheit der hertten tot ongheorlofden dinghen Allen dese comen wt traecheit. Die wel verdichste ende bereet souden sijn tot allen goeden dinghen dat sijn die ghene die alte traechste sijn. Als dese ledige lude die mit daghelijcschen hantwerke niet onledich en sijn. Die soe verdomt ende verstaen sijn inder ledicheit dat sijn van rechter loyerdien tot goeden wercken te gode wart niet hem voeghen en konnen noch en willen. soe sware leit hem die duvel opten leden dat sij hem niet weren en moghen in goeden saken. Mer geboert hem stat ende stonde vuyle dinghen te hantieren soe valt dan die duvel van horen live. Op dat sij dan te lichter ende te abelre sijn sullen om hoer sonden te volbrengen. Traecheit of verdriet van goeden wercken dat is eene rechte sake van onghedoechsamheit ende voetsel der vleyschelijker begherten ende der loeghen daer omme wart sij decke gheplaecht doen die lude van *israel* ghinghen vanden berghe in die woestijne doen worden sij inden ghanghe en het begaen hem te verdrieten. soe dat sij doen wonscheden om die spijse van *egipten* daer omme waert god vertornt ende sende in hem vele bernende serpenten. *Abur* die prince der ridderscap onder *saul* den coninc was versumende ende traich inder wake ende bewarde sijnen coninc qualijc ende scandelijck. Als doen *david* die sijne viant was snachs in *sauls* tente quam ende mochten wel gedoet hebben hadde hij ghewilt dat wart abur tot groten scanden verweten.

Een edel man die een stat of een slot bevoelen wort te bewaren voer die viande. ende dat versuympt ende slapende die stat. verliest alsoe dat die vianden dier machtich worden die verbuert ymmer ten minsten sijns heren hulde ende heeft scade ende scande. Sich nu wat verbuert dan die minsche tegen god sijnen scepper die sijn sinnen alsoe niet en bewaert. Mit in goede te waken ende mit hanteringhe goeder werken soe hem vanden oversten heer bevoelen is. Ende laet die viande dat sijn die sonden dair in comen ende maken den heer sijn slot ontbruykich ende sijn vrinde dat sijn die doechden die daer in wonen werden verjaghet ende neder ghetoghen. die casteleyn dat is die minsche die verbuert dan sijn siele ende sijn lijff dair nummermeer voer te bidden en is.

Om dat *salomon* sijn rijck dat hem god bevoelen hadde alsoe niet en bewarde hij en lietet verwinnen van vuylen sonden. Soe wart dat rijck nae sijnre doot ghesceyden in tween alse *roboan* nam dat rijck meest van alle *israel* ende *jeroboam* salomons soen behilt alleen dat rijck over tlant van *juda.* Sedechias coninc van *jherusalem* om dat hij traech was ende onbesorget in der bewaringe sijns rijcs. soe ghehengde god dat hij van *nabugodosonor* waert ghevoert mit allen sijnen edelen van sijnen rijke in *babilonien* dair hij ende sijn nacomelingen gheghijselt waren .lxxij. jaer lanck. Sinte *augustijn* seit dat broet dat den ghesonden minschen bequaem is dat is der zerigher kelen hinderlijck. ende dat liecht dat den claren oghen minlijck ende goet is dat is den zerijghen oghen hatelijck. Alsoe here sijn dijn godlijke gheboden traghen minschen altoes pijnlijck die den goede minsche behaechlijck sijn.

Traghe ende verghetel lude die vergheten alsoe hoerselfs leven dat sij niet quaets en gheren anders dan dat selve. Mer sondigher lude ghedachten die hoer selfs scade vergheten te overdencken die verliesen mit alsulker vuyler tracheit dat gantse maectsel hoers lijfs onwetende want sij verliesen

wter hertten die onnoselheit wten monde die warheit wten vleesche die soberheit. Ende ten leesten verliesen sij bijder oude dat leven. Wat mach dan vuylre ende onnutter seke [*l.* sake] wesen inden minsche dan sijns selfs niet te achten. *Sulke* traicheit is wel te vloken.

Doen *joab* van der conincs *davids* weghen te velde lach doen was *david* traech ende bleef thuys dat hem selden gheviel. Mer bynnen dier tijt dat hij alleyne thuys was soe bedreef hij die groete sonde van overspeel mit *bersabee* ende dede horen man daer toe doet slaen. Hadde hij niet seer traech gheweest ende mede int velt ghetreden soe en hadde dat niet gheschiet. wacht u voer vele slapens ende waect ende weest niet traich u lant te bouwen. want ist dat ghi uwen acker mit goeden weyte beseyet ende valt ghij dan in loyerdien ende slaept. Soe compt die wijle der viant die altijd waect ende sayet daer quaet cruyt onder daer u goede corne mede wort verloeren Die vijf dwase mechden sliepen also langhe dat sij te laet quamen hoer lampen te ontsteken ende worden wt ghesloten dat sij ter vruylocht niet comen en mochten. Als wij sieck of ghewont sijn of enighe wete inden lijve hebben dan soe soeken wij de meester van medicijnen. Wij ontsluyten den scat ende gheven hem onse goet ende en laten niet af voer dat wij weder ghenesen sijn Mer onse arme ziele die daghelijcs ghewont ghequets ende verstoten wort en achten wij niet. Daer in sijn wij oeck soe traich dat wij hoerder al vergheten nochtan ist lijf omder sielen wil ghemaict ende die siele niet om tlijf ommer soudemen dat beste eeren om dat snoetste. Laet ons onsen tijt in traicheiden niet verliesen dat wij oic onser sielen salicheit niet en verliesen. Ghij sult allen dinghen sparen sonder den tijt dien suldij altoes besighen ende ghebruyken. Want verliesdij gout dat mochdij weder crighen mer den tijt den ghi verliest en moechdij niet verhalen.

Weest niet verghetel inden sinne.
Siet dat u traicheit niet en verwinne.
Bruyct den tijt als u die coempt.
Ende doet dat uwer sielen vroempt.

Vander xxxix. ende een goede bloem geheiten scamelheit.

Eyn dat alre edelste blomkijn heb ic nu ghevonden dat in allen den corve was. mer dat en kende die grove rustier niet mitten grauwen tabbarde. Want sulke blomkijn en vintmen niet vele inder onedelre minschen huyse dat is gheheiten scamelheit daer der eeren scat aen leyt Scamelheit is die vermaerste doeghet die een edel minsche overhebben mach. Ende sonder twivel die niet scamel en is die en mach vrijlijc niet edel sijn van natueren. Die scamel is die en sal wten velde niet sceyden ende niet mit scanden vlien die scamel is die en sal oeck niet wrack sijn. Die scamel is en sal openbaerlijck gheen oncuysheit driven noch daer af roem draghen want hij scaemt hem der daet die niet eerlijc en is Oec en sal een scamel minsche nummermeer quaet van

yemande segghen hij en sal oec niet roven stelen noch meyedich worden noch gheen boverie doen. Die scamel is en sal niet gulsich sijn. Want hij soude duchten datmen hem daer af berispen soude als wel recht ware. wie scamel is die wachthem mit stringher wijsheit nummermeer te doen daar hij af berispt mocht werden. Scamelheit is doch edel ende vrij in haer selven mit alre waerheit dat sij onberispt ende onbestraft wil wesen. Scamelheit is een herttelijke pijne die hem scaempt voer allen sijne naghebuere die is werdich der ontfermherticheit Want hoe een minsche die veelheit synre sonden voer meer luyde openbaret op hope van ghenaden. Soe hij lichtelijker vercricht gracie ende verlatenisse sijnre misdaden. Sinte *bernardus* seit. Oetmoedicheit sonder wairheit is onbequame also is die scamelheit die gheen vruchten maect.

Recht scamelheit is vroude der consciencie. bewarster der vermarthede. eer des levens. een tytel der edelheit een setel der doecht lof der natueren ende een hoeft teeken alre eersamheiden. Die rechte scamel is es altoes lijdende ende goedertieren. ende doet men hem goet des vermidet het hem omdat hij ducht dat hij des niet volcomelijck en sal moghen lonen. Wanneer wij dan te rechte in onser herten considereren ende overdencken hoe veel dat die godlijke moghentheit gheleden heeft scamelijken voer ons onnutte knechten. Soe en dorven wij ons billiken niet scamen een luttel te lijden vor ons selven.

Die goede scamel susanna leet die scampte die hoer die valsche papen deden. Dat dede sij voer hoer selven op goeden hope die sij tot gode hadde ende op die gherechticheit want sij kende hoer onsculdich van allen scandelijker daet also sij altoes in eeren gheleeft hadde. Ende wie in eeren leeft die is scamel ende wie niet scamel en is die en is niet eersam. dat een en wil sonder dat ander niet sijn oic en konnen sij van malcanderen niet gesceiden wesen. Want dan scamelheit ende eere broeder en suster sijn soe wil ic hier van eeren mede spreken. Ende scande ende onscamelheit sijn oec een. ende dat sijn beyde wederpartien der eeren ende der scamelheit.

Eer is dat vruchtbarste voetsel dat die doecht hebben mach. die eer suct altoes dat doechdelijck is dat gherechtich is. dat godlijc is. dat werdich is ende dat scoen is. dat is te verstaen scoen sonder ondoecht. Die eer wil altoes gheven. Want sij scaempt hoer te neemen daer coempt hoer scamelheit te hulpen. En dede scamelheit sij nam liever dan sij gave want ten is gheen here soe moghende noch soe rijck hij en wil nemen Ende menich heer is van soe quaden regimente hij moet onscamelijken nemen sal hijt hebben te gheven. Nu besiet dan selve of eere eynighe macht hevet in des heren huys daert aldus staet *Aristoteles* seit in sijn tweede boec [van politicorum]. Het is onmoghelijc eenen behoeftighen here wel te regeeren. Daerom en sal hij tsijn sonder mate niet roekeloos wech doen. mer wijslijck ende daert wel bestaet is sal hij sijn ghiften gheven nae sijn vermoeghen want anders sou mocht lichtelijc ghevallen dat hij van ghebreken vanden sijnen onredelijc overtasten ende sondighen soude moeten. Men is sculdich der eeren toe te gheven ende dat sullen namelijc die heren doen want heren dat sijn herde der eeren. Ende en wil eyn vorst. of eyn edel man der eeren niet aensien ende mercken dat eerlijc ende scandelijck is. Es die here onscamel soe is sijn volc mede alsoe. Want die *poeten* seggen naeden exempel dat die heer gheeft soe leven al die

lude. Is die here goet sijn volc dat is goet Hoe die heer is soe sijn die ondersaten.

Die scamel ende eerbaer is die is allen weghen doechdelijc bereet den anderen te eeren mit oetmoedigher sedicheit. Ende soe veel te meer is hij daer to gheneghen als hij hem inder hertten scaempt der oneeren onderdanich te sijn. Sonder twijvel die scamel van hertten is die en doet niet dat der eeren teghen gaet. Ende om eer soe heeft menich scamel man dicwyl ghelaten sonde te doen die hij wel volbrocht mochte hebben tot sijnen wille Die wille heeft te doen dat oneerbaer ende sondich is ende dat wt rechter scamelheit wederstaet die is ommer veel eeren wert Soe is oec die scamelheit seer te prijsen ende te loven voer al ondoechden ende dingen daer men gode ende der werelt best mede ten love ende ter eeren voldoen mach daer blive ics bij. want vrijlijc een recht scamel minsche en sal nummermeer ondoechde begheren te doen. Ende siet hij onscamel dinghen hij keert hem daer van ende hij scaempt hem aen te sien dat oneerbair is.

Cham noes soen was onscamel ende hij lachde ende bescimpde sijnen vader doen hij nae den diluvien opten lande ghecomen was. Ende noe bij op doen vanden boc den winghart ierst ghevonden hadde. ende soe wel daer af ghedroncken hadde dat hij ter erden in slape gevallen was ende beneden onghedeet [*l.* onghedect] lach. Mer syn ander broeders als *sem* ende *japhet* die scamel waren van herten die scaemden hem des liggens van horen goeden vader ende decten hem. Daerom creghen sij die benedixie ende salicheit van gode ende van horen vader voer hem ende voer hoeren erven. ende cham waert vermaledijt.

Die gherechte scamel is. es soe luter ende claer van ingheboren doechsamheit dat hij des niet laten en mach en moet mynne draghen Ende caritaet int herte hebben ende oetmoedich wesen tot allen minschen. want hij soudet voer scande houden dat hij gheen mynne en droghe. ende dat hij mit oetmoedicheit niet gecleet en ware. Dat suldij weten datten eerbaer mynne is dat hij draghet tot gode ende goede luden. Sinte *gregorius* seit. Alle sondighe brueken trecken hem neder wart ten quade Nochtans sijn sommige minschen die hem soe vele te lichtelijker van anderen sonden aftrecken. als sij hem te meer scamen dat sij daer in ghevallen waren. Dat can scamelheit doen daer men bij behouden mach blijven daer bij soe mach qualiker enighe soeter of bequamer doecht wesen dan scamelheit. want nae der heiligher doctoren scrifte soe is sij een porte ende inganck tot oetmoedicheit tot hoesheit. tot eerbaerheit. tot sachtmoedicheit. Ende tot abstinencie van worden ende van swijghen dat oec een alte grote eerbaer doecht is. Als onse sinte *ambrosius* leert in sijnen boecke van den officien soe ghij hier verneemen sult.

Die eerbaer maecht *ruth* van *moab* daer die heilige scrift af wt ghift. Soe vercreech sij mit scamelheit ende mit sedicheit van worden. dat boos van *raab* die eerbaer heer ende vorst haer ten wive nam. Ende hij was *yesses* oude vader daer die alre heilichte moeder ende maghet af is ghecomen Soe wie dat scamel is die is natuerlich sedich. doechsam. eerbar ende hoesch. want hoesheit compt altoes wt scamelheit ende wt goeden seden. Ende om dat sedicheit altoes de eeren en scamelheit volghende is soe wil icker hier wat af scrijven. Ende als *tullius* seit soe is sedicheit een eersame scaempte

die den minsche eenen suveren ende scamelen wille in brenghet. *Ysidorus* die heilighe lerar leert ons sedich te wesen ende seit aldus Dijn inwendich wesen inden ganghe ende inden habijt. In dijn voertganck sultu simpel wesen. In dijnen ghelate eerbair In vorderinghe swarheit. in dijnen worden waerheit. ende in dijnen wercken suverheit. Sedicheit compt van manieren. ende temperancie compt van mate. waer dan maniere ende mate is daer en mach meer noch myn wesen. Of hij segghen woude daer die .ij. sijn daer is al ghenoech. Item soe sal een minsche allen sijn dinghen smekelijc ende saechtmoedelijck doen. op dat sijn tonghe lieflijc sij ende sijn dadinghe besceyden. Het is wel vele luden kenlijck dat menich minsche om sijnre sedicheit seer gheloeft wort ende dicwijl op ghetoghen is gheweest tot groten stade ende hoger werdicheit. Het is wel ghesciet dat een eerbaer maecht seer goeden huwelijck in groter eeren ghedaen heeft overmits hoerre sedicheit die doch gheen sonderlinghe scoenheit en hadde noch rijcheit. wat is dan hogher wort den vrouwen dan datmen seit het is een sedich wijf. waer toe is goet een wijf of maecht die onsedich is van quaden ghelate. niemant en sietse gherne ende daerom en staetse tot gheenen love.

Dat quade te mijden behoert der wijsheit mer doechden te mijden behoert den ghecheit. Die hem scamet ende penitencie doet van ondoechden die hij ghedaen heeft die wort opclymmende al totter vrijheit des levens Een scamel man is altoes manlijk als een leuwe ende stout genoich te doen allen dat der eersamheit huyschende is. Die scamel en was niet sonder eer weder hij rijck was of arm. scamelheit en was nye van doechden vervreemt. Bij scamelheit werden wij bij wijlen onder die voete ghetreden mer ten wtersten werden wij daer bij verheven. want al ist dat menich minsche der scamelheit ontnoten heeft ende namelijck ter heren hove. Nochtan coempt sij hem ten leesten ommer te staden ende helpt hem tot hogheren grade. nae gods worde die god selve heeft ghesproken dat gheen doecht onvergouden en blijft. Daer om en is oec niet beters dan wel te doen.

Vander scamelheit die een suster is der eeren ende der sedicheit heb ic een exempel ghehoert van eenen eerbaren goeden ridder die sonder wijff was. Ende hadde soe grote ontamelijke liefte gheleet aen een scone vrouwe die eenen goeden ridder te man hadde dat hij hem selven niet bedwinghen en conde van groeter heitte der mijnlijker begherte. Ende soe sij op eenen tijt in heymelijken gheselscap waren te samen vergadert sprekende van ghenoechlijken saken. Soe vraechde sij hem wat dinc dat eerbaerlijcste. doechdelijckste bequaemste ende lovelijcste waer gode ende den minsche inder werelt boven allen anderen saken. Ende soe hij niet wel daer op beraeden en was ende hij hem vermijde roekeloes te antworden soe nam hij sijn beraet .xiiij. daghe lanck dan soude hij weder comen al daer ende gheven antworde.

Des ghinck hij soe hij doe noch jonck was ende der werelt luttel gheplogen hadde. tot eene eerbarer wijser vrouwen die sijn nichte was ende vraechde hore wat sij daer toe seide. Doen antwerde sij hem als dattet scamelheit ware die gode ende der werelt bequaemste ware voer allen doechden daer sij hem soe vele besceyts bij seide alser doch veel sijn dat hij daer oec bij bleeff ende en wist niets beters. Dus quam hij tenden sijn benoemde daghe bij haer weder in den gart daer sij hem doen doch bescheiden

hadde en seide haer sijnen sin des sij wel te vreden was want sij oec gheen beter en wiste. Ende als sij een wijle in heymelijker ware bij hem gheseten hadde soe wart hij ontsteken van onbetamelijken luste. Ende leyde hor wat doen aen mit worden daer sij wel bij vernam dat sijn onghetemperde begherte in hem rees. Ende dede vele goeder ende redelijker onsculde biddende als sij doechdelijcste ende scamelijcste mochte ende conde. Ende gaf hem wijslijck te kennen hoe sij in groter eeren hoeren tijt leefde ende sij eenen goeden vroemen ridder te manne hadde ende oec goede kinder daer sij ymmer in eeren blijven woude om den doot te lijden. mer het scheyn dat en hadde niet gehulpen. Dan doen sij hem vraechde of hij hem voer eenen goeden ridder hielt. Doen sprac hij ja ick. Doen seyde sij soe vermane ic u bider ridderscap dat ghij denct om die edele scamelheit die ghij doch te hant gheprijst ende wt ghegheven hebt voer alle eerbaerlijcste doechden ende en laet u van onscamelheit niet verwinnen. Ter stont bedacht hij hem ende dede die onreyne ghedachten van hem ende bat haer oetmoedelijken ghenade van sijn overtredighen wille. Ende sceyden van malcander in doechdelijker ghenoechden ende sij bleeff onghescendet bij crachte vander edelre scamelheit. want hadde hij die scamelheit ghequets soe waer hij oneerbaer ende een ridder sonder eer dat is ghelijc een moninck sonder regel ende een maghet sonder scaempte

Nu weest scamel vriende mijn.
Laet eer ende sedicheit bij u sijn.
Ghij sult seker vele leets verwinnen.
Ende allen die goede sullen u mynnen.

Dits vander xl.ster ende een snoede bloeme gheheiten. Onscamelheit.

Claer bescheit te gheven in duysteren saken dat doet den stompen luden bekennen ende verstaen dat sij hem selven niet bekennen en konnen noch begrijpen. Onscamel lude die hertte ende sinnen tot gheenen eerbaerlijken dinghen of wercken ghestelt en hebben. Die en konnen overmits vuylre blintheit van rechter boverien dat edellicht van scamelheit niet beschouwen. want sij en sijn vander werelt niet. Daer om waest noot dat ic al hier vander scamelheid wat hebbe ghescreven op dat sijse moghen kinnen die hem nie daer toe voeghen en konden. Ende dat ic oec nu vander onscamelheit daer bij sette op dat die ruyde menschen ondersceyden moeghen die ghelijkenisse van hem beiden. ende dat een voer dander kiesen op dat sij bij onscamelheit ende doerperheit in gheen verderffenisse en vallen.

Dus seg ic dat onscamelheit oneerbaerheit onsedicheit ende onhoesheit een dinck sijn als suster ende broeder van ghelijken ouderen. Ende onverscheiden in forme ende van ghewade. want ten iersten mael wie onscamel is die moet ymmer oneerbaer wesen. Ende als een minsche oneerbaer is soe

heeft hij al sijn eer doen den buyck ghesteken. ende en scaempt hem gheenre scanden sijn sij groet of cleyn. Ende soe heeft hij wel te deel ghewest Want hij van allen ondoechden tsijn bejaecht hevet ende behouden. Hij is loghenachtich. hij is van onnutten worden. hij buldert. hij roemt hij is ondancbaer. hij is onhoesch. hij is bloede. hij is onsedich hij is carich hij is gulsich hij is boevich. hij is lodderachtich. hij sceldet hij vloect ende hij maect onrust. Want hij en ontsiet hem den scande niet die hem van eynighen vuylen saeken op comen mach of desmen van hem spreken mach. Dar om machmen die onscamelheit wel ghelijken bijden haye die een *zeewolf* geheiten is. Want sij soe onscamel so gulsich ende so vuyl van natueren is dat sij nummermeer versmaden en can. Ende al ist dat sijs niet meer inbrenghen en mach so bijt sij nochtan allen cleyn vischen die hoer teghen comen. Desgelijcs en machmen den onscamelen also vele niet doen dat hij hem ghenoeghen laet want hij is ondancbair. Ende ondancbairheit is een ondoecht die ic hate voer allen saken bij reden die ghij hier nae wel hoeren sult.

Ende sinte *gregorius* seit een prelaet die scandelijken dinghen doet die is alsoe menighen quaden doet werdich als hij sijnen ondersaten menighen exemplen vanden ewighen verliese doet. Noch seit hij dat niemant inder heiligher kirken meer scanden in doet dan die scandelijck leeft ende orden heeft op [*l.* of] naem van heilicheiden. Want hem en der niemant beriespen ende bij dien exempel so wart die sonde alte seer wt gherect ende breet ghemaect. Als die sondighe man om die werdicheit sijnre orden gheert wort.

Ysidorus seit die ghene die in sulken wijse bij ghebreke van leeren ende goeden exempel der goeder simpelre lude leven ende seeden ontreynen ende sondich maken die sijn boeser ende mesdadigher te gode ende ter werelt dan dieve ende roevers die dij lude scenden ende van horen goede beroven. Tis ommer meer godlijck ende eerlijc die winninghe of bate te ontbeeren die mit scanden vercregen wort. want waer scande is daer wert caritaet vermindert. Ende ware caritaet wort vermindert en can ich niet ghemerken wat ghewyn van salicheiden dat men daer hoepen mach.

Sinte *augustijn* seit. Die ghene die scandelijck leven ende an hem selven orlof nemen quaet te doen die soeken exempel an anderen die qualijc leven ende brenghen die mede in quaden gheruechte op dat sij ommer gheselscap ghevonden sullen hebben. Daer om soe vallet wel bij wijlen dat die ghescende minschen om hem selven inden scanden te lichten valsche sentencie gheven. Soe dat sij den boesen dicwijl doecht toe scrijven ende vervolghen den rechtverdighen mit hate ende mit nijde of sij pijnense hem mit loeghentael te scenden. want na voersproken worde soe is die onscamele altoes loghenachtich.

Oic seit hij is die onscamele altoes roemachtig ende roem is becant voer scandelijke ondoecht ende van alle minschen versmaet. Bij reden want hij sprect vele onnuttelijck ende beroemt hem bij wijlen van enen gulden appelboem. hij en verwerf nie vleederstruyck. Die van natueren roemers sijn die moeten spreken of bersten van worden sijn sij vol soe hem die gheest hars buycs dwinghet te spreken. Ende hem verlanghet altoes horende lude te hebben dien sij horen roem ende hoer ydelheit seggen moeghen. Het sijn vele roemers inder tijt die in groten onscamelen ende onnutten worden hem

beroemen van vele gracien die hem soe van vrouwen soe van anders gheschiet sijn souden. mer daer sij bij gheert ende gheloeft menen te wesen daer worden sij bij ghesceent ende onteert.

Wacht u mijn vrinde in allen lande.
Voer onscamelheit ende voer scande.
Sluyt in u hertte die scamelheit.
Soe wort u lof ende eer bereyt.

Dits vander xljster ende een goede bloem gheheiten onderdanicheit

Te hant als ic die onscamelheit wel oversien hadde ende ghemerct hoe sij was ghescapen. Soe taste ic in den groven kerlen mande ende vant daer in een soete bequaem bloeme die gheheiten was onderdanicheit. die der bloemen van oetmoedicheit seer ghelijck is ende menichfoudelijck te prijsen want sij scone bloyet in allen hoven. Dit was dan die bloem der doechden die onse here god selve prijsde doen hij sprack beter is onderdanicheit dan offerande. Ay hoe waerachtich was dat want des een ieghelijc mercken mach of ic mijnen tijtlijken heer inder eerden offere ende bij wijlen goet gheve. ende ic hem niet onderdanich en bin te dienen ende sijnen wille niet en doen die redelijc is. wat mach hij hem dan mijnre beloven. want en bin ic niet ghehorich in allen sijnen gheboeden soe draghe ic hem crancke mynne.

Die overste here alre heren mynde sijnen vader want hij was onderdanich ende ghehorich tot inder doot. Daere gaf hij ons exempel mede dat wij ommer gehoersam wesen souden. Vander ghehoersamheit buert wael wat goets te spreken sint datse god soe hoeghe prijsde. *Cyprianus* seit onderdanicheit die moeder is van alle leeringhe behoeft wel grote offeninghe. want sij die regule van groeter leer ontfinck vanden oversten christo. Soe hij sijnen vader ter doot toe ghehorich was. Ende die smadelijke passie des crucen onderdanich geleden heeft. Bij onderdanicheit wort selfweldicheit neder gheslaghen. Daer om soe een minsche voerden aenschijn gods met nederdruckinghe sijner eenwilligher hoverdie hem selven onderdanichlijc offert den swerde der godlijker ghebode. Soe hij eer onsen here god sachtmodig maect ende sijnen godlijken toirn af wischet.

Sinte *gregorius* seit onderdanicheit is een orberlijck dinck. want soe wanneer die lovelijcke oetmoedicheit sonder yemants dwanck behouden mach dat selve dat die cracht der leeringhe den minsche inghestoert heeft. Daer op seit hij noch die ghene die mit onderdanicheit te boven gedaen heeft dat selve dat hij mit worden yemant bevelt te doen die heeft te recht gesproken. Off hij woude segghen wie gods geboede ghebiet te houden ende die selve niet ghehouden en heeft die en spriect niet te rechte dats te verstaen voer hem selven. Mer anderen lude gheeft hij salighe worde op dat sij dan vlijtich worden ontfangen inder caritaet ons liefs heren. Daer om staet ghescreven dat ghehoersamheit en is niet alleen te houden mit ontsich in

dienste mer mit begherte der caritaten Oec en isse niet te houden om anxte van pijnen mer omme die mynne van rechtverdicheit.

Die ghehoersamheit en weet ic bij gheenen dier bat te ghelijken dan bijden perden. want dat en is niet alleen onderdanich sijnen meester. Mer het is ghehorsam soe wel den enen als den anderen dattet soe groet ware als een huys het soude eenen knechtkijn onderdanich wesen dat niet groeter en waer dan eyn perdts hoeft. Die knecht rijt dat pert daer hij wilt hij doetet lopen. hij doetet gaen. hij doetet springhen hij doetet staen. hij sleghet hij stoetet. In start maken ende tonreyen Als hij tornich is soe beeftet van anxte ende is altoes ghehoersam In sadelen in tomen. In beslaen ende in allen dinghen daer men sijns te doen heeft. Ist in rijden Ist in ploeghen Ist in waghen te trecken of anders hoe dat gheleghen is.

Dus soe en souden wij niet alleen onsen lants here ghehoersam wesen. mer allen sijnen ridderen ende amptlude die eynighe diensten van hem voeren Op dat wij van onghehorsamheit voer den here niet belast noch beclacht en worden. Want *jheronimus* seit ten sal niemant sijns selves verwaentheit volgen. hij sal allen man voer sijn beter houden. hoe wel dattet soe nochtan niet en sij. Namelijc sal hij ghehoersam sijn sijnen oversten ende reverencie doen sijn ghelijke of mynre. Ende nader reghel der scrifturen sal hij den wech sijns levens aen ander lude soe leeren ende scicken dat hij den quade ghebieder niet en hore dat is die viant vander hellen die quade ghebode pleghet te gheven want hij altoes arbeit om den minsche neder te trecken ende van siele ende van lijve te verderven.

Noe die eerbaer vader ontsach god ende was sijn geboede ghehorich mit allen sijnre hertten ende tymmerde die erke soe hem god bevael. Daer om soe bleef hij behouden ende sijne kinderen doen allen minschen verdroncken om datse gods gheboden niet ghehouden en hadden. *Abraham* die warachtighe man hielt dat ghebodt dat hem god gheboot als vander besnijdingen der joeden. dat nochtan haert te doen was ende vremde ende nye ghehoert noch ghesien. Oich hilt hij mit groter onderdanicheit dat onghevoechlijck ghebot dat hem god gheboot om hem te becoren. Als dat hij *ysaac* sijnen einigen soen doden ende gode offeren soude. Hier om heeft hem god verheven tot eenen prince der patriarchen ende die ewige benedictie ghegeven.

Joseph was *jacob* sijnen vader onderdanich als hij en sende tot sijnen broederen eopten velde. Want hij wist wel dat hem sijne broeders benijden ende dat sij hem quaet toe ghedacht hadden. Oic wist die vader wel ende haddes groet wroeghen in sijnre hertten duchtende dat sijn ouste soen den jongen *joseph* doden soude ende verderven. Nochtan woude *joseph* sijns vaders ghebot doen. Daer om wort hij bijden wille gods verheven in egipten. Soe dat hij die crone droech ghelijc den coninck ende dede groet salicheit sijnen vader ende sijnen broederen ende den ghemeyne lande van *egipten.* Daer om ist alte salich gode ende sijnen oversten inder tijt onderdanich te wesen. Allen wege wort mit onderdanicheit ghewonnen. Met onderdanicheit wort menich arm knecht op ghetoghen tot groeter rijcheit ende salicheit. Die niet ghehorsam en is sijns heren ghebode hij wort versteken. tes moghelijck ende behoerlijck dat die heer den onderdanighen dienre wel lone. want men mach hem niet lievers doen dan datmen hem onderdanich sij. Onse

here god almachtich heeft altoes den ghenen wel ghelont die hem in sijnen gheboden ye ghehorsam waren.

Een goet sedich wijf die horen gheechtigen man onderdanich is soe *tobyas* sijnre dochter leerde. wort volcomelijck ghemynt van horen man ende vercricht van hem wil ende eere. Een kint dat sijnen vader ghehoersamheit ende eer bewijst vercrijcht weder van sijnen vader eer ende salicheit ende wort van gode ghemynt ende ter werelt verheven. *David* die dienre was coninck *sauls* hij diende gode ende sijnen coninck in sulker onderdanicheit dat god coninc *saul* die crone nam ende gafse david sijnen diener. Of men dan mit onderdanicheit soe veel verdienen ende gode soe lieve doen mach. waerom en willen wij dan niet onderdanich wesen den ghenen dien wij sculdich sijn onderdanicheit ende eer te wijsen.

Onderdanicheit als *gregorius* seit is alleen soe groeten doechsamheit ende soe lovelijck dat sij alle anderen doechden in des minschen hertte siert ende daer in hout. God heeft ons doch selve exempel ghegheven ende gheleert hoe wij ghehorsam syn sullen daer hij seit inden evangelio. Leert aen mij hoe ich sachtmodich bin. wie sachtmoedich is die is gherne gehoersam dus machmen gherne onderdanich wesen. Want sinte *augustijn* seit een onderdanichs minschen ghebet wort voer goede eer ende vrindelijker ghehoert dan .x^{m}. ghebede van eenen onghehorsamighen minsche die eyn versmader is der ghebode gods.

Soe langhe als salomon gods ghebode hielt ende behoede sijne wet soe gaf hem god allen sijn wensch. Hij begherde alleyn wijsheit ende verstandenisse om gods volck bij te regeren ende rechtverdicheit bij te hanteeren. Ende en bat om gheen scoenheit noch rijcheit. daer om gaf hem god mede scoenheit ende manlicheit. Ende soe groete rijcheit dat sijns ghelijck nye voer hem enich en was in sijnen lande van israel Ende ten leesten doen hij gods vergadt ende sijnen ghebode overhorich wort. doen wart hijs al weder quyt ende sijn soen *roboam* moestet oec ontghelden.

In helizeus des propheten tijden soe was een prince der ridderscap gheheiten naaman gheseten onder den coninc van syrien. Die wart besiect ende melaetsch in allen sijnen leden daer allen sijn ghesin ende vriende seer mede te doghen waren ende bedruct Nu hadde hij voertijts een reese van wapen ghedaen inden lande van israel daer een jonck joeds maechdekijn ghevanghen wart dat bij sijnen wijve wonde. Op een tijt als sij alle onledich waren mit horen here te baden ende te meesteren soe sprac dat maechdekijn. Warlijc in onsen lande is een heilich propheet wart dat mijn here tot hem toghe hij souden wel ghenesen. die vrouwe bat horen heer ende lach hem seer aen dat hijt doen woude Hij reyt daer henen ende quam tot helizeum den propheet. Doen seide hij ghanck ende dwae dijn lijf sevenwerfs inder jordanen ende du sult ghesont worden Doen waert *naaman* soe seer verbolghen vloekende hem selven dat hij daer om aldar ghecomen was ende seide. Ic come tot desen joede om raet ende hij heit mij inder jordanen baden of hier oec beter rievieren waren dan in syrien ende hij hielt hem seer qualijck. Doen seyde sijn ridderen ende dieners heer ende of dij die goede man veel swarre dinghen gheseit hadde dan soudstuut doch ghedaen hebben Soe sultu billic dese lichte medecine proven die soe goet te doen is. Dus liet hij hem seggen ende ghinc hem sevenwerf baden inder jordanen ende wart te hants

ghesont. Doen was hij vroelijck ende wel te vreden ende toech voer *helizeus* doere mit sijnen waghen daer hij vele coestelijker Juwelen ende laken van sijden ende gout ende goet op gheladen hadde om hem te gheven. Ende hij dancten wtermaten seer ende wouden alte heerlijck ende rijckelijc begraven. Mer hij en woude gheen goet van jem hebben ende verboot oic sijnen knecht dat hij niet van hem nemen en soude. Doen beval hij den propheet sijnen gode ende seyde. Nu sie ic wel dat anders gheen god en is dan der joeden god ende achter dien tijt soe en dede hij nye teghen die joeden. Nu merct hoe dese heyden wart ghenesen bij ghehoersamheit dat hij dede. dat hem die propheet ende sijn ridderscap gheheiten hadde. Had hij in sulker overhoricheit ghebleven hij wair allen sijn daghe in dier melaetscap bleven.

Alle die kinder van israel die ons liefs heren ghebode vast hielden ende volchden der weet die hij hem ghegheven hadde. dien dede hij lieve ende benediense ende gaf hem hiemels broot daer sij smake in hadden van allen der spijsen diemen dencken mochte. Hij was hem altoes bij ende halpse doer die roede see hij gaf hem sege teghen vele heydene coninghen teghen resen ende teghen stercke lude van wapene hoe wel sij selve bloet ende onghewapent waren. dat wonnen sij al ende vercregent mit ghehorsamheit also sij onderdanich waren gods ghebode.

Bernardus seit wat eyn minsche den anderen van gods weghen ghebiet te doen dat en is hij niet men sculdich te leisten dan oft god selve geboot. Soe verre alst gheen sake en is die tegen gode draecht. soe wail moten wij gheset sijn tot ghehoersamheit van onsen tijtlijken heeren als gode. Dats gheleghen in gheleghentheit der saken want god sprac geeft den keyser dat hem toe behoert. Daer mede meende hij dat wij onsen heeren inder tijt onderdanich wesen souden want wie des niet en doet die sondicht en hoverdie ende eenwillicheit. Ende blijfter menichwerf bij onteert ende ter werelt verloren ende wie bij alsulker redene ter werelt wort verscoven in sijnen leven hij en heefts te bet niet nae sijnre doet Want een rover of mordenair ter werelt een can gheen loon van gode verdienen mit armoede ende mit onsalicheit die hij in dien sondighen leven lijt.

Vander onderdanicheit sijn vele exempelen ghegeven. Alse *mathathias* die judas *machabeus* vader was doen allen dat joedsche volc moest [*l.* meest] omme gaen was totten coninck *anthiocum* doen seide hij al waren allen die minschen die inden lande sijn antyochus ondersaten gheworden. Soe wil ic nochtan mit mijnen kinderen gehorsam blijven der wet ende gheboden die dij overste god ons gheset ende gheboden heeft te volherden. Item als die prince der papen ende *pharizeen* die apostolen berespeden om dat sij hoer gheboden niet en hielden Soe antworde sinte *peter* ende die ander apostolen het is saligher ende behoerlijker gode ghehorsam te sijn dan den minschen.

Doen onse heer god sint *pouwels* enen slach gaf dat hij ter erden neder viel. doen sprac hij te hant heere wat wijltu dat ic doen recht of hij seggen woude wat wiltu van mij ghedaen hebben. Onse heer god woude onderdanich sijn den keyser in sijnre joecht. want doen die keyser *octavianus* die alle die werelt rustelijck beheerde alle die lude van *israel* gheboot te comen binnen *jheruzalem.* Soe quam *jhesus* daer mit sijnre lieve moder ende mit *joseph* om te voldoen des keysers ghebot. Soe sullen wij billic ende moghelijc

ons ommer voegen gode onderdanich te sijn ende onsen oversten inder erden soe moghen wij lanclijvich sijn al hier in deser werelt.

Voecht u hertte vrinde mijn.
Alle tijt onderdanich te sijn.
Ende hout volcomelijc gods gheboede.
Die u ghegheven sijn van gode.

dits vander xlijster ende een snode bloeme gheheiten ongehoersamheit

Ghehorsamheit heeft viande dat vuyle quade onreyn blomen sijn gheheite *onghehorsamheit* wederstribbicheit ende overhoricheit. Die seer ghelijc sijn van condicien al ist dat sij .iij. namen hebben. Oec sijnre veel meer die susteren sijn vanden selven gheslechte daer luttel goets af te scriven is. want dese onghehorsamheit nae dat is mij can bevroeden soe ist een suster der hoverdien. Die altijt weyghert der onderdanicheit te volghen ende doechdelijke werken te consenteren. want sij nyemande kennen noch neygen en willen dan hem selven.

Dese vuyle onghehorsamheit ghescide ierst inden paradijse ende soe vele als sij hogher in eenre stat ghedacht waert soe sij inder erden hoverdelijker ghehouden wart. Want wie onghehorsam is van natueren die is oec van seden hoverdich ende die hoverdich is en can niemande onderdanich sijn als elk merckende minsche wel proven mach Bij onghehorsamheit sijn wij allen ter doot gebracht. soe dat wij allen den doot natuerlijck sterven moten. hadden *adam* ende *eva* den ghebode gods onderdanich gheweest soe hadden wij ewelijc inden leven ghebleven. Nu hebben sij mit horrer ierste onghehoersamheit ons allen daer toe ghebroecht dat wij ter doot onderdanich moeten sijn. Alle die ye ghewaren ende ymmermeer worden sullen sijn sij paus keyser coninghen voersten gheestelijken off wereltlijken groet of cleyn rijck of arm sonder enighe wtneminghe want sint dat die soen gods sterf soe en macher niemant vrij af wesen.

Dese onghehoersamheit ghelijken wij bij den serpente dat niemant ghehoersam en is. wantet die ierste onghehoersamheit toe broechte inden paradijse. als doet even becoerde ende nae voert *adam* besmette ende hem daer toe brochte dat hijt alre ierste ghebot brack. Ende aten beyde vander vrucht des levens daer sij bij wisten goet ende quaet des sij te voeten niet en wisten. welc hem god gheboot als hijse ghescepen hadden Ende wat voeghel of beeste diemen ter werelt temmet of tottes minschen onderdanicheit mach brenghen dat serpent en machmen niet tot onderdanicheit brenghen want men machse niet ghenaken noch handelen omme hoers venijns wille ende alsoe fel ende soe wreet als sij sijn mit hoeren venijn. Soe wret sijn die ongehorsamige lude in horen wederstribbighen wille.

Sinte *gregorius* seit het is wel werdich dat hij van gods beneficien vervreemt sij die sijnen gheboden nye en wouden onderdanich sijn *Crisostomus*

seit daer op soe die ghebode lichter te doen ende te houden sijn soe dien ghenen meer pijnen bereet wort diese niet en houden. Dus mach een yeghelijck wel proven want moghen wij dat cleyn ende dat licht niet doen hoe souden wij dan groete sware laste dragen van gheboden of van penitencien. Sonder twivel dat een minsche node doet ende mit onwille der hertten dat doet hij niet wel al waert oic goet dat hij dede dit sijn sinte *augustijns* worde.

Doch soe dunct mij op die correctie ende verbeteren mijnre doctoren. Hoe een minsche wel doet ende goet al ist teghen sijnen wille ende hij oec daer al strumende to gaet. Ten can ymmer niet quait wesen. want wt goet en can ymmer gheen quaet comen. Ick soude oic hopen alsoe een minsche bij wijlen quait doet bij beveel vanden gheenen die hij niet verhoeren en derre dat hij soe seer ymmer daer niet aen en misdoet als of hijt mit rechten wille dede. Die dient en is sijns selfs niet. Aldus iest bij wijlen wel ghevallen dat een ghehoersam ende onghehorsam was in eenre saken want besiet of hoerre twee sijn alse die here ende sijn *balju.* die heer ghebiet een sake te doen die *bailju* die onder den heer is ghebiet daer teghen te doen. Soe doen wij des oversten ghebot ende sijn hem ghehorich als wel betamelijc is. ende den *bailju* of die amptman sijn wij overhoerich dat en is gheen overhoericheit doechdelijc te verstaen.

Inder pelgrimaedse der luden van *israel* soe ghebuerdet dat sij quamen ende sloghen hoer tenten inden lande van *moab.* die coninc baal van moab seer duchtende voer dat volck van *israel* overmits dat sij bij der gracien gods allen der heydene lande wonnen daer omtreent. Ontboot hij ter stont den propheet *balaam* die oec heiden was ende beval hem dat hij dat volck van israel vermaledien soude op dat sij hem in sijnen lande niet en deerden. *Balaam* ghinck op eenen hogen berch daer hij allen dat volck oversach ende meendese te vermaledyen. daer die coninc *baal* bij stont soe quam god ende bevael hem dat hijse benedyen soude des die coninc doen seer tornich waer ende seide wat doestu ic beveel dij dese lude te vloken ende du benedijtse. Hij sprac en weetstu niet dat ic doen moet dat mij van boven bevoelen wort. Daen bevael hijt hem anderwerf noch worden hem sijn worden verkeert Derdewerf beval hijt hem mit eenen erren moede. *balaam* wart noch alsoe inghegeven dat hij dat heer van *israel* mit sconen worden ende prophetelijken hogher benediede dan hij voer ye ghedan hadde. des die coninc doen alte seer verbolghen wairt vraechde mit harden worden waer omme hij dat also gedaen hadde. *Balaam* seide du wilst dat volck gods vermaledijt hebben dat god ghebenedijt wil hebben. wes ghebod niemant voirgaen en mach. Doen hoerde die coninck wel hoe hij hadde ghevaren. mer *balaam* was onderdanich des oversten ghebode ende liet die gebode des conincs. Ende hij reet weder thuys op sijnen esel die onder weghen ghesproken hadde doen hij tot den coninc *baal* reet dat al hier te lanc wair te vertellen.

Cyrus die coninc van *persen* die oec een heiden was en dorst gode niet onghehorsam wesen ende seide. God vanden hiemel heeft mij bevoelen sijn huys te maken binnen *jheruzalem.* Nochtan was hij een heiden ende die meest alle die werelt aen gheen seide [*l.* sijde] des meers te regeren hadde. Ende gaf grote renten ende goeden totter tymmeringhen des tempels.

Saul die coninck als hij strijden soude bijden wille gods teghen die van *amelech* soe bevael hem god dat hier gheen te lijve laten en soude. Noch

man noch wijf noch kinder noch beeste om enige scoenheit die daer aen ligghen mochte. Dus soe woude hem god proven. Mer *saul* en hielt dat ghebot niet want hij dede *agog* die coninc van *amelech* ende die edelinghe ende schoene vrouwen op houden. ende scoen beesten die ghenoechlijck waren en sloech hij oec niet doot soe hem god bevoelen hadde. Om welker onghehoersamheit die propheet *samuel* tot hem quam van gods wegen ende verweet hem des ende seide. Om dattu den gheboden gods niet en hebst onderdanich geweest. ende *agog* ende al dat scoen was ghespart hebst. soe sulstu dair omme sterven ende god sal dijn rijck geven dien dijn beter is. Ende *saul* seyde die scone beesten had hij ghehouden om gode te offeren. Doen spraick die propheet ende seyde. Onderdanicheit is hem beter dan offerhande.

Bernardus seit. ghevalt dat mij mijn overste ghebiet te swijghen. ende mij dan ter avontueren een wordekijn ontvalt soe kenne ic mij mesdadich tegen der ghehorsamheit genadelijck. Ende ist dat ic wetende ende mit wille in worden valle ten dat ghebot mijns oversten. soe kenne ic mij eyn overtreder ende misdadich sondelijc. Mer ist dat ic mit vliete dat aen houde ende daer bij blijve ter doot toe soe kenne ic mij over alle mate ghesondicht te hebben ende in verdoemenisse ghevallen te wesen. [Daer om dunct mij wel noet sijn huden des daghes inder heiligher scrifte om der simpelheit ende ongheleertheit der lude. datmen hem vraghe wat wiltu dat ick doen want sij en vraghen niet heer wat wiltu ghedaen hebben van mij. dair om sal billic die overste alf die *vicarius* gods inder gestelijcheit considereren ende overdencken wat sijn ondersaten gheboden willen hebben. want sij en overdencken niet wat die gebieder bevelen wil.]

Doen onse here god *Jonas* den heiligen propheet bevael te trecken binnen der stat van *niniven.* om hem te predicken dat sij tenden .xv. dagen verghaen souden want se god doemen woude om hoerre sonden wille. Doen was hij wat onwillich want hij en dorstes niet bestaen ende hadde gherne onghehorsam gheworden. Mer god en woude des niet lijden want hij quam daer teghen sijnen danck. Ende soe hij daer teghen strevende soe woude hij in eyn ander lant om dat hem god die reese verdraghen soude. Als hij quam wanderen bijder zee bij een haven soe van [*l.* vant] hij daer een sceep dat in *azia* woude daer hij doen mede in ghinck. Ende sij een stuck inder zee wesende quam een groet storm soe overdraghende dat sij duchten allen te verdrencken. Ende doen sij in deser groter noet waren soe spraic een van hem luyden. Hier moet yemant inden scepe wesen daer god op vebrolghen is laet ons sien wat luyde hier in sijn. Ende sochten beneden inden scepe daer vanden sij *Jonam* alleen heimelijc sitten sij stietente mitten voeten ende seiden bistu die man daer ons dit jamer af compt. Hij die wel wiste dat god op hem vertornt was om der overhoricheit Te hant also alst god voer gheordeniert hadde soe worpen sij hem wten scepe inder zee Rechte vort was daer een walvisch die hem ontfinc ende inslinde. Doen was te hant alle die storm ghelesschet ende die lude waren wel te vreden. Die walvisch swam sijnen wech doer die zee daer hem god hebben woude ende hilt jonam in sijnen buyck .iij. daghe ende .iij. nachte. Ende ten derden daghe scoet hij den propheet wt ende werpen te *niniven* optlant. Doen dede hij sijn botscap als hem god bevoelen hadde. Dus was hij onghehorsam ende wairt nae weder gehoersam sijns ondanckes.

Ich rade elcken dat hij hem wachte.
Voer onghehoersamheit ende achte.
Gods gheboden ende sijnre heeren.
Soe sal sijn dienst in doechden meerren.

Dits vander xliijster ende een goede blome gheheiten const

Om een yeghelijcken ende namelijc jonghe joegdelike luyde te troesten ende te informeren dat sij ernstelijck arbeiden ende proven om const ende leeringhe van doechden te werven. daer hem ende eyn yeghelijken grote eer af compt ende comen is beyde inder tijt ende nader doot. Soe heb ic voer te scriven van eenre bloemen van groten vordele ende van rijker wonne die ic mede inden corf vant ende is gheheiten in latijn *sciencia.* dats in duytschen te seggen const. Seker ic en can niet wel eghedencken wat minsche datter wesen mach die die roeke van dier bloeme niet en heeft ende hij daer sonder bliven mach want ic en wist hoe die werelt bouwen of hoe leven in mijnen daghen had ic van dier blomen niet een deel ghepluct. Het is oec wael te dencken dat luttel yemant inder tijt is hij en hebbe wat conste vanden een of vanden ander luttel of veel groet of cleyn. Ende mij hevet wonder dat menre niet meer en beghert. Want men doch spreect die conste is goet te draghen. Ende wat conste die minsche beghert die mach hij crijghen wil hij daer om arbeiten ende vervolghen soe ernstelijc als die sommighe doen om ghelt ende goet te vercrijghen.

Die philosophen seggen conste is een verstandele hebbinghe of besit dat bij bewijsinghe vercreghen is. dat moet immer waer sijn. Jonghe kinder die gherne conste hadden die en connense niet vercrigen ten sij mit wijsinghe ende leeringhe. Ende bijder const machmen ghelijken de papegay ende ander voghelkijn die men leert een maniere van spreken ende singen in alrehande tale. Die nemen hoer conste aen mit groeter oeffeninghe ende alsoe moet die conste gheoffent wesen salmense behouden. Namelijc soe is een dierken gheheiten eyn wessel dat van natueren seer haet alle venijnde dieren Ende wanneer dattet hem dan ghebuert te comen bij eenre slanghen of padde of des ghelijx. Soe vechtet daer teghen soe langhe alst mach ende alst dan soe moede is dattet niet meer en mach ende dat venijn hem heeft begrepen ende ghequeets. Soe heeftet een natuerlijke wijsheit dattet een wenich van dan loept ende bijdt een luttel rute of ander cruijt dat sijn wijsheit wel kent. Daer wordet ganselijc mede ververscht. ende vint dan dat venijnde dier soe mat ende soe vermoyet dattet niet meer en mach. Ende alsoe alst te mael scerp is van ghebiet so verwintet dat venijnde dier al gheheel Aldus wort menich dier verwonnen mit conste datmen mit crachte nummermeer winnen en soude.

Mit conste werden die scolieren meestere soe ist oec mit allen leerkinderen van wereltlijken saken ende ambochten. soe werden sij meestere daer sij ten eeren ende te goede mede comen ende alsoe wel is dat in wereltlijke leerringhe als in cleercgien dat die meeste constenaren alre meest worden ghevordert ende gheert. mer const van cleercgien is boven al te loven want daer die werelt bij wart gheleert Ende sonder die conste eest al niet als elc wel proven mach die sijn ende wet heeft. De ontsienighen en [*l.* ende] dullen ghecken en is gheen noot dit boec te sien noch gheenrehande goede

scrifte want dat waer recht ofmen gout perlen dyamanten ende ander costelijcheit den swijnen ende ander beesten voer leyde.

Const geleertheit. subtijliteit. merckelijcheit. sinlicheit ende verstandenisse dese sijn seer van eenen gheslechte. ende en willen niet versceyden sijn. want conste ende leerringhe sijn quaet te weten sonder sinlicheit. ende verstant ende merckelijcheit. hoe een beter verstant ende subtijlre sinnen heeft soe hij die conste lichtelijker vercricht. Den onverstandelen den beestelijken luden eest hart te leeren. Al wist men hem den wech der leeringe hoer inwendighe oghen en connens niet versien. So wel den ghenen die god sinlicheit ende verstant heeft ghegeven.

Die conste moet gemynt wesen want wiese niet en mynt die en canse ghecrijghen noch behouden.

Daer af *gregorius* seit gheenrehande goet wart besceydelijc bekent dat niet bescheidelijck ghemynt en wart. daer om seit die selve dat hem niemant op die conste verheffen noch veronwerden en sal mer caritaet sal bijder conste wesen. Ende seit voert dat goede werken sijn een ghetuych tusschen caritaet ende conste. Want en waer den tuych niet het waer sekerlijken te weten dat daer god niet ghekent en wort noch oic die naeste ghemynt.

Tis al mit reden ende billic te verhoeden dat die conste gheen hoverdie in en bringhe dair teghen salmen die conste mynnen. mer men sal die caritate voer setten want caritate bouwet allen dinghen ten doechden ende sij en laet inder const hoverdie niet comen. Sinte *bernardus* seit dattet openbaer is dat digniteit of prelaatscap sonder const oneerlijck is ende const sonder doecht verdoemelijck. *Gregorius* seit die const is een doecht ende oetmoedicheit is eene bewarster der doechden. Daer om en sal die const niet wesen sonder oetmoedicheit. Die den anderen sout ghift sonder vrede dat en is gheen ghifte der doechden. mer het is een vermeeringe der ghifte.

Machomet hadde grote conste mer gheen oetmoedicheit want hij was hoverdich ende soe groet in hem selven alsoe hij eyn cardenael was ende een groet predicaer inden kersten ghelove boven allen anderen dat hij hem soe verhief ende mit allen vliete stont ende arbeyde om paus te worden. ende als die paus sterf ende hij meende sonder enich twivel paus te wesen. Soe ghevielt datter een ander ghecoren wart doen was hij soe boos ende soe verbolghen dat hij in waenhope viel Ende toech over al daer hijt ghelove ghepredict hadde. ende predicte al contrarie ende verhief der heiden ghelove so hoech dat sij hem voer allen die ye gheweest hadden volchden ende bescreven sijn ewe die sij huden des daghes noch houden ende sij aenbeden sijn lichaem voer hoer overste god.

Dese gheleerde man en hadde niet al datter goede gheleerder conste toe behoerde. want dair horet bij voerdencken. versinnicheit. ende raet. hadde hij hem wael voerdacht ende goeden raet ghehadt ende daer na die ewighe verdoemenisse voer sien die hem dair af comen mocht. hij en hadde die hoverdie voer die conste niet laten gaen mer hoverdie ende ghiericheit waer die ghemengt sijn. daer en heeft die doechdelijke const gheen stat noch macht. Mer listen die wt valschen consten comen vermeysteren allen goede consten als die besitter der consten niet vast en staet in voersieningen rade. Want also wale vintmen quade ongodlijke consten als goede coensten.

Het valt wel bewijlen dat cleercken die ter scoelen gaen niet veel goets en leeren als sij verre wt hoerre ouder bedwanck sijn. Men pleghet int

ghemeyn te seggen. Jonghe kinder sonder bedwanck leeren selden goeden sanck

Daer sijn consten als nygromancia. alchamia. ende ander onnutte listen van verraderie verghiffenisse ende tovernye *etc.* Mer die consten sijn van alle doechden verscheiden. Want sy en hebben caritate noch mynne noch oetmoedicheit Daer om verderven sij hem selven allen die daer mede omme gaen. Leert goede consten daer ghij u selven mede helpen moecht ende den cost daer mede winnen moecht. Ende oic een heerlijc leven mede leyden moecht ende dat ewighe leven daermede winnen moecht.

Ghij hebt hier voer wael ghehoert hoe dat die wijse philosophus die inder wildernisse was om conste der wijsheit te leeren. vanden keyser te hove ghehaelt waert ende in groter eeren ende in salicheit op ghetoghen om eyn cleen poent van wijsheit dat hij den keyser leerde. Ten doet gheen ander exempel noot te vertellen want wij sient alle dagen in allen eynden. Dat die constenaren van cleercgien of van anderen tijtlijken dinghen verheven worden ende sij tot groten state ende werdicheit comen daer om wil ic daer nu af swijgen.

Lieve vriende leert goede const.
Daer mede verdiendij godes gonst.
Ende wacht u van alre quader leere.
Of ghij verlieset goet ende eere.

Vander xliiijster ende een snoede bloem geheiten Domheit.

Doen ic die bloem vander const ende subtijlheit van leeringhe over ghesien ende hoer wardicheit bescreven hadde doen socht ic inden corff om meer te vinden. Soe quam mij ter hant een oncruyt dat deser edelre bloemme recht contrarie is ende was gheheiten domheit of onwetenheit. Dese hebben een nichte gheheiten onverstandelheit die niet en can ende oec stieff is van hertten ende soe doem van sinnen dat hij niet leeren noch arbeiden en wil om const ende subtijlheit te crighen. Waer toe is hij nutte ter werelt anders dan scapen ende beesten te hoeden op den velde of ossen te driven bijder ploech. Ick en can niet ghemercken waer toe datmense anders besighen mach. dan ghelijck perden esels ende muylen in arbeyden totter minschen behoeft Sij en sijn doch niet minschelijc als ander minschen. Want al hebben sij die sceppenisse ende forme van minschen in mynschelijken ghewade. Sij sijn van hertten ende van sinnen meer beestelijck dan minschelijck. Die *phylozophen* pleghen sulke lude te ghelijken bij een suyle hangende inder locht.

Sulke onverstande bocke en doghen niet te leeren sij hebben die sinne niet die daer nu [*l.* nut] toe sijn. Sij en doeghen niet ter wapen want daer moet men een edel hert toe voeghen salment wael maken. Sij en doeghen niet ter priesterscap off tot gheestelijcheit want sij en connen lesen noch scriven

noch en konnen niet hoer sinnen daer toe keeren. Sij en doghen oec niet te senghen of op instrumenten te spelen want sij en hebben mont noch hant noch vingher die daer toe vlietelijc sijn. Sij en doeghen oec niet tot advocaet te wesen of tale te houden. want al hadden sij een luttel sins daer toe. soe en souden sij doch die ongheslepen tonghe dair toe niet voeghen connen. Sij en dochten oec niet tot vonnissen te wijsen want sij en weten gheen onderscheit tusschen recht ende onrecht. Ende ist dat men hem een sake vertreect sij sijn soe dorps ende ongheleert datse niet en verstaen Sij en dochten oic niet heren of eerbair luyde te dienen. want sij en souden haer stijve knyen niet buyeghen connen noch oec worde gheven die bequaem waren. daer om ist best laten wijse bijden beesten blijven want ghelijc mynt ghelijc.

Gregorius seit niet te connen dats ontwetenheit mer niet te willen connen datseen eenrehande vuyle hoverdie. Die luyde vintmen wel die dij synnen abel ende goet hebben te leeren mer hem dunct dat sijter te goet toe sijn. Ende doen hem selven quaet ende scade ende daer toe sonderlinge grote sonde want die mit wille laet wel af goet te doen die doet ymmer kenlijke sonde. Want *boecius* seit. Die wijsheit der minschelijker natueren is alsulc ho wale dat sij allen anderen dinghen boven gaet als sij haer selven kent. soe is sij ghelijc den beesten te tellen als sij haer selven verghet te kennen. want dat ander beesten hem selven niet en kennen dat compt hem al wt slechter natueren mer den minschen comet wt quaden vuylen sonden.

Nabugodonozor en kende hem selven niet want hij meende dat hij selve god was ende dede hem vanden luyden aenbeden. Dat en quam hem wter natueren niet mer wt rechter sondelijker hoverdien. Daerom soe plaechden god dat hij vij jaer inder wildernisse ghinck ende at gras ende cruyt wt der erden doen kende hij datter een god boven al is.

Ysidorus seit. onwetenheit is een moeder der dwalinghe ende een suster der sonden. Dat mach alte wel wesen want die gheen dinc en bekint die moet ommer dwalen. Ende is hij soe onwetende dat hij gheen doecht en bekeent soe en can hijse oic niet mynnen. Hoe soude een minsche volcomelijck mynnen dat hij niet en kint. Het is ommer een beestelijc leven die doecht voer ondoecht niet en kennen.

Nu heeft ons doch onse here god sijn gheboden ghegheven ende openbairlijck geleert. Omdat wij ons mitter onwetenheit niet excuseeren en sullen ende seggen Ic en wist niet dattet qualijc ghedaen was. want wat teghen sijn ghebode is dat weten wij wel dattet qualijc ghedaen is. Mer al willens onwetende te wesen dats een quade boesheit die die ziele ter hellen brenghet. Mer als men niet bat en weet dat is een rechte beestelijcheit die van natuerlijken onwetenheit hoer sinnen niet en kennen vlien die doechden te bekennen. Ende die ghene die soe verhardet sijn inder quaetheit als *antyochus*. nero. dyoclesius. decius maxentius ende veel ander tyrannen. Conden wij ons tot doechden boeghen wij soudenre sonder twivel van gode goede voerdernisse to hebben. Mer versteende hertten en connen hem daer toe niet voegen alst wel scheyn van coninc *pharao* van *egipten.* Hoe veel plaghen hem god toe sende in sijnen lande hij was soe verhert in sijnre boesheit dat hij tvolck van *israel* niet van hem en woude laten scheiden.

Dese onwetenheit of domheit machmen ghelijken bij den esel want het

is die domste beeste diemen op der erden vint. Ende soe ruyde als hij is inder natueren soe is hij oec van maecsel mit overlanghen oren ende mit hatelijken gheluyde onverstandel traich ende onwillich Datmenten doet sloege hij en ghinck niet wt sijnen weghe den hij verkiest. al lagher oec een beter wech hij gaet doer den slijck sijnen ghanc. Recht alsoe sijn die vuyl domme sondighe minsschen al weten sij dat sij sondighen sij en latens niet Mer treden altoes dieper vander eenre sonden totter ander ende watmensse castiet ende slaet mit goeden worden van goeder leere het is te vergefs ende arbeit verloeren Een esel moet een esel blijven.

Op dat die ghene die niet en bekennen dat sij mesdoen sprinct sint gregorius ende seit aldus. wat onscult mach die herde hebben als die wolf een scaep verbeten heeft dat hij dan seit ic en wistes niet. *Seneca* seit in sijnen epistole onse ghebreclijcheit en is niet van buyten mer sij sit binnen al onsen leden. Ende daer omme soe hebben wijt quaet ter salicheit te comen om dat wij niet siec wesen en connen. Hoe mercelijc seit hij dat sonder twivel conden wij siec wesen wij souden wel connen ghenesen daer mede laet ic dese materie nu blijven.

Weest niet in onwetenheide sot.
God heeft ons gheleert sijn ghebot.
Dat ghij moecht kennen goet voer quaet.
Op dat ghijs mit wille niet en laet.

Vander xlvster ende een goede bloem gheheiten. Soberheit

Soberheit was die soete bloeme die mij daer nae ter hant quam dat is abstinencie van eten ende van drincken ende spaerlijc te leven in goede mate sonder gulsicheit. Ende is een alte lieven bloem ende een overschone doecht ende sunderlinghe bequaem goden ende der werelt alse wt ghiericheit niet en coempt. Ende soe veel is sij beter ende bequamer voer ander doechdelijke bloemen als sij der sielen soe wael medecijn gheeft als den lichaem. Want die meesters segghen int ghemeyn. Abstinencie is die overste medecijne. het valt vele meer als alder werelt wel kenlijc is dat die minschen ghemeynlijker ende meer siec werden van overaet ende overdranc dan van soberheit. dus is soberheit eyn lovelijke bloem daer vele goets aff is te scrieven bij .ij. redenen Alse omme dat sij den lieve ghesontheit in brenghet en der sielen ewighe behoudenisse. Dus houde ic voer .ij. die salichste poenten die der minsche hebben mach. Alse ghesont lijf ter werelt ende daer nae dat ewighe leven.

Sinte *gregorius* seit het is saligher ende meer ghedaen datmen die siele voedet mit den voetsel der worden gods Dan dattet verganclike lijff mit den ertschen broeden wart vervollet. Dit seit hij al hier bij. want dat ewich is salmen ymmer kiesen voer allen verganclijken dinghen. Dat licham wort lichtelijke ghevoedt mer die siele moet mit doechdelijken werken

ghevoedt worden Dat ertsche voetsel en coempt der sielen niet te baten wanneer die minsschelijke ghedachten totten geboeden der caritaten gheneghen is Soe moet sonder twijvel tvleesch mit soberheit ende abstinencie ghemaghert werden Of die weelde vanden vleeschelijken voetsel soude dat een mitten anderen verderven.

Die volle buyc en can hem niet saten ter bedinghen. nu seit sinte *augustus* dattet vasten sonder bedinge niet en is. Want soe een eerbaer ridder sonder wapen. of een wapen sonder ridder niet en is. Alsoe is vasten sonder ghebet of ghebet sonder vasten want wij sullen gode vasten ende ons niet. Nu dan die ghene die vast est dat hij die spijse ende dranc die hij hem selven af trect den armen ende behoeftighen niet en gheft mer sluytse op tot sijns buycs behoef die en vast god niet mer hem selven. Hoe het is dat een minsche soberlijc ende in abstinencien leeft om ghesonde sijns lijfs dat en es niet mesdaen. want wart dat hij contrarie dede ende sijnen buyc even vol hielde. daer hem dan siecte of wee af quame ende storve hij. soe waer hij sake sijns selfs doot.

Dese soberheit en weet ic bij gheenen dier bat te ghelijken dan bijden *stuer.* Dat is eyn visch inder see dat gheen voetsel en neempt van enighen weselijken stucken. Dan hij allen leeft bijder lucht soe god die overste scepper sijnre natueren dat ghegheven heeft Begherde die minsche vander godlijker locht sijn siele alsoe ghevoedt te hebben. god en soudese niet laten verhongheren. Dat lijff soude wel varen ende die siele soude ghevollet werden mitten brode der ewigher behoudenisse. Die heilighe propheet *helys* als hij ghevloen was van *achab.* coninc van israel ende inder wildernisse lach Soe wart hij bij gods ghebode ghevoedt vanden selven broede dat hem die crayen broechten. Ende hij wanderde mit eenre maltijt .xl. daghe lanc altotten berghen gods gheheiten *oreb.* mer hij en vaste sonder gebet niet. *Bernardus* seit dat ghebet verdient die doecht te vasten ende dat vasten verdient die gracie te bidden. Dat vasten stercket die ghebede ende dat ghebet sterct die vasten ende presenteertse gode diesij dan vrindelijck ontfanct. Die abstinencie ende soberheit van leven is bequam dair bij salmense billick hanteren ende in maten plegen sonder maniere van ghiericheit. want sij behout die siele ende gheeft den licham gesonde als voerscreven is daer toe soe is een minsche alte vele bequamer goede te bidden ende alle goede werken voert te keeren. Ende een heeft oec gheen prekelinghe van oncuysheit noch van overvloedicheit der sinnen die tot hoverdien draghen moghen of gramscap. Dat machmen wel mercken bij *Johan* heremijt als hij kiesen soude een van drien sonden te doen. Daer seit *valerius* af Die groetste simpelheit van spijse te nemen was voertijts die alder beste ordel gheefter tusschen der menscheit ende der consciencien Want ten was groten eerbair luden gheen vermijden te eten in een heymelijck warderop. als sij slechte spijse hadden die sij hem scamden te toenen.

Oec soe was in dier tijt den vrouwen te romen die ghewoente van wijn te drincken af ghetoghen op dat sij bijder ghenoechten vanden wijn in gheen oneer en quamen. Daer af seit ovidius. het is alte goeden doecht dat een minsche ontbert ende mit wil hem abstineert van dinghen die hij mit alre ghenoechten beghert.

Sonder twijvel ich weet wel voerwaer een minsche die van ydelheit sijns

buycs beswaert wort en verliest daer bij die cracht van bedinghen niet Mer hij is veel te bequamer ende lijtsamer te bidden dan of hij wel versadet waer Abstinencie en is niets wert alser die goede werken niet nae en volghen. hij vast wel die van quaden werken vast. *God* sprict inder evangelien. salich sijn sij die hongherich ende dorstich sijn nader gherechticheit want sij sullen versadet werden. dats te verstaen inden ewighen leven. Wat batet dat een minsche inden lichame langhe ende veel vast als die siele daer bij mit versadingen van overtalligher spijsen ende dranck weder ontreynt wort.

Sinte *gregorius* seit dat die abstinencie sonder almoese niet en is. daer om sal een minsche die spijse die hij hem af trect mit vasten in almoessen gheven Op dat dat vleesch der armer ghevoedet moghe werden bij dat selve daer sijn lijf mede ghepinicht wort. Soe doet hij dobbel doecht ende bloeyet voer dat aenschijn gods. Die heilige doctores seggen dat almoesse ghenoich is sonder vasten. mer vasten en is niet ghenoech sonder almoesse. Die stat van *niniven* soude bijder gramscap gods vergaen hebben. mer als *jonas* den lude ghemeynliken warnde ende sij grote penitencie van vasten ende almissen deden mit groeter oetmoedicheit. soe keerde god sijnen torn weder van hem luden ende wairt ghenadich. *Esdras* die heilige scriever beval den kinderen van *israel* dat sij vasten souden ende haer licham castien mit groter abstinencien. Soe deden sij ende vercreghen daer mede groete voerspoedicheit in horen dinghen.

Judith die heilighe vrouwe als *holofernes* voer haer stat *bethulia* lach mit onsprekelijken volken wten rijke van babilonien Soe dacht sij dat sij gode te hulpen nemen woude ende gaen tot hem wt in maniere van vrintscap ende snijden hem die kele af settende haer lijf in die avontuere om haer volck te verloessen vanden heydenschen volke Ende sij vastede .iij. daghe in water ende in broede ende dede grote penitencie met vasten ende mit waken ende mit bedinghen dach ende nacht. Soe dat sij tenden iij daghen wtginc ende beval haer gode biddende horen volke dat sij ghemeijnlijck mit vasten ende mit groter penitencien voer haer bidden souden dat god hkoer sake woude vorderen. Ende nam mit har een joncfrouwe die hoer camer wijf was mit een cruyseken goeden stercken wijn. Ende als sij bij *holofernem* quam so verblijde hij hem terstont van allen sijnen hertten. Ende hij meende mit der scoenre vrouwen des nachtes sijn vuyle ghenoechte te pleghen. Sij was hem seer goetelijken al wast dat sijs niet en meende. ende hij dede haer oic vele vrintscappen mit allen der ghenoechten die hij hoer doen moechte. op hope vander toecomender nacht mer het verginc al anders dan sijn sinnen droeghen. want des snachts als sij te samen hoefden in sijn heymelijc *pauwelioen* soe dede hij bij hoere begherte allen sijn dieners wt gaen. Ende gaf hem orlof alle die nacht van hem te blijven soe hij niet en begerde dan bij hoer alleen te blijven ende te wesen. Ende dede die tente wel sluyten mit enen vasten nagel daer scencte sij hem van horen wijn dien hij seer wel mochte. ende dranc hem alsoe vroelijc ende also droncken dat hem doen slapens luste. soe dat sij hem te bedde halp ende seyde sij soude bij hem comen. Mer hij wart slapende als een swijn Doen viel sij in horen ghebede ende bat onsen here god dat hij haer bistandich ware om te volbrenghen hoer werck ende sijn volck te verlossen van dien tyran. Ende hoer joncfrouwe lach in dij ander camer wachtende wijslijck op haer vrouwe Daer nam

judith sijn swert dat bij sijn bedde stont ende sneet hem den hals aff. Ende nam ter stont dat hoeft ende gaft der joncfrouwen te dragen ende ghinghen inden naeme gods doer allen dat heer soe datter niemant en waecte ende quamen onbescadicht in hoer stat van *bethulya.* Hoet den heydenen voert verghinc smorghens als sij hars conincs hoeft der porten wt saghen steken. daer en buert hier niet meer af te spreken mer hoe vast ghelove die goede vrouwe hadde sij en dorstes nochtans niet beghinnen sij en hadde ierst ghevast ende penitencie ghedaen.

Weest sober ende vast mit staden.
Soe en coemdij niet inder helscher scaden.
Doet penitencie vriende mijn.
Op dat hemelrijck u eyghen mach sijn.

Deo gracias.